

Pyhän
ALEKSANTERI
SYVÄRILÄISEN Oppilaat
historiallis-kriittisen
tutkimuksen valossa

Joensuun yliopisto
Teologinen tiedekunta
Irina Karvonen
139703

1 JOHDANTO	1
1.1 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen ”koulukunnan” muotoutuminen ja hagiografinen tutkimus	1
1.2 Tutkimustehtävä ja rajaukset	4
1.3 Tutkimuksen metodi ja lähteet	6
1.4 Aiempi tutkimus	7
1.5 Tutkimuksen rakenne	9
2 KEITÄ PIDETÄÄN PYHÄN ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN OPPILAINA?	10
2.1 Kirkkokalentereissa esiintyvät oppilaiden nimet	10
2.1.1 Karjalan omat pyhät	12
2.1.2 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat moskovalaisessa traditiossa	16
2.1.3 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat Venäjän ulkopuolella ilmestyneissä kalentereissa	20
2.2 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat venäläisissä pyhien elämäkertakokoelmissa	24
2.2.1 Nykyinen pyhien elämäkertakirjallisuus	24
2.2.2 Vanhempi pyhien elämäkertakirjallisuus	30
2.3 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat 1800- ja 1900-luvun kirjallisuudessa	38
2.3.1. Aunukselainen paterikon	38
2.3.2 Solovetskilainen paterikon	42
2.4 Yhteenveto	45

3 PYHÄN ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN ELÄMÄKERTAN MUKAISET OPPILAAT	50
3.1 Vuonna 1905 painettu elämäkerran versio	51
3.1.1 Elämäkertateksti	52
3.1.1.1 Lapsuus ja nuoruus	53
3.1.1.2 Omalle tielle	54
3.1.1.3 Syventyminen kilvoitteluun	58
3.1.1.4 Elämäntehtävä	59
3.1.2 Ihmekertomukset	63
3.1.2.1 Aleksanterin elämän aikana tapahtuneet ihmeet	64
3.1.2.2 Aleksanterin kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet	67
3.1.2.3 Aleksanterin pyhäinjäännösten löytämisen jälkeen tapahtuneet ihmeet	69
3.1.3 Tulokset	71
3.2 Valamolainen käsikirjoitus	72
3.2.1 Käsikirjoituksen ulkoasu	73
3.2.2 Slaavinkielinen elämäkertateksti	74
3.3 1500-luvun käsikirjoitus	78
3.3.1 Havainnot 1500-luvun Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatekstistä	79
3.3.1.1 Alkuluvut	79
3.3.1.2 Oma luostari	82
3.3.1.3 Ihmekertomukset	83
3.3.1.4 Pyhittäjä Aleksanterin kuolema ja kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet	85
3.4 Yhteenveto	86

4 KEITÄ PYHÄ ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN OPPILAAT TODELLA OLIVAT?	90
4.1 Aleksanterin aikalaiset ja Syvärin luostarin munkit	94
4.1.1 Aleksanterin sukulaiset	94
4.1.2 Luostarin munkit ja pyhiinvaeltajat	97
4.1.2.1 Munkit Feodor, Tihton ja Savvati	97
4.1.2.2 Luostarin taloudenhoitajat Roman ja Arseni	100
4.1.2.3 Pyhiinvaeltajat, Aleksanterin rippilapset Grigori ja Daniel	101
4.1.2.4 Munkki Antoni ja pappismunkit Leonti, Irodion, Jesaja ja Nikodim	103
4.1.3 Syvärin luostarin historian kannalta tärkeät henkilöt	107
4.1.3.1 Arkkipiispa Makari	107
4.1.3.2 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittaja Irodion	108
4.2 Tunnetut Aleksanterin oppilaat	110
4.2.1 Andrei Zavališinista Adrian Ondrusovalaiseksi	111
4.2.2 Afanasi	116
4.2.3 Nikifor	121
4.2.4 Ignati ja Feodor	124
4.2.5 Gennadi ja Feodor	126
4.3 Syvärin traditioon liitetyt henkilöt	127
4.3.1 Dionisi Ostrovilainen, Kornili Ostrovilainen, Leonid Ostrovilainen ja Ferapont Ostrovilainen	128
4.3.2 Gennadi Vasojärveläinen	130
4.3.3 Äänisen alueen pyhittäjät	131
4.3.3.1 Joasaf Maasjärveläinen	132
4.3.3.2 Kassian Solomanilainen	133
4.3.3.3 Joonas Jaasjärveläinen	134
4.3.3.4 Äänisen alueen Karjalan pyhittäjät ja Syvärin luostari	140
4.3.4 Makari Oredežilainen vai Makari Roomalainen	141
4.3.5 Feodorit Kuolalainen	144

4.3.6 Metropoliitta Filip ja Joona Šamin	146
5 TUTKIMUSTULOKSET	149
6 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	157
6.1 Lähteet	157
6.1.1 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran redaktiot	157
6.1.1.1 Painetut laitokset	157
6.1.1.2 Painamaton käsikirjoitus	157
6.1.2 Vertailumateriaalina käytetyt lähteet	157
6.1.2.1 Hagiografi kirjallisuus	157
6.1.2.3 Nettikalenterit	159
6.1.2.2 Painetut kalenterit	159
6.1.3 Historialliset dokumentit	159
6.1.3.1 Painetut	159
6.1.3.2 Painamattomat	161
6.2 Kirjallisuus	161
6.2.1 WWW-sivut	169

1 JOHDANTO

1.1 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen ”koulukunnan” muotoutuminen ja hagiografinen tutkimus

“Karjala tuotti 1500-luvulla parikymmentä pyhää. Perimätiedon mukaan neljätoista näistä pyhistä oli Aleksanteri Syväriläisen oppilaita. Aleksanteri Syväriläistä voi pitää koulukunnan perustajana, joka juurrutti kristillisen askeesin ihanteet Karjalaan ja antoi esikuvan pienten erakkoluostarien toiminnalle” – kirjoittaa professori Heikki Kirkinen tutkimuksessaan Karjala idän ja lännen välissä vuonna 1970.¹ Nyt lähes 40 vuoden jälkeen tämä tulkintahorisontti näyttää vahvistuneen erityisesti Venäjällä. Varsinkin 1990-luvulla alkanut kirkollisen elämän elpyminen antoi sysäyksen paikallistraditioiden restaurointiin ja juurien etsimiseen. Aiempi tutkimus onkin pitänyt Aleksanteri Syväriläistä melko yksiselitteisesti askeettisen koulukunnan perustajana.

Syvärin ”koulukunnan” syntyminen ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen asia kuin tähänastisessa tutkimuksessa on annettu ymmärtää. Pyhän Aleksanterin elämäkerran perustella – joka kirjoitettiin 12 vuotta hänen kuolemansa jälkeen – näyttäneen mahdolliselta identifioida vain kolme hänen oppilaistaan (*Adrian Ondrusovalainen, Afanasi Säntämäläinen* sekä *Nikifor Vasojärveläinen*), joista, yleisen käsityksen mukaan, kerrotaan heidän opettajansa alkuperäisessä elämäkerrassa.

Varmuudella tiedetään, että pyhä Aleksanteri Syväriläinen (1448–1533) oli Syvärin Pyhän Kolminaisuuden luostarin perustaja. Luostari sijaitsee nykyisen Aunuksen kaupungin läheisyydessä. 1500-luvulla Aunuksen Karjala käsitti alueen Laatokan ja Äänisen välissä, Äänisen ympärillä sekä siitä pohjoiseen ja koilliseen. Tämä alue sai nimen “Äänisen pogostat”, siihen kuului Aunuksen pogostan² lisäksi vielä 17 muuta pogostaa. Aluetta hallittiin Novgorodista käsin. Vuonna 1649 alueesta muodostettiin Aunuksen lääni, jonka hallintokeskukseksi tuli Aunuksen kaupunki, jonne rakennettiin linnoitus.³ Alueen kirkollinen valta kuului Novgorodin hiippakunnalle vuoteen 1828, jolloin perustettiin itsenäinen Aunuksen hiippakunta.⁴

Äänisen alueen tärkeimmäksi kirkolliseksi keskukseksi muodostui jo 1500-luvun alusta lähtien Aleksanterin perustama Syvärin luostari. Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta kirjoitettiin

¹Kirkinen 1970, 209.

²Pogosta - veropiiri ja kirkkopitäjä Venäjällä ja Novgorodin Karjalassa.

³Tšernjakova 1998, 35–36.

⁴Barsov 1868, 217–218.

vuonna 1545 eli vain kaksitoista vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Elämäkerran tekijä oli Aleksanterin oppilas, Syvärin luostarin igumeni Irodion. Hän sai tehtäväkseen kirjoittaa pyhittäjäisän elämäkerran eli hagiografian⁵ Moskovan ja koko Venäjän metropoliitta Makarilta.⁶

Tunnusomaista hagiografialle – niin myös Aleksanterin elämäkerralle – on niiden kompilaatiollinen luonne. Tämä tarkoittaa, että elämäkerran kirjoittaja käyttää lähteinään eli lainaa hagiografisen kirjallisuuden parhaita paloja. Hagiografian tarkoituksena on antaa malli tai esikuva lukijan ja kuulijan jäljiteltäväksi, eikä se välttämättä perustu historiallisiin tosiasioihin. Hagiografinen teksti on ennen muuta kuvaus kirkon pyhäksi kanonisoiman henkilön elämänvaiheista. Elämäkerta kirjoitettiin muistitietojen perusteella pyhän ihmisen muiston säilyttämiseksi hänen kuolemansa jälkeen. Silloin kun pyhän kuoleman ja elämäkerran kirjoittamisen välinen aika venyi pitkäksi, muistitietojen osuus oli luonnollisestikin vähäinen. Tämä ei ollut kuitenkaan esteenä hagiografian kirjoittajalle, sillä perinteisen hagiografisen kaavan mukaan pyhän elämäkerta rakentuu esipuheesta, pyhän elämänvaiheiden kuvaamisesta ja loppuylistyslauseesta sekä ihmekertomuksista. Lisäksi tekstissä käytetään paljon epiteettejä, metaforeja ja vertauksia sekä Raamatusta lainattuja ilmauksia.⁷

Hagiografialle ominainen kanonisoitu esittämistapa auttoi kirjoittajaa silloin, kun historialliset tiedot olivat vähäiset tai puuttuivat kokonaan. Varsinkin luostarin perustajien elämänvaiheissa oli paljon yhtäläisyyttä, koska he jäljittelivät omassa elämässään aiemmin eläneitä pyhittäjäisiä. Näin monille venäläisille hagiografeille (elämäkertojen kirjoittajille) 1400-luvun loppupuolelta 1600-luvulle mallina olivat Epifani Premudryn⁸ ja Pahomi Serbialaisen⁹ tekstit. Pahomi, yksi

⁵ Sana hagiografia on kreikankielinen, joka koostuu sanoista *αγιος* (pyhä) ja *γραφω* (kirjoittaa). Näin ollen hagiografia-sana tarkoittaa paitsi pyhien ihmisten elämäkertojen kirjoitusta myös elämäkertatekstiä. Venäjällä sanaa hagiografia (*агиография*) käytetään pääsääntöisesti vain tieteellisessä kirjallisuudessa. Venäjän ortodoksisen kirkon piirissä pyhän elämäkerta kutsutaan nimeltä *žitije* (*жизнь*), joka on vanha, elämistä tarkoittava sana. Näin venäjän puhekielessä on vakiintunut tapa erottaa tavallisen ihmisen elämäkerta, jota sanotaan biografiaksi erotuksena pyhän ihmisen elämäkerrasta, joka on puolestaan *žitije*. Suomen kielessä elämäkerta-sanaa määrittävä etuliite ratkaise, onko kyseessä julkisuuden henkilön vai pyhän elämäkerta.

Ortodoksiselle kirkolle pyhät ovat esikuvia Kristuksen seuraamisessa ja myös esirukoilijoita Jumalan valtaistuimen edessä. Pyhien ihmisten muiston kunnioittaminen alkoi jo marttyriaikana. Marttyyrien lisäksi kirkko alkoi todeta pyhiksi muitakin uskossaan esikuvallisia ihmisiä. Pyhistä maalattiin ikoneja, heidän esirukouksiaan pyydettiin ja heistä seipitettiin jumalanpalvelustekstejä. Heidän maallisia jäännöksiään alettiin kunnioittaa pyhänjäännöksinä eli reliikkeinä. Pyhien elämäkertojen kirjoittamisesta sai alkunsa kokonainen kirjallisuudenlaji, hagiografia.

⁶ Makari toimi koko Venäjän metropoliittana vuosina 1542–1563. Hänen toimestaan kirkolliskokouksissa vuosina 1547 ja 1549 julistettiin pyhiksi suuri joukko venäläisiä kilvoittelijoita, kirkonmiehiä ja uskonsa tähden kärsineitä ihmisiä. Golubinski 1903, 92.

⁷ Dmitriev 1973, 5-7; Siilin 2000, 53–62.

⁸ Epifani oli Kolminaisuuden luostarin munkki ja pyhän Sergei Radonežilaisen aikalainen ja tämän alkuperäisen elämäkerran kirjoittaja 1300-luvulla. Fedotov 1999, 170.

tuotteliaimmista hagiografeista, lainasi omalta osaltaan ”tiedot” vanhemmista elämäkertoista, mm. Antonios Suuren ja Eutymios Suuren elämäkertoista.¹⁰ Näin varmistui kuvattavan ihmisen elämän pyhyys ja hänen erehtymätön tiensä pelastukseen.

Niinpä Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittaja igumeni Irodion kuvasi tämän elämänvaiheita muiden tunnettujen pyhien elämäkertoista lainattujen tekstien avulla. Tämä varmisti sen, että pyhän elämäkerta täytti aikakauden hagiografiselle tekstille asetetut vaatimukset. Irodionin valitsema menetelmä soveltui aikanaan hyvin annetun tehtävän suorittamiseen, koska luostarin perustajien elämänvaiheissa oli paljon yhtäläisyyksiä. Aleksanterikin jäljitteli omassa elämässään aiemmin eläneitä pyhittäjäisiä. Elämäkerran perusteella Aleksanteri kanonisoitiin vuoden 1547 kirkolliskokouksessa ja teksti hyväksyttiin 1550-luvulla metropoliitta Makarin Suureen Mineaan.¹¹

Novgorodin arkkipiispa Makari (1526–1542) saavuttikin johtavan aseman slaavinkielisessä hagiografiassa. Koko Venäjän metropoliittana (1542–1563) hän saattoi loppuun pyhien elämäkertojen kokoamisen ja yhtenäistämisen luomalla 1500-luvun puolivälissä Suuri Minea (*Великие четьи минеи* eli lukuminea) -nimisen pyhien elämäkertojen ja muiden kirkollisten tekstien kokoelman, joka käsittää kaksitoista osaa. Tällaiset lukumineat olivat suosituimpia lukukirjoja Venäjällä keskiajalta lähtien.

Unohtaa ei sovi myöskään pyhää Dimitri Rostovilaista¹², joka aloitti oman lukumineansa julkaisemisen 1600-luvun lopulla Ukrainassa. Lähteinä teokselle olivat sekä kreikkalaiset ja läntiset¹³ kirjoitukset että venäläinen slaavinkielinen metropoliitta Makarin kokoelma Suuri Minea. Perinteisesti teos koostuu kahdestatoista osasta kuukausien mukaan. Myös Dimitri Rostovilaisen lukuminea sai suuren suosion Venäjällä ja siitä oli otettu monta painosta.¹⁴ Alun perin slaaviksi kirjoitettu lukuminea oli venäjän kielelle käännettynä laajemman lukijakunnan ulottuvilla.

⁹Pahomi kilvoitteli Athoksella 1400-luvun alussa ja siirtyi sieltä Venäjälle viimeistään vuonna 1438. Prohorov 1989, 167.

¹⁰ Siilin 2001, 25.

¹¹Nikodim 1902, 25, 29, 36–42; Kirkinen 1970, 209.

¹²Metropoliitta Dimitri kuoli vuonna 1709 ollessaan Rostovin hiippakunnan johtajana, josta sai lisänimen Rostovilainen. Ortodoksisen kalenterin mukaan hänen muistopäivänsä on 21. syyskuuta. Venäjän kirkko viettää 21. syyskuuta Dimitri Rostovilaisen pyhänjäännösten löytämisen muistopäivää ja hänen varsinaista muistopäiväänsä 28. lokakuuta.

¹³Tässä tarkoitetaan Bollandistien kokoelmia, Deržavin 1976.

¹⁴Igumeni Makari (Veretennikov) 1989, 114.

Vaikka Dimitri Rostovilainen oli ensimmäisiä hagiografeja, joka kiinnitti huomiota pyhien elämäkertakokoelmien historialliseen luotettavuuteen, varsinainen hagiografian tekstikriittinen tieteellinen tutkimus Venäjällä alkoi vasta 1800-luvulla.¹⁵ Tällöin on mainittava erityisesti hagiografian yleistutkimusta edustavat perustavanlaatuiset tutkimukset: V.O. Kljutševskin *Varhaisvenäläiset pyhien elämäkerrat historiallisina lähteinä*¹⁶ vuodelta 1871, N. Barsukovin *Venäjän hagiografian lähteitä*¹⁷ vuodelta 1882 sekä V.V. Zverinskin *Lähdeaineisto ortodoksisten luostarien historiallis-topograafista tutkimusta varten*¹⁸ vuodelta 1890.

1.2 Tutkimustehtävä ja rajaukset

Kysymystä pyhän Aleksanteri Syväriläisen nimeä kantavan koulukunnan muotoutumisesta ja Aunuksen alueen pyhistä Aleksanterin oppilaina voidaan parhaiten tutkia selvittämällä historialliskriittisesti, ketkä todella olivat Aleksanteri Syväriläisen oppilaita. Kuten edellä on alustavasti todettu, Aleksanterin elämäkerrassa on viittauksia henkilöihin, jotka yleisen käsityksen mukaan identifioidaan pyhittäjiin Adrian Ondrusovalaiseen, Afanasi Sääntämäläiseen ja Nikifor Vasojärveläiseen. Useiden muiden oppilaiden kohdalla, jotka nykyisin liitetään Aleksanteri Syväriläisen koulukuntaan, tiedon luotettavuus on kiistanalainen. Heidän lukumääränsäkin vaihtelee kirjallisuuslähteestä riippuen kolmestatoista kuuteentoista. Herää kysymys, missä vaiheessa ”koulukunta” on kasvanut ja mitkä historialliset, kulttuuriset, poliittiset ja kirkkopoliittiset tekijät ovat vaikuttaneet koulukunnan tietoiseen kasvattamiseen.

Tämän tutkimuksen tehtävänä onkin selvittää Aleksanteri Syväriläisen kunnioitustradition muotoutumista ja muuntumista 1500-luvulta vuoteen 1917. Yhtäältä oletuksena on, että kaikilla nykyään kunnioitetuilla Aleksanteri Syväriläisen oppilailta ei heidän elinaikanaan ollut yhteyksiä pyhittäjä Aleksanteriin tai ylipäätänsä Syväriin luostariin. Venäläis-kansalliselle traditiolle on nimittäin ollut ominaista paitsi Syvärin luostarin oman hengellisen arvovallan korostaminen myös selkeät niin kirkkopoliittiset kuin valtiolliset intressit 1500-luvulta lähtien. Ne ovat vaikuttaneet olennaisesti Syvärin ”koulukunnan” muotoutumisesta luotuun kuvaan, joka haluttiin nähdä osana ei niinkään karjalaista vaan alkuperäistä venäläistä hagiografista perinnettä. Näissä olosuhteissa Syvärin ”koulukunnan” kehkeytyminen näyttäisi osoittautuvan pitkälti sen julkisuuskuvan

¹⁵ Siilin 2000, 55.

¹⁶ Древнерусские жития святых как исторический источник.

¹⁷ Источники русской агиографии.

¹⁸ Материалы для историко-топографического исследования о православных монастырях.

muodostamaksi prosessiksi. Missä määrin pyhinä kunnioitetut Aleksanteri Syväriläisen oppilaat olivat aidosti tämän prosessin perusta, on tämän tutkimuksen ydinkysymys. Siksi tämän tutkimuksen perusongelmaksi on ensinnäkin nostettu kysymys, ketkä todella olivat Aleksanteri Syväriläisen oppilaita, jotta Syvärin ”koulukunnan” tradition syntyä ja kehittymistä voitaisiin arvioida 1500-luvun alkuperäislähteistä käsin eikä 1800-luvulla luodusta nationalistisesta lähtökohdasta.

Toisena oletuksena on, että traditio Karjalan pyhistä Aleksanteri Syväriläisen oppilaina on syntynyt ja muotoutunut vasta 1800-luvulla.¹⁹ Todelliset Aleksanterin oppilaat näyttäisivätkin jääneen perusteettomasti unohduksiin myöhemmässä tutkimuksessa pitkälti 1800-luvulla luodussa romantisoidussa venäläis-kansallisessa traditiossa. Tästä nouseekin tutkimuksen toinen perustava ongelmanasettelu: tuleeko todellisista Aleksanteri Syväriläisen oppilaita traditiolinjan kehityksessä pyhiä, vai tekeekö myöhempi, erityisesti 1800-luvun venäläis-kansallinen traditio tietyistä venäläisistä pyhistä hänen oppilaitaan?

Tässä tutkimuksessa selvitetään Aleksanterin ”oppilaiden” kulttitradition muotoutuminen ja muuttuminen 1500-luvulta vuoteen 1917. Tämä aikarajaus antaa mahdollisuuden huomioida eri vuosisatoihin sijoitetut hagiografiset ja historialliset lähteet, joita kokonaisuudessa on melko niukasti. Aikarajauksen alku perustuu tutkimuksen päähenkilöiden elinaikaan. 1500-luvun osalta keskeinen ajankohta on luonnollisesti vuosi 1533, jolloin Aleksanteri Syväriläinen kuoli. Tämä vuosi on myös tärkeä indikaattori varmennettaessa Aleksanterin oppilaiden historiallista luotettavuutta ja kuuluvuutta Syvärin koulukuntaan. Tutkimus päättyy vuoteen 1917, Venäjän vallankumoukseen, joka keskeytti kirkon luonnollisen kehityksen reiluksi seitsemäksikymmeneksi vuodeksi.

Tutkittavan aikakauden alkua on luonnehdittu kirkkopoliittisen modernisoitumisen murrosvaiheeksi. Aleksanteri Syväriläisestä tuli Venäjän kirkon kanonisoitu ja kunnioitettu pyhä jo 1500-luvun puolivälissä. Silloin pyhien luetteloita täydennettiin suurella joukolla paikallisia pyhiä, niin että siihen saakka enemmistönä olleet kreikkalaisen kalenterin mukaiset varhaiskristillisen ajan

¹⁹ Tutkielmassani *Kuka oli Joona Jaasjärveläinen? Luostarin perustajasta pyhimykseksi* (2003) havaitsin mielenkiintoisen seikan: pyhän kultin syntymisessä ja kehittämisessä on nähtävissä myös hallinnollis-poliittiset juuret. Seurasin Joona Jaasjärveläisen († n.1629) kunnioittamistadition kasvamista. Tällöin kävi ilmi, että perustettaessa Aunuksen hiippakuntaa vuonna 1828 syntyi tarve sen auktoriteetin vahvistamiseen. Alueen pyhät olivat hiippakunnan todellinen kirkollinen traditio, sen vahvuus ja taustatuki. Niinpä 1800-luvun puolivälissä kirjoitettiin myös Joona Jaasjärveläisen elämäkerta ja hänet liitettiin Aleksanteri Syväriläisen oppilaaiksi. Samalla kasvoi opettajankin kunnia oppilaiden lukumäärän lisääntyessä.

marttyyrien juhlapäivät saivat väistyä venäläiskansallisten pyhien tieltä. Venäjän kirkon itsenäistyminen tapahtui sekä henkisesti että kirkko-oikeudellisella ja -poliittisella tasolla. 1500-luvulla alkoi prosessi, jolle tunnusomaista oli paikallisten piirteiden sulautuminen yhteiseksi venäläiseksi kulttuuriksi.²⁰ Kysynkin, miten tämä prosessi heijastuu toisaalta Aunuksen alueen kehittämiseen ja toisaalta karjalaisen identiteetin säilyttämiseen ja missä yhteydessä se on paikallisten pyhien kultin kanssa.

Tutkimuksessa joudutaan kuitenkin seuraamaan myös pyhien kulttien nykytilannetta, jotta voidaan varmistua, kenen tutkittavan pyhänä pidetyn ihmisen kohdalla tradition kehitys on pysähtynyt vuoteen 1917 ja kenen kohdalla se jatkoi kehitystä. Vuoden 1917 jälkeinen kulttitradition kehitys jätetään kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle. Siitä huomioidaan ainoastaan mahdolliset uudemmassa tutkimuskirjallisuudessa tehdyt löydöt.

1.3 Tutkimuksen metodi ja lähteet

Tämän tutkimuksen metodina on historiallis-deskriptiivinen analyysi. Sen avulla pyritään todentamaan tutkimustehtävän yhteydessä nostetut perustavat kysymykset. Ensinnäkin: ketkä todella olivat Aleksanteri Syväriläisen oppilaita ja millainen rooli Aunuksen hiippakunnalla oli pyhien kulttien – erityisesti Syvärin ”koulukunnan” – jälleenrakentamisprosessissa? Toiseksi: tuleeko todellisista Aleksanteri Syväriläisen oppilaista traditiolinjan kehityksessä pyhiä, vai tekeekö myöhempi, erityisesti 1800-luvun venäläis-kansallinen traditio tietyistä venäläisistä pyhistä hänen oppilaitaan? Ja kolmanneksi: missä määrin Syvärin ”koulukunnan” muotoutumisessa luotu kuva haluttiin tulkita osaksi ei niinkään karjalaista vaan alkuperäistä venäläistä hagiografista perinnettä?

Tutkimus perustuu suurimmalta osalta julkiseen, painettuun lähdemateriaaliin. Yhtäältä kalenterityyppiset julkaisut ja elämäkertakokoelmat sekä toisaalta luostarien historiaa käsittelevä kirjallisuus muodostavat tutkimuksen varsinaisen lähdepohjan. Peruslähteenä käytetään *Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran* (1500-luvun kirkkoslaavinkielinen käsikirjoitus) vuonna 2002 ilmestynyttä redaktiota, kyseisen elämäkerran ”valamolaista” käsin kirjoitettua versiota vuodelta 1817 sekä venäjänkielistä interpretaatiota vuodelta 1905. Peruslähteisiin lukeutuvista hagiografisista teoksista perusteellisimpia ovat vuonna 2000 ilmestynyt *Venäjän pyhät* (*Русские*

²⁰ Thon 1987,132.

святые. 1000 лет русской святости) sekä vuosina 1991–1992 reprinttinä painettu *Pyhiin elämäkertakokoelma* (Жития святых, на русском языке изложенные по руководству четьихъ-миней св. Димитрия Ростовского), jonka alkuperäinen painos on vuosilta 1903—1911 ja 1916.

Historiallisten dokumenttien osalta tutkimukseen on otettu Äänisen pogostien kirjurinkirjat: vuodelta 1563 *Писцовые книги Обонежской пятины* ja vuosilta 1582/83 *Писцовая книга Заонежской половины Обонежской пятины: Заонежские погосты*. Viimeinen mainituista ja myös vuosien 1628/29 verokirja *Писцовые книги Князя Ивана Долгорукого* on painettu myöhemmin tekstieditiona. Vuosien 1582/83 verokirjan teksti on julkaistu ensimmäistä kertaa Pietarissa K.A. Nevolinin teoksessa *О пятинах и погостах Новгородских в XVI веке* (1853). Sama teksti on löydettävissä myös Joensuu-Petroskoi yhteistyöjulkaisusta *Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta* (1993). Vuosien 1628/29 verokirjan teksti on julkaistu *Акты исторические Олонецкого края* -sarjassa (1850).

Painetun lähdemateriaalin lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään myös painamattomissa lähteissä, kuten Valamon luostarin arkiston Uudessa Valamossa Heinävedellä olevia käsikirjoituksia, esimerkiksi *Описание первоклассного Спасопреображенского Валаамского монастыря* vuodelta 1863. Myös Karjalan Tasavallan kansallisessa arkistossa²¹ Petroskoissa Konsistorin säilytysyksikössä on runsaasti 1800-luvun hallintoasiakirjoja sekä muuta aineistoa, jotka koskevat Aunuksen hiippakunnan luostareita, ja jotka kuuluvat tutkimukseni primaarilähteisiin, kuten esimerkiksi Jaasjärven luostarin taloutta koskeva asiakirja *Сведения о состоянии Яиезерской пустыни за 1879 год* (НАРК Фонд 25, опись 1, 60/1). Sekundaarilähteinä käytetään myös ortodoksisen kirkon jumalanpalvelustekstejä sekä ikonografista aineistoa. Analysoidut kalenterit ovat pääosin vuosina 2004–2005 painettuja julkaisuja tai Internetin sivustoja.

1.4 Aiempi tutkimus

Tänä päivänä kiinnostus pyhiä ja varsinkin luostarien perustajia kohtaan on kasvamassa sekä Venäjän että Suomen ortodoksisen kirkon piirissä.²² Myös uusia tieteellisiä tutkimuksia on ilmestynyt Venäjällä 1990-luvulta lähtien, mutta ne jatkavat perinteistä referoivaa lähestymistapaa.

²¹ Национальный Архив Республики Карелия = НАРК

²² Suomessa hagiografian tutkimusta ovat harjoittaneet 1970-luvulta lähtien emeritus professori Heikki Kirkinen, Syvärin luostarin perinteen asiantuntija Lea Siilin sekä mm. Solovetskin luostarin traditioon perehtynyt yleisen historian professori Jukka Korpela.

Onkin todettava, että merkittävimmät kriittiset tutkimukset, koskien Aunuksen alueen pyhimyksiä, ovat edelleen pääsääntöisesti 1800-luvulta.

Venäjän luostareita koskevasta tieteellisestä tutkimuksesta on erityisesti mainittava vuosina 1807 – 1815 julkaistu seitsenosainen teos Venäjän kirkollisen vallan historiasta *История Российской иерархии, собранная Соборным иеромонахом Амбросием*²³ ja myös siihen osittain pohjautuva Aleksander Ratšinin monografia, joka on vuonna 1852 julkaistu teoksena *Полное собрание исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквах в России*. Teokset valaisevat Venäjän kirkon henkilö- ja laitoshistoriaa Kiovan Venäjältä alkaen ja sisältävät perustietoa myös Aunuksen alueen luostareista.

Tutkimukseni kannalta tärkeä on myös E.V. Barsovin²⁴ Aunuksen hiippakunnan luostareista kertova teos *Алфавитный указатель монастырей и пустынь, упразднённых и ныне существующих в Олонецкой епархии с их настоятелями* vuodelta 1867. Kirjassaan Barsov ei pohdi vielä mitään tiettyä tutkimusongelmaa, vaan ainoastaan esittelee lyhyesti kaikki hänen tiedossaan olevat Karjalan alueen luostarit. Tämä ei kuitenkaan vähennä kirjan merkitystä, vaan osoittaa, että kiinnostus Karjalan luostareita kohtaan heräsi tieteellisellä tasolla jo 1800-luvun puolivälissä. Barsovin kirja on ensimmäinen pohjatietoa kartoittava opas.

Aunuksen Karjalan paikallisen hagiografian tuntemusta edustaa vuonna 1868 ilmestynyt E.V. Barsovin kirja *Преподобные Обонежские пустынножители* ja myös saman tekijän tieteellinen tutkimus *Олонецкий монастырь Клименцы с приписными к нему пустынями* vuodelta 1870. Vuonna 1902 Petroskoissa ilmestyi kirja Aunuksen alueen pyhistä *Преподобные Александр Свирский и его ученики-подвижники*, jonka kirjoittajana on arkkimandriitta Nikodim (Kononov Aleksandr).²⁵ Kirjoittaessaan Aunuksen alueen pyhittäjistä Nikodim pyrkii etsimään yhtymäkohtia Aleksanteri Syväriläiseen jokaisen mahdollisen oppilaan kohdalla. Teos on luonteeltaan lähdekriittinen tutkimus, jossa Nikodim käy läpi Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran ja sitä

²³ Aloittaessa teoksensa julkaisun vuonna 1807 pappismunkki Ambrosi oli Novgorodin hengellisen seminaarin prefekti ja filosofian opettaja. Teoksen viimeisen osan julkaisuaikana vuonna 1815 Ambrosi oli jo Novospasskin luostarin arkkimandriitta ja Moskovan hengellisen sensuuriviraston puheenjohtaja. *История Российской иерархии 1807–1815*.

²⁴ Barsov on tunnettu paikallishistorian ja luostarien perinteen tutkijana. Toimi Aunuksen hengellisen seminaarin opettajana 1800-luvun puolivälissä.

²⁵ Arkkimandriitta, myöhemmin Belgorodin piispa Nikodim (1871–1919), oli kotoisin Arkangelin hiippakunnan alueelta, valmistui Pietarin hengellisestä akatemiasta vuonna 1896. Vuosina 1902–1904 toimi Pietarin hengellisen opiston tarkastajana. (ks. Nikodim 1904) Ajanjaksolla 19.3.1909–10.12.1910 toimi Aunuksen hengellisen seminaarin rehtorina. ks. *Олонецкая епархия* 2001, 172,179.

koskevat hagiografian tutkijoiden kommentit asiakirjojen valossa. Kaikki edellä mainitut teokset ovat merkittäviä tämän tutkimuksen kannalta.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Päälukujen osalta tutkimus noudattaa käänteisesti kronologista järjestystä.

Ensimmäinen pääluke, *Keitä pidetään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina?*, on luonteeltaan tilastollis-kartoittava. Luvun tarkoituksena on kartoittaa kaikki ne pyhät, joita tänä päivänä pidetään Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Tämän luvun lähdemateriaali on hyvin hajanainen: kalentereista hagiografisiin teksteihin ulottuva. Monipuolisen lähdemateriaalin pohjalta on mahdollista valaista Syvärin ”koulukuntaan” kohdistuvan kirkollisen tradition nykytilannetta.

Toisessa pääluvussa, *Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran mukaiset oppilaat*, tarkastelun kohteena on Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Tässäkin luvussa kartoitetaan Aleksanterin oppilaita, mutta toisin kuin edellisessä luvussa, pysytään samassa lähteessä, pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatekstissä. Tällöin tarkastellaan kuitenkin kyseisen elämäkerran kolmea, eri aikakautena ilmestynyttä redaktiota, jotka on kirjoitettu Aunuksen Karjalan alueella, Syvärin ja Valamon luostareissa. Analyysi käynnistyy vuonna 1900-luvun alussa ilmestyneestä painetusta venäjänkielisestä versiosta ja etenee 1500-luvun kirkkoslaaviksi kirjoitettuun käsikirjoitukseen asti. Peruslähteenä käytän Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran redaktiota (1500-luvun käsikirjoitus) ja vertausmateriaalina 1800-luvun käsin kirjoitettuja elämäkerran redaktioita sekä vuonna 1905 painettua versiota. Tällöin seurataan Aleksanterin elämäkerrassa mainittujen oppilaiden kultin kehitystä eri vuosisatojen lähdemateriaalin valossa.

Viimeisessä pääluvussa, *Keitä pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaat todella olivat?*, suoritetaan tutkimuksen varsinainen analyysi. Tällöin verrataan keskenään edellisistä luvuista saatuja yhteenvetoluonteisia taulukoita ja analysoidaan niitä. Selvitettäessä perimätiedon ja historiallisten faktojen suhdetta käytän 1500- ja 1600-luvun asiakirjoja sekä verokirjoja ja vertaan niitä myöhempisiin kirjoitettuihin pyhien elämäkertojen redaktioihin ja 1800-luvun tutkimuksiin. Seuraan Aleksanterin oppilaiden omien elämäkertatekstien syntyä ja kehitystä. Viimeisen pääluvun tehtävänä onkin Syvärin ”koulukunnan” tradition synnyn arvioiminen.

2 KEITÄ PIDETÄÄN PYHÄN ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN OPPILAINA?

Tämän luvun tarkoituksena on kartoittaa kaikki ne pyhät, joita tänä päivänä pidetään Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Analyysissä lähdetään liikkeelle yksinkertaisista kalenteritiedoista ja edetään hagiografisiin teksteihin. Tällöin huomioidaan myös ne eri tutkijoiden laatimat pyhimyskirjoitukset, jotka on suunnattu laajemmalle lukijakunnalle. Luku on luonteeltaan tilastollis-kartoittava. Sen tarkoituksena ei ole vielä analysoida itse pyhimystradition syntymistä, vaan tilastoida pyhien nimiä luettelojen ja taulukkojen muodossa. Tutkimuksessa jokaiselle pyhälle annetaan numero²⁶ hänen nimensä ilmaantumisjärjestyksessä ja se merkitään suluissa. Näin annettu numero on kyseisen pyhän oma tunnus, joka on sama läpi luvun. Analyysin edetessä suoritetaan lähdekriittistä vertailua. Vertailussa havaittuja tapahtuneita muutoksia selitetään välittömästi. Lopuksi kaikki pyhät ja heitä koskevat tutkimuksen kannalta olennaiset tiedot kootaan yhteenvetoluonteiseen taulukkoon A.

2.1 Kirkkokalentereissa esiintyvät oppilaiden nimet

Kirkkokalenteri-sanalla Venäjällä on käytössä myös nimitykset *mesjatseslov* ja *svatsy*. Ne edustavat samaa asiaa, mutta niiden välillä on myös pieniä eroavaisuuksia. *Svjatsy't*²⁷ sisältävät pyhien nimet ja pysyvät kirkkojuhlat joko kalenterijärjestyksessä²⁸ tai aakkosjärjestyksessä ilmoittaen jokaisen nimen kohdalla muisto- tai juhlapäivämäärän. *Mesjatseslov'iin*²⁹ on merkitty pyhien nimet sekä pysyvät ja liikkuvat kirkkojuhlat vuoden jokaiselle päivälle. Siinä on myös lyhyet pyhien elämäkerrat, juhlien selitykset ja joskus myös niihin liittyvät jumalanpalvelusohjeet. Kirkkokalenteri on puolestaan laajempi laitos, joka sisältää kirkkojuhlat, laskettuina nimenomaiselle vuodelle pääsiäiskierron mukaisesti, pyhien muistopäivät, paastokaudet sekä pyhien nimet aakkosjärjestyksessä ja paljon muuta kirkon hallintoon liittyvää tärkeää tietoa. Pyhien elämäkertatekstit siitä kuitenkin puuttuvat.

²⁶ Numero tutkimuksessa = Nt

²⁷ Sana *svatsy* on monikko slaavilaisesta sanasta *svjatec* = *svjatyi*, pyhä ihminen. Tästä *svjatsy* = pyhien ihmisten nimien luettelo. ПЦ-СС 1993, 583. Ks. myös Golubinski 1903, 24.

²⁸ Святцы – все святые или перечень их составленный в порядке месяцев и дней года, в которые празднуется или чувствуется святой. Церковные святцы, печатающиеся в богослужебных книгах (каноник, акафистник, молитвослов), предназначены для богослужебного употребления. Постоянной редакции С. нет, но имя каждого святого или праздника входит в С. только после его канонизации. ППБЭС 1913, ст. 2020.

²⁹ *Mesjatseslov* sana on suora käänös kreikan sanasta *μηνολογιον*, joka tarkoittaa kuukausittaista järjestystä. Myös: Существует нечто вроде святцев, так называемые месяцесловы, издаваемые отдельно, которые служат как для справок, так и для определения праздников, находящихся в зависимости от дня Св. Пасхи. ППБЭС 1913, ст. 2020.

Silloin kun Venäjän kirkko ja valtio noudattivat vanhaa juliaanista ajanlaskua kirkkokalentereissa ja vastaavissa julkaisuissa ilmoitetut pyhien muistopäivät olivat jokaisessa samat, lukuun ottamatta mahdollisia virheitä. Uuden gregoriaanisen³⁰ ajanlaskun astuessa voimaan Venäjän valtiossa vuonna 1918 tammikuun 31. päivää seurasi 14. helmikuuta. Kalentereissa alkoi sekaannus, kun kirkko jäi noudattamaan vanhaa kalenteria. Siitä lähtien kirkolliset juhlapäivät ja pyhien muistopäivät ilmoitetaan kaksoispäivämääränä: esim. pyhän Aleksanteri Syväriläisen muistopäivä 30.8./12.9. joista ensimmäinen päivämäärä vastaa vanhaa kalenteria ja toinen uutta. Nykyään Venäjän kirkko saattaa ilmoittaa juhlapäiviään esimerkiksi Internetin sivuilla³¹, ainoastaan uuden ajanlaskun mukaan eli valtion kalenterin mukaan, vaikka kirkko itse edelleenkin noudattaa vanhaa kalenteria.

Suomessa ajanlaskukysymys oli vaikein ongelma ortodoksisen kirkon suomalaistamisvaiheessa 1920-luvulla.³² Kun valtataistelut oli voitettu ja kriisi tasaantui kirkon johdon ja valtiiovallan yhteistoimin, suomen ortodoksinen kirkkokunta sitoutui noudattamaan uutta kalenteria vaihtuvaa pääsiäiskiertoa myöten.³³ Tämä tarkoittaa, että myös pääsiäiskausi lasketaan gregoriaaniseen tapaan. Pysyvät kirkolliset juhlat ja pyhien muistopäivät on otettu uuteen kalenteriin sellaisenaan, muuttumattomina päivämäärinä. Tämän takia suomalaisen kirkkokalenterin juhlien päivämäärät ovat samat kuin venäläisessä kirkkokalenterissa, mutta itse juhlat vietetään gregoriaanisen kalenterin mukaisesti. Esimerkiksi, Joonas Jaasjärveläisen muistopäivä on 22. syyskuuta sekä Suomen että Venäjän kirkkokalenterin mukaan, paitsi Venäjällä se vietetään valtion kalenterin mukaan 5. lokakuuta, jolloin kirkossa on vielä 22. syyskuuta, eli Venäjän kirkkokalenteri on 13 päivää jäljessä.

³⁰ Katolinen kirkko korvasi 1582 juliaanisen kalenterin gregoriaanisella kalenterilla, joka sai nimensä paavi Gregorius XIII:n mukaan. Kalenterien välinen ero oli kymmenen vuorokautta. Vuosina 1700, 1800, ja 1900 tehtiin uusia korjauksia, joiden vaikutuksesta ero kasvoi 1900-luvulle tultaessa kolmeentoista vuorokauteen.

³¹ Esim. Седмица, Православие в Карелии, [www-sivut](#).

³² Suomen itsenäistyttyä alkoi kirkon elämän voimallinen suomalaistuminen. Ajanlaskukysymys jakoi kirkkoa pahasti. Sortavalan kirkolliskokouksen (9.-10.3.1921) päätöksellä gregoriaaniseen kalenteriin siirtymisen oli määrä tapahtua 5./18.10.1921. Valtioneuvosto vahvisti Sortavalan kalenteripäätöksen kesäkuussa 1921, mutta Moskovan patriarkan vastaus viivästy. Suomen kaikki seurakunnat ja luostarit siirtyivät uuteen ajanlaskuun sovitussa aikataulussa patriarkaatin hyväksynnän puuttumisesta huolimatta. Patriarkan kielteinen päätös johti konfliktiin, joka ratkesi vasta, kun suomen ortodoksit siirtyivät Moskovan alaisuudesta Konstantinopolin yhteyteen vuonna 1923. Frilander 1995, 56–78.

³³ Vuonna 1924 Konstantinopoli hyväksyi Suomessa poikkeuksellisesti gregoriaanisen kalenterin ulottamisen myös pääsiäiskanoniin, koska ”pääsiäisen vietto uuden ajanlaskun mukaan oli jo vakiintunut käytäntö”. Frilander 1997, 80–98.

2.1.1 Karjalan omat pyhät

Tarkasteltaessa Karjalan omia pyhiä nykyisten kalenterien pohjalta tarjoavat Petroskoin ja Karjalan hiippakunnan viralliset Internetin sivustot hyödyllisen lähtökohdan. Siinä päivämäärät on ilmoitettu ainoastaan gregoriaanisen kalenterin mukaisesti. Osastolta Karjalan maan pyhät³⁴ löytyvät kaikkien pyhien nimet, joita nykypäivänä kunnioitetaan kirkollisin menoin hiippakunnan alueella. Heitä on yhteensä 35. Heidän joukossaan ovat apostolit Pietari ja Paavali, joiden muistopäivänä 12. heinäkuuta³⁵ vietetään myös Petroskoin kaupungin juhlaa. Apostoli Andreas Ensinkutsutulla on tärkeä asema Venäjän pyhien joukossa, sillä häntä pidetään Venäjän apostolina.³⁶ Andreaksella on kaksi juhlapäivää: 13. marraskuuta ja 13. joulukuuta, tosin 13.11 ilmeisesti virheellisesti, koska siitä ei löydy mainintaa mistään lähteestä. Sen sijaan kaksi muuta Apostoli Andrein muistopäivää tunnetaan hyvin: 13.7. on 12 apostolien yhteinen muistopäivä. Häntä muistetaan myös Kaikkien Venäjän pyhien (Всех святых в земле Российской просиявших) juhlassa 3.7.

12. syyskuuta Petroskoin ja Karjalan hiippakunnassa vietetään kahden pyhän juhlaa, kahden Aleksanterin juhlaa. Ensimmäisenä on mainittu Pyhä Aleksanteri Nevski (†1263). Tuona päivänä on hänen pyhäinjäännöstensä siirtämisen päivä³⁷, jota erityisesti Karjalassa muistetaan senkin takia, että silloin vietetään Aleksanteri Nevskin katedraalin temppelijuhlaa Petroskoissa. Samana päivänä on myös pyhän Aleksanteri Syväriläisen kuolinpäivän muisto (†1533). Sekä Aleksanteri Nevski että Aleksanteri Syväriläinen on kanonisoitu pyhiksi samassa kirkolliskokouksessa vuonna 1547³⁸, niin sanotussa Makarin Soborissa. Tuolloin heille asetettiin juliaanisen kalenterin mukaisesti muistopäivät heidän kuolinpäiviensä mukaan: suuriruhtinas Aleksanteri Nevskille 23.11. ja Syvärin

³⁴ Святые земли Карельской, www-sivut.

³⁵ Internetissä päivämäärät on annettu gregoriaanisen kalenterin mukaan.

³⁶ Perimätiedon mukaan apostoli Andreas vaelsi tulevan Venäjän maa-alueella kristinuskoa julistaen jopa Laatokalla asti. Tiedemaailmassa tämä väite ei ole saanut kannatusta. Historioitsija A.V. Kartašev käyttää imaginääristä ajatusleikkiä monografiassaan *Очерки по истории русской церкви* selittäen legendaa sekä historiallisesta että teologis-filosofisesta näkökulmasta. Vaikka apostolin fyysinen läsnäolo 1. vuosisadalla nykyisen Venäjän alueella olisikin mahdotonta, silti häntä voi Kartaševin mukaan pitää Venäjän apostolina. On tunnettua, että apostolit ratkaisivat omaa palveluunsa liittyviä asioita arpomalla (Ap. t. 1:17–26). Näin ollen he olisivat voineet arpoa myös jokaiselle apostolille oman julistuksen vaikutusalueen. Esim. apostoli Paavali piti epäsopivana julistaa muiden apostolien vaikutusalueella (Room. 15:19,20). Mikäli apostoli Andreas suunnisti arvan mukaan Jerusalemissa Mustalle merelle päin, hänen vaikutusalueenaan olisikin nykyinen Venäjä ”maan ääriin saakka” (Ap. t. 1:8). Ajallisten ja fyysisten rajoitusten takia Andreaksen kuitenkin täytyi delegoida tehtävänsä seuraajille. Tällöin hän olisi ollut kuitenkin Venäjän lähetyksen alullepanija. (Карташев 2000, 48–62)

³⁷ Tämän lisäksi Venäjän kirkossa tunnetaan myös muita Aleksanteri Nevskin muistopäiviä. 23. marraskuuta on pyhän kuolinpäivä († 1263). Hänen nimensä mainitaan kunnioitettavaksi myös kolmessa eri ns. soborissa, eri alueiden pyhien ryhmissä: Rostovin ja Jaroslavlin pyhät (23.5), Novgorodin pyhät (kolmas helluntaijälkeinen sunnuntai) ja Vladimirin pyhät (23.6).

³⁸ Golubinski 1903, 99–100.

luostarin igumeni Aleksanterille 30.8. Alun perin heidän erillään olevat muistopäivänsä yhdistettiin vuonna 1724 Pietari Suuren toimesta.³⁹

Karjalan varhaisimpina pyhinä pidetään Valamon ihmeidentekijöitä Sergeitä ja Hermania. Heidät traditio liittää sekä 1100- että 1300-lukuun.⁴⁰ Heidän muistopäivänsä 11.7. on liitetty koko Venäjän kirkon käsittävään kalenteriin pyhän Synodin päätöksellä vasta 20.10.1819, sen jälkeen kun elokuussa vuonna 1819 tsaari Aleksanteri I teki pyhiinvaellusmatkan Valamon luostariin.⁴¹ Karjalassa muistetaan myös Sergein ja Hermanin pyhänjäännösten palauttamisen päivää Novgorodista takaisin Valamoon, jota vietetään 24. syyskuuta.

Myöhempiä pyhiä on Maria Aunukselainen (†1860), joka on Karjalan pyhien luettelossa ainut naispyhä ja myös ainut 1800-luvun pyhä. Maria Aunukselaisen muistopäivä on 22.2 hänen kuolinpäivänään. Toinen huomattava pyhä on uusmarttyyri pappi Nikolai Bogoslovski (†1937), jonka muistopäivä on 4.11. Hänen muistopäiväänsä vietettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2004.⁴²

Varhaisempien ja myöhempien pyhien väliin mahtuu pyhiä 1300-⁴³, 1400-⁴⁴, 1500- ja 1600⁴⁵-luvulta. 1700-luvulta Karjalassa tunnetaan vain yksi pyhä, Taddeus Petroskoilainen, joka oli tsaari Pietari Suuren aikalainen ja eli Kristuksen tähden houkan kilvoituksessa. Hän oli suosittu kansan keskuudessa jo elämänsä aikana ja hänen kunnioittamisensa alkoi heti hänen kuolemansa jälkeen, joka tapahtui 21. elokuuta vuonna 1726. Pyhäksi hänet julistettiin vasta lokakuussa 2003. Hänen muistopäiväänsä vietetään 3. syyskuuta. Munkkilvoituksessa eläneitä 1700-luvun pyhiä ei tunneta. Tämä ilmiö on tyypillinen 1700-luvun Venäjän synodin kirkkopoliitikalle, jolloin

³⁹ 30. elokuuta vuonna 1724 Aleksanteri Nevskin pyhänjäännökset siirrettiin Pietari Suuren toimesta Vladimiriin silloiseen pääkaupunkiin Pietariin juuri rakennettuun Aleksanteri Nevskin lavraan.

⁴⁰ Tällä kannalla on professori Heikki Kirkinen, mutta useimpien tutkijoiden mukaan Sergei ja Herman ovat 1300-luvun pyhiä. Valamon luostari Laatokalla pitää kiinni versiosta, jonka mukaan luostarin perustajat ovat eläneet 900-luvulla. *Летопись Валаамской обители*, www-sivut.

⁴¹ *Православная энциклопедия* 1990, 354.

⁴² Nikolai Bogoslovski on kanonisoitu Venäjän kirkon Pyhän Synodin päätöksellä 25.3.2004.

⁴³ Pyhittäjä Lasar Muromilainen (21.3) ja pyhittäjä Kiril Tšelmogorilainen (21.12).

⁴⁴ 1400-lukuun kuuluvat Solovetskilaiset pyhittäjät Zosima (†1478), muistopäivä 30.4 ja Savvati (†1435), muistopäivä 10.10. Heille on varattu myös yhteinen juhlapäivä 21. elokuuta heidän pyhänjäännöstensä siirtämisen muistolle, joka tapahtui vuonna 1566. Samana päivänä juhlitaan myös heidän pyhänjäännöstensä toista siirtämistä, joka tapahtui vuonna 1992. Tuolloin mukana olivat myös Herman Solovetskilaisen pyhänjäännökset.

1400-luvun pyhiä ovat myös Afanasi Muromilainen (21.3), Eufimi Karjalainen (1.5), Aleksanteri Oševenilainen (3.5), Kornili Paleostrovilainen ja (1.6) Arseni Konevitsalainen (25.6).

⁴⁵ Pyhä Eleasar Anzerskilainen kuoli vuonna 1656, muistopäivä 26. tammikuuta uuden ajanlaskun mukaan.

luostarien lakkauttaminen ja sekularisaatio vaikuttivat siihen, että luostarielämän ihanne ei ollut vahvimmillaan tuona kautena.⁴⁶

Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin 1500-luvun pyhiä, koska juuri heidän joukostaan löytyvät pyhän Aleksanteri Syväriläisen aikalaiset ja hänen mahdolliset oppilaansa. Heitä on lukuisia:

Taulukko 1. 1500-luvun Karjalan pyhät kalenterijärjestyksessä

Muistopäivä uuden ajanlaskun mukaan	Pyhän nimi	Pyhän oletettu elin- /kuolinaika
22.1.	Pahomi Kenjärveläinen	n.1515
31.1	Afanasi Sântämäläinen	1500
31.1.	Afanasi Navolotskilainen	1500–1600
22.2	Nikifor Vasojärveläinen	1557
22.2	Gennadi Vasojärveläinen	1516
19.6.	Joona Klimenetskiläinen	1534
27.6.	Elisei Sumalainen	1500
6.7. ja 2.11.	Artemi Verkolalainen	1545
8.9.	Adrian Ondrusovalainen	1549–1550
5.10.	Joona Jaasjärveläinen	1500
19.11.	Varlaam Keretskiläinen	1500
20.12.	Antoni Siijalainen	1556
28.12.	Trifon Petsamolainen	1583

⁴⁶ Golubinskin mukaan 1700-luvulla ainoastaan Rostovin metropoliitta Dimitri (†1709) on kanonisoitu koko kirkon pyhäksi. Kanonisaatio tapahtui vuonna 1757 keisarinna Elisabetin (Elisaveta Petrovnan) hallintokauden aikana. Paikalliseksi pyhäksi vuonna 1798 on julistettu pyhittäjä Feodosi Totemskilainen Totman kaupungin asukkaiden itsepintaisten vaatimuksien seurauksena. Golubinski 1903, 170–190.

Näistä pyhistä viiden on kyseisessä kalenterissa esitetty olleen Aleksanteri Syväriläisen oppilaita. Heitä ovat pyhittäjät Afanasi Säntämäläinen (1), Nikifor (2) ja Gennadi (3) Vasojärveläiset, Adrian Ondrusovalainen (4) ja Joonas Jaasjärveläinen (5).

Vuodesta 2004 lähtien pyhän Synodin päätöksestä Venäjän ortodoksinen kirkko on viettänyt Karjalan pyhien yhteistä juhlaa (Собор Карельских святых)⁴⁷ 3. kesäkuuta uuden ajanlaskun mukaan.⁴⁸ Juhlittavien pyhien luetteloon kuuluu kaikkiaan 55 nimeä, jotka löytyivät Venäjän ortodoksisesta kirkkokalenterista 2003.⁴⁹ Luettelossa on sekä pyhiä, joilla on henkilökohtaisia muistopäiviä, että pyhiä, joilla ei sellaisia ole. Viiden edellä mainittuun oppilaan lisäksi luettelosta löytyy vielä kahdeksan nimeä, joiden yhteydessä on merkintä ”pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas”. He ovat: Afanasi (6), Dionisi (7), Ignati (8), Kornili (9), Leonid (10), Feodor (11) ja Ferapont (12) Ostrovilaiset, joiden elinajaksi on ilmoitettu 1500-luku, sekä Makari Oredežilainen (13), jonka kuolinvuodeksi on ilmoitettu vuosi 1532.

Edellä sanotun mukaan Petroskoin ja Karjalan hiippakunta tunnustaa virallisesti 13 pyhittäjää pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaisiksi ja juhlii heitä yhteisesti. Heistä viidellä on myös oma muistopäivänsä.

⁴⁷ ”В общецерковный календарь Русской Православной Церкви этот праздник был внесен в 1972 году после визита Патриарха Московского и всея Руси Пимена в Финляндию, с целью установления дружеских связей с Финляндской Православной Церковью. В свою очередь архиерейское собрание Финской Православной Церкви празднование памяти карельских святых, определило в первую субботу ноября, связанную с государственным праздником Финляндии, установленным в день поминания всех усопших в Финляндской Евангельско-лютеранской Церкви. Благословение вселенского Патриарха Константинополя, Нового Рима Афинагора на это решение церковного правления было получено в 1958 году.

В Карелии празднование Собора Карельских святых в этот день не связано с православной традицией, поэтому по решению Священного Синода и благословению Патриарха в 2004 году праздник перенесен на постоянную дату – 3 июня. В этот день в 2000 году Патриарх Московский и всея Руси Алексий II совершил великое освящение восстановленного в Петрозаводске Александро-Невского кафедрального собора, южный придел которого освящен в честь Собора Карельских святых.” Праздник православной Карелии, www-sivut.

⁴⁸ 16. kesäkuuta otettiin käyttöön ja pyhitettiin Karjalan valistajalle Aleksanteri Nevskin katedraalin sivualttari. Juhlaa on kuitenkin päätetty viettää itse katedraalin vihkimisen päivänä eli 21.5/3.6. ks. ПЦК 2005, 34. Alaviitteessä: Новое празднование Собора Карельских святых установлено по благословению Святейшего Патриарха Алексия II 10 марта 2004 года.

⁴⁹ ПЦК 2003, сс. 84 -85.

2.1.2 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat moskovalaisessa traditiossa

Petroskoin ja Karjalan hiippakunta kuuluu Moskovan patriarkaatin alaisuuteen ja siten noudattaa sen kalendaarista rytmiä. *Ortodoksinen kirkkokalenteri* (Православный церковный календарь) on patriarkaatin virallinen kalenteri ja tärkeä vuosittainen julkaisu, jolla on sekä informatiivinen että kirkon ykseyttä korostava luonne. Vuonna 2005 siinä oli 160 sivua ja se sisälsi 12 lukua. Kalenteri alkaa selittävällä johdannolla, jossa käydään läpi vuoden kirkkojuhlat, erityiset muistopäivät ja paastot. Tätä seuraavat *Mesjateslov*-osio ja pyhien yhteisjuhlat (соборы святых) alueiden mukaan sekä pääsiäiskierron laskelma vuosille 2006–2025. Seuraavana ovat ihmeitätekevät Jumalansynnyttäjän ikonit ja pyhien ihmisten nimet aakkosjärjestyksessä. Kalenterista löytyvät myös hiippakuntien ja piispojen yhteystiedot ja hengellisten akatemioiden, seminaarien ja opistojen osoitteet.

Selitysjohdannossa on ohjeita kalenterin käyttäjille. Kalenterissa käytetään vanhan ja uuden ajanlaskun mukaisia kaksoispäivämääriä, joiden välinen ero 2000-luvulla on 13 päivää.⁵⁰ Tällöin *Mesjateslov*-osio alkaa 19.12/1.1. kaksoispäivämäärällä, jolloin valtion kalenterin mukaisena Uuden vuoden juhlan kirkossa paastotaan vielä ennen Kristuksen syntymää. *Mesjateslov*-osiota koskevassa ohjeessa huomautetaan, että siinä teksti noudattaa erityistä järjestystä. Nimittäin päivämäärän viereinen teksti on jaettu kolmeen kappaleeseen. Ensimmäisessä kappaleessa esiintyvät niiden pyhien nimet, joille on olemassa omat liturgiset tekstinsä, jotka löytyvät jumalanpalveluskirjoista Mineasta. Toisessa kappaleessa on mainittu kaikkien muiden pyhien nimet, joita muistetaan samana päivänä. Kolmas kappale on omistettu Jumalan Äidin paikallisille ikoneille.

Kalenterissa mainitaan niiden pyhittäjien nimet, jotka Karjalassa tunnustetaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi. Heitä ovat:

Afanasi Säntämäläinen, Vologdalainen 18.1./31.1.

Nikifor Vasojärveläinen 9.2./22.2.

Gennadi Vasojärveläinen 9.2./22.2.

Adrian Ondrusovalainen 26.8./8.9.

Joona Jaasjärveläinen 22.9./5.10.

⁵⁰ В богослужбной практике русская православная Церковь пользуется юлианским календарем, в просторечии – старым стилем. Для удобства же пользования церковным календарем даты старого стиля пересчитываются на принятый с 1918 года в гражданской жизни и в быту григорианский календарь – новый стиль. Разница между старым и новым стилем в XXI столетии – 13 дней. ПЦК 2005, 3.

Pyhittäjien nimen yhteydessä ei ole mainintaa, oliko hän Aleksanteri Syväriläisen oppilas vai ei. Mutta koska tällainen lisätieto ei yleensäkään sovellu luettelomaiseen kalenterin esitystapaan, mitään varmoja johtopäätöksiä ei voida annetun tiedon pohjalta vielä tehdä. Afanasi Sántämäläinen saa tässä kalenterissa lisänimen Vologdalainen, mutta kyseessä on kuitenkin sama pyhä.⁵¹

Patriarkaatin kalenterissa kyseisten pyhien muistopäivät ovat kuitenkin täsmälleen samat kuin Petroskoin ja Karjalan hiippakunnan ilmoittamat, joskin kaksoispäivämäärin ilmoitettuna. Kaikki edellä mainitut viisi nimeä on sijoitettu kukin päivän tekstin toiseen kappaleeseen, eli se tarkoittaa, että pyhille ei löydy omia liturgisia tekstejä jumalanpalveluskirjoista, joita yleisesti käytetään Venäjän ortodoksisessa kirkossa. Vastaavasti pyhän Aleksanteri Syväriläisen nimi on päivän (30.8/12.9) tekstin ensimmäisessä kappaleessa, joka viittaa siihen, että häntä kunnioitetaan yleiskirkollisesti ja että hänen pyhäksi kanonisoinnistaan tiedetään varmuudella.

Karjalan pyhien yhteiseksi juhlapäiväksi on merkitty 21.5/3.6. Silloin Karjalan pyhien joukossa juhlitaan viiden yllämainitun pyhän lisäksi (joilla on omat muistopäivänsä) myös Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont Ostrovilaisten sekä Makari Oredežiläisen muistopäivää.⁵² Täten kalenterista löydetään kaikkien 13. pyhän nimet, joita Petroskoin ja Karjalan hiippakunta muistaa pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina.

On olemassa myös venäläinen yleiskirkollinen kalenteri sähköisessä muodossa, joka on ilmestynyt Internetin sivuilla jo vuodesta 2000 alkaen.⁵³ Sivusto on informatiivinen: sieltä löytyy runsaslukuinen *Mesjatseslov*-osio, josta klikkaamalla saa esiin myös lyhyet pyhien elämäkerrat sekä ikonit ja rukoukset pyhille vuoden jokaiselle päivälle. Käytössä on vaihtoehtoisesti joko uusi tai vanha ajanlaskutapa. Kyseistä kalenteria ylläpidetään Moskovasta käsin, mutta se ei ole patriarkaatin virallinen äänenkannattaja.⁵⁴ Materiaali siihen tulee eri lähteistä, ja jopa lukijat voivat vaikuttaa kalenterin sisältöön. Tästä on se hyöty, että sivustossa on mukana myös paikallinen traditio. Näin koottu aineisto on lähdekriittisesti ongelmallinen ja sen luotettavuuteen on suhtauduttava suurella varauksella.

⁵¹ Afanasi Sántämäläistä muistetaan myös Vologdan maan pyhien yhteisessä juhlassa (kolmas Helluntain jälkeinen sunnuntai) ja tällä haluttu korostaa Afanasin kuuluvutta Vologdan traditioon. Sen syytä on vielä selvitettävä.

⁵² Luettelo juhlittavista pyhistä on kokonaisuudessaan julkaistu sarjan aiemmassa kalenterissa: ПЦК 2003, cc. 84 -85.

⁵³ Православный календарь, *Nettikalenterit*.

⁵⁴ Moskovan Patriarkaatin virallisista Internetin sivuista löytyy kuitenkin suora linkki kyseiseen kalenteriin.

On mielenkiintoista kuitenkin havaita, mitä mainittu sivusto sanoo Karjalan pyhistä, Aleksanteri Syväriläisen oppilaista. Mentäessä kalenterin sivulle elokuun 30. päivään vanhan ajanlaskun mukaan, löytyy ensinnäkin pyhän Aleksanteri Syväriläisen muistopäivä. Klikkaamalla pääsemme mesjatseslov-osioon, jossa on Aleksanterin lyhyt elämäkerta.⁵⁵ Tutkimuksen kannalta on ensisijaisesti kiinnostava nähdä, keitä siinä sanotaan Aleksanterin oppilaiksi. Sivustolta löytyvät tutut nimet Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont Ostrovilaiset, joilla ei ole omaa muistopäivää. Heidän lisäksi Aleksanterin oppilaiksi ja kanssakävijöiksi mainitaan vielä kuusi pyhää:⁵⁶

Afanasi Sântämäläinen 18.1. (1)

Gennadi Vasojarveläinen 9.2. (3)

Makari Oredežilainen 9.8. (13)

Adrian Ondrusovalainen 17.5. (4)

Nikifor Vasojarveläinen 9.2. (2)

Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen 23.1. (14)

Sivustojen pohjalta paikallisessa traditiossa nähdään tapahtuneen mm. seuraavia muutoksia. Petroskoin ja Karjalan hiippakunnassa Aleksanterin oppilaana kunnioitettu pyhittäjä Joonas Jaasjärveläinen puuttuu luettelosta. Adrian Ondrusovalaisen muistopäivä on eri kuin patriarkaatin virallisessa kalenterissa. Myös Makari Oredežilaiselle on määrätty oma muistopäivänsä. Huomiota herättää myös uusi nimi – Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen.

Mentäessä takaisin *Mesjatseslov*-osion pääsivulle ja etsittäessä sieltä tietoja Aleksanterin oppilaista heidän muistopäiviensä perusteella, heistä ensimmäisenä tulee vastaan Joonas Jaasjärveläinen, jonka muistopäivää vietetään 22. syyskuuta. Lyhyessä tiedonannossa häntä ei sanota Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Adrian Ondrusovalaisen kohdalta löytyy kaksi muistopäivää: 17.5., joka on hänen pyhänjäännöstensä löytämisen muistopäivä ja 26.8, joka on hänen kuolemansa ja nimipäivänsä muistopäivä. Adrian mainitaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Samoin Makari Oredežilaisen oletetaan olleen Aleksanterin oppilas ja sivuston kalenterissa hänellä on myös oma muistopäivänsä. Sama todetaan myös muiden sivustossa mainittujen pyhittäjien kohdalla. Gennadi Kostromalaisen ja Ljubimogradilaisen muistopäivän 23. tammikuun kohdalla on tiedonanto, jonka

⁵⁵Pyhän Aleksanteri Syväriläisen teksti on suora laina papistolle tarkoitettusta ohjekirjasta «Настольная книга священнослужителя», Москва 1979, том 3 Месяцеслов, 778–780. Tämä kirja on myös merkitty kyseisen Internetin sivuston lähdekirjallisuuden luettelossa.

⁵⁶ Tässä he ovat siinä järjestyksessä, kun heidät ovat ilmoitettu kyseisessä tiedonannossa.

mukaan Gennadi (kastenimeltä Grigori) oli matkallaan pohjoiseen tavannut Aleksanterin tämän luostarissa, mutta ei kuitenkaan jäänyt kilvoittelemaan Syvärin luostariin vaan jatkoi matkaansa.

Yllätykseksi *Mesjatseslov*-osiosta löytyy myös ”uusien” oppilaiden nimiä. Aleksanteri Syväriläisen oppilaksi väitetään Afanasi Syväriläistä (15). Makari Roomalaisesta (16) sanotaan, että hän oli Syvärin luostarin munkki. Molemmilla pyhittäjällä kalenterissa on myös omat muistopäivänsä. Kun vedetään yhteen tämän lähteen antamat tiedot⁵⁷, saadaan seuraava pyhien luettelo:

1. Ignati Ostrovilainen (8)
2. Leonid Ostrovilainen (10)
3. Kornili Ostrovilainen (9)
4. Dionisi Ostrovilainen (7)
5. Afanasi Ostrovilainen (6)
6. Feodor Ostrovilainen (11)
7. Ferapont Ostrovilainen (12)
8. Afanasi Säntämäläinen 18.1. (1)
9. Gennadi Vasojärveläinen 9.2. (3)
10. Makari Oredežilainen 9.8. (13)
11. Adrian Ondrusovalainen 17.5. ja 26.8. (4)
12. Nikifor Vasojärveläinen 9.2. (2)
13. Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen 23.1. (14)
14. Afanasi Syväriläinen 2.5. (15)
15. Makari Roomalainen 19.1. (16)

Internetin sivuston *Mesjatseslov*-osion mukaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaita on jo 15, lukuun ottamatta Joonas Jaasjärveläistä (5), joka on pudonnut pyhien luettelosta.

⁵⁷ Tässä päivämäärät ovat vanhan ajanlaskun mukaiset.

2.1.3 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat Venäjän ulkopuolella ilmestyneissä kalentereissa

Edellä on analysoitu Venäjällä ilmestyneitä lähteitä. Seuraavaksi tarkastellaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaista muualla julkaistua materiaalia. Ensimmäisenä on mainittava englanninkielinen Pyhän Hermanin kalenteri, joka on painettu Kaliforniassa. Julkaisusta vastaa Pyhän Herman Alaskalaisen Veljestö. Kalenteri painottuu vanhaan kirkolliseen traditioon: vuosi 2004 on esitetty vuodeksi 7512 maailman luomisen jälkeen ja kalenterissa käytetään vanhaa ajanlaskua. Toki uuden ajanlaskun mukaiset päivämäärät ilmoitetaan myös. Vuosi alkaa 1. tammikuuta, joka gregoriaanisen kalenterin mukaan on jo 14. tammikuuta.⁵⁸ Vastaavasti se loppuu 31.12./ 13.1.

Kun tästä kalenterista etsitään edellisessä luvussa esitettyjä pyhiä, löydetään yhdeksän nimeä:

Taulukko 2. Pyhä Hermanin kalenterin 2004 pohjalta (muistopäivien mukainen järjestys)

Muistopäivä	Pyhän nimi	Nt	Pyhän oletettu elin-/ kuolinaika	Vaikuttamisen alue
18.1/31.1	Athanasius, abbot of Syanzhema	1a	1550	Valaam
19.1/1.2	Macarius the Roman	16	1550	Novgorod
23.1/5.2	Gennadius, monk	14	1565	Kostroma
9.2/22.2	Gennadius, monk of Vazhe Lake	3	1516	Vologda
9.2/22.2	Nicephorus, monk of Vazhe Lake	2	1557	Vologda
2.5/15.5	Athanasius of Syandem	1	1550	Valaam
17.5/30.5 26.8/8.9	Adrian, abbot of Ondrusov	4	1549	Valaam
9.8/22.8	Macarius, abbot of Oredezh	13	1532	-
22.9/5.10	Jonah, abbot of Yash Lake	5	1589	-

Ketään näistä yhdeksästä pyhästä ei osoiteta Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi, mutta kuten edellä on jo todettu, ei tällainen lisätieto yleensäkaan sovellu luettelomaisen kalenterin esitystapaan. Sen sijaan kiintoisaa on, että pyhät kuuluvat mihin tahansa, paitsi Aunuksen Karjalaan tai Syvärin

⁵⁸ Saint Herman Calendar 2004,1–4.

traditioon. Kuusi näistä pyhistä – Afanasi Sântämäläinen, Gennadi ja Nikifor Vasojärveläiset, Adrian Ondrusovalainen, Makari Oredežilainen ja Joonas Jaasjärveläinen – esiintyy Karjalan pyhien yhteisessä juhlassa (Собор Карельских святых).⁵⁹ Mutta koska tästä kalenterista puuttuu kokonaan tieto Karjalan pyhien yhteisestä juhlasta, voidaan olettaa, että se on tuntematon kalenterin laatijalle.

Myöskään kaksi pyhien nimeä *Saint Herman Calendar 2004* kalenterissa ei täsmää edellisen luvun pyhimysluettelossa oleviin, kuten seuraavasta ilmenee:

Тapaus 1	Тapaus 2
18.1. Afanasi Sântämäläinen (1)	18.1./31.1. Athanasius, abbot of Syanzhema (1a)
2.5. Afanasi Syväriläinen (15)	2.5./15.5. Athanasius of Syandem (1)

Molempien kalenterien mukaan 18.1 muistetaan pyhää Afanasi Sântämäläistä, paitsi toisessa tapauksessa hänen lisänimekseen on muodostunut Sänzhemalainen. Ja päinvastoin, 2.5 muistettavasta Afanasi Syväriläisestä onkin tullut Sântämäläinen. Emme voi varmuudella päätellä, onko kaikissa näissä tapauksissa kyseessä sama pyhä. Kuitenkin voidaan olettaa, että englanninkielisen kalenterin Athanasius, abbot of Syanzhema ja Athanasius of Syandem on sama pyhä, koska hänen elämästään ilmoitettu vuosiluku 1550 ja vaikutusalueensa Valamo ovat täsmälleen samat. Myös venäjänkielisissä lähteissä tavataan lisänimen molemmat muodot.⁶⁰ Epäselväksi jää, miksi englanninkielisessä kalenterissa Afanasi Sântämäläiselle on varattu kaksi muistopäivää 18.2 ja 2.5. On myös mahdollista, että 2.5 juhlietaan jotakuta toista pyhää, esimerkiksi Afanasi Syväriläistä. Verrattaessa muiden pyhittäjien tietoja luvussa 2.1.2 esiteltiin pyhien luetteloon tässä esitetyt tiedot täsmäävät sekä nimien että päivämäärien osalta.

Suomessa ilmestyy vuosittain ortodoksinen kalenteri. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kalenteria vuodelta 2005. Siitä etsittiin ne Aunuksen alueen pyhät, joille sekä Venäjän ortodoksisessa kalenterissa että englanninkielisessä Pyhän Hermanin kalenterissa on varattu omat muistopäivänsä. On kuitenkin muistettava, että Suomen kalenterissa pyhän muistopäivä on vanhan ajanlaskun

⁵⁹ ПЦК 2003, 84,85.

⁶⁰ Esim. ”Афанасий Сяндемский (Сянжемский), Вологодский, прп.: †после 1557; Ян. 18.” ПЦК 2003,84.

mukainen, mutta sitä vietetään uuden ajanlaskun mukaisesti, siis kyseessä on yksi ja sama muistopäivä, eikä meidän näin ollen tarvitse käsitellä kaksoispäivämääriä.

Taulukko 3. Suomen ortodoksisen kirkon kalenterin pohjalta (muistopäivien mukainen järjestys).

Muistopäivä	Pyhän nimi	Nt	Pyhän kuolinaika
8.1	Gennadi Vasojärveläinen	3	†1516
9.2	Nikifor Vasojärveläinen	2	†1557
2.5	Afanasi Sântämäläinen	1a	†1500-l.
26.8	Adrian Ondrusovalainen	4	†1550
22.9	Joona Jaasjärveläinen	5	†1500-l.

Suomen ortodoksisen kirkon kalenterista (Taulukko 3) löytyy vain viisi nimeä yhdeksästä (Taulukko 2). Lisäksi ainoastaan Joona Jaasjärveläisen tiedot ovat ennallaan. Gennadi Vasojärveläisellä on nyt oma, Nikifor Vasojärveläisestä erillinen muistopäivä 8.1. Afanasi Sântämäläisen muistopäiväksi on tässä kalenterissa vakiintunut 2. toukokuuta, siis sama muistopäivä kuin englanninkielisessä Pyhän Hermanin kalenterissa (Athanasius of Syandem 2.5./15.5.). Adrian Ondrusovalaisella on vain yksi muistopäivä. Mistä nämä muutokset sitten johtuvat?

Karjalan pyhittäjien nimet on ensimmäisen kerran merkitty Suomen ortodoksisen kirkon kalenteriin vuonna 1948. Syynä siihen oli vuonna 1947 Kuopiossa ilmestynyt Erkki Piironen kirja Karjalan pyhät kilvoittelijat. Silloin tiedot Karjalan pyhistä otettiin sellaisenaan ortodoksiseen kalenteriin. Näin ollen Taulukossa 3 esitetyt tiedot täsmäävät Erkki Piironen kirjassa esitettyihin tietoihin.⁶¹

Erkki Piironen kirjassa kaikkia viittä pyhää (Taulukko 3) sanotaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi, joten voidaan olettaa, että Suomen ortodoksinen kirkko kunnioittaa heitä Aleksanteri

⁶¹ Tässä yhteydessä on todettava, että yhtenäistä Karjalan pyhien nimien käytäntöä suomalaisessa kirjallisuudessa ei ole. Tämä tuo tietynlaista sekaannusta. Otan esiin vain muutaman esimerkin. Pyhä, joka Piironenilla on Klimentisiläinen, on Kirkisellä (Karjala idän ja lännen välissä osassa I, Venäjän Karjala renessanssijalla (1478–1617) vuodelta 1970) vastaavasti Kliimolainen ja ortodoksisessa kalenterissa hän on Klimetskiläinen. Kyseessä on kuitenkin sama pyhittäjä Joona (muistopäivä 6.6). Vastaavasti Piironenilla oleva Solokkalainen on Kirkisellä – Anzerskiläinen ja ortodoksisen kalenterin mukaan Hanhisaarelainen – sama kuin pyhä Eleasar (muistopäivä 13.1.). Gennadi (8.1.) ja Nikifor (9.2.) ovat Piironenilla Vasojärveläiset ja Kirkisellä Vaasjärveläiset. Ortodoksinen kalenteri valitsi puolestaan Piironen version. Kääntäessään Joonan venäjänkielisen lisänimen *Яуезерскуй* suomeksi Piironen valitsi muodon Jaasjärveläinen ja Kirkinen Jääsjärveläinen. Tässä tutkimuksessa käytetään Suomen ortodoksisessa kalenterissa esitettyjä lisänimimuotoja.

Syväriläisen oppilaina, vaikka kalenterissa tätä tietoa ei ole sellaisenaan löydettävissä. Pyhittäjä Afanasi (Atanasios Piiraisella) Sääntämäläisen muistopäiväksi on esitetty 2. toukokuuta. Kirjan tekstissä ei sanota selvästi, mistä tämä johtuu, mutta annetaan ymmärtää, että sinä päivänä on tapahtunut Afanasin pyhänjäännösten löytäminen.⁶² Gennadi Vasojärveläisen uudelle henkilökohtaiselle muistopäivälle 8. tammikuuta ei kirjassa ole selitystä lainkaan. Adrian Ondrusovalaisen (Piiraisella Andrian Ondrusovalainen) tapaus on vielä monimutkaisempi. Edellä on jo esitetty Adrianin kaksi muistopäivää: 17.5., joka on hänen pyhänjäännöstensä löytämisen muistopäivä ja 26.8, joka on hänen nimipäivänsä ja kuolemansa muistopäivä. Piiraisella pyhittäjä ja marttyyri Andrian Ondrusovalaisen muistopäivä on jostain syystä 18. toukokuuta. Piiraisen mukaan Adrian sai surmansa toukokuun 15. päivänä vuonna 1550.⁶³

Lisäksi Karjalan pyhät kilvoittelijat kirjasta löytyy vielä yksi henkilö, jolla näyttää olevan yhteyksiä pyhään Aleksanteri Syväriläiseen. Kyseessä on autuas Teodorit, lappalaisten valistaja. Teodorit aloitti munkkikilvoituksensa Solovetskin (Piiraisella ”Solokan”) luostarissa, jossa hänet oli myös vihitty diakoniksi. Piiraisen mukaan: ”Luostarin johtajan siunauksella hän (Teodorit) lähti sitten kiertelemään eri luostareissa. Ensimmäiseksi hän meni Syvärin luostariin, missä pyhittäjä Aleksanteri otti hänet sydämellisesti vastaan.”⁶⁴ Piirainen mainitsee myös Teodoritin muistopäivän 17. elokuuta, joka löytyykin Suomen ortodoksisesta kalenterista osoitetusta paikasta. Kalenterissa autuaan nimi on hieman muuttunut, se sai muodon Feodorit (17).

Kirjassaan Karjalan pyhät kilvoittelijat Erkki Piiraisen tarkoituksena oli lyhyesti esittää ja tehdä tutuksi suomalaisille ortodokseille karjalaiset pyhät, joita Venäjän ortodoksinen kirkko kunnioittaa. Lähteenä hän on käyttänyt mm. Nikodimin kirjaa *Aunukselainen paterikon* (Олонецкий патерик) vuodelta 1910 sekä Solovetskin luostarin julkaisua *Solovetskilainen paterikon* (Соловецкий патерик) vuodelta 1906. Näitä kirjoja tarkastellaan lähemmin luvussa **2.3**.

⁶² ”Kun vuonna 1820 luostarin kirkko paloi, niin samalla havaittiin, että pyhittäjän jäännökset olivat säilyneet maatumatta. Niiden ääressä tapahtui myös useita ihmeellisiä parantumisia. Tällä tavoin Jumala ilmaisi hänet ihmisille taivaalliseksi esirukoilijaksi ja auttajaksi ja senvuoksi hänen muistoaan alettiin viettää jumalanpalveluksin vuosittain toukokuun 2 päivänä.” Piirainen 1947, 33.

⁶³ Piirainen 1947, 29–31.

⁶⁴ Piirainen 1947, 71.

2.2 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat venäläisissä pyhien elämäkertakokoelmissa

Tässä luvussa perehdytään hagiografisiin kokoelmiin, joita sanotaan myös lukumineoiksi. Kuten edellä on jo todettu, lukumineat olivat suosittua lukemista Venäjällä jo keskiajalta lähtien. Lukumineoiden suosio kasvoi varsinkin sen jälkeen kun 1500-luvulla omien paikallispyhien elämäkerrat olivat suurin joukoin päässet niiden sivuille. 1900-luvun alussa elämäkertakokoelmien toimittajat varmistivat suosion jatkon kääntämällä tekstit kirkkoslaavista venäjäksi.

2.2.1 Nykyinen pyhien elämäkertakirjallisuus

Tänä päivänä kiinnostus pyhien elämäkertoja kohtaan on taas herännyt Venäjällä. Viime vuosina on ilmestynyt pyhien elämäkertakokoelmia sekä uusina painoksina että reprintteinä. Seuraavassa tarkastellaan ensin, mitä pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaista sanotaan nykypäivän hagiografisessa kirjallisuudessa.

Laajalle lukijakunnalle tarkoitettu venäjänkielinen kirja *Venäjän pyhät* (Русские святые. 1000 лет русской святости) on ensimmäinen pyhien elämäkertakokoelma, jonka painoi kaupallinen kustantaja. Elämäkertoja keräsi nunna Taisia (1896–1995), joka kilvoitteli Pariisin läheisyydessä sijaitsevassa Jumalanäidin suojeluksen luostarissa. Luostari kuuluu Konstantinopolin patriarkaatin alaisuuteen. Nunna Taisian tekstit julkaistiin Jordanvillen (USA) Pyhän Kolminaisuuden luostarin luvalla. Kirja on painettu vuonna 2000 ja painopaikka on Pietari.

Kirja rakentuu kuukausittaisessa kalenterijärjestyksessä tammikuusta alkaen. Jokaisen kuukauden alkaessa ennen pyhien elämäkertatekstejä on erillinen *mesjatseslov*-osio, jossa pyhien nimet on esitetty muistopäiväjärjestyksessä. Kirjan lopussa on aakkosjärjestyksessä oleva pyhien luettelo, joka helpottaa tietyn pyhän etsimistä. Päivämäärät *mesjatseslov*-osiossa ovat sekä vanhan että uuden ajanlaskun mukaisia, jälkimäiset kuitenkin suluissa. Tekstiosassa päivämäärät on annettu ainoastaan vanhan ajanlaskun mukaan.

On kiinnostava kysymys, keitä tässä kirjassa pidetään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Ensimmäiseksi tarkastelemme itse Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Elokuun 30. päivän kohdalta löytyy Aleksanteri Syväriläisen lyhyt elämäkerta, mukaan on liitetty viisi pyhän ikonikuvaa. Kertomuksen lopussa sanotaan, että Aleksanteri Syväriläisen oppilaita olivat Adrian

Ondrusovalainen, Nikifor ja Gennadi Vasojärveläiset, Aleksanteri Kuštalainen, Joonas Jaasjärveläinen ja monet muut pyhittäjät.⁶⁵

Aleksanteri Kuštalainen (18) esiintyy uuteena nimenä oppilaiden joukossa ja siksi on ensin kartoitettava tietoja hänestä. Tämän jälkeen tarkastellaan, mitä tässä julkaisuussa sanotaan edellisessä luvussa mainituista Aleksanterin oppilaista. Aleksanteri Kuštalaisen muistopäivä on vanhan ajanlaskun mukaan 9.6. Elämäkerran otsikosta huomataan, että pyhittäjä, igumeni Aleksanteri Kuštalainen kuoli 9.6. vuonna 1439.⁶⁶ Elämäkertatekstissä ei kuitenkaan ole viittauksia siihen, että hänellä olisi jotain yhteistä Aleksanteri Syväriläisen kanssa. Suoria yhteyksiä ei voikaan olla – Aleksanteri Syväriläinen on syntynyt 15.5. vuonna 1448, eli 9 vuotta Aleksanteri Kuštalaisen kuoleman jälkeen. On syytä kuitenkin lisätä hänen nimensä oppilaiden luetteloon, jotta löydetään selitys tälle asiointilalle.

Vaikka kyseisen julkaisun Aleksanteri Syväriläistä koskevassa elämäkerrassa mainitaan nimeltä vain viisi oppilasta, on syytä tarkastella lähemmin eräitä nimiä. Päinvastoin kun kalentereista, hagiografisesta kirjallisuudesta voi ammentaa enemmän tietoa kyseisistä pyhistä. Tässä vaiheessa tarkoituksena on kuitenkin vain kartoittaa mahdollisia Aleksanteri Syväriläisen oppilaita ja perustietoja heistä. Tietojen käsittelyn helpottamiseksi seuraavassa on taulukoitu tiedot pyhistä vastaavasti kuten luvussa 2.1.3. olevissa taulukoissa 2. ja 3.

Taulukko 4. Venäjän pyhät pyhien elämäkertakokoelman pohjalta (kalenterijärjestyksen mukainen)

Muistopäivä	Pyhän nimi / suhde	Nt	oletettu elin-/kuolinaika	Pyhän vaikuttamisen alue
18.1(31.1)	Afanasi Sääntämäläinen / oppilas	1	†1550	Valamo, Syväri, Sääntämä
19.1(1.2) 15.8(28.8)	Makari Roomalainen / Syvärin luostarin munkki	16	†15.8.1550	Novgorod, Syväri, Lenza joki
23.1(5.2)	Gennadi Kostromalainen / on tavattu	14	† 23.1.1565	Komelsk, Kostroma

⁶⁵ Русские святые 2000, 524–530.

⁶⁶ Русские святые 2000, 374. Samat tiedot pyhittäjästä on myös «Преподобный Александр, игумен Куштский», www-sivut.

9.2(22.2)	Gennadi Vasojärveläinen, (Aunukselainen) / oppilas	3	† n.1520	Syväri, Vasojärvi
9.2(22.2)	Nikifor Vasojärveläinen, (Aunukselainen) / oppilas	2	1510 tuli Al.Syv. luo / †1557	Syväri, Uusjärvi, Vasojärvi
2.5(15.5)	Afanasi Syväriläinen / oppilas	15	1500-l.	Syväri, Ostrov
9.6(22.6)	Aleksanteri Kuštalainen / -	18	†1439	Vologda, Sjanžema, Kušta
9.8(22.8)	Makari Oredežiläinen / oppilas	13	†1532	Oredežjoki, Laatokka
26.8(8.9)	Adrian Ondrusovalainen / oppilas	4	†15.5.1550	Syväri, Valamo, Laatokka
22.9(5.10)	Joona Jaasjärveläinen / Syvärin luostarin munkki	5	1500-1600	Syväri, Jaasjärvi, Aunuksen alue

Julkaisusta *Venäjän pyhät* löytyy kymmenen Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi väitettyä pyhää, jolla on oma muistopäivänsä. Seitsemän muuta nimeä – Ignati, Leonid, Kornili, Dionisi, Afanasi, Feodor ja Ferapont Ostrovilaiset, joille ei ole omaa muistopäivää ja joita muistetaan Karjalan valistajien yhteisessä juhlassa – puuttuvat tästä julkaisusta. Jostain syystä kirjan toimittajalta puuttuu myös kokonaan tieto Karjalan pyhien yhteisestä juhlasta.⁶⁷ Myöskään autuaasta Feodorit lappalaisten valistajasta kirjassa ei ole merkintää.

Taulukosta selviää, että yhdeksällä kymmenestä pyhästä näyttää olevan jonkinlainen side Syvärin luostariin. Ilmiselvää on, että Aleksanteri Kuštalainen on joutunut Aleksanteri Syväriläisen perinteeseen vahingossa. Elämäkerran mukaan Aleksanteri Kuštalainen oli kotoisin Vologdasta. Nuorena hän meni Kamennyi Vapahtajan luostariin, joka sijaitsi Kubenskin järven rannalla Vologdan kuvernementissa. Kilvoiteltuaan luostarissa hän siirtyi erämaahan ja rakensi itselleen keljan Sjanžemajoen⁶⁸ rannalle. Myöhemmin hän etsi uutta paikkaa kilvoitukselleen ja löysi sen Kuštajoen läheisyydestä. Sinne hän perusti luostarin, jossa vaikutti kuolemansa asti. Luostarin

⁶⁷ Tämä herättää ihmetystä senkin takia, että juhla on perustettu jo vuonna 1972. Nuoremmatkin juhlat ovat tässä kirjassa mukana, esim. vuodesta 1987 juhlistavaksi päätetty rjazanilaisten pyhien yhteinen juhla, jota juhlietaan 10.6. Русские святые 2000, 375.

⁶⁸ Река Сянжема - левый приток р. Кубины, впадающей в Кубенское озеро. Жития святых 1916, 156.

paikan mukaan hän on saanut lisänimensä Kuštalainen. Pyhittäjä Aleksanteri Kuštalainen kuoli kesäkuun yhdeksäntenä päivänä vuonna 1439.⁶⁹

Aleksanteri Kuštalainen on vaikuttanut siis paitsi Kutšan myös Sjanžeman seuduilla Vologdan alueella. Kirjallisuudessa tavataan myös Afanasi Sämtämäläinen toiselta lisänimeltään Sjanžemalainen ja myös lisänimellä Vologdalainen.⁷⁰ Hänen elämäkerrastaan ei kuitenkaan löydy mitään yhteyksiä Sjanžemaan tai Vologdaan. ”Hän aloitti munkkikilvoituksensa Valamon luostarissa Aleksanteri Syväriläisen ohjauksessa. Myöhemmin hän seurasi opettajaansa Syvärin seudulle. Aleksanteri Syväriläisen kuoleman jälkeen Afanasi siirtyi yksinäisyyteen Sämtämäjärven rannalle, joka on Aunuksen läheisyydessä”.⁷¹

Venäjäksi paikannimet Sjanžema ja Sjandema (Sämtämä) kuulostavat läheisiltä, vaikka todellisuudessa ne sijaitsevat eri alueilla, toinen Vologdan ja toinen Aunuksen seudulla. Tästä mahdollisesti johtuukin tapahtunut sekaannus. Aunuksen pyhittäjä Afanasia sanotaan joko Sämtämäläiseksi tai Sjanžemalaiseksi ja liitetään Vologdalaisiin ihmeidentekijöihin. Vologdalaisen igumeni Aleksanterin, jolla on yhteydet Sjanžemaan, ajatellaan puolestaan liittyvän Sjandemaan ja sen perusteella häntä ruvettiin pitämään pyhä Aleksanteri Syväriläisen oppilaana.

Kirjassa *Venäjän pyhät* Makari Roomalaisella on kaksi henkilökohtaista muistopäivää. 19. tammikuuta on hänen nimipäivänsä ja 15. elokuuta hänen kuolemansa muistopäivä. Lisäksi häntä muistetaan Novgorodin alueen pyhien yhteisessä juhlassa, jota vietetään 3. sunnuntaina helluntain jälkeen. Makari Roomalaisen elämäkertateksti löytyy elokuun 15. päivän kohdalta. Elämäkerran mukaan Makari on tullut Pohjolaan Roomasta. Hän vaelsi Novgorodin alueella käyden kaikissa alueen pyhäköissä. Vihdoin hän saapui Syvärin luostariin, jossa hän tapasi pyhän Aleksanterin, joka liitti Makarin ortodoksiseen kirkkoon ja vihki tämän munkiksi. Makari kuitenkin haaveili yksinäisyydestä ja vetäytyi kohta erämaahan Leznajoen⁷² rannalle, jossa hän jatkossa kilvoittelikin.⁷³

⁶⁹ Русские святые 2000, 374.

⁷⁰ Esim. ”Афанасий Сяндемский (Сянжемский), Вологодский, прп.: † после 1557; Ян. 18.” ПЦК 2003, 84; Athanasius, abbot of Syanzhema. Saint Herman Calendar 2004, 8.

⁷¹ Русские святые 2000, 81.

⁷² ”Pyhittäjä Makari Roomalaista sanotaan joskus Leznalaiseksi tai Greznalaiseksi, sen paikkakunnan mukaan, jossa hän kilvoitteli ja jonne Makarin erakkola oli perustettu.” Русские святые 2000, 506, alaviitteessä.

⁷³ Русские святые 2000, 504, 505.

Kun edetään kalenterijärjestyksessä, seuraava tarkasteltava pyhä on Gennadi Kostromalainen. Gennadin muistopäivä on 23. tammikuuta hänen kuolemansa päivänä. Samana päivänä häntä muistetaan myös Kostromalaisten pyhien yhteisessä juhlassa ja myös 23. toukokuuta Rostovin ja Jaroslavlalin alueiden pyhien yhteisessä juhlassa. Mogilevista kotoisin oleva Gennadi (kastenimi Grigori) pakeni nuorena kotoa ja saapui Moskovaan. Siellä hän ystäväystyi nuoren miehen Feodorin kanssa. Yhdessä he jatkoivat matkaansa pohjoiseen ja tulivat Syväriin luostariin pyhän Aleksanterin luo.

Tapaaminen Aleksanterin kanssa ratkaisi sekä Grigorin että Feodorin (19) elämän suunnan. Pyhä Aleksanteri siunasi Grigorin munkkivilvoitteluun ja lähetti hänet pyhän Kornili Komelskin luo, mutta Feodorille hän ennusti maallikkoelämää. Ystävykset kuitenkin jatkoivat matkaansa yhdessä. Pyhän Kornili Komelskin luostarissa heidän taipaleensa erosivat toisistaan lopullisesti. Grigori jäi luostariin ja sai munkkivihkimyksessään nimen Gennadi. Feodor puolestaan palasi Moskovaan, missä hän kohta menikin naimisiin.⁷⁴

Pyhittäjiä Gennadi ja Nikifor Vasojärveläisiä (Aunuslaisia) muistetaan samana päivänä 9. helmikuuta Nikiforin kuolinpäivänä. Heidän kunnioittamisperinteensä on koettu niin läheisenä, että heille on seipitetty yhteinen elämäkerta. Elämäkerrasta kuitenkin selviää, että he tuskin tunsivat toisiaan elämänsä aikana. Yhteisenä seikkana on esitetty, että molemmat omana aikanaan olivat Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Lähdettyään Syvärin luostarista molemmat päättyivät samoille kilvoituspaikoille Vasojärvelle.

Ensin paikalle saapui Gennadi, joka kuolemaansa asti, n. vuoteen 1520 eli erakkona luolassa. Nikifor tuli Syvärin luostariin vuonna 1510 jo ollessaan munkki. Oltuaan luostarissa muuttaman vuoden hän Aleksanteri Syväriläisen kehotuksesta meni pyhän Kiril Uusjärveläisen (muistopäivä 4.2.) luo, jonka luostari sijaitsi Uusjärven saarella Belozerskin mailla. Jostain syystä igumeni Aleksanteri lähetti Nikiforin toiseen luostariin ”oppimaan hengellistä elämää”. Sittemmin Nikifor valitsi omaksi kilvoituspaikaksi Vasojärven, minne hän perustikin erakkolan.⁷⁵

Afanasi Syväriläisestä kirjassa ei ole paljon tietoa. Hänen muistopäivänsä on 2. toukokuuta, jolloin vietetään hänen nimipäiväänsä. Sen lisäksi, että Afanasi oli pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas,

⁷⁴ Русские святые 2000, 89–91.

⁷⁵ Русские святые 2000, 140.

kirjoittaja tietää kertoa, että Afanasi Syväriläinen on haudattu Ostrovskin luostariin.⁷⁶ Tämän tiedon perusteella voidaan olettaa, että Afanasi Syväriläinen (15) on sama kuin Afanasi Ostrovilainen (6), jota kunnioitetaan yhdessä Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont Ostrovilaisten kanssa, joilla ei ole omaa muistopäivää, mutta jotka tunnetaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Athanasios Suuren (†373) muistopäivä 2.5. antaa kuitenkin mahdollisuuden viettää samana päivänä monien Afanasien nimipäivää. Jostain syystä juuri Afanasi Syväriläisen / Ostrovilaisen muistoa on haluttu korostaa erikseen. On kuitenkin mahdollista, että kyseessä ovat eri pyhät.

Makari Oredežilainen, jonka muistopäivä on elokuun 9. päivä, perusti Oredežin luostarin, joka sijaitsi Laatokan rannalla. Makarin (†1532) ”pyhäinjäännökset lepäsivät” luostarissa Jumalansynnyttäjän kuolonuneen nukkumisen kirkossa. Myöhemmin luostari lakkautettiin ja kirkosta tuli seurakuntapyhäkkö.⁷⁷ Tässä on kaikki, mitä kirjoittaja tietää Makari Oredežilaisista. Silti kirjassa *Venäjän pyhät* häntä sanotaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi.

Kirja *Venäjän pyhät* tuntee ainoastaan yhden Adrian Ondrusovalaisen henkilökohtaisen muistopäivän. Se on hänen nimipäivänsä 26. elokuuta. Elämäkertatiedon mukaan Adrian, maallikkonimeltään Andrei Zavališin, oli ensimmäinen Aleksanteri Syväriläisen oppilas. Aleksanterin siunauksesta Andrei hakeutui Valamon luostariin. Sitten Valamon vanhuksien siunauksella hän vetäytyi yksinäisyyteen Laatokan itärannalle ja perusti myöhemmin sinne pyhän Nikolaoksen luostarin. Kerrotaan myös, että vuonna 1549 hän oli paikalla Moskovassa tsaari Iivana IV:n tyttären Annan kastetilaisuudessa yhdessä pyhittäjä Gennadi Kostromalaisen (14) kanssa.

Matkalla kotiin Adrian sai surmansa ryövärijoukon käsistä. Tämä tapahtui noin 30 virstan päässä Ondrusovan luostarista toukokuun 15. päivänä vuonna 1550. Kahden vuoden kuluttua toukokuun 18. päivänä Adrian ” ilmoitti näyssä luostariveljestölle omasta kuolemastaan ja osoitti paikan, mistä hänen jäännöksensä ovat löydettävissä”. Hänen ruumiinsa löydettiin ja haudattiin luostarin alueelle. Myöhemmin haudan paikalle rakennettiin Jumalansynnyttäjän Neitseän Marian temppeliintuomisen kirkko.⁷⁸

Kertomuksessa Adrian Ondrusovalaisesta on päivämääriä, jotka ovat esiintyneet tässä tutkimuksessa jo aiemminkin. Erkki Piironen kirjassa *Karjalan pyhät kilvoittelijat* esiin tulevat

⁷⁶ Русские святые 2000, 291.

⁷⁷ Русские святые 2000, 497.

⁷⁸ Русские святые 2000, 512–514.

samat päivämäärät: pyhittäjä ja marttyyri Adrian Ondrusovalaisen kuolinpäivä on 15. toukokuuta ja muistopäivä on saman kuun 18. päivänä. Muut lähteet mainitsevat joko 26. elokuuta⁷⁹, joka on Adrianin kuoleman ja nimipäivän muistopäivä; tai 26. elokuuta ja 17. toukokuuta, joka on hänen pyhäinjäännöstensä löytämisen muistopäivä.⁸⁰ Pyhittäjän muistopäivää koskeva traditio on kehittynyt eri suuntiin ja vaatii tarkempaa analyysia, jota käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 4.2.1.

Viimeisenä luettelossa on pyhittäjä Joonas Jaasjärveläinen. Hänestä kirjoittaja tietää kertoa, että Joonas oli aloittanut munkkivilvoituksen Aleksanteri Syväriläisen luostarissa. Suoranaisiksi Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi häntä ei kuitenkaan väitetä, ehkä sen takia, että Joonan kuoleman ilmoitetaan tapahtuneen vasta 1600-luvun alkupuolella.⁸¹ Aleksanteri Syväriläinen kuoli vuonna 1533 ja tästä seuraa, että heidän ikäeronsa on liian suuri, jotta Joonas Jaasjärveläinen voisi olla Aleksanteri Syväriläisen suoranainen oppilas. Joonas Jaasjärveläisen muistopäivä on sama kuin muissakin kalentereissa, 22. syyskuuta.

2.2.2 Vanhempi pyhien elämäkertakirjallisuus

Järjestelmällinen hagiografisen kirjallisuuden julkaisu keskeytyi Venäjällä vuoden 1917 jälkeen lähes 70 vuodeksi, joten suurin osa 1990-luvulla ilmestyneistä elämäkertakokoelmista on reprinttejä. Vuosina 1991–1992 reprinttinä ilmestyneen *Venäjänkielisen pyhien elämäkertakokoelman* (Жития святых, на русском языке изложенные по руководству четырехъ-миней св. Димитрия Ростовского) alkuperäinen painos on vuosilta 1903–1911. Kokoelman nimi sisältää tärkeän informaation julkaisun historiasta. Se on koottu seuraten pyhittäjä Dimitri Rostovilaisen⁸² ohjeita. Dimitri Rostovilainen aloitti oman lukumineansa julkaisemisen 1600-luvun lopulla Ukrainassa. Lähteinä teokselle olivat sekä kreikkalaiset ja läntiset⁸³ kirjoitukset että venäläiset metropoliitta Makarin lukumineat. Perinteisesti teos koostuu 12 erillisestä kirjasta, ja ne on ryhmitetty kuukausien mukaan. On kuitenkin muistettava, että samoin kuin ortodoksinen

⁷⁹ Святые земли Карельской. *Nettikalenterit*; ПЦК 2004; suomalainen ortodoksinen kalenteri 2005.

⁸⁰ Православный календарь 2005, *Nettikalenterit*; Saint Herman Calendar 2004.

⁸¹ Русские святые 2000, 571.

⁸² Metropoliitta Dimitri kuoli vuonna 1709 ollessaan Rostovin hiippakunnan johtajana, josta sai lisänimen Rostovilainen. Ortodoksisen kalenterin mukaan hänen muistopäivänsä on 21. syyskuuta. Venäjän kirkko viettää 21. syyskuuta Dimitri Rostovilaisen pyhäinjäännösten löytämisen muistopäivää ja hänen varsinaista muistopäiväänsä juhlii 28. lokakuuta.

⁸³ Tässä tarkoitetaan Bollandistien pyhimyselämäkertojen kokoelmia, Deržavin 1976.

kirkkovuosi alkaa syyskuusta niin myös lukuminean ensimmäinen kirja on syyskuun kirja. Alun perin kirkkoslaaviksi kirjoitettu lukuminea käännettiin venäjän kielelle toimittajakunnalle osoitettujen lukuisten pyyntöjen takia.⁸⁴ Näin kirjat olivat laajemman lukijakunnan ulottuvilla. Kirjakokoelma on painettu Moskovan synodaalisessa kirjapainossa Venäjän ortodoksisen kirkon vaikutuspiirissä toimivien kirjastojen käyttöön. Dimitri Rostovilaisen lukuminea sai suuren suosion Venäjällä ja siitä oli otettu monta painosta.⁸⁵

Edellisen kokoelman lisäksi sarjassa ajateltiin julkaista myös kolme täydennyskirjaa (дополнительные книги), joihin sisältyisi lisätietoa verrattuna alkuperäiseen Dimitri Rostovilaisen lukumineaan. Lisätiedot tässä tarkoittavat niiden pyhien elämäkertoja, joita Dimitri Rostovilainen ei ole tuntenut tai jotka kirjoitettiin vasta Dimitrin kuoleman jälkeen. Sen vuoksi ne puuttuvat myös hänen kokoelmastaan. Kirjan esipuheesta selviää, että puuttuvat pyhien elämäkerrat oli päätetty julkaista erillisinä kirjoina työn nopeuttamiseksi, koska edellisen painoksen korjaaminen olisi vienyt kohtuuttoman paljon aikaa.⁸⁶ Näin ollen samassa sarjassa julkaistiin perinteisen aineiston (perusosasto) lisäksi myös uutta materiaalia (täydennysosasto).

Ensimmäisen täydennyskirjan (Дополнительная, первая) esipuheessa kuvataan julkaisua edeltänyttä työprosessia. Valmistelutyössään toimikunta, aina kun se oli mahdollista, yritti käyttää hyväkseen viimeisimpiä tieteellisen hagiografiatutkimuksen tuloksia,⁸⁷ joista olikin paljon apua. Käy ilmi, että joidenkin pyhien kohdalla, varsinkin niiden, joita kunnioitettiin paikallisesti, oli vaikeuksia löytää pyhän elämäkertateksti.⁸⁸ Tällaisissa tapauksissa julkaisijat olivat lähettäneet tiedustelut sinne, missä kyseisiä pyhiä kunnioitettiin paikallisesti: kirkkoihin tai luostareihin. Julkaisijoiden kiinnostuksen kohteena olivat nimenomaan pyhien elämäkertojen muinaiset käsikirjoitukset. “Valitettavasti kaikkiin tiedustelukirjeisiimme ei ole saatu vastauksia. Tällöin on ollut pakko tukeutua kirjallisuuteen”, ilmaisee asian esipuheen kirjoittaja.⁸⁹

Tässä tutkimuksessa on tähän asti löydetty jo 19 henkilön nimeä, jotka on eri yhteyksissä liitetty Aleksanteri Syväriläisen traditioon. Seuraavassa on tarkoitus katsoa, mitä *Venäjänkielisen pyhien*

⁸⁴ ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1903, V.

⁸⁵ Igumeni Makari (Veretennikov) 1989, 114.

⁸⁶ ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1903, VI.

⁸⁷ Erityisesti mainitaan Vladimirin arkkipiispa Sergijn, akateemikko V.O. Kljutševskin ja akateemikko E.E. Golubinskin tutkimukset. ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1908, II.

⁸⁸ Tämä johtui ehkä siitä, että vaikka pyhän nimi esiintyi jo kirkkokalenterissa, hänen elämäkertansa ei ollut ennen julkaistu yleiskirkollisissa julkaisuissa.

⁸⁹ Tässä ”kirjallisuudella” tarkoitetaan kaikkia mahdollisia luostareita tai pyhittäjiä koskevia kirjoituksia aikakausijulkaisuissa, rukoilijoita varten painetuissa muistokirjoissa ja luostarien esitteissä. ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1908, II.

elämäkertakokoelmassa (ЖИТИЯ СВЯТЫХ) sanotaan heistä. Tarkastelu aloitetaan Joona Jaasjarveläisestä, koska kirkkovuoden järjestyksen mukaan hänen muistopäiväänsä tulee vastaan ensimmäisenä. Joonasta kertova teksti löytyy kokoelman täydennysosasta. Kyseessä on *Ensimmäinen täydennyskirja*, joka sisältää kuukaudet syyskuusta joulukuuhun. Kirjan alkuperäinen versio julkaistiin vuonna 1908 ja tämän takia myös reprinttipainos noudattaa vanhaa ajanlaskua.

Joonasta kertova teksti löytyy syyskuun 22. päivän kohdalla. Joonaa koskevan kertomuksen otsikkona on *Tietoja pyhittäjä Joona Jaasjärveläisestä*. Tämä kertoo paljon. Kyseessä ei ole traditionaalinen pyhän elämäkerta (житие), vaan julkaisijan löytämiä tietoja (сведения). Kertomuksessa ilmoitetaan, että Jaasjärven luostari perustettiin tsaari Iivana IV Julman valtakauden lopussa ja että silloin rakennettiin luostarin ensimmäinen kirkko Jumalansynnyttäjän ilmestyksen muistolle. Kertomus etenee kuvaamalla Joonan elämänvaiheita: ahertamista luostarin hyväksi ja toisen kirkon rakentamista. Lopuksi kerrotaan, että Joona oli tunnettu persoona elämänsä aikana ja että kuolemansa jälkeen hänestä tuli kunnioitettu pyhittäjä. Joona Jaasjärveläinen on esitetty itsenäisenä persoonana eikä häntä liitetä pyhän Aleksanteri Syväriläisen traditioon.⁹⁰

Toisessa täydennyskirjassa, joka käsittää kuukaudet tammikuusta huhtikuuhun, tammikuun 9. päivän kohdalla on metropoliitta Filipin elämäkerta. Metropoliitta Filip (maallikkonimeltä Feodor Kolytšev) on merkittävä persoona Venäjän historiassa. Hän vaikutti Iivana IV Julman aikana ja rohkeni arvostella tsaarin harjoittamaa ankaraa hallintopolitiikkaa. Kirjassa Filipille osoitetaan erityistä huomiota: hänen yksityiskohtainen elämäkertansa käsittää 40 sivua. Tätä seuraa kymmenensivuinen kertomus hänen pyhäinjäännöstensä siirtämisestä. Kiinnostava on elämäkerran kohta, jossa Feodor vihitään munkiksi Solovetskin luostarissa. Munkkiudessa hän sai nimeksi Filip.

Luostarisääntöjen mukaan vastavihitty munkki on ohjaajavanhuksen opastuksessa. Filipiä ohjasi starets Joona Šamin. Munkki Joona toimi Solovetskin luostarissa rippi-isänä ja ustavštšikina, jumalanpalvelussääntöjen tarkailijana. Joonasta tiedetään myös, että nuoruudessaan hän oli Aleksanteri Syväriläisen ystävä ja kanssakilvoittelija.⁹¹ Filipin elämäkerrassa Joona Šamin toimii lenkinä pyhän Aleksanteri Syväriläisen tradition siirtämisessä tulevalle metropoliitille. Näin ollen sekä Joona Šaminin (20) että metropoliitta Filipin (21) voidaan katsoa kuuluvan Syväriläiseen perinteeseen.

⁹⁰ ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1908, 132–134.

⁹¹ ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1916, 31.

Metropoliitta Filipille on määrätty kaksi muistopäivää: 9. tammikuuta on hänen marttyyrikuolemansa muistopäivä ja 3. heinäkuuta on hänen pyhänjäännöstensä siirtämisen päivä. Kiintoisaa on, että kokoelman perusosan viidennessä eli tammikuun kirjassa on myös Moskovan metropoliitta Filipin suppea elämäkerta (9 sivua), jossa on mainittu samat pyhän Filipin muistopäivät. Tekstin alaviitteessä kerrotaan, että pyhää metropoliitta Filipiä muistetaan myös 5. lokakuuta yhdessä Moskovan piispojen Pietarin, Aleksin ja Joonan kanssa. Elämäkertatekstissä mainitaan Filipin ohjaajavanhuksena munkki Joonas, mutta vain ohimennen. Joonan sukunimeä ei tunneta eikä häntä liitetä Syvärin perinteeseen.⁹²

Seuraavana järjestyksessä on Afanasi Sääntämäläinen, jonka elämäkerta löytyy tammikuun 18. päivän kohdalta. Kertomus on myös sijoitettu kokoelman *Toiseen täydennyskirjaan*. Siinä otsikkona on *Tietoja pyhittäjä Afanasi Sääntämäläisestä*. Afanasia sanotaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi, ja mainitaan, että he olivat kanssakilvoittelijoita jo Valamon luostarissa. Valamon luostarista Afanasi seurasi opettajaansa Syvärin seudulle ja siellä yhdessä Aleksanterin kanssa hän sai nähdä Jumalanäidin ilmestyvän. Myöhemmin Afanasi perusti Neitsyt Marian kuolonuneennukkumisen erakkolan Sääntämäjärvelle. Kerrotaan myös, että Afanasi oli elossa vielä vuonna 1577. Hän kuoli ja hänet haudattiin omaan luostariinsa, josta hänen pyhänjäännöksensä myöhemmin löydettiin. Muutaman päivän nähtävillä olleet pyhänjäännökset haudattiin sitten uudelleen entiseen hautaansa. Tämä tapahtui 2. toukokuuta. Niinpä pyhä Afanasi Sääntämäläisellä on kaksi muistopäivää: 18.1 ja 2.5.⁹³

Huomioarvoinen on seuraava kertomus, joka on itse asiassa pyhittäjänsä Gennadi Kostromalaisen elämäkerta (житие). Se löytyy tammikuun 23. päivän kohdalta kokoelman perusosasta. Tämä tarkoittaa, että Gennadia koskeva traditio on suhteellisen varhainen. Alaviitteessä onkin ehdotus, että elämäkerta olisi kirjoitettu 1584 ja 1587 välisinä vuosina. Elämäkerta on melko pitkä, 11 sivua, josta 2 sivua on omistettu kertomukselle Gennadin (Grigorin) ja hänen ystävänsä Feodorin pyhiinvaellusmatkasta. Ystävyksien matka kulki Moskovasta Novgorodiin ja sieltä Syvärin luostariin pyhittäjä Aleksanterin luo. Molemmat halusivat liittyä luostariveljestöön. Toiselle heistä, Grigorille, Aleksanteri ennusti munkkielämää.

Pyhä Aleksanteri ilmaisi vieraanvaraisuuttaan ehdottaen, että matkustajat jäisivät lepäämään luostariin. Hän kuitenkin varoitti, ettei nuoriso voi asua Syvärin luostarissa. Grigoria hän kehotti

⁹² ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1904, 281–287.

⁹³ ЖИТИЯ СВЯТЫХ 1916, 147–150.

menemään oppimaan munkkien rukouselämää pyhittäjä Kornili Komelskin luo, Feodorin sen sijaan oli palattava maailmaan. Oltuaan kaksi viikkoa Syvärin luostarissa ja saatuaan siunauksen Aleksanterilta ystävykset suuntasivat Komelskin metsiin. Tultuaan pyhittäjä Kornilin erakkolaan he pyysivät lupaa jäädä sinne asumaan. Kornili vahvisti Aleksanteri Syväriläisen ennustuksen ja otti vastaan ainoastaan Grigorin. Feodorin hän lähetti takaisin kotiinsa Moskovaan. Grigori vihittiin munkiksi nimellä Gennadi. Oman Kristuksen kirkastumisen luostarin Gennadi perusti Kostroman seudulle. Gennadi kuoli omassa luostarissaan tammikuun 23. päivänä vuonna 1565.⁹⁴

Kokoelman *Toisesta täydennyskirjasta* löytyy myös kertomus (сказание) Nikifor ja Gennadi Vasojärveläisistä. Kertomus on yhteinen molemmille pyhille. Gennadista löytyy kuitenkin uusi tieto, hänen kuolinpäivänsä on 8. tammikuuta.⁹⁵ Gennadin kuolinvuodesta kirjoittaja ei ole varma: hän ehdottaa joko vuotta 1516 tai 1520. Myös Nikiforin kuolinvuodesta on esitetty kaksi vaihtoehtoa: vuodet 1550 ja 1557. Nikiforin kuolinpäivänä 9. helmikuuta muistetaan molempia pyhiä. Kuten kirjassa *Venäjän pyhät*, tässäkin molempia pidetään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina.⁹⁶

Tarkastelussa jäljelle jäävät pyhät sijoittuvat kokoelmassa toukokuun ja elokuun kirjoihin. Sarjan perusosasta löytyy elokuun kirjasta ainoastaan itse pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Aleksanterin oppilaista hänen elämäkerrassaan ei ole sanaakaan.⁹⁷ Aleksanteri Syväriläisen oppilaiden elämäkertojen olisi siis todennäköisemmin oltava sarjan kolmannessa täydennysosassa. Mutta kolmannen täydennyskirjan kohtalo on ongelmallinen. Alun perin kolmannen täydennysosan piti sisältää kuukaudet toukokuusta elokuuhun. Jostain syystä kirja puuttuu sarjasta kokonaan.

Vertailemalla *Toisen täydennyskirjan*⁹⁸ ja vuonna 2000 ilmestyneen *Venäjän pyhien elämäkerrat* (Жития русских святых)⁹⁹-kirjan esipuheita selviää, että kolmas täydennysosa jäi julkaisematta. Näyttää siltä, että projektia ei ole toteutettu kokonaisuudessaan ennen Venäjän vuoden 1917 vallankumousta (ensimmäinen osa julkaistiin vuonna 1908 ja toinen osa vasta vuonna 1916). Analysoimalla esipuheen tekstiä on tullava siihen johtopäätökseen, että materiaalia uutta täydennyskirjaa varten on ruvettu keräämään uudestaan vasta 1990-luvulla. Vuoden 2000 painos on

⁹⁴ Жития святых 1904, 321–332.

⁹⁵ Sama päivämäärä 8.1. tavattaan Gennadin elämäkerrassa E. Piironen kirjassa *Karjalan pyhät kilvoittelijat*, Piirisella ei kuitenkaan ollut selitystä asialle. Piironen 1947, 34.

⁹⁶ Жития святых 1916, 233–236.

⁹⁷ Жития святых 1911, 573–577.

⁹⁸ Жития святых 1916, 4.

⁹⁹ Жития русских святых том 1 2000, 3,4.

sen keräämisen tulos ja samalla Dimitri Rostovilaisen elämäkertasarjan luonteva täydennysosa, jonka ilmestyminen on myöhästynyt muutamalla vuosikymmenellä.

Viimeksi mainitusta johtuen seuraavassa on syytä jatkaa Aleksanteri Syväriläisen tarkastelua *Venäjän pyhien elämäkerrat* -kirjan avulla. Kirja on kaksiosainen ja ensimmäinen osa sisältää kuukaudet maaliskuusta elokuuhun. Pyhien muistopäivät ovat kirjassa kaksoispäivämääriä. *Venäjän pyhien elämäkerta* -kirjaa käytetään ainoastaan paikkaamaan puuttuvan kolmannen täydennysosan tietoja eikä sen avulla pyritä tarkastelemaan muiden kuukausien sisältämiä kertomuksia.

Toukokuun 2./15. päivän paikalta löytyy otsikko pyhittäjä Afanasi Syväriläisen elämäkerta (жизне). Otsikko on kuitenkin harhaanjohtava, koska itse ”elämäkertateksti” käsittää vain neljä riviä. Teksti on pikemmin tiedonanto siitä, että Afanasi oli Aleksanteri Syväriläisen oppilas ja että hänet on haudattu Ostrovskin luostariin.¹⁰⁰ Täsmälleen sama teksti tavataan jo edellä analysoidussa *Venäjän pyhät* -kirjassa¹⁰¹.

Venäjän pyhien elämäkerrat -kirjassa Adrian Ondrusovalaisen elämäkerta on vaihteeksi sijoitettu toukokuun 17./30. päivälle.¹⁰² Miksi kirjoittaja priorisoi nimenomaan tämän päivämäärän? Adrianin elämäkerta noudattaa samaa kaavaa kuin hänen elämäkertansa *Venäjän pyhät* -kirjassa. Häntä sanotaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Elämäkerran lopussa sanotaan, että 17. toukokuuta vuonna 1828 tapahtui Adrian Ondrusovalaisen pyhänjäännösten siirtäminen uuteen Neitsyt Marian temppeliin tuomisen kirkkoon.¹⁰³ Siitä lähtien tapahtumaa on juhlistettu kirkollisin menoin. Pyhittäjän toiseksi muistopäiväksi on mainittu 26. elokuuta. *Venäjän pyhät* -kirjassa esiteltynä pyhittäjä Adrianin kuolinpäivää 15. toukokuuta ja ennustusnäyn päivää 18. toukokuuta tämä julkaisu ei tunne.¹⁰⁴

Elokuu on kirkkovuoden viimeinen kuukausi. 9./22. elokuuta muistetaan pyhittäjä Makari Oredežilaista. Hänestä on vain lyhyt tiedonanto (сведения), josta selviää, että Makari oli

¹⁰⁰ Жизнь русских святых том 1 2000, 337.

¹⁰¹ Русские святые 2000, 291.

¹⁰² Pyhittäjä Adrian Ondrusovalaisen muistopäivän paikka vaihtelee lähteestä riippuen: 26. elokuuta, Русские святые 2000, 512–514; 18. toukokuuta, Piironen 1947.

¹⁰³ Tätä tapahtumaa edelsi tsaari Aleksanteri I:n vierailu Ondrusovan erakolassa vuonna 1819, jonka seurauksena luostari sai runsaita lahjoituksia. Жизнь русских святых том 1 2000, 481. Tämä on ilmeisesti vaikuttanut uuden kirkon rakentamiseen ja Adrianin pyhänjäännösten siirtämiseen.

¹⁰⁴ Жизнь русских святых том 1 2000, 480–482.

Aleksanteri Syväriläisen oppilas. Hän kilvoitteli Oredežjoen rannalla Laatokan läheisyydessä. Makari kuoli vuonna 1532 omassa erakkolassaan.¹⁰⁵

Lopuksi tarkastellaan vielä, eroaako *Venäjän pyhien elämäkerrat* -kirjassa oleva pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta siitä elämäkerrasta, joka on alkuperäisessä Dimitri Rostovilaisen kokoelmassa vuodelta 1911. Kuten aiemmin jo todettiin, Rostovilaisen kokoelman versiossa Aleksanterin oppilaista hänen elämäkerrassaan ei ole sanaakaan. Kirjassa *Venäjän pyhien elämäkerrat* pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta löytyy odotetusti elokuun 30. päivän kohdalta. Tutkimuksen kannalta on ennen aikaista tässä vaiheessa syventyä vielä itse elämäkertatekstiin.

Lisätietoja Aleksanterin oppilaista on löydettävissä lyhyestä artikkelista, joka erillisenä lisäyksenä sijoittuu varsinaisen pyhän elämäkerran, troparin, kontakin ja rukouksien jälkeen. Artikkelissa todetaan, että pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaita olivat Ignati, Leonid, Kornili, Dionisi, Afanasi, Feodor ja Ferapont Ostrovilaiset sekä Afanasi Sääntämäläinen, Gennadi Vasojärveläinen, Makari Oredežiläinen, Adrian Ondrusovalainen, Nikifor Vasojärveläinen ja Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen.¹⁰⁶ Täsmälleen sama luettelo tavataan Internetin ortodoksisen sivuston kalenterissa.¹⁰⁷

Seuraavassa taulukossa 5 esitetään yhteenvetona *Pyhien elämäkerrat* -kokoelmassa ja *Venäjän pyhien elämäkerrat* -kirjassa pyhä Aleksanteri Syväriläisen traditioon liitetyt henkilöt:

¹⁰⁵ Жития русских святых том 1 2000, 954.

¹⁰⁶ Жития русских святых том 1 2000, 1027.

¹⁰⁷ Преподобный Александр Свирский, www-sivut.

Taulukko 5

N	muistopäivä	nimi	numero tutkimuksessa
1.	18.1	Afanasi Sääntämäläinen	(1)
2.	23.1	Gennadi Kostromalainen	(14)
3.		Feodor, Gennadin K. ystävä	(19)
4.	9.2	Gennadi Vasojärveläinen	(3)
5.	9.2	Nikifor Vasojärveläinen	(2)
6.	2./15.5	Afanasi Syväriläinen	(15)
7.	17./30.5	Adrian Ondrusovalainen	(4)
8.	9./22.8	Makari Oredežilainen	(13)
9.		Ignati Ostrovilainen	(8)
10.		Leonid Ostrovilainen	(10)
11.	.	Kornili Ostrovilainen	(9)
12.		Dionisi Ostrovilainen	(7)
13.		Afanasi Ostrovilainen	(6)
14.		Feodor Ostrovilainen	(11)
15.		Ferapont Ostrovilainen	(12)
16.		Joona Šamin	(20)
17.	9.1; 3.7; 5.10.	Metropoliitta Filip	(21)

Pyhien elämäkerrat ja Venäjän pyhien elämäkerrat kirjojen perusteella Syväriläiseen perinteeseen kuuluu 17 henkilöä. Pyhittäjä Joona Jaasjarveläistä (5) ei sanota Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi eikä Aleksanteri Kuštalaista (18) liitetä Syvärin traditioon. Pyhittäjä Makari Roomalaisesta (16) ja autuaasta Feodorit lappalaisten valistajasta (17) ei yllämainituissa kirjoissa ole merkintää. Kaksi uutta nimeä on kuitenkin tuotu luetteloon: Moskovan metropoliitta Filip ja hänen ohjaajavanhuksensa Joona Šamin.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Molempien nimet löytyvät myös Venäjän ortodoksisesta kalenterista Internetin sivustolta ”Святитель Филипп, Митрополит Московский и вся России, чудотворец”, www-sivut. Pyhän Filipin muisto löytyy kalenterista ПЦК 2003, 111. Molemmat lähteet on analysoitu luvussa 2.1.2.

Uusien nimien ilmaantuminen vuoden 2000 elämäkertajulkaisussa vaatii lisävahvistusta. Sen osoittamiseksi on etsittävä vastaavanlaisia pyhien elämäkertakirjallisuuden julkaisuja 1800–1900-luvun vaihteesta.

2.3 Aleksanteri Syväriläisen oppilaat 1800- ja 1900-luvun vaihteen kirjallisuudessa

Edellä eri lähteistä on poimittu jo 21 henkilönimeä, jotka ovat yhdistettävissä syväriläiseen traditioon. Kuitenkaan kaikkia mahdollisia kirjallisuuslähderyhmiä ei ole vielä käyty läpi. Kalenteriperäisten julkaisujen ja hagiografisten kokoelmien, ns. lukumineoiden lisäksi on olemassa myös valittujen pyhien elämäkertakokoelmia, joissa yleensä keskitytään paikalliseen traditioon. Tällaisia ovat paterikonit, jotka on koottu erityistarkoituksessa; kirjoja luetaan luostareissa jumalanpalveluksien välisenä aikana ja myös ruokailun aikana trapesassa.¹⁰⁹ Karjalan alueen paikallista traditiota edustavat kaksi venäjänkielistä lähdetä, *Olonetskilainen paterikon* vuodelta 1910 ja *Solovetskilainen paterikon* vuodelta 1873. Seuraavassa analysoidaan näitä lähteitä. Molemmat teokset sijoittuvat määrättyyn aikakauteen ja voivat siten selventää tuona aikana vallinutta tilannetta.

2.3.1 Aunukselainen paterikon

Ensimmäisenä tarkastelen arkimandriitta Nikodimin julkaisemaa pyhien elämäkertojen kokoelmaa *Aunukselainen paterikon* (Олонецкий патерик) vuodelta 1910. Arkkimandriitta Nikodim toimi Aunuksen hengellisen seminaarin rehtorina juuri tuona aikana. Kirjan esipuheessa Nikodim kertoo, että Aunukselainen paterikon on koottu piispa Nikanorin¹¹⁰ ja myös uskonnonopetuksen viraston toivomuksesta. Kirja sisältää valittujen pyhittäjien elämäkertoja. Nämä pyhittäjäisät kilvoittelivat silloisen Aunuksen hiippakunnan alueella.¹¹¹ Heitä ovat pyhittäjät Pahomi Kenjärveläinen, Gennadi ja Nikifor Vasojärveläiset, Lazar ja Afanasi Muromilaiset, Aleksanteri Oševeniläinen, Afanasi Säntämäläinen, Adrian Ondrusovalainen, Kornili Paleostrovilainen, Joonas Klimenetskilainen,

¹⁰⁹ ПЦСС 1993, 411.

¹¹⁰ Piispa Nikanor (Nadežin Nikolai) oli Aunuksen hiippakunnan johdossa vuosina 1908–1916. Олонецкая епархия 2001, 204.

¹¹¹ Aunuksen hiippakunta perustettiin 22. toukokuuta vuonna 1828 ja se toimi itsenäisenä vuoteen 1949, jolloin se liitettiin Leningradin metropoliitan alaisuuteen. Vuonna 1991 hiippakunta jälleen sai itsenäisyyden. Se sai nimen Petroskoin hiippakunta. Vuodesta 1999 se on Petroskoin ja Karjalan hiippakunta. Олонецкая епархия 2001, 9, 55–58.

Aleksanteri Syväriläinen, Joonas Jaasjärveläinen, Kirill Tšelmovuorelainen ja myös autuas Taddeus Petroskoilainen. Jokaisella heistä on oma muistopäivänsä.

Seuraavassa tarkastelen vain niiden pyhittäjien tietoja, joita Nikodim sanoo pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi. *Aunukselainen paterikon* on rakennettu kalenterijärjestyksen mukaisesti ja ensimmäisenä tulee vastaan pyhittäjä Gennadi, jota tässä sanotaan Vasojärveläiseksi ihmeidentekijäksi. Gennadi Vasojärveläisen muistopäivä on 8. tammikuuta. Nikodim tietää kertoa, että Gennadi tuli hyvin nuorena Aleksanterin luo, kun tämä kilvoitteli vielä yksin Syvärin rannoilla. Aleksanterin siunauksella Gennadi vetäytyi Vasojärvelle, missä kilvoittelikin loppuelämänsä. Vähän ennen kuolemaansa hän ennusti luostarin synnyn Vasojärven rannalle.¹¹²

Gennadin ennustus toteutui, kun paikalle saapui Nikifor. Arkkimandriitta Nikodimin mielestä Nikifor ei ole koskaan voinut tavata Gennadia eläessään. Ennen saapumistaan Vasojärvelle Nikifor kilvoitteli Syvärin luostarissa ja oli Aleksanterin oppilas. Oppi-isän siunauksella Nikifor kävi pyhän Kirill Uusjärveläisen luona ja myös pyhiinvaelluksella Kiovan luolaluostarissa. Vasta tämän jälkeen hän asettui Vasojärven rannalle Gennadin kilvoittelupaikalle. Nikifor kuoli 9. helmikuuta vuonna 1557. Pyhän Nikifor Vasojärveläisen muistopäivää vietetään hänen kuolinpäivänään.¹¹³

Pyhittäjä Afanasi Sántämäläisen ihmeidentekijän muistopäivä on 2. toukokuuta. Afanasia pidetään yhtenä nuorimmista Aleksanteri Syväriläisen oppilaista. Hän oli kuitenkin hyvin edistynyt hengellisessä elämässä. Perimätiedon mukaan hän sai yhdessä Aleksanterin kanssa nähdä Jumalanäidin ilmestyvän. Aleksanterin kuoleman jälkeen Afanasin ensimmäinen vetäytyminen Sántämän erämaahan epäonnistui ja hän palasi Syvärin luostariin. Jonkun aikaa hän toimi siellä igumenina. Kun hän siirtyi toistamiseen Sántämäjärven maisemiin, hän jäi sinne lopullisesti ja perusti erakkolan. Sántämän luostarissa palaneen kirkon raunion alta löytyivät 2. toukokuuta 1820 Afanasin maatumattomat jäännökset. Tuosta hetkestä lähtien tuota päivämäärää on vietetty Afanasin muistopäivänä.¹¹⁴

Pyhittäjä Adrian Ondrusovalaisen muistopäivä ajoittuu toukokuun 18. päivän kohdalle. Perustelu nimenomaisesti tälle päivämäärälle on se, että Adrianin kerrotaan ilmestyneen kahden vuoden päästä kuolemastaan näyssä Ondrusovan luostarin munkeille ja neuvoneen, miten he löytäisivät

¹¹² Nikodim 1910, 5–7.

¹¹³ Nikodim 1910, 7–9.

¹¹⁴ Nikodim 1910, 30–32.

hänen ruumiinsa. Tämä tapahtui 18. toukokuuta vuonna 1552. Adrian kuoli 15. toukokuuta vuonna 1550. Muilta osin kertomus seuraa samaa kaavaa, kuin edellä analysoiduissa lähteissä. Adrian (Andrei Zavališin) oli Aleksanterin ensimmäinen oppilas. Kilvoiteltuaan ensin Valamon luostarissa, hän perusti Ondrusovan luostarin Laatokan itärannalle.¹¹⁵

Joonas Jaasjärveläisestä, jonka muistopäivä on 22. syyskuuta, on Nikodimin mukaan säilynyt vain vähän tietoa. Tiedetään, että Joonas oli kotoisin Šokšan kylästä ja eli 1500-luvulla. Kuitenkin Nikodim kirjoittaa: ”On melko varmaa, että Joonas oli yksi Aleksanterin oppilaista. Syvärin luostarista Joonas oli siirtynyt asumaan metsiin, järvien keskelle, oman kotipaikkansa lähelle”. Selitystä, miksi juuri 22. syyskuuta on Joonas Jaasjärveläisen muistopäivä, tekstissä ei ole.¹¹⁶

Lopuksi tarkastellaan, mitä *Aunukselainen paterikon* -kirjassa kerrotaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaista häntä koskevassa elämäkerrassa. Elokuun 30. päivänä on pyhittäjä Aleksanterin, Syvärin igumenin ja ihmeidentekijän muistopäivä. Aleksanterin oppilaita käsittelevässä kappaleessa lukee: ”Pyhittäjä Aleksanteri kasvatti suuren joukon Jumalalle otollisia kilvoittelijoita. He ovat: Adrian Ondrusovalainen, Gennadi ja Nikifor, Vasojärven erakkolan perustajat, Afanasi Sântämäläinen, joka yhdessä Aleksanterin kanssa sai nähdä Jumalanäidin ilmestyvän.” Näillä pyhittäjillä on omat muistopäivänsä ja heistä on erilliset kertomukset *Aunukselainen paterikon* -kirjassa.

Arkkimandriitta Nikodimin seuraavaksi esittelemä Aleksanterin ”kasvattijoukko” on huomiota herättävä: ”myös pyhät kilvoittelijat Kornili Padanilainen, Dionisi Sermaksilainen, Ferapont Voznesenilainen sekä Ignati, Leonid ja Feodor, jotka on haudattu Nikiforovan erakkolaan”. Näistä pyhittäjistä Nikodimilla ei ole tarkempaa tietoa. Edellisessä luvussa tavattiin joukko henkilöitä, joilla oli samat etunimet. Heitä kutsuttiin Ostrovilaisiksi ja heidän väitetään olleen Aleksanteri Syväriläisen oppilaita.¹¹⁷ Kenelläkään heistä ei ole omaa muistopäivää. Verrattaessa näitä kahta ryhmää toisiinsa, saadaan seuraavanlainen vastaavuus:

Dionisi Ostrovilainen (7)	Dionisi Sermaksilainen (7a)
Ignati Ostrovilainen (8)	Ignati, Nikiforovan erakkolaan haudattu (8a)
Kornili Ostrovilainen (9)	Kornili Padanilainen (9a)
Leonid Ostrovilainen (10)	Leonid, Nikiforovan erakkolaan haudattu (10a)

¹¹⁵ Nikodim 1910, 32–41.

¹¹⁶ Nikodim 1910, 55–56.

¹¹⁷ Esim. Жития русских святых том 1 2000, 1027.

Feodor Ostrovilainen (11)	Feodor, Nikiforovan erakkolaan haudattu (11a)
Ferapont Ostrovilainen (12)	Ferapont Voznesenilainen (12a)

Kuten vertailutaulukko osoittaa, Nikodimin pyrkimyksenä on liittää eri perinteissä esiintyvät nimet toisiinsa ja löytää siten vähän tunnetuille pyhittäjille oma traditionsa. Tästä luettelosta puuttuu kuitenkin Afanasi Ostrovilainen (6). Ilmeisesti Nikodim identifioi hänet Afanasi Sääntämäläiseen (1). Kokonaisuudessaan Nikodimin identifiointiyritys jäi toteuttamatta, eikä tätä perinnettä tavata muissa lähteissä. Arkkimandriitta Nikodimin teoriaan palataan tarkemmin vielä tuonnempana tässä tutkimuksessa.

Lopussa Nikodim mainitsee vielä kolme nimeä: ”Hänen (Aleksanterin) luostarista olivat lähtöisin myös Joona Jaasjärveläinen, Kassian Solomannilainen ja Joasaf Maasjärveläinen”. Mielenkiintoista on, että vaikka Joona Jaasjärveläisellä on jo oma muistopäivänsä, ja vaikka Nikodim omistaa hänelle kokonaisen artikkelin *Aunukselainen paterikon* -kirjassa, silti Joona esiintyy samassa joukossa aivan tuntemattomien kilvoittelijoiden kanssa. Joona Jaasjärveläisen pyhimyskultti oli vasta kehitysvaiheessa ja vaati vahvistusta.¹¹⁸ Siksi Nikodimin esitystavassa on nähtävissä epäröintiä. Nikodim itsekin tunnustaa, että näiden kilvoittelijoiden elämästä ei ole säilynyt paljon tietoa. Kunnioituskriteerinä hän pitää kuitenkin kilvoittelijoista säilynyttä muistoa.¹¹⁹

Aunukselainen paterikon -kirjan mukaan pyhä Aleksanteri Syväriläisen oppilaita ovat:

- 8.1. Gennadi Vasojärveläinen (3)
- 9.2. Nikifor Vasojärveläinen (2)
- 2.5. Afanasi Sääntämäläinen (1)
- 18.5. Adrian Ondrusovalainen (4)
- 22.9. Joona Jaasjärveläinen (5)
 - Dionisi Sermaksilainen (7a)
 - Ignati, Nikiforovan erakkolaan haudattu (8a)
 - Kornili Padanilainen (9a)
 - Leonid, Nikiforovan erakkolaan haudattu (10a)

¹¹⁸ Ks. tarkemmin Irina Karvonen, Kuka oli Joona Jaasjärveläinen? luostarin perustajasta pyhimykseksi (julkaisematon pro gradu-tutkimus). Joensuun yliopisto, teologinen tiedekunta, 2003, 42–44.

¹¹⁹ «Правда сведений о них подробных не сохранилось, но память их и могилы свято чтутся и это ясно говорит, как высоки были они по жизни и как глубоко на них отразилось влияние Преподобного Александра.» Nikodim 1910, 54.

Feodor, Nikiforovan erakkolaan haudattu (11a)

Ferapont Voznesenilainen (12a)

Kassian Solomannilainen (22)

Joasaf Maasjärveläinen (23)

2.3.2 Solovetskilainen paterikon

Kirja *Solovetskilainen paterikon* (Соловецкий патерик) ilmestyi Pietarissa vuonna 1873. Sen esipuheessa kerrotaan, että julkaisu on ensimmäinen yritys koota yhteen niiden erillään olevien pyhittäjäisien perinne, jotka kilvoittelivat Solovetskissa viiden vuosisadan aikana. Käsinkirjoitettua materiaalia pyhittäjistä oli runsaasti tarjolla¹²⁰, mutta johdonmukaista elämäkertojen kokoelmaa heistä ei ollut olemassa. Niinpä päätettiin ryhtyä toimeen ja tuloksena syntyi *Solovetskilainen paterikon*.¹²¹ Kirja on rakennettu kronologisesti. Se alkaa kertomuksilla Zosima ja Savvati Solovetskilaisilta, jotka elivät 1400-luvulla, ja ulottuu 1800-luvun Solovetskin luostarin kilvoittelijoihin.

Solovetskilainen paterikon -kokoelmasta löydetään kertomus autuaasta Feodoritista (17), lappalaisten valistajasta. Kerrotaan, että Feodorit tuli hyvin nuorena Solovetskin luostariin. Hänet vihittiin munkiksi jo 14-vuotiaana. 15 vuotta myöhemmin hänet vihittiin munkkidiakoniksi. Pian tämän jälkeen hän lähti oman ohjaajavanhuksensa siunauksella kiertelemään eri luostareissa.

Ensimmäiseksi hän meni Syvärin luostariin, missä itse pyhittäjä Aleksanteri otti hänet ystävällisesti vastaan. Kiinnostavaa tässä kertomuksessa on se, että heti ensitapaamisella Aleksanteri kutsui tulokasta nimeltä.¹²² Tämä seikka voi viitata siihen, että Aleksanterilla oli jo elämänsä aikana ennustamisen lahja. Toinen yksiselitteisempi vaihtoehto on se, että Aleksanteri sai etukäteen tiedon

¹²⁰ Solovetskin luostari oli pohjoisen Karjalan vaikutusvaltaisin luostari ja siellä oli myös suurin kirjasto. Sen kokoelmissa oli runsaasti jumalanpalveluskirjoja ja lukuminea -kokoelmia. Näitä kirjoja tarvittiin jokapäiväiseen käyttöön: niitä luettiin jumalanpalveluksissa kirkossa, yhteisen trapesan aikana ja yksityisesti munkkien keljoissa. Kirjastossa oli myös erillisiä kertomuksia pyhistä, pääosin luostarien perustajista. Lisäksi esiintyi historiallisia kronikoita, maantieteellisiä ja kirkkolakeja käsitteleviä teoksia. Erikoisryhmään kuuluivat ns. synodikit eli muistelukirjat. Suurin osa Solovetskin kirjaston vanhoista kirjoista on säästynyt meidän päiviimme saakka, koska vuonna 1858 sodan pelossa Pyhän synodin päätöksellä luostarin kirjasto luovutettiin Kazanin hengelliselle akatemialle. Vallankumouksen jälkeen kaikki kirjat lakkautetusta Kazanin hengellisestä akatemiasta siirrettiin Leningradin kansalliskirjastoon. Melnik T. www-sivut.

¹²¹ Solovetskilainen paterikon 1873, I–II.

¹²² Solovetskilainen paterikon 1873, 41.

hänen luokseen tulevasta munkista. Tämä tukisi oletusta luostarien välillä vallineiden kontaktien toimivuudesta.

Feodoritista kerrotaan myös, että hän uskalsi ryhtyä apostoliseen työhön – julistamaan evankeliumia pakanallisille lappalaisille Kuolan niemimaalla. Yhdessä starets Mitrofanin (Trifon Petsamolainen) kanssa he tekivät valistustyötä lappalaisten keskuudessa 20 vuoden ajan. Mutta tämä ei ollut kuitenkaan Feodoritin elämän suurin tehtävä. Kerrotaan, että tämänkin jälkeen, olleessaan jo pappismunkki, Feodorit oli aktiivisesti mukana sekä kirkollisissa että poliittisissa tehtävissä.¹²³ Feodorit kuoli kotiluostarissaan Solovetskissa 17. elokuuta vuonna 1571. Lopuksi todetaan, että kirkko kunnioittaa häntä autuaana, mutta mistään ei ilmene, onko virallisesti päätetty viettää hänen muistopäivänsä.¹²⁴

Tässä yhteydessä on syytä varmistaa myös, oliko pyhittäjä Trifon Petsamolaisella (maallikkonimeltä Mitrofan) yhteyksiä Syvärin traditioon muutenkin kuin Feodorit Kuolalaisen (17) kautta. Pyhittäjä Trifon Petsamolaisen muistopäivää vietetään 15. joulukuuta. Hänen elämäkertansa ilmestyi erillisenä kirjasena Pietarissa vuonna 1896. Elämäkertatekstissä ei mainita kertaakaan autuaan Feodorit Kuolalaisen eikä pyhän Aleksanteri Syväriläisen nimiä. Trifon kuvataan itsenäisenä pyhänä, joka oli omistanut koko elämänsä lappalaisten valistamiselle. Trifon perusti myös Petsamon luostarin Kuolan niemimaalle. Pyhittäjä Trifon Petsamolaisen syntymävuodesta ei ole tietoa. Kuitenkin tiedetään, että munkiksi hänet vihittiin vuonna 1532. Trifon kuoli omassa Petsamon luostarissaan 15. joulukuuta vuonna 1583.¹²⁵

Ajallisesti pyhittäjä Trifon Petsamolainen oli autuaan Feodorit Kuolalaisen aikalainen. Molemmat työskentelivät lappalaisten keskuudessa. Näin olleen Trifon ja Feodorit mahdollisesti tunsivat toisensa. Pyhittäjä Trifon Petsamolaisen elämäkerran täydennysversio vuodelta 1908 kertoo, että Trifon oli saanut omassa kilvoitustyössään apua Solovetskin luostarin pappismunkki Feodoritilta. Tekstin mukaan lappalaisten valistajat kävivät myös yhdessä tsaari Iivana IV Julman luona

¹²³ Kerrotaan, että Feodorit perusti oman luostarinsa lappalaisten maille, mutta joutui jättämään sen. Tämän jälkeen hän toimii eri aikana igumenina kolmessa eri luostarissa. Väärän todistuksen perusteella Feodorit joutui vankeuteen Kirillo-Belozerskin luostariin. Päästyään sieltä Feodorit lähetettiin Konstantinopoliin tsaari Iivana IV Julman käskystä. Solovetskilainen paterikon 1873, 42–43.

¹²⁴ Herää kysymys, miksi Suomen ortodoksisessa kirkossa ruvettiin viettämään autuaan Feodoritin muistopäivää 17. elokuuta? Suomen ortodoksinen kalenteri 2005, 77. Sitä paitsi Solovetsin luostarin Internet sivustosta löydetään tieto, että autuaan Feodorit Kuolalainen, lappalaisten valistajan muistopäivä vietetään paikallisesti 9.8/22.8. Блаженный Феодорит Кольский, www-sivut.

¹²⁵ Korolkov 1896, 6–13.

Moskovassa.¹²⁶ Mutta koska tässäkin versiossa ei ole viittauksia Aleksanteri Syväriläiseen, on pyhittäjä Trifon Petsamolainen jätettävä tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Seuraavaksi siirrytään kertomukseen pyhästä igumeni Filipistä, josta tuli Moskovan ja koko Venäjän metropoliitta. Metropoliitta Filip (maallikkonimeltään Feodor Kolytšev) syntyi 11. helmikuuta 1507. Solovetskiin luostariin hän saapui jo yli kolmekymmentävuotiaana jätettyään loistavan uran tsaarin hovissa. Munkiksi hänet vihittiin igumeni Aleksin aikana. Ohjaajavanhukseksi Filip sai pappismunkki Joonan, jonka tiedetään olleen nuoruudessaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen kanssakeskustelija.¹²⁷ Tämän täytyi tapahtua vuoden 1547 jälkeen, koska Aleksanteri Syväriläistä sanotaan jo kanonisoiduksi pyhäksi.

Solovetskilainen paterikon -kirjan sivuilta löytyy vahvistus ajatukselle, että Solovetskin luostarin pappismunkki Joonan (20) ja hänen kauttaan myös tuleva metropoliitta Filip (21) olivat osallisia Syväriläiseen perinteeseen. Valitettavasti pappismunkki Joonasta ei ole paljon tietoa, mainitaan vain, että starets Joonan toimi luostarissa rippis-isänä. Kerrotaan myös, että pappismunkki Joonan oli saavuttanut hengellisen elämän korkeuden ja hänellä oli ennustamisen lahja.¹²⁸

Vuodesta 1548 lähtien Filip toimi Solovetskin luostarin igumenina. Venäjän metropoliitaksi hänet asetettiin 25. heinäkuuta vuonna 1566. Mutta Filipin metropoliittakausi jäi lyhyeksi. Tsaari Iivana IV Julman hallintopolitiikkaa kohtaan suuntaamansa kritiikin vuoksi hänet siirrettiin vankeuteen Tveriin Otrotš luostariin. Lähes vuoden vankeuden jälkeen hänet murhattiin 23. joulukuuta vuonna 1569. Myöhemmin hänen pyhänjäännöksensä siirrettiin ensin Solovetskin luostariin ja sitten Moskovaan. Metropoliitta Filipilla on kaksi muistopäivää: 9. tammikuuta ja 3. heinäkuuta.¹²⁹ Mielenkiintoinen seikka löytyy myös Filipin elämäkerran lopusta. Solovetskin luostarissa Filip haudattiin Kristuksen Kirkastumisen kirkoon ohjaajavanhuksensa Joonan viereen. Joonan hautakivessä luki, että Jumalan palvelija Joonan Šamin kuoli 10. tammikuuta vuonna 1568.¹³⁰

¹²⁶ Korolkov 1908, 9–10.

¹²⁷ Solovetskilainen paterikon 1873, 45–47.

¹²⁸ Kerrotaan, että pappismunkki Joonan ennusti Filipistä: ”Hänestä tulee meidän luostarimme johtaja”. Solovetskilainen paterikon 1873, 47.

¹²⁹ Solovetskin luostarin paikallisen tradition mukaan: ”Память святителя Филиппа совершается: 9/22 января - Святителя Филиппа, митрополита Московского и всея России, чудотворца (1569); 31 мая / 13 июня - Перенесение мощей святителя Филиппа, митрополита Московского, от земных недр в храм Преображения Господня (1646); 3/16 июля - Перенесение мощей святителя Филиппа, митрополита Московского и всея России, чудотворца (1652); 9/22 августа - в день празднования Собора Соловецких святых.” Святитель Филипп, митрополит Московский, www-sivut.

¹²⁹ Solovetskilainen paterikon 1873, 65.

Solovetskilainen paterikon -kirjassa olevien pyhien elämäkertojen analyysi vahvistaa oikeaksi 1800-luvun loppupuolella vakiintuneen käytännön, jonka mukaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen perinteen kuuluvat myös Solovetskin luostarin kilvoittelijat:

- autuas Feodorit Kuolalainen, lappalaisten valistaja (17)
- pappismunkki Joonas Šamin (20)
- metropoliitta Filip (21)

2.4 Yhteenveto

Kirkkokalentereista ja pyhien elämäkertojen sivuilta on löydettävissä 23 henkilön nimeä, jotka tavalla tai toisella yhdistetään Syvärin traditioon. Henkilöitä koskevat tiedot vaihtelevat kuitenkin lähteestä riippuen. Havaittaessa tietojen eroavuudet seuraavassa luodaan yhteenvetoluonteinen taulukko A, johon sijoitetaan luvussa 2 kerätty materiaali. Tällöin käydään läpi tutkimuslähteet luvun 2 järjestyksessä. Henkilön nimen lisäksi taulukkoon sijoitetaan 1) hänen elinaikaansa koskevat vuosiluvut, 2) mahdollinen muistopäivä ja 3) maininta hänen suhteestaan pyhään Aleksanteri Syväriläiseen tai Syvärin luostariin niin kuin ne on ilmoitettu kyseisessä lähteessä. Lähteen nimen yhteydessä ilmoitetaan myös, käytetäänkö lähteessä juliaanista (J) vai gregoriaanista (G) ajanlaskutapaa.

Taulukkoa täytettäessä käytetään seuraavia merkintöjä:

O (oppilas) => Henkilöä kutsutaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen suoranaiseksi oppilaaksi

K (kyllä) => Henkilö liitetään Syvärin perinteeseen muulla tavalla

E (ei) => Henkilöllä ei ole yhteyksiä Syväriin luostariin

Silloin kun lähteessä ei mainita ollenkaan henkilön nimeä, taulukon ruutu jätetään tyhjäksi.

Taulukko A

Nt	Lähde Henkilönimi	Karjalan maan pyhät/Internet sivusto (G)	Venäjän ort. kalenteri 2005 /03 (J)	Moskovolainen käytäntö/I-net, ort. kalend. (J)
1,1a	pyhittäjä Afanasi Säntämäläinen	1500-l; 31.1; O	vologdalainen 1550;18.1; E	k.1550;18.1; O
2	pyhittäjä Nikifor Vasojärveläinen	k.1557; 22.2; O	1557; 9.2; E	k.1557; 9.2; O
3	pyhittäjä Gennadi Vasojärveläinen	k.1516; 22.2; O	1516; 9.2; E	k.1516; 9.2; O
4	pyhittäjä Adrian Ondrusovalainen	k.1549–1550; 8.9; O	1549; 26.8; E	k. 26.8.1549; 17.5; O
5	pyhittäjä Joonas Jaasjärveläinen	1500-l; 5.10; O	1589–1592; 22.9; E	k.1500-l. lopulla; 22.9; E
6	pyhittäjä Afanasi Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
7	pyhittäjä Dionisi Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
8	pyhittäjä Ignati Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
9	pyhittäjä Kornili Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
10	pyhittäjä Leonid Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
11	pyhittäjä Feodor Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
12	pyhittäjä Ferapont Ostrovilainen	1500-l; -; O	1500-l; -; O	1500-l; -; O
13	pyhittäjä Makari Oredezhilainen	k.1532; -; O	k.1532; 9.8; O	k.1532; 9.8; O
14	pyhä Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen		1565; 23.1; E	k.1565; 23.1; O
15	pyhittäjä Afanasi Syväriläinen			1500-l; 2.5; O
16	pyhittäjä Makari Roomalainen		1600; 19.1; E	1500-l; 19.1; K
17	autuas Feodorit Kolski, lappalaisten valistaja			
18	pyhä Aleksanteri Kushtalainen		1439; 9.6; E	k.1439; 9.6; E
19	Feodor, Gennadin ystävä			
20	munkki Joonas Shamin			1500-l; -; K
21	metropoliitta Filip		1569; 9.1, 3.7, 5.10; E	k.23.12.1569; 9.1, 3.7, 5.10; K
22	pyhittäjä Kassian Solomannilainen			
23	pyhittäjä Joasaf Maasjärveläinen			

Nt	Saint Herman Calendar 2004 (J)	Suomalainen käyt./Piironen (J=G)	Venäjän pyhät 2000 (J)	Pyhien elämäkerrat 1903–16 (J)	Ven. pyhien elämäkerrat, osa I, 2000 (J)
1,1a	Sjanžemalainen 1550;18.1,2.5;E	k.1500-l; 2.5; O	k.1550; 18.1; O	k.1577j.; 18.1, 2.5; O	1500-l; 18.1; O
2	1557; 9.2; E	k.1557; 9.2; O	k.1557; 9.2; O	k.1550?;9.2; O	k.1557; 9.2; O
3	1516; 9.2; E	k.1516; 8.1; O	k.n.1520; 9.2; O	k.1516?;9.2; O	k8.1.1516;9.2; O
4	1549; 17.5, 26.8; E	k.15.5.1550; 18.5, 26.8; O	k.15.5.1550; 26.8; O		k. 26.8.1549; 17.5.; O
5	1589; 22.9; E	k.1500-l.; 22.9; O	1500–1600; 22.9; K	1500-l.; 22.9; E	
6					1500-l.; -; O
7					1500-l.; -; O
8					1500-l.; -; O
9					1500-l.; -; O
10					1500-l.; -; O
11					1500-l.; -; O
12					1500-l.; -; O
13	1532; 9.8; E		k.1532; 9.8; O		k.1532; 9.8; O
14	1565; 23.1; E		k.23.1.1565; 23.1; K	k.23.1.1565: 23.1: K	k.1565; 23.1; O
15			1500-l.; 2.5; O		1500-l.; 2.5; O
16	1550; 19.1; E		k.1550; 15:8; K		
17		k.17.8.1571; 17.8; K			
18			k.1439; 9.6; O		
19			1500-l.; -; K	1500-l.; -; K	
20			1500-l.; -; K	1500-l.; -; K	
21			k.1569; 9.1, 3.7, 5.10; K	k.1569; 9.1, 3.7, 5.10; K	
22					
23					

Nt	Aunukselainen paterikon/ Nikodim 1910 (J)	Solovetskilainen paterikon 1873 (J)
1,1a	1500-luku; 2.5; O	
2	k. 9.2.1557; 9.2, O	
3	k.1516; 8.1; O	
4	k. 15.5.1550; 18.5; O	
5	1500-luku; 22.9; O	
6		
7	Sermaksilainen/ 1500-luku; -; O	
8	Nikiforovan erakkolaan haudattu/ 1500-luku; -; O	
9	Padanilainen/ 1500-luku; -; O	
10	Nikiforovan erakkolaan haudattu/ 1500-luku; -; O	
11	Nikiforovan erakkolaan haudattu/ 1500-luku; -; O	
12	Voznesenilainen/ 1500-luku; -; O	
13		
14		
15		
16		
17		k. 17.8.1571; -; K
18		
19		
20		10.1.1568; -; K
21		11.2.1507 – 23.12.1569; 9.1, 3.7, K
22	1500-luku; -; O	
23	1500-luku; -; O	

Luvussa **2** analysoitiin eri alueilla ilmestyneet kalenterit ja pyhien elämäkertakokoelmat 1800-luvun lopulta aina 2000-luvulle. Karjalan pyhien esiintymisfrekvenssi ei ollut jokaisessa sama. Ilmiselvää on, että pyhimystraditio on kasvattanut itseään kahden vuosisadan aikana. Prosessi ei kuitenkaan ole ollut yhtenäinen, vaan se haaroittui paikasta ja ajasta riippuen eri suuntiin. Mutta mistä ja mitä kautta tähän on tultu? Vastataksemme tähän kysymykseen meidän on palattava 1500-luvulle, päähenkilöidemme varsinaiseen elinaikaan.

Seuraavan luvun tarkoituksena onkin kartoittaa Aleksanterin oppilaat heidän opettajansa elämäkerrasta. Tällöin esiintulevat nimet esitetään siinä järjestyksessä, missä ne esiintyvät lähteissä. Luvusta **2** tuttuun tapaan jokaiselle henkilölle annetaan järjestysnumero, joka on hänen tunnistenumeronsa läpi luvun **3**. Nimet järjestetään luettelomuotoon samantyyppisesti kuin luvussa **2**. Esitys poikkeaa kuitenkin lähestymistavassa. Luvussa **2** tilastoitiin pyhiä, joita kirkko kunnioittaa Aleksanteri Syväriläisen oppilaina, kun taas luvussa **3** tilastoidaan Aleksanterin oppilaita ja aikalaisia huolimatta siitä, ovatko he nykypäivänä kirkon kunnioittamia pyhiä vai eivät.

3 PYHÄN ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN ELÄMÄKERRAN MUKAISET OPPILAAT

Historioitsija V. O. Kljutševski toteaa tutkimuksessaan *Varhaisvenäläiset pyhien elämäkerrat historiallisina lähteinä*, että on vaikea löytää muuta kirjallisuuden genreä, jossa tekstin sisältö olisi suuremmassa määrin alistettu sen muodolle (esitystavalle).¹³¹ Tämän takia hagiografinen teksti kelpaa historialliseksi lähteeksi vain lähdekriittisesti luettuna. Huomioon täytyy ottaa niin elämäkerran kirjoittamisaika ja paikka ja kirjoittajan persoona kuin ne syyt, jotka vaikuttivat elämäkerran kirjoittamiseen. Vaarana on kuitenkin se, että elämäkertateksti on usein osittain tai täysin kompilaatio jostain muusta hagiografiasta. Silti paikannimet ja henkilönimet elämäkerroissa perustuvat yleensä historiallisiin faktoihin.

Viimeksi mainittuun liittyen on ilmeistä, että pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa esiintyvät aidosti hänen oppilaidensa ja aikalaistensa nimet. Ajatusta tukee myös se historiallinen tosiasia, että pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta kirjoitettiin vain 12 vuotta hänen kuolemansa jälkeen, ja että sen kirjoittaja oli Syväri luostarin igumeni Irodion. Aleksanterin elämä ja kuolema olivat tuolloin vielä luostarin asukkaiden tuoreessa muistissa, joten on oletettavaa, että Irodion tuskin on uskaltanut väärentää elämäkerrassa käytettyjä nimiä. Mikäli näin olisi tapahtunut vahingossa, se todennäköisesti olisi korjattu saman tien.

Tutkimukseen valittiin pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran tekstin (произведение) kolme eri laitosta (списки¹³² разных редакций). Ensimmäinen vuonna 1905 painettu venäjänkielinen laitos¹³³ perustuu Syvärin luostarin perinteeseen. Sekä ajallisesti että kielellisesti se on lähempänä luvussa 2 esitettyjä lähteitä. Toinen, slaavinkielinen laitos on Valamon luostarissa tehty käsikirjoitus (рукопись). Se taas edustaa valamolaista traditiota 1800-luvulta ja on mahdollisesti elämäkertatekstin itsenäinen redaktio (редакция¹³⁴). Syvärin ja Valamon luostareiden erilaisen maantieteellisen ja historiallis-poliittisen aseman vuoksi eroavuudet saattavat esiintyä myös niissä

¹³¹ «Житие по существу своему состоит из двух элементов совершенно различного происхождения и свойства: это ораторское произведение, церковная проповедь, предметом которой служат те же религиозно-нравственные истины, как и в простом церковном слове, но рассматриваемые не в отвлечённом анализе или практическом приложении, а на известных исторических лицах и событиях. Оба эти элемента, литературный и исторический, имели свою судьбу в развитии древнерусского жития, но при этом трудно найти другой род литературных произведений, в котором форма в большей степени господствовала бы над содержанием, подчиняя последнее своим твёрдым, неизменным правилам.» Kljutševski 2000, 720–721.

¹³² «В текстологии древних и средневековых текстов... список – переписанное произведение.» Лихачев 2001, 132.

¹³³ «Всякий печатный текст древнерусского произведения в любом издании XVIII – XX вв. мы можем рассматривать как список произведения.» Лихачев 2001, 431.

¹³⁴ Редакция – намеренная переработка произведения; myös Лихачев 2001, 133–139.

vallitsevissa paikallisissa perinteissä. Tästä johtuen on syytä ottaa huomioon myös sellaisia pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran versioita, jotka lähestyvät varhaista Syvärin luostarin traditiota (архетип¹³⁵) ja joilla on ohjeellinen arvo. Tällainen on 1500-luvun slaavinkielinen käsikirjoitus, jonka tieteellinen editio on painettu vuonna 2002 ja jota tarkastellaan viimeisenä. Erilaisesta esitysmuodosta huolimatta kirjoitukset ovat verrattavissa keskenään.

Ennen varsinaista tekstianalyysiä on todettava vielä, että ensisijaisena tarkoituksena ei ole tekstien syntyhistorian jäljittäminen, ts. tekstimuotojen vertailu ja tekstin kullekin ajanjaksolle tyypillisten kirjoitusominaisuuksien etsiminen. Sellaiseen tekstologiseen analyysiin päädytään ainoastaan silloin, kun se palvelee tutkimuksen perimmäistä tavoitetta – pyhän Aleksanterin oppilaiden identifiointia. Sen sijaan tekstin sisältöön kohdistetaan erityistä huomiota. Tekstistä nostetaan esiin erityisesti Aleksanterin aikalaisten henkilönimet ja pohditaan henkilöiden keskinäisiä suhteita. Lopuksi kaikki tutkimukseen otetut henkilöt ja heitä koskevat tutkimuksen kannalta olennaiset tiedot kootaan yhteenvertoluonteiseen taulukkoon. Kolmen eri lähteen osalta suoritetaan analyysin edettäessä lähdekriittinen vertailu. Vertailussa havaittuja, eri traditioiden synnyttämiä mahdollisia muutoksia, selitetään kontekstiyhteydessään.

Tutkimuksessa käytetään pääsääntöisesti kahta termiä puhuttaessa Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittajista. Termiä ”elämäkerran kirjoittaja” käytetään silloin kun tarkoitetaan nimenomaisesti igumeni Irodionia, varsinaista pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittajaa, tekijää (автор). Puhuttaessa elämäkerran käsikirjoitetusta redaktiosta, sen kirjoittajaa nimitetään puhtaaksikirjoittajaksi tai kopistiksi (переписчик). Vastaavasti venäjänkielisen tekstin painettua versiota tarkasteltaessa voidaan puhua kääntäjistä ja myös toimittajasta.

3.1 Vuonna 1905 painettu elämäkerran versio

Vuonna 1905 Pietarissa painetun teoksen täydellinen nimi on *Pyhittäjän ja jumalankantajan isämme igumeni Aleksanterin, Syvärin ihmeidentekijän elämäkerta ja ihmekertomukset* (Житие и чудеса преподобного и богоносного отца нашего Александра игумена, свирского чудотворца). Se on pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran ensimmäinen venäjänkielinen painos, joka on toteutettu Syvärin luostarin toimesta. Kuten kirjan esipuheessa kerrotaan, käännös

¹³⁵ «Архетип – это тот текст, от которого пошли остальные тексты произведения, редакции произведения или группы списков произведения.» Лихачев 2001, 144.

on tehty luostarissa olevista slaavinkielisistä käsikirjoituksista. Lähteistä mainitaan käsikirjoitukset numero 35 ja 36, jotka ovat vastaavasti vuosien 1612 ja 1715 käsikirjoitukset.¹³⁶ Valitettavasti esipuhe vaikenee tekstin kääntäjän tai kääntäjien henkilöllisyydestä. Esipuheen kuvaus siitä, että käännös on tehty luostarissa ”parhaalla mahdollisella tarkkuudella”, puhuu sen puolesta, että kääntäjät olivat Syvärin luostarin munkkeja ja he olivat koulutettuja kyseiseen tehtävään. Venäjänkielinen teksti, jota tarkastellaan seuraavassa ensimmäisenä, mahdollistaa tutustumisen 1900-luvun alussa Syvärin luostarissa vallitsevaan traditioon.

3.1.1 Elämäkertateksti

Perinteisen hagiografisen kaavan mukaan pyhän elämäkerta rakentuu esipuheesta, pyhän elämänvaiheiden kuvauksesta ja loppuylistyslauseesta sekä ihmekertomuksista. Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta noudattaa perinteistä kaavaa ja sisältää kaikki edellä mainitut osat. Elämäkerran tekstissä eri tapahtumia eivät ole kuitenkaan otsikoitu erikseen kuolemanjälkeisiä ihmetapahtumia lukuun ottamatta. Luvun 3.1.1 tarkoituksena on analysoida elämäkerran esipuhe, pyhän elämänvaiheiden kuvaus sekä loppulauseet. Pyhän elämäkertaan liittyviä ihmekertomuksia on runsaasti, ja ne analysoidaan erillisessä luvussa 3.1.2. Elämäkertatekstissä vuosiluvut on annettu laskettuina maailman luomisesta. Muutamassa tapauksessa julkaisun toimittaja lisää rinnakkaisesti myös vuosiluvun laskettuna Kristuksen syntymästä asti. Toimittajan ilmoittamat luvut esitetään suluissa.

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta alkaa johdantoluvulla eli esipuheella. Siinä elämäkerran kirjoittaja valittaa omaa järjellistä ja hengellistä riittämättömyyttään tehtävän suuruuden edessä. Hän toteaa, että vaikka tehtävä on vaikea ja ylittää hänen kykynsä, hänen on kuitenkin se suoritettava, koska niin merkillistä ja ihmeellistä elämää, jota Aleksanteri vietti, ei saa jättää unholaan. Kirjoittaja ymmärtää myös oman työnsä kauaskantoisuuden, sillä Aleksanterin elämä on esikuva niin hänen aikalaisilleen kuin tuleville sukupolvillekin. Hän kertoo myös tuntevansa Aleksanterin henkilökohtaisesti oltuaan luostarissa tämän alaisena. Myös hänen monet keskustelunsa Aleksanterin oppilaiden kanssa täydentävät kuvaa opettajasta. Lopuksi kirjoittaja, joka ei kuitenkaan vielä paljastaa omaa nimeään, pyytää apua ja siunausta Jumalalta tähän tehtävään.¹³⁷

¹³⁶ Жизнь 1905, 3–7.

¹³⁷ Жизнь 1905, 9–11.

3.1.1.1 Lapsuus ja nuoruus

Lyhyen esipuheen jälkeen alkaa pyhän elämänvaiheiden kuvaaminen. Kuvaus pyhän vanhemmista, syntymästä, lapsuudesta ja nuoruudesta on se osa hagiografista tekstiä, jossa yleisimmin esiintyy kliseitä. Vanhempien tuli olla hurskaita, sillä vain hyvästä kannosta versoo hyvä oksa. Vanhempien nimet ja asuinpaikka edustavat historiallisia faktoja. Aleksanterin vanhemmista kirjoittaja kertoo, että ”jumalallisen nuorukaisen vanhemmat Stefan ja Vassa (Vasilissa) elivät Suur-Novgorodin alueella, Äänisniemen viidenneksessä Ojattijoen varrella Mantere-nimisessä kylässä, vastapäätä Ostrovskin Neitsyt Marian temppeliintuomisen luostaria. Vanhemmat olivat hurskaita, jumalaapelkääväisiä ja köyhiä kohtaan armeliaita”.¹³⁸

Kirjoittaja tietää kertoa, että Stefan ja Vassa saivat lapsia, tyttöjä ja poikia, jotka he olivat myös kastattaneet. Nuorimman lapsen syntymästä meni monta vuotta, ja vanhemmat rupesivat jälleen kaipaamaan lasta ja nimenomaan poikavauvaa. Tällä kertaa lapsi annettiin heille pitkän kilvoittelun jälkeen. Lupauksen siitä, että heille syntyy poika, Stefan ja Vassa saivat kuulla Jumalansynnyttäjän ikonin edessä oltuaan Ostrovskin Neitsyt Marian temppeliintuomisen luostarissa paastoamassa ja rukoilemassa. Aamos (Aleksanterin kastenimi) syntyi 15. kesäkuuta vuonna 6957 maailman luomisesta.¹³⁹

Kertomukseen Aamoksen lapsuudesta ja nuoruudesta ei sisällytä hänen sisaruksiensa tai tovereidensa nimiä. Sisarukset ilmeisesti olivat silloin jo kaikki aikuisia. Tovereita jumalallisella nuorukaisella, kuten kirjailija nimittää Aamosta, ei välttämättä ollut. Aamosta kuvataan hurskaana ja Jumalaa pelkääväisenä nuorukaisena, joka jo lapsuudesta asti rukoili ja paastosi ankarasti ja pidättäytyi ilonpidosta ja lasten leikeistä. Tutkijoiden mielestä Aamoksen lapsuudesta ja nuoruudesta kertova jakso on lainaa Sergei Radonežilaisen elämäkerrasta ja siinä on yhtäläisyyksiä myös Feodosi Petšeralaisen elämäkertaan.¹⁴⁰

Kompilaatioperiaatteella rakennettu Aleksanterin elämäkerta on tutkimusmielessä erityisen kiinnostava paikkakunnanimien ja henkilönimien osalta. Kertomuksesta Valamon luostarin munkkien käynnistä Aamoksen kotikylässä ja hänen keskustelustaan heidän kanssaan — joka itse

¹³⁸ Житие 1905, 11; Siilin 2000, 57.

¹³⁹ Житие 1905, 11–13.

¹⁴⁰ Jahontov 1881, 37–87; Siilin 2000, 57.

asiassa on hagiografinen klisee¹⁴¹ — on löydettävissä konkreettiset paikannimet Valamo ja Salmi (Соломя). Munkki neuvoi Aamokselle tien Valamon luostariin: ”Ensin on mentävä Salmin pitäjään ja sieltä Jumala näyttää tien perille”. Ilmeisesti tässä kohden kirjoittaja neuvoo munkin suulla hänen omana aikanaan tunnettua reittiä Syvärin luostarista Valamoon, koska elämäkerran seuraavasta episodista ei käy ilmi, että Aamos olisi vierailut kyseisessä kylässä matkallaan Valamon luostariin. Kerrotaan vain, että Aamos ylitti Syvärijoen Zaostrovjen kohdalla ja yöpyi järven rannalla kuuden virstan päästä Syväriltä. Tämä paikka oli ilmoitettu hänelle unessa tulevan luostarin paikaksi. Loppumatka Valamoon sujui elämäkertatekstin mukaan hyvin, kun nuorukainen sai matkatoveriksi Herran Enkelin.¹⁴²

Tähän asti kaikki Aamoksen tapaamat henkilöt pysyvät nimettöminä. Ensimmäinen henkilö, joka mainitaan nimeltä, Aamoksen vanhempia lukuun ottamatta, on Valamon luostarin igumeni Joakim. Igumeni Joakim hyväksyi Aamoksen veljestön jäseniksi. Aamos vihittiin munkiksi 26-vuotiaana ja hän sai nimen Aleksanteri. Kolmen vuoden kuluttua Aleksanterin isä löysi poikansa luostarista ja yritti taivuttaa hänet palaamaan takaisin kotiin. Heidän keskustelunsa tuloksena oli kuitenkin se, että pojan kehotuksesta isä päätti mennä Ostrovskin luostariin, ja siellä hänet myös vihittiin munkiksi nimellä Sergei. Myöhemmin myös Aleksanterin äiti vihittiin nunnaksi nimellä Varvara, mutta missä luostarissa, jää epäselväksi.¹⁴³ Näin ollen voidaan todeta, että ensimmäiset Aleksanterin seuraajat, hänen ollessaan vielä Valamon luostarin munkki, olivat hänen omat vanhempansa: Stefan eli munkki Sergei (1) ja Vassa eli nunna Varvara (2).

3.1.1.2 Omalle tielle

Aleksanteri kilvoitteli kymmenen vuotta munkkiyhteisössä. Kerran hän halusi vetäytyä yksinäisyyteen, mutta ei saanut tähän lupaa; igumenin mielestä hän oli vielä liian nuori ja kokematon.¹⁴⁴ Vasta vuonna 6993 (1484) Aleksanteri lähti igumeni Joakimin siunauksella pois Valamosta ja asettui asumaan alueelle, joka oli jo unessa ”ennakolta osoitettu” uuden luostarin sijaintipaikaksi.¹⁴⁵ Mielenkiintoista on, että elämäkerran mukaan Aleksanterin elämäntehtävä oli

¹⁴¹ ”Perustelu luostariin lähdölle on tyypillinen hagiografinen klisee, joka esiintyy jo Feodosi Petšeralaisen elämäkerrassa.” Siilin 2000, 57.

¹⁴² Житие 1905, 16–22.

¹⁴³ Житие 1905, 23–26.

¹⁴⁴ Житие 1905, 31.

¹⁴⁵ ”Egäänä yönä hän kuuli äänen sanovan: ’Aleksanteri, lähde sinulle aiemmin osoittamaani paikkaan’. Igumeni antoi siunauksen ja pyhittäjäisä poistui luostarista yöllä ottamatta mukaansa muuta kuin viittansa. Hän rakensi majan

myös ennalta määrätty. Kerrotaan, että eräänä päivänä arki askareissa ja rukouksien keskellä hän kuuli äänen, joka kehotti häntä ottamaan vastaan tulijoita ja olemaan heille ohjaaja.¹⁴⁶ Kohta tämän jälkeen tulijoita alkoi saapua hänen erakkomajalleen.

Ensimmäisenä Aleksanterin luo saapui moskovalainen pajari Andrei Zavališin, jonka maatila sijaitsi lähellä munkin erakkomajaa. Tämän saapuessa Aleksanteri tiedusteli, kuka hänen vieraansa oli. Elämäkertatekstissä olevasta vieraan kertomuksesta selviää, että hänen nimensä on Andrei ja hän on kotoisin Moskovan alueelta. Syvärin maille hän oli lähtenyt Venäjän valtiaan suuriruhtinas Iivana III Vasiljevitšin käskystä. Metsästäessään omilla maillaan Andrei löysi sattumalta erakon asumuksen.¹⁴⁷

Elämäkerta kertoo, että Andrei Zavališinilla oli paljon kysyttävää. Seitsemän vuotta erakkona elänyt Aleksanteri ei kuitenkaan ollut alussa kovin innokas kertomaan itsestään, mutta otettuaan valan Andreilta, että kaikki hänen kertomansa jää salaisuudeksi, Aleksanteri vastasi lopulta kaikkiin tämän esittämiin kysymyksiin. Aleksanteri kertoi mm. että hänellä ei ollut ennestään erakkoelämän kokemusta. Tämän takia hän joutuikin koville aloitettuaan elämisen yksinäisyydessä. Kertomus päättyy siihen, että Andrei huomattuaan, että hänen edessään oli Jumalan ihminen, pyysi erakolta siunauksen ja lähti iloisena kotiin. Näin päättyi heidän ensimmäinen tapaamisensa.¹⁴⁸

Salaisuutta ei Andrei pystynyt pitämään kauan, ja tieto Aleksanterista alkoi vähitellen levitä. Pian erakon luo saapui myös hänen veljensä Johannes, joka jäi asumaan erakkomajalle. Kerrotaan, että Aleksanteri iloitsi veljensä tulosta, ”koska luonteeltaan ja elämäntavoiltaan Johannes oli Aleksanterin kaltainen.”¹⁴⁹ Jää epäselväksi, oliko Johannes jo vihitty munkiksi, silloin kun hän saapui Aleksanterin luo ja oliko ”Johannes” hänen kastenimensä vai munkiksi vihkimisessä saatu nimi. Johannes alkoi kuitenkin viettää samanlaista kilvoitteluelämää kuin veljensä munkki Aleksanteri.

asumattomaan paikkaan, jonka jumalallinen valonsäde oli hänelle osoittanut.” Kuvaus on peräisin Kirill Belozerskilaisen elämäkerrasta. Siilin 2000, 58–59.

¹⁴⁶ ”Идя однажды из хижины своей за водою, с пением Давидских песней, - как было у него в обычае постоянно петь и молиться – услышал он голос снеба, говорящий: «Александре! понеже заповеди Моя от юности сохранил еси, тесный и прискорбный путь усердно протекль еси, сего ради уготовахь ти множество людей безчисленно, якоже прежде рекохь ти; ты же убо сихь не отрини, но простертыми руками приими, и *наставник* буди имь ко спасению. »...” Житие 1905, 34.

¹⁴⁷ ”Fakta on historiallinen, mutta kuvauksessa yhdistyvät Kirill Belozerskilaisen elämäkerran teksti ja traditionaaliset hagiografiset kliseet.” Siilin 2000, 59.

¹⁴⁸ Житие 1905, 34–38.

¹⁴⁹ Житие 1905, 39.

Mainitaan, että veljekset elivät vaatimattomasti ja kaikki ylimääräinen ruoka, jonka he viljelivät itse, jaettiin tarvitsijoiden kesken. Ketään saapuneista henkilöistä ei mainita erikseen nimeltä, sanotaan vain, että kävijöitä oli paljon. Monet halusivat jäädä asumaan veljesten luo. Tästä johtuen Aleksanterin ja Johanneksen välille syntyikin erimielisyyksiä. Aleksanteri halusi rakentaa lisää keljoja uusille tulokkaille. Johannes puolestaan ajattelen yksinäisyyttä ja rauhaa oli sitä vastaan. Niinpä Johannes, vanhemman veljen oikeudella, jopa moiti Aleksanteria kovin sanoin tämän kunnianhimoisesta rakennushankkeesta.¹⁵⁰ Aleksanterin vastauksena oli nöyrä käyttäytyminen ja rukoukseen keskittyminen. Koko tämä katkelma lienee lainattu Kirill Belozerskilaisen elämäkerrasta¹⁵¹, ja siksi sen perusteella ei voi vielä päätellä, kävikö veljesten luona todellisuudessa paljon vierailijoita.

Aleksanterin veljen, Johanneksen hahmo saattaa olla todellinen. Hän oli Aleksanteria paljon vanhempi¹⁵² ja ei ehtinyt asua veljensä kanssa pitkään. Elämäkerran mukaan Johannes kuoli erimielisyyksien jälkeen, ja Aleksanteri hautasi hänet erakkolan alueelle. Ilmeisesti elämäkerran kirjoittajallekin Johanneksen hauta oli tuttu, koska hän mainitsee haudan sijainnin.¹⁵³ Tietyissä mielessä Johannesta voidaan pitää Aleksanterin seuraajana, koska hän seuraasi nuorempaa veljeään Syvärin kilvoittelupaikalle. Heidän välinen suhteensa ei kuitenkaan tunnu olevan tavallinen opettaja-oppilas-suhde, vaan perustuu veljeyteen, jossa vanhemman veljen käyttäytyminen, tuon ajan hengen mukaisesti, oli dominoivaa. Voidaan kuitenkin todeta, että ensimmäinen Aleksanterin kansakilvoittelija oli hänen veljensä Johannes (3).

Elämäkerran kirjoittaja toistaa jatkuvasti, että kansakilvoittelijoita Aleksanterilla oli enemmänkin¹⁵⁴, mutta ketään ei mainita tarkemmin nimeltä. Siten heitä ei voida pitää veljestönä sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta ehkä jonkinlaisena yhteisönä. Siksi tässä yhteydessä termi *yhteisö* kuvaa paremmin Syvärin luostarin alkuvaiheita ennen ensimmäisen kirkon vihkimistä, vaikka elämäkerran kirjoittaja käyttääkin jatkuvasti termejä *luostari* ja *veljestö*.

¹⁵⁰ Иоанн..., как старший брат по плотскому рождению, однажды сказал Александру: «престани величаться, расширяя себе». Житие 1905, 40.

¹⁵¹ Siilin 2000, 59.

¹⁵² Tätä tietoa tukee myös kertomus Aleksanterin lapsuudesta ja hänen vanhemmistaan elämäkerran alussa. Житие 1905, 11–13.

¹⁵³ «...тело было погребено Преподобным Александром во внутренней пустыни...», Житие 1905, 41.

¹⁵⁴ Elämäkerran tekstissä jatkuvasti mainitaan ihmisiä, jotka olivat kerääntyneet Aleksanterin ympärille jo ennen luostarin alkua ts. kirkon rakentamista, esim. «Затем (Aleksanteri ja Johannes) начали строить келлии для желающих жить с ними, так как многие, подражая их равноангельскому житию, оставляли суетный мир и приходили к ним», (s. 40.); «Желающих с ним сожительствовать, укреплял на подвиги, утешая сладостными наставлениями», (s. 41); «Все приходящие с наслаждением слушали его наставления, последуя им каждый по своим силам. Число братии умножалось; - жили все отдельно – по одному, в безмолвии, подражая своему доброму Пастырю и Учителю.», (s. 42).

Syvärin yhteisön alkuvaiheisiin kuuluu myös Andrei Zavališinin toinen käynti Aleksanterin luona. Tuolloin Andrei toi Aleksanterille lahjaksi viljan siemeniä. Tälläkin kertaa heillä oli pitkät keskustellut, joista, kuten kirjoittaja kertoo, Andrei oli iloinen ja kiitollinen. Se, että Andrei palasi Aleksanterin luo, ei ollut sattuma. Hän omaksui Aleksanterin opetuksen ja hänen antamansa elämän ohjeet, ja siksi Andrei Zavališinia (4) on luontevaa pitää ensimmäisenä Aleksanterin oppilaana.

Teksti kertoo, että Aleksanterikin oli kiitollinen Jumalalle, että Hän pitää huolen kilvoittelijoista.¹⁵⁵ On epäselvää, milloin veljestö aloitti toimintansa.¹⁵⁶ Mutta jos elämäkerran kirjoittaja kerta kerran jälkeen kuvaa Aleksanterin seuraajia ja kanssaeläjiä jo luostarin varhaisessa vaiheessa, ainakin hän itse oli varma siitä, että heitä oli lukuisia.

Tärkeäksi kertomukseksi muodostuu munkki Nikiforin vierailu. Kirjoittajan mukaan Aleksanteri oli jo ennestään kuulut Nikiforista, että tämä oli saavuttanut munkkielämän korkean asteen, ja siksi oli iloinen nähdessään hänet luonaan. Kerrotaan, että Nikiforin vierailusta Aleksanteri rakentui hengellisesti. Nikiforin elämästä ennen tämän saapumista Aleksanterin luo ei ole minkäänlaista mainintaa. Ainut henkilötieto hänestä on, että munkki Nikifor oli kantanut kilvoitusrautoja. Tämä tarkoittaa, että hän oli jo munkiksi vihitty ja tunsu jo hyvin munkkielämän kilvoitusmuodot. Kerran häntä sanotaan vanhukseksi (старец), mutta tämä ei välttämättä viittaa Nikiforin korkeaan ikään, yhtä hyvin hän on voinut olla keski-ikäinen kilvoituksessa edistynyt munkki. Toisiaan he Aleksanterin kanssa kuitenkin nimittivät veljiksi. Nikifor vietti muutamia vuosia Aleksanterin luona ja ilmoitti sitten tälle lähtevänsä etelään, Kiovan luolaluostariin.

On mielenkiintoista huomata, että kirjoittaja nimittää paitsi Aleksanteria myös Nikiforia pyhittäjäksi, luultavasti sen takia, että Nikifor ennusti ensimmäisenä Syvärin luostarin rakentamisen ja sen kuuluisaksi tulemisen.¹⁵⁷ Ennustamaan kykenee hagiografisen perinteen mukaan vain hyvin kilvoituselämässä edistynyt munkki, jonka Jumala katsoo kelvolliseksi. Tästä johtuen myös kirjoittaja toteaa hänet pyhittäjäksi. Voidaankin todeta, että myös Nikifor (5) oli Aleksanterin

¹⁵⁵ «Преподобный Александр, создав братию, показал им все принесенное, говоря: 'видите, братия, как Бог печется о нас, рабех своих, сидящих в пустыни сей, и яко не забы нас нищих до конца, и никогдаже презрети имат места сего и живущих в нем, верно работающих ему'.» Житие 1905, 42.

¹⁵⁶ L. Siilin (2000, 59) näkee epäloogisuutta siinä, että veljestö aloitti esim. viljan viljelyn ennen, kuin ensin enkeli ja myöhemmin Pyhä Kolminaisuus ilmestyivät Aleksanterille ja kehottivat perustamaan luostarin ja kokoamaan veljestön. Hän oikeutetusti huomata, että tämä voi johtua kirjoittajan monista lainoista. Mutta epäloogisuus ei sinänsä sulje pois tapahtumien mahdollisuutta.

¹⁵⁷ «И пророчествуя говорил: «яко на месте семь хошеть Богъ тобою воздвигнути церкви каменные, и Обитель распостранити, и въ ней прославится Имени Его святому во вся страны.» Житие 1905, 44.

kansakilvoittelija. On vaikea sanoa, kumpi heistä oli edistyneempi kilvoituselämässä, mutta kertomuksesta päättelen Aleksanterilla ei tässä tapauksessa ollut opettajan roolia.

3.1.1.3 Syventyminen kilvoitteluun

Munkki Nikiforin lähtiessä Aleksanterin elämässä alkaa erikoinen jakso, jossa hänen luonaan asuvia ihmisiä ei mainita lainkaan. Halutaan korostaa Aleksanterin kilvoittelua ja hänen rukouselämäänsä yksinäisyydessä. Kirjoittaja kertoo Aleksanterin rankasta kilvoittelusta ja taistelusta demoneja vastaan, mutta myös enkelin ja itse Kolminaisuuden vierailusta hänen luonaan.

Korkeuden enkeli ilmestyi Aleksanterille kahdesti lyhyessä ajassa. Molemmilla kerroilla hänellä oli sama asia: Jumala oli antanut Aleksanterille tehtäväksi rakentaa luostarin ja koota veljestön.¹⁵⁸ Mutta tämäkään ei vielä aiheuttanut muutosta Aleksanterin elämässä, koska hän rakasti ennen kaikkea hiljaisuutta ja toivoi viettävänsä loppuelämänsä erakkona. Tätä Aleksanterin vakaumusta tukee myös se seikka, että Aleksanteri vietti Syvärin alueella 22 vuotta erakkona tai satunaisten ihmisten ympäröimänä. Samalla se on kuitenkin ristiriidassa sen elämäkerran kohdan kanssa, jossa kerrotaan, että jo luostarin varhaisessa vaiheessa Aleksanteri oli halukas laajentamaan yhteisön toimintaa rakentamalla keljoja uusille tulokkaille.

Elämäkerta kertoo, että vain itse Jumalan asiaan puuttuminen ratkaisi lopullisesti Aleksanterin kohtalon. Pyhän Kolminaisuuden ilmestyminen on venäläisessä hagiografisessa kirjallisuudessa ainutkertainen tapaus.¹⁵⁹ Aleksanterin elämäkerran kirjoittajan mukaan: ”Aleksanteri näki kolmen miehen tulevan valkeissa vaatteissa hänen luokseen rukousta lukien. Kädessään heillä oli sauvat. Pyhittäjänsä kumartui pelästyneenä maahan ja pyysi: ’Kertokaa minulle, palvelijallenne, keitä te olette, sillä en ole nähnyt kenenkään toisen säteilevän näin kirkkaasti’. Miehet vastasivat: ’Älä pelkää, rakenna kirkko, kokoa veljestö, perusta luostari ja rakenna keljat, sillä sinun kauttasi tulevat pelastumaan monien sielut’. Pyhittäjänsä tiedusteli miehiltä kirkon nimeä. He vastasivat: ’Rakastettu isä, kuten näet meidän puhuvan kanssasi kolmessa persoonassa, niin on kirkkokin pyhitettävä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen, jakaantumattoman Pyhän Kolminaisuuden nimeen’.”¹⁶⁰ Kirjoittaja jatkaa,

¹⁵⁸ «...внезапно явился ему Ангел Господень, говоря: «Александре, якоже рехъ прежде, созижди церковь и братию собери, и монастырь устрой; приидуть бо к тебе мнози спасти ся хотяще, ихже ты наставиши на путь спасения». После чего, опять стал невидим.» Житие 1905, 48.

¹⁵⁹ Makari 1982, 324–326; Siilin 2000, 59.

¹⁶⁰ Käännös L. Siilin. Siilin 2000, 59.

että tämän ilmestyksen jälkeen Aleksanteri alkoi suunnitella kirkon rakentamista. Vuosi oli 7016 (1507).¹⁶¹

Aleksanteri oli jo 60-vuotias, kun hänelle selvisi lopullisesti hänen elämäntehtävänsä: luostarin rakentaminen, opettajana ja ohjaajana toimiminen. Kolmesti vahvistettu asia eri sanansaattajien tuomana (munkki Nikiforin ennustus, enkelin kehotus ja Pyhän Kolminaisuuden käsky; huom. vahvistuksen paino kasvaa joka kerta) eivät jätä valinnanvaraa Aleksanterin elämäntarkoituksen tulkinnassa: ”hänestä on tuleva ohjaaja (наставник) pelastukseksi monille”. Pyhän Kolminaisuuden asiaan puuttuminen voidaan tulkita myös niin, että Aleksanterille annettu ohjaajan/opettajan tehtävä on ymmärrettävä laajemmassa yhteydessä, ei pelkästään kyseiseen ajankohtaan liittyvänä, vaan myös tulevaisuuteen suuntautuvana profetiana.¹⁶²

Verrattaessa Aleksanterin elämäkertatekstiä Pyhän Kolminaisuuden ilmestymiseen Aabrahamille Mamren taimistossa voidaan havaita tietynlainen muutos Kolminaisuuden tulkinnassa. Kun Aabraham mieltää vieraansa Herraksi, Aleksanteri saa kuulla, että hänen luonaan vierailee Kolminaisuus. Elämäkerran kirjoittajan kolmen vieraan suuhun asettama dogmaattinen formeli ”Isä, Poika ja Pyhä Henki, jakaantumaton Kolminaisuus” kertoo joko kolminaisuusopin syvästä juurtumisesta venäläiseen ortodoksiseen ajatteluun 1500-luvulle tultaessa tai itse kirjoittajan pyrkimyksestä edustaa oikeaoppisuutta.

3.1.1.4 Elämäntehtävä

Elämäkertatekstin mukaan Syvärin luostarin organisoituminen tapahtui seuraavasti. Veljestön pyynnöstä ja Novgorodin arkkipiispa Serapionin kehotuksesta Aleksanteri suostui pappisvihkimykseen ja pian hänet myös nimitettiin igumeniksi. Samalla arkkipiispa antoi siunauksen kirkon rakentamiselle. On huomionarvoista, että jälleen kerran elämäkerran kirjoittaja mainitsee veljestön, Aleksanterin kanssakilvoittelijat, joille Aleksanteri oli auktoriteetti, ja jonka he halusivat johtajaksi. Yhdessä heidän kanssaan Aleksanteri rakensi luostarin ensimmäisen puukirkon. Kun kirkko oli valmis, Aleksanterin kaksi oppilasta Feodor (6) ja Tiison (7) lähtivät Novgorodiin Sofian katedraaliin pyytämään lupaa kirkon vihkimiseksi. Novgorodin arkkipiispa oli tuolloin poissa paikkakunnalta ja lupa kirkon vihkimiseksi saatiin Kolomnan piispa Mitrofanilta,

¹⁶¹ Житие 1905, 48-52.

¹⁶² Vrt. Pyhän Kolminaisuuden ilmestys Aabrahamille Mamren taimistossa. VT, Gen. 18; 17–18.

joka sattumalta oli Novgorodissa. Pyhän Kolminaisuuden kirkon vihkiminen merkitsi luostarin virallista perustamista.¹⁶³ Vasta tästä ajankohdasta lähtien voidaan puhua Syvärin Kolminaisuuden luostarista.

Kirjoittaja mainitsee Aleksanterin kaksi oppilasta Feodorin ja Tihtonin selittämättä keitä he olivat. On todennäköistä, että he olivat Aleksanterin luottomiehiä, koska hän delegoi heille tärkeän tehtävän – neuvottelut kirkonjohtajien kanssa. Ilmeisesti he myös olivat asuneet Syvärin yhteisössä jo pitkään ja Aleksanteri tunsi heidät hyvin.

Luostari kehittyi ja kukoisti ja munkkien määrä kasvoi. Aleksanteri oli kaikille hengellinen auktoriteetti esimerkillisen kilvoituselämänsä tähden. Elämäkerran kirjoittaja kehuu myös Aleksanterin pedagogisia taitoja ja nimittää häntä myös Paimeneksi ja Opettajaksi (isoilla kirjaimilla) Aleksanterin tultua luostarin johtajaksi. Aleksanterin hyveitä hän kuvailee muuttamalla esimerkillä. Nämä kuvaukset ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä; niissä tulevat esiin konkreettiset ihmiset, Aleksanterin aikalaiset.

Kuvauksista ilmenee, että Pyhän Kolminaisuuden juhlapäivä oli tulossa ja luostarissa olivat meneillään valmistelut vieraiden vastaanottamiseksi. Leipomosta oli päässyt loppumaan kantovesi. Taloudenhoitaja (келарь¹⁶⁴) Roman meni pyytämään igumeni Aleksanteria, että tämä määräisi jonkun joutavana olevan veljen työhön. Aleksanteri nousi ripeästi ja alkoi itse kantaa vettä leipomoon. Tämän nähdessään veljet kiiruhtivat apuun, pyytäen igumenilta anteeksi. Samalla tavalla igumeni Aleksanteri toimi myös silloin, kun eräänä päivänä taloudenhoitaja Roman ilmoitti hänelle, että keittiöstä ovat loppuneet polttopuut. Aleksanteri pyrki kaikessa olemaan esikuvana veljistölle. Kirjoittaja vakuuttaa, että näistä tapauksista hänelle on kertonut Roman itse.¹⁶⁵

Edellisen huomautuksen perusteella voidaan päätellä, että kirjoittaja ei itse vielä ollut luostarissa noiden tapahtumien aikana vaan vasta jälkikäteen kuuli nuo kertomukset Romanilta. Munkki Roman (8) oli Aleksanterin aikalainen, veljestön jäsen ja igumenin alainen ja luostarin taloudenhoitajan asemasta päättelen oppinut ja etevä. On mahdollista, että hän oli myös vanha ja

¹⁶³ Житие 1905, 54–58.

¹⁶⁴ Келарь – в переводе с греческого – «амбарный» - так назывался в монастырях заведующий монастырским столом, кладовой со съестными припасами и отпуском таковых на монастырскую кухню. На его обязанности лежало ведение строгой отчетности поступающих и отпускаемых им предметов. ППБЭС 1992, ст. 1247.

¹⁶⁵ Житие 1905, 58–59.

voimaton, koska hän kertomuksen mukaan etsi joka kerta apua veden ja polttopuun kantotoimiin, eikä tästä johtuen itse olisi pystynyt suoriutumaan tehtävästä.

Syvärin luostarin myöhempään historiaan liittyy kivikirkon rakentaminen. Puukirkon tilalle pyhittäjä Aleksanteri oli päättänyt rakentaa uuden kivikirkon Pyhän Kolminaisuuden kunniaksi. Aluksi veljestö oli tätä vastaan, koska luostari oli köyhä. Kirkon rakentamisen katsottiin vievän elinedellytykset luostarilta. Hagiografisen kuvauksen mukaan Aleksanteri ei kuitenkaan lakannut uskomasta, että Jumalan avulla kaikki järjestyy. Luostarin läheisyydestä löytyi runsaasti savea, joka mahdollisti tiilien valmistuksen. Rakennusmestareita jouduttiin sen sijaan hakemaan muualta. Niin pyhittäjä lähetti omia oppilaitaan, Antonin (9), Leontin (10) ja Irodionin (11) silloisen hallitsijan suuriruhtinas Vasili III luo pyytämään apua. Suuriruhtinas Vasili III oli Aleksanterin pyynnöstä lähettänyt Syvärin luostariin taitavia mestareita ja myös lahjoittanut varat uuden kivikirkon rakentamiseen. Vastapalvelukseksi hän pyysi pyhittäjän esirukouksia.¹⁶⁶ Mainitut oppilaat Antoni, Leonti ja Irodion ovat ehdottomasti Syvärin luostarin munkkeja. Heistä ei kerrota enempää, mutta heille uskottu tehtävä puhuu puolestaan. Valmistuttuaan kirkko vihittiin käyttöön Novgorodin arkkipiispa Makarin toimesta.

Muutama vuosi ennen kuolemaansa pyhittäjä Aleksanteri sai ajatuksen rakentaa vielä yhden kirkon Neitsyt Marian suojeluksen kunniaksi. Rakennustyöt aloitettiin, ja elämäkerran kirjoittaja kuvailee, miten Aleksanteri rukoili jatkuvasti rakennustöiden edistymisen puolesta. Eräänä yönä hän rukoili tapansa mukaan omassa keljassaan Neitsyt Marian ikonin edessä. Hänen mukanaan oli oppilas Afanasi (12). Se, että Afanasi oli igumenin keljassa yörukousten aikana, selittynee sillä, että mahdollisesti Afanasi oli igumeni Aleksanterin keljapalvelija (келейник)¹⁶⁷, nuori kuuliaisuusveli, oppilas tai avustaja. Aleksanteri kutsuu Afanasia lapseksi (чадо). Sinä yönä he saivat nähdä Jumalanäidin ilmestyvän.

Näyn päätyttyä, Aleksanteri kutsui luokseen oman hengellisen isänsä Jesajan (13) ja kertoi hänelle tapahtuneesta. Hengellinen isä oli yleensä kaikkien luostarissa asuvien munkkien rippi-isä, heidän iästään ja asemastaan huolimatta. Syvärin luostarin hengellinen isä Jesaja oli täten arvostettu pappismunkki, ohjaajavanhus. Mahdollisesti hän oli Aleksanteria nuorempi. Jesaja asui luostarissa,

¹⁶⁶ Житие 1905, 66–68.

¹⁶⁷ Келейник – слуга, избираемый из послушников или из мирян для должностных лиц монашеского звания. ППБЭС 1992, ст. 1247.

koska hän kirjoittajan mukaan tuli näyn jälkeen nopeasti paikalle ja vietti loppuyön Aleksanterin kanssa rukoillen ja Jumalaa kiitäen.

Tapauksesta igumeni Aleksanteri kertoi myöhemmin myös kirjoittajalle itselleen. Tässä yhteydessä selviää myös ensimmäisen kerran kirjoittajan nimi – Irodion.¹⁶⁸ Oliko tämä sama Irodion, joka kävi Aleksanterin lähettiläänä suuriruhtinas Vasilin luona, jää vielä epäselväksi. Joka tapauksessa hän oli Aleksanterille läheinen, mikäli Aleksanteri halusi kertoa hänelle nimenomaisesta näystä. Tällä perusteella mainitulle Irodionille annetaan tunnusnumero (11a). Irodionin huomautus ”tämän tapauksen minulle kertoi pyhittäjänsä itse, kuitenkin ikään kuin se olisi tapahtunut jollekulle toiselle”, voidaan tulkita niin, että Aleksanteri ei kertonut näystä Irodionille heti sen tapahduttua, vaan paljon myöhemmin, silloin kun Aleksanteri pystyi jo kokonaisuudessaan käsittämään tapahtuneen.

Seuraavassa kertomuksessa kirjoittaja Irodion mainitsee kaksi henkilönnimeä. Kirkon rakentamisaikana luostarissa majaili hallitsijan lähettämä rakennusvalvoja Ignati. Toinen mainittu henkilö on taloudenhoitaja Arseni. Tapahtui niin, että tulossa oli Pietarin ja Paavalin juhla, jota valvoja Ignati halusi juhlistaa liharuulla. Hänen käskystään lähikylästä tuotiin jo lampaita paistin valmistamista varten. Saatuaan tiedon tästä igumeni Aleksanteri kiirehti Ignatin luo. Puhutellen häntä lempeästi lapsi Ignatiksi ja selittelen tilannetta Aleksanteri sai Ignatin mielen muuttumaan. Aleksanterin perusteluna oli se, että luostarin perustamisesta asti yhtään karjan teurastusta ei ollut suoritettu. Hän vetosi myös siihen, että kun kerran Ignati oli suostunut syömään munkkien kanssa samasta pöydästä, hänen ei tulisi luopua yhteisön säännöstä satunnaisen mielijohteen takia. Lopuksi Aleksanterin kehotuksesta luostarin taloudenhoitaja Arseni kävi kalastamassa ja sai niin hyvän saaliin, että sitä riitti sekä veljestölle että rakentajille.¹⁶⁹

Monessa mielessä kertomus on kuvaava. Kohdatessaan ihmisiä Aleksanteri vaikutti heihin nöyrällä ja lempeällä tavalla, eikä käskemällä ja kieltämällä. Myös kertomuksen ihmeaines vahvistaa tunnelman. Tapahtuma jää mieleen. Kuuliainen Ignati (14) ei ollut luostarin varsinainen asukas, mutta häntä esimerkkinä käyttäen elämäkerran kirjoittaja kuvailee Aleksanterin opettajantaidot. Mielenkiintoinen on myös Arsenin (15) persoona. Hän oli ilmeisesti valittu uudeksi

¹⁶⁸ «Преподобный всю ночь провёл без сна, размышляя о дивном видении. Открыл он об этом и мне, смиренному Иродиюну, но только так, как будто это видение было кому то другому, а не ему самому». Житие 1905, 90.

¹⁶⁹ Житие 1905, 90–91.

taloudenhoitajaksi entisen taloudenhoitaja Romanin tilalle. Todennäköisesti Roman oli jo ehtinyt kuolla. Arseni oli suhteellisen nuori munkki ja hoiti fyysisesti raskaatkin tehtävät. Igumeni kutsuu häntä lapseksi, joka antaa viitteitä siitä, että Aleksanteri piti Arsenia vielä kokemattomana.

Elämäkerran viimeinen tapauskertomus on pyhittäjä Aleksanterin kuolema. Niin kuin yleensä hagiografiassa sitä kuvataan kaavamaisesti: pyhittäjä aavistaa kuolemansa etukäteen, jättää testamentin veljestölle, pitää jäähyväispuheen, kuolee, jota seuraavat hautajaiset. Tutkimukselle kiinnostavin on testamentti veljestölle, koska siinä Aleksanteri määrää työnsä jatkajaksi neljä igumeniehdokasta: pappismunkit Jesajan, Nikodimin, Leontin ja Irodionin. Näistä neljästä nimestä kolme on jo tavattu aiemmin tekstissä. On oletettavaa, että pappismunkki Jesaja on sama kuin pappismunkki Aleksanterin hengellinen isä Jesaja (13), pappismunkki Leonti on sama kuin hallitsijan luo lähetetty Leonti (10) ja pappismunkki Irodion on sama kuin hallitsijan luona vierailut lähettiläs Irodion (11) ja elämäkerran kirjoittaja Irodion (11a). Ainoastaan pappismunkki Nikodimin nimi on uusi. Tässä tapauksessa tunnusnumeroiksi igumeniehdokkaille tulevat: Jesaja (13a), Leonti (10a), Irodion (11b) ja Nikodim (16).

Elämäkerran kirjoittajan mukaan Aleksanteri toivoi, että igumeniksi tulee se, jonka Jumala näkee sopivaksi ja jonka arkkipiispa Makari¹⁷⁰ siunaa tehtävään. Tässä mainitaan sama Novgorodin arkkipiispa Makari, joka aikanaan vihki luostarin kivikirkon käyttöön. Makari (17) oli Aleksanterin aikalainen ja elämäkerran mukaan oli monesti osallinen luostarin elämän tapahtumiin oman asemansa vuoksi. Siksi hänetkin on huomioitettava tutkimuksessa.

Pyhittäjä Aleksanteri neuvoi ja opetti veljestöä elämänsä viimeisiin päiviin asti. Aleksanteri Syväriläinen kuoli 85 vuoden iässä 30. elokuuta vuonna 7041 (1533) ja hänet haudattiin läheiseen erakkolaan Kristuksen kirkastumisen kirkon viereen alttarin oikealle puolelle.¹⁷¹

3.1.2 Ihmekertomukset

Aleksanteria kunnioitettiin pyhänä jo hänen eläessään. Elämäkertatekstissä tavataan Aleksanteriin liittyvät ihmekertomukset. Kerrotaan, että hänellä oli parantajan ja myös ennustajan armolahja.

¹⁷⁰ Makari toimi Novgorodin arkkipiispana vuosina 1526–1542, jonka jälkeen hänestä tuli metropoliitta.

¹⁷¹ Житие 1905, 94–98.

Ihmiset suuntasivat lähikylistä ja joskus kauempaakin Syvärin luostariin parantumisen toivossa. Niin kuin yleensä luostareissa oli tapana kirjoittaa kaikki ihmekertomukset muistiin, niin ilmeisesti myös Syvärin luostarissakin niitä kirjoitettiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Ihmekertomuksia on paljon ja ne ovat yksityiskohtaisia, ja mikä on tärkeintä, ne sisältävät valikoiman henkilöitä, joista on pääteltävissä henkilöiden väliset suhteet.

Tutkimuksen kannalta ei ole kuitenkaan olennaista numeroida kaikkia tekstissä esiintyviä nimiä. Oletetaan, että kaikki henkilöt, jotka pyysivät apua pyhittäjä Aleksanterilta, kunnioittivat häntä ja pitivät häntä hengellisenä opettajana ja ohjaajanaan. Henkilönimet ja paikkakunnat, joista he ovat lähtöisin edustavat puolestaan sellaista taustatietoa, jonka avulla on mahdollista kartoittaa alue, jossa Aleksanteria kunnioitettiin pyhänä. Ensisijaisena tarkoituksena on tällöin etsiä sellaiset tapaukset, joista ilmenee oppilas/opettaja suhde tai joissa on merkittävää jatkuvuutta myös elämäkerrassa mainittujen ihmeiden jälkeenkin.

Ihmekertomukset käydään läpi kronologisessa järjestyksessä. Analyysi alkaa pyhittäjä Aleksanterin elämän aikana tapahtuneista ihmeistä, jotka ilman erillistä otsikkoa sisältyvät varsinaiseen elämäkertatekstiin. Analyysi etenee Aleksanterin kuoleman jälkeisiin ihmeisiin ja lopuksi tarkastellaan myös hänen pyhänjäännöstensä löytämisen jälkeen tapahtuneita ihmeitä. Nämä kaksi viimeainittua ihmeryhmää on julkaisussa sijoitettu varsinaisen elämäkertatekstin jälkeen ja otsikoitu erikseen. Tutkimuksen kannalta jokainen ryhmä on yhtä tärkeä Aleksanterin oppilaiden identifioimista silmälläpitäen, koska nykypäivänä kunnioitettavien oppilaiden joukossa tavataan sekä hänen aikalaisiaan että myöhemmin eläneitä henkilöitä.

3.1.2.1 Aleksanterin elämän aikana tapahtuneet ihmeet

Elämäkertatekstissä mainitaan muutama ihmetapahtuma, jotka liittyvät pyhittäjä Aleksanterin toimintaan luostarissa. Ensimmäinen ihme tapahtui Kolminaisuuden juhlan eli Helluntaina, Pyhän Kolminaisuuden kirkon vihkimispäivänä. Kirjoittajan mukaan kirkossa oli paljon väkeä ja jokainen halusi tehdä lahjoituksen luostarin hyväksi. Myös eräs Grigori Pidmajärveltä (Пидмозеро¹⁷²) yritti lahjoittaa jotain. Elämäkerran mukaan Aleksanteri kykeni näkemään ihmisen sisimpään. Hän ei ottanut lahjaa vastaan, ennen kuin Grigori katui syntejensä. Muutama seikka kertomuksessa on

¹⁷² «Пидмозеро – селение по реке Свири к Онежскому озеру; верстах в 80-ти от свирской Обители.» прим. Житие 1905, 69, alaviite.

huomionarvoinen. Aleksanteri sanoo Grigoria lapseksi ja osoittaa hänelle tämän elämän vääryydet. Grigori katuu syntiänsä ja pyytää pyhittäjää opettamaan hänelle, mitä tulisi tehdä. Tapahtuman jälkeen Grigori käy usein pyhittäjän luona ja ”saa siitä suuren hyödyn sielullensa”.¹⁷³ Edellä mainitut seikat viittaavat siihen, että synninkatumuksena alkanut suhde kehittyi pitkäaikaiseksi, mahdollisesti Grigorista tuli myöhemmin Aleksanterin hengellinen lapsi. Tästä johtuen Grigori (18) on otettava myös mukaan tutkimukseen.

Seuraavassa kertomuksessa eräs Simeon Pidmajärveltä, naapurinsa Grigorin kehotuksesta kävi pyhittäjä Aleksanterin luona etsimässä neuvoa elämäntilanteeseensa. Hän sai avun, mutta ei muistanut toteuttaa neuvoja. Vasta ennen aikaisen kuoleman lähestyessä Simeon muisti Aleksanterin ennustuksen. Tutkimuksen kannalta Simeon on tärkeä henkilö Pidmajärven kylän edustajana, mutta ei Aleksanterin läheisiin kuuluvana, siksi hänelle ei ole annettu tunnusnumeroa. Samaan tulokseen päädytään myös seuraavassa tapauksessa. Aatelismies Timofei Apreleville syntyi Aleksanterin rukousten voimasta poikalapsi. Kertomuksessa ei kuitenkaan mainita, mistäpäin Timofei Aprelev oli kotoisin. Timofein ei tiedetä myöskään näyttäytyneen Syvärissä saatuaan haluamansa poikalapsen ja annettuaan kiitokseksi siitä runsaat lahjoitukset luostariin.¹⁷⁴

Kertomus sairastavan Danielin näystä on tarkkaan dokumentoitu ja kerrottu yksityiskohtaisesti ja sitä on varmaan pidetty arvossa Syvärin luostarissa ennakoivan luonteensa vuoksi. Tapahtuma sijoittuu vuoteen 7033 maailman luomisesta (1524 jKr.). Oli menossa neljäskymmenes vuosi pyhittäjä Aleksanterin tulosta kilvoituspaikalle Syvärille. Eräs Daniel niminen mies oli sairastunut vakavasti. Hänestä kerrotaan, että hän oli erittäin hurskas kristitty ja asui 30 kilometrin etäisyydellä Syvärin luostarista. Ammatiltaan hän oli kauppias ja ansaitsi hyvin. Hän oli tehnyt myös paljon lahjoituksia Syvärin luostarille. Danielista tiedetään myös, että hän oli Aleksanterin hengellinen lapsi ja kävi usein luostarissa hengellisen opettajansa luona. Vakava sairaus pakotti Danielin vuoteeseen ja hänen tuskansa kestivät pitkään. Kun kaikki jo luulivat hänet kuolleeksi, hän virkosi eloon ja kertoi unessa saamastaan näystä.

Danielin kertomus on merkittävä. Se sisältää sen perustan, josta myöhemmin kehittyi Aleksanterin kunnioituskultti. Kahdeksan vuotta ennen pyhittäjä Aleksanterin kuolemaa Daniel näkee hänet

¹⁷³ Жизнь 1905, 69–71.

¹⁷⁴ Жизнь 1905, 71–75.

taivaallisessa kaupungissa jumalallisessa kunniaassa oppilaidensa ympäröimänä.¹⁷⁵ Näyssä Daniel pyytää Aleksanterilta siunauksen ja nimittää häntä Pyhäksi isäksi ja hengelliseksi Opettajaksi. Danielin pyyntöön, että hänkin haluaisi olla Aleksanterin taivaalliseen kunniaan osallistuneiden oppilaiden joukossa, pyhittäjä vastaa: ”Jos haluat olla täällä, mene takaisin ja kilvoittele.” Sitten enkelit veivät Danielin joen rannalle lähelle hänen kotikyläänsä, jossa seisoj uusi kirkko. Siihen näky loppui ja Daniel heräsi omassa sängyssään.

Kun Daniel parantui, hän meni Syvärin luostariin ja kertoi näystään Aleksanterille. Pyhittäjä kuunteli kertomusta nöyrästi ja vakuutti Danielille, että Taivaan enkeli oli puhuttellut häntä näyssä, eikä tämä itse ole arvollinen moiseen kunniaan. Sen tähden Aleksanteri myös pyysi Danielia olemaan kertomatta tästä näystä kenellekään hänen kuolemaansa asti. Daniel lupasi tehdä sen. Kerrotaan, että siihen paikkaan, jonka enkelit näyttivät Danielille näyssä, tämä rakensi myöhemmin kirkon Pyhä Johannes Krysostomoksen kunniaksi.

Daniel (19) oli Aleksanterin uskollinen oppilas. Hän eli hengellisen isänsä Aleksanterin opetuksen mukaisesti ja kunnioitti tätä suuresti. Danielin hengellistä elämää tukevat myös hänen tekonsa, joista kirkon rakentaminen on huomionarvoinen. Kirkon rakentamispaikka on epäselvä. Kertomuksen mukaan kirkko sijaitsi joen rannalla, 30 kilometrin etäisyydellä luostarista. Kertomuksessa tähdenetään myös, että Aleksanterin kunnioittaminen alkoi jo hänen eläessään. Kertomuksessa häntä sanotaan pyhäksi ja nähdään tulevassa jumalallisessa kunniaassaan. Myös hänen ainutlaatuisuutensa on selvä: hän kuuluu suuriin opettajiin ja hänellä on uskollisten oppilaiden joukko.

Kahdessa viimeisessä ihmekertomuksessa tavataan vielä kaksi henkilöä. Toinen on kauppias Bogdan Semionov Korjukov Novgorodista. Aleksanteri ennusti hänelle lapsen syntymän ja myös sen, että ennen kuolemaansa hänet vihitään munkiksi. Ennustus toteutui myöhemmin. Bogdan Korjukovin munkkinimeä ei kertomuksessa kuitenkaan ilmoiteta, eikä sitä, missä luostarissa munkiksi vihkiminen tapahtui. Toinen henkilö on eräs kalastaja, joka pyhittäjä Aleksanterin avulla löysi ratkaisun elämäntilanteeseensa. Kertomuksessa ei kuitenkaan mainita hänen nimeään eikä paikkakuntaa, josta hän oli kotoisin.¹⁷⁶

¹⁷⁵ «И ввели меня ангелы в ту великую радость и в пресветлый город, где, посредине города, увидел я Преподобного отца нашего и Учителя Александра, сидящего на престоле в великой славе... одеяние же на нём было белое, как свет; кругом его, подобно щебещущим говоруньям-ласточкам, - весело ликовали ученики его; одеяние на них было также белое, как свет.» Житие 1905, 78.

¹⁷⁶ Житие 1905, 81–85.

3.1.2.2 Aleksanterin kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen 1905 elämäkerran versiosta löytyy yhteensä 16 kuolemanjälkeistä ihmetapahtumaa.¹⁷⁷ Niin kuin edellisessä luvussa tässäkin kiinnitetään huomiota ainoastaan sellaisiin tapauksiin, jossa puhutaan Aleksanterin oppilaista, tai jotka ovat muuten merkittäviä. Kuusi ensimmäistä tapausta kertovat parantumisista erilaisista sairauksista:

1) Eräs nainen Anna, jolla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa, parani sokeudesta. Ihme tapahtui pyhittäjän haudan luona Helluntaina.

2) Nuorukainen Agafonik oli kotoisin paikkakunnalta nimeltä Glinno. Hänellä oli psyykkisiä ongelmia. Hänen kerrotaan parantuneen pyhittäjän haudan luona rukouspalveluksen aikana.

Kaksi seuraavaa ihmettä koskevat Vasili Judin sukulaisia. 3) Ensin pitkäaikaisesta päänsärystä parantui Vasilin vaimo Matroona rukousten voimalla. 4) Sitten Vasilin veljen Johanneksen halvaantunut poika Sozont tuli terveeksi käyden luostarissa pyhittäjän haudalla. Tämä suku oli paikallista väkeä, he asuivat Ojattijoen varrella luostarin läheisyydessä.

5) Seuraavassa tapauksessa parani nuorukainen Jerast, jonka oireet viittaavat kaatumatautiin. Hän matkusti äitinsä kanssa Syvärin luostariin, mutta mistäpäin, ei sanota.

6) Pariskunta Elia ja Irina asuivat 45 virstan päässä luostarista Ojattijoen varrella. Kolme vuotta Irina makasi vuoteessa halvaantuneena, mutta tuli terveeksi pyhittäjä Aleksanterin haudan luona Helluntaina juhlapäivänä.

7) Ihmekertomus munkki Savvatista on merkillinen senkin takia, että tapaukseen liittyvät pyhän Aleksanterin lisäksi kaksi Solovetskin luostarin pyhää. Kerrotaan, että munkki Savvati (20) oli suoranainen pyhittäjä Aleksanterin oppilas ja rippilapsi. Aleksanteri oli vihkinyt hänet munkiksi Syvärin luostarissa. Aleksanterin kuoleman jälkeen munkki Savvati jätti Syvärin luostarin ja siirtyi erääseen kaupunkiluostariin. Siellä hän sairastui vakavasti ja katuen syntejensä alkoi rukoilla pyhältä Aleksanterilta parannusta. Aleksanteri saapui hänen luokseen näyssä mukanaan Solovetskin luostarin perustajat pyhät Zosima ja Savvati. Heidän rukoustensa avulla munkki tuli terveeksi. Tämän jälkeen munkki Savvati kiirehti takaisin Syvärin luostariin Jumalaa ja hänen pyhiään kiittäen. Siellä hän kertoi tapahtuneesta, ja elämäkerran kirjoittaja Irodion (11a) kirjoitti tapauksen muistiin.

¹⁷⁷ Житие 1905, 99–130.

8) Seuraavassa kertomuksessa mainitaan Rahkovitsi-kylän asukkaat Isidora ja hänen tyttärensä Marina. Marina sairastui vakavasti naimisiin menon jälkeen. Kylä sijaitsi Syvärin luostarin läheisyydessä ja kylän asukkaat olivat tietoisia, että varsinkin Helluntaijuhlan luostarissa tapahtuu paranemisia. Monien mutkien kautta Marina vihdoinkin pääsi luostariin ja parantui.

9) Mies nimeltä Patapi asui 450 virstan päässä Syvärin luostarista. Kiinnostavaa on, että sielläkin pyhä Aleksanteri Syväriläinen tunnettiin parantajana. Patapi lähti sairastettuaan kolme vuotta pyhiinvaellukselle Syväriin. Hän parantui pyhittäjän haudan luona. Tämän jälkeen Patapi jäi luostariin ja työskenteli siellä talkoolaisena pitkään. Lopulta hän meni kotipaikalleen.

10) Tšagunitsi-kylässä, joka oli luostarin lähellä, asui pariskunta Tihon ja Tatjana. Tatjana halvaantui ja sai unessa kehotuksen mennä pyhän Aleksanterin haudalle Helluntaipäivänä. Kertomuksen mukaan Tatjana tuli terveeksi.

11) Vastaavan parannuksen sai myös Imotšenitsy-kylän asukas Eupraksia. Kertomuksessa mainitaan, että kylä sijaitsi 45 virstan päässä luostarista ja Eupraksian aviomiehen nimi oli Filipp.

12) Jotkut lapsettomat vanhemmat kävivät kauempaakin Syvärin luostarissa pyytämässä apua lapsen saamiseksi. Edellä on jo kerrottu kauppiasta, joka tuli Syvärin luostariin Novgorodista. Tämä kertomus koskee erään suomalaisen kaupungin asukkaasta Jaakobia. Kaupungin nimeä ei mainita, mutta kerrotaan, että matkalla Syväriin Jaakob ylitti Laatokan. Tämä tieto viittaa siihen, että kyseessä on Karjalan kannaksen kaupunki. Henkilön nimestä ja vakaumuksesta päätellen, Jaakob oli ortodoksi. Hänkin oli kuullut paljon pyhän Aleksanterin ihmeteosta ja päätti tehdä matkan pyhittäjän haudan luo. Hänen rukouksensa lapsen saamisesta tuli kuulluksi ja vuoden päästä Jaakob vieraili luostarissa vaimonsa ja poikavauvansa kanssa.

13) Segežajoen rannalta oli lähtöisin nuorukainen Afanasi, joka oli erään pajari Andrein palvelija. Kun Afanasi sairastui, pajari heitti hänet ulos. Kerjäten kylästä toiseen Afanasi pääsi lopulta Syvärin luostariin, jossa hän parani pyhän Aleksanterin haudan luona. Tämä tapahtui Helluntain juhlanä.

14) Eräs sairastava novgorodilainen aatelinainen Maria tuli terveeksi pyhän Aleksanterin rukouksen voimalla.

15) Novgorodista päin oli myös tsaarin veronkerääjä Grigori, joka oli mielisairas. Hän koki ihmeparannuksen Syvärin luostarissa ollessaan.

16) Luvun viimeisen ihmekertomuksen päähenkilö on pyhän Aleksanterin oppilas, elämäkerran kirjoittaja Irodion (11a). Irodion esiintyy jo luostarin igumenina. Tällä kertaa hän kertoo omasta hengellisestä kokemuksestaan. Yön aikana hänelle tuli näky, jossa pyhä Aleksanteri vieraili Syvärin luostarissa yhdessä Moskovan metropoliitan, entisen Novgorodin arkkipiispa

Makarín (17) kanssa. Näky oli merkillinen. Kuten Irodion itse kertoo, hänelle ilmestynyt pyhä Aleksanteri esitti toivomuksen Nikolaos Ihmeidentekijän kirkon rakentamiseksi Syvärin luostarin alueelle. Tätä kertomusta seuraa elämäkertakirjoittaja igumeni Irodionin runomuodossa kirjoittama loppuylistyspuhe.¹⁷⁸

3.1.2.3 Aleksanterin pyhäinjäännösten löytämisen jälkeen tapahtuneet ihmeet

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen pyhäinjäännökset löydettiin huhtikuun 17. päivänä vuonna 7149 (1641), kun vanha puinen Kristuksen Kirkastumisen kirkko purettiin. Ne asetettiin ensin esille Pyhän Nikolaoksen kirkkoon. Joulukuussa vuonna 7152 (1644) pyhäinjäännökset pantiin paikoilleen tsaari Mikael lähettämään hopeiseen kenotaafiin uuteen Kristuksen Kirkastumisen kivikirkkoon. Tapahtumista kerrotaan tiedonannossa¹⁷⁹, joka sijaitsee teoksessa heti igumeni Irodionin kertomuksen jälkeen.

Tätä seuraa kertomus pyhän Aleksanterin pyhäinjäännösten löytämisen jälkeen tapahtuneista ihmeistä. Varmaa on, että kirjoittaja ei ole Irodion. Muitakaan pyhittäjä Aleksanterin aikalaisia ei Syvärin luostarissa enää ole. Tässä luvussa analysoitavien kertomuksien erikoisuutena on, että niissä on päivämäärät. Pyhäinjäännösten löytäminen tapahtui vuonna 1641 ja viimeinen teoksessa oleva muistiinkirjoitettu ihme on vuodelta 1673. Seuraavassa kartoitetaan kaikki tekstissä esitetyt nimet myöhempää analyysia varten. Samalla huomioidaan sekä Syvärin luostarin asukkaat että pyhiinvaeltajat.

¹⁷⁸ Стихи краткогласнии тогоже Игумена Иродиона, иже списа житие Преподобного Александра. Житие 1905, 131–132.

¹⁷⁹ Сказание о обретении мощей Преподобного Отца нашего Александра Игумена Свирского Чудотворца. Житие 1905, 133–144.

<p>Papisto ja Syvärin luostarin asukkaat vv. 1641 - 1644</p> <p>1) igumeni Avraami 2) pappismunkki Jelisei 3) munkki Kirill, igumeni Avraamin veli 4) palvelija Agapit</p>	<p>Avun saaneet pyhiinvaeltajat</p> <p>ennen v.1641, Sofoni Nejelov ja hänen isänsä Flor Nigrinitsi-kylästä läheltä Syväriä. Ihmeperannuksen jälkeen jäivät luostariin.</p> <p>7.3.1642, Pietari Afanasiev Vologdasta</p> <p>v. 1641 j., aatelismies Afanasi Feodorov Veniaminov Pihkovasta</p> <p>v. 1641 j., aatelismies Andrei Danilov Antonov Kusjaga-kylästä Sjasjoelta</p> <p>15.6.1651, Zahari ja hänen poikansa Dimitri Aunuksesta</p> <p>kesäkuu 1670, Johannes Hološ Kolgolemasta Pashajoelta</p> <p>v. 1671, Tukholmassa sairastunut aunukselainen Johannes Susov</p> <p>elokuu 1673, sotamies Mokij Lvov Gorodetskista rukoili apua pyhältä Aleksanteri Syväriläiseltä olleessaan vankeudessa Turkissa.</p>
--	--

Kertomuksien tapahtumat sijoittuvat vuosiin 1641–1673. Paitsi että Syvärin luostari kasvoi ja kehittyi näinä vuosina, myös pyhän Aleksanteri Syväriläisen kunnioittamisen traditio levisi maantieteellisesti. Jos edellisen luvun pyhiinvaeltajat olivat pääsääntöisesti lähikylistä, nyt suurin osa luostarissa kävijöitä tulivat kaukaa. Analysoitaessa Aleksanterin pyhäinjäännösten löytämisenjälkeisiä tapahtumia voidaan havaita, ettei ketään voida liittää suoraan Aleksanterin oppilaisiin. Kaikki edellä mainitut ihmiset elivät kuitenkin pyhittäjän vaikutuspiirissä ja pitivät häntä auktoriteettina noudattaen hänen neuvojaan.

Luvussa 3.1.2 esitetyt ihmetapahtumat ovat itsessään tutkimuksen arvoisia. Hagiografisen kirjallisuustyylin monikerroksisen struktuurin alta on löydettävissä historiallisia faktoja. Paikannimet edustavat topografista informaatiota pyhittäjän kunnioittamisen kartoittamisessa.

Henkilönimet taas viittaavat alueella vallitsevaan kulttuuriin ja yhteisöjärjestelmään. Tutkimukseni kannalta esitetyt faktat ovat kuitenkin sekundaarista tietoa, koska ne ovat tässä ainoastaan apuvälineitä pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaiden identifioinnin prosessissa.

3.1.3 Tulokset

Analysoimalla pyhän Aleksanteri Syväriläisen vuonna 1905 julkaistua elämäkertaa deskriptiivis-analyttisin keinoin löydettiin 20 Aleksanterin aikalaista, jotka kertomuksen perusteella täyttävät Aleksanterin läheisen seuraajan, kanssakilvoittelijan tai oppilaan kriteeristön. Käytännöllisestä syystä vuosiluvut ilmoitetaan taulukossa nykysysteemin mukaan (jKr.).

Nt	henkilö ja hänen asemansa	elämäkerran mukainen henkilöön liittyvä vuosiluku
1)	Aleksanterin isä Stefan, munkki Sergei	munkiksi v.1478 jälkeen
2)	Aleksanterin äiti Vassa, nunna Varvara	nunnaksi v. 1478 jälkeen
3)	Aleksanterin vanhempi veli Johannes	tulo v.1492 jälkeen
4)	ensimmäinen oppilas Andrei Zavališin	ens. tapaaminen. v.1492
5)	kanssakilvoittelija munkki Nikifor	ennen v. 1507
6)	oppilas munkki Feodor	vuoden 1507 jälkeen
7)	oppilas munkki Tiihon	vuoden 1507 jälkeen
8)	luostarin taloudenhoitaja munkki Roman	vuoden 1507 jälkeen
9)	oppilas munkki Antoni	n. v. 1526 tienolla
10)	oppilas munkki Leonti,	n. v. 1526 tienolla
10a)	igumenikandidaatti pappismunkki Leonti	vuonna 1532
11)	oppilas munkki Irodion	n. v. 1526 tienolla
11a)	elämäkertakirjoittaja Irodion	ennen vuotta 1533
11b)	igumenikandidaatti pappismunkki Irodion	vuonna 1532
12)	oppilas (kuuliaisuusveli?) Afanasi	ennen vuotta 1533
13)	Aleksanterin hengellinen isä pappismunkki Jesaja	ennen vuotta 1533
13a)	igumenikandidaatti pappismunkki Jesaja	vuonna 1532

14)	rakennusvalvoja Ignati	ennen vuotta 1533
15)	taloudenhoitaja munkki Arseni	ennen vuotta 1533
16)	igumenikandidaatti pappismunkki Nikodim	vuonna 1532
17)	Aleksanterin aikalainen arkkipiispa Makari	Novg. arkkipiispa 1526–1542
18)	Aleksanterin rippilapsi? Grigori	vuoden 1526 jälkeen
19)	Aleksanterin hengellinen lapsi, uskollinen oppilas Daniel	vuonna 1524
20)	Aleksanterin oppilas ja hengellinen lapsi munkki Savvati	vuoden 1533 ennen ja jälkeen

Luvussa **3.1** on analysoitu pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran vuoden 1905 julkaisua. Varsinaisen elämäkertatekstin lisäksi — jonka kirjoittajaksi paljastui Syvärin luostarin igumeni Irodion — teos sisältää hänen kirjoittamansa erikseen otsikoidut kolme osaa. Ne ovat: pyhittäjän kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet, Irodionin ihmenäky ja Irodionin runot. Kaksi seuraavaa osaa, kertomus pyhänjäännösten löytämisestä ja sen jälkeen tapahtuneista ihmeistä, ovat tuntemattoman kirjoittajan käsialaa. Kirjan loppuun sijoitetut tropari, kontakki ja rukoukset pyhittäjälle sekä myös lyhyt luostarin historiikki ovat julkaisun toimittajan lisäyksiä. Tällaiseksi muodostui virallinen Syvärin luostarin traditio, venäjän kielelle käännettyssä muodossa 1900-luvun tultaessa. Seuraavaksi astutaan eri maaperälle ja noin sata vuotta aiempaan aikakauteen.

3.2 Valamolainen käsikirjoitus

Edellisessä luvussa tarkasteltiin Syvärin luostarin 1700-luvun käsikirjoitusten pohjalta vuonna 1905 ilmestynyttä painettua teosta. Vertailun vuoksi otetaan analysoitavaksi käsikirjoitus, joka edustaa valamolaista traditiota. Vaikka Valamon luostarin historia ulottuukin keskiajalle, varhaisimmat säilyneet valamolaiset käsin kirjoitetut lähteet sijoituvat vasta 1700-luvulle. Ruotsalais-suomalaiset hyökkääjät hävittivät Valamon luostarin vuonna 1611. Tuolloin monet valamolaiset käsikirjoitukset tuhottiin, hukattiin tai siirrettiin eri paikkoihin. Vasta 1700-luvulla alkoi luostarin jälleenrakentaminen. Sen seurauksena myös luostarin kirjasto muotoutui uudelleen: luostariin pyrittiin palauttamaan vanhoja käsikirjoituksia sekä kirjoittamaan ja hankkimaan uusia

käsikirjoituksia.¹⁸⁰ Kirja ”Pyhittäjä Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta”, jota tarkastellaan seuraavaksi, on käsin kirjoitettu Valamon luostarissa 1800-luvun alkupuolella.¹⁸¹

Kirja sisältää pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran, kuvauksen pyhittäjän kuolemaan liittyneistä ihmeistä, kertomuksen pyhittäjän ilmestymisestä kuolemansa jälkeen seuraajalleen igumeni Irodionille, Irodionin runon, kertomuksen pyhäinjäännösten löytämisestä ja uusista ihmeistä sekä kaksi elämäkerran lyhennelmää. Kirjassa on yhteensä 60 otsikoitua osaa. Kuten edellisessä luvussa **3.1**, tässäkin luvussa jäljitetään Aleksanterin aikalaisten henkilöitä ja pohditaan henkilöiden suhdetta pyhittäjään.

3.2.1 Käsikirjoituksen ulkoasu

Kirja on säilynyt hyvässä kunnossa. Kannet ovat puuta ja nahka, kahdesta soljesta on edelleen yksi jäljellä. Kirjan mitat ovat 22cm x 35cm. Lehden mitat ovat 21cm x 33,5cm. Ensimmäiset kahdeksan lehteä ovat numeroimattomia. Numeroidun osan lehtiä on 172, mutta sivuihin merkityjä on vain 168, koska lehdet 34, 38 ja 40, joissa on kuvat ilman tekstiä, jäivät numeroimatta. Lehti 147 on merkitty kaksoismerkinnällä: 147 ja 148. Yhteensä lehtiä on 180. Lehdet ovat 1° ns. *v dest* – kokoa¹⁸². Vesileima (филигрань) taivutuksen keskellä on ”AO”. Lehden reunalla keskellä on toinen vesimerkki, joka tarkoittaa paperin valmistusvuotta. Osa lehdistä on valmistettu vuonna 1813 ja osa vuonna 1817. Paperi on vahvalaatuista, vaaleansiniseksi sävytettyä, mikä vahvistaa sen valmistuksen ajoituksen.¹⁸³

Kansipaperi on eri laatua, kun kirjoittamiseen käytetty paperi, se on hieman ohuempi ja siinä on eri vesimerkit. Etukansissa olevassa lehdessä on iso kirjain *M* ja vesileimana yksipurjeinen laiva. Laivan alla on vuosi 1817. Takakannen yhteydessä oleva yksi ohut lehti on käytetty vielä kirjoittamiseen. Keskellä sivua näkyy vesileima, isokirjainlyhenne *MTCOMM* ja alempana taivutuskohdalla 17, eli loppuosa vuosilukua 1817. Tämän ja kansilehden väliin on liimattu lehti, jonka keskellä on vesileima, isokirjainlyhenne *KTKOCH*. Sivulla 13 tekstin päälle on liimattu

¹⁸⁰ Rybina 2004, 226.

¹⁸¹ Nykyinen säilytyspaikka: Valamon luostarin arkisto, Uusi Valamo, Heinävesi, os. XII; N 212.

¹⁸² Paperin valmistuksessa standardin puuttumisen vuoksi paperikoko määriteltiin paperilehden käyttötarkoituksen taivutuksen perusteella. Jos lehti taivutettiin vain kerran, siitä tuli *v dest*'- koko. Silloin filigraani jäi toisen sivun keskelle. Seuraava koko *poldest*' syntyi silloin, kun paperilehti taivutettiin kaksi kertaa ja leikattiin kerran jne.

¹⁸³ «С конца XVIIIв. бумагу стали подкрашивать преимущественно в синие тона. Плотные сорта синеватой бумаги датируются концом XVIII- началом XIX в.» Leontjeva 2000, 17.

puhdas lehti, kääntöpuolella on kuva, vesileimasta ei saa selvää. Kaikki käsikirjoituksen tunnusmerkit viittaavat siihen, että se on kirjoitettu vuoden 1817 jälkeen.

Slaavinkielinen teksti on kirjoitettu puolipystykirjoituksella¹⁸⁴. Käsiälä-analyysin perusteella ainakin kaksi henkilöä ovat puhtaaksikirjoittaneet kirjan. Toinen munkki X on kirjoittanut sivulta 1 sivulle 81 asti ja toinen munkki Y sivulta 82 alkaen loppuun ja myös kirjan ensimmäiset kahdeksan numeroimatonta lehteä. Lisäyskirjoitus sivulla 36 on kirjoittajan Y käsiälää, kuten myös lisäkirjoitukset kuvissa. Puhtaaksikirjoittajien omiin nimiin tai kirjoitusvuoteen viittaavia merkintöjä ei ole. Käytetty muste on mustaväristä. Samaa mustetta on Valamon luostarin leima ensimmäisellä numeroimattomalla sivulla. Otsikot on kirjoitettu punavärisellä temperalla.

Kirja on kuvitettu käsikirjoitus (лицевая рукопись). Kirjassa on 62 kuvaa, voimakasvärinen tempera. Ensimmäisellä ja kuudennella numeroimattomalla sivulla ja myös numeroiduilla 144 ja 155v (kääntöpuolen sivu) sivuilla on Aleksanteri Syväriläistä esittävä vinjetti. Muut kuvat ovat sivunkokoisia miniatyyreja, jotka jäljittelevät osittain ikonimaalaustekniikka, osittain realistista kuvausta. Kuvien toteuttamisen maalaustekniikassa huomataan sekoitus itäistä ja läntistä kuvaperinnettä. Kuten puhtaaksikirjoittajia myös kuvien tekijöitä on ainakin kaksi. Alkukirjan kuvat on maalannut taitava mestari, loppukirjan kuvat lehden 115v sivulta alkaen ja vinjetit on taas tehnyt aloittelija.

3.2.2 Slaavinkielinen elämäkerran teksti

Kirja alkaa sisällysluettelolla, jota seuraa tulevan kertomuksen lyhennelmä. Nämä mahtuvat viidelle ensimmäisille numeroimattomalle lehdelle. Kuudennella ja seitsemännellä lehdellä on johdantoluku eli esipuhe. Esipuheen teksti on sama kuin edellisessä luvussa analysoitavana olevan elämäkerran teksti vuodelta 1905 sillä erolla, että nyt on kyse slaavinkielisestä versiosta. Olennainen lisäys tekstiin on esipuheen pitkä otsikko. Otsikosta selviää, että kyseessä on pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta, jonka muistopäivä on 30. elokuuta, ja myös se, että elämäkerran on kirjoittanut vuonna 7053 (1545)¹⁸⁵ Aleksanterin oppilas Irodion, Syvärin luostarin igumeni.

¹⁸⁴ Puolipystykirjoitus = Полуустав - способ письма, средний между квадратным письмом уставным и скорописью; начал вводиться с 16-го века. ПЦСС 1993, 452.

¹⁸⁵ Tästä lähtien suluissa olevat vuosiluvut ovat tutkimuksen tekijän lisäämiä. Ne ovat laskettu siten, että kun tapahtuma osuu ajanjaksoon 1.1. – 31.8., on ilmoitetusta maailmanluomisen jälkeisestä vuosiluvusta vähennettävä luku 5508, kun ajanjakso on 1.9. – 31.12., vähennettävä luku on 5509.

Ensimmäisenä tässä versiossa tavataan Aleksanterin oppilas Irodionin, edellisen luvun 3.1 tunnusnumerolla (11a). Viimeisen kahdeksannen lehden kääntöpuolella on miniatyyrikuva.

Itse elämäkertatekstin sivut ovat numeroituja. Toisin kuin vuoden 1905 julkaisussa, tässä käsikirjoituksessa elämäkertateksti on jaettu otsikoituihin osiin, eri tapahtumia kuvaaviin kokonaisuuksiin. Jokainen osa alkaa uudella sivulla. Alussa kertomus etenee samaa kaavaa noudattaen kuten 1905 painettu venäjänkielinen versio. Kerrotaan Aleksanterin (Aamoksen) syntymästä ja lapsuudesta ja hänen lähdöstään Valamon luostariin. Lehtien 21 ja 21v mainitaan Aleksanterin isä Stefan, munkki Sergei (1) ja Aleksanterin äiti Vassa, nunna Varvara (2). Kertomuksen mukaan Valamon luostarissa Aleksanteri noudatti yhteisöelämän sääntöä, eikä saanut luostarin igumenin siunausta vetäytyä yksinäisyyteen (s. 22, 22 v. ja 23).

Kertomuksen mukaan vasta vuonna 6993 (1485) Valamon igumeni siunasi Aleksanterin erakkoelämään ja tämä asettui Syvärin metsiin, hänelle ennalta osoitetulle paikalle. Aatelismies Andrei Zavališinin vierailun jälkeen tieto Aleksanterin oleskelupaikasta levisi ympäröiviin kyliin. Kertomuksessa vanhempi veli Johannes (3) löytää Aleksanterin erakkolasta ja jää sinne kilvoittelemaan hänen kanssaan (sivu 31v). Kuvassa Johannes on esitetty munkkiasussa (kuva s. 30v), mutta oliko se Valamon tradition mukainen näkemys vai kuvamaalajan oma uskomus, jää epäselväksi. Tekstistä ei löydy vahvistusta, oliko Johannes kaste- vai munkkinimi, ja jos hän oli munkki, jää epäselväksi, missä luostarissa hänet on vihitty munkiksi.

Andrei Zavališin kävi toisen kerran Aleksanterin luona. Tällä kertaa hän toi mukanaan lahjoja. Ilmeisesti hän tarvitsi Aleksanterin neuvoa, joten he keskustelivat pitkään (s. 35 ja 35v). Andrei Zavališinia (4) pidetään Aleksanterin ensimmäisenä oppilaana. Seuraavaksi Aleksanterin luo saapui munkki Nikifor, joka oli kokenut kilvoittelija ja jota sanotaan myös pyhittäjäksi. Aleksanterin kansakilvoittelija munkki Nikifor (5), vietettyään Syvärissä muuttaman vuoden lähti Kiovan luolaluostariin. Ennen lähtöään hän ennusti Syvärin erakkolalle kukoistuksen (s. 35, 35v ja 36) aikoja.

Seuraavassa kohden slaavinkielisen elämäkerran teksti poikkeaa vuoden 1905 versiosta. Sivulla 36 alhaalla on kiinnostava lisäkirjoitus punavärisellä musteella. Käsiala on eri kuin muun tekstin kopistilla. Kirjoitustyyli on kuitenkin sama ja myös punainen muste on samanlainen kuin otsikoissa. Voidaan olettaa, että lisäkirjoitus on tehty samoina aikoina kuin koko elämäkerran teksti. Siinä lukee: ”Katso *Prologissa* 23. tammikuun kohdalla, miten pyhittäjä Aleksanteri ennusti tulevan

elämän Gennadi Kostromalaiselle, Ljubimogradilaiselle ja myös Feodorille, ja miten ennustus on toteutunut”. Lisäkirjoituksen laatija varmaan tarkoitti, että vaikka Aleksanterin elämäkerrasta puuttuukin tieto hänen tapaamisestaan Gennadin ja Feodorin kanssa, tämä seikka liittyy kuitenkin pyhittäjä Aleksanterin traditioon.

Tämän jälkeen kertomus jatkuu tavanomaisen kaavan mukaan. Munkki Nikiforin lähdön jälkeen Aleksanteri syventyy rukoukseen ja ankaraan kilvoitukseen. Tuo ajanjakso on hänelle hengellisten kokemusten huipentuma: Aleksanterille ilmestyivät enkelit ja itse Pyhä Kolminaisuus. Samoihin aikoihin selviää lopullisesti myös hänen elämäntehtävänsä. Kertomuksen mukaan vuosi oli 7016 (1508). Seuraavaksi arkkipiispa Serapion vihki Aleksanterin pappismunkiksi ja nimitti hänet igumeniksi. Samalla saatiin lupa luostarin kirkon rakentamiseen. Luvan kirkon vihkimiseksi hakivat Novgorodista Aleksanterin oppilaat Feodor (6) ja Tiison (7) (s. 44).

Elämäkerran tekstissä mainitaan myös luostarin taloudenhoitaja munkki Roman (8) (s. 45 ja 45v), sekä oppilaat munkit Antoni (9), Leonti (10) ja Irodion (11), jotka Aleksanterin käskystä kävivät suuriruhtinas Vasili III luona (s. 53). Slaavinkielisen tekstin mukaan Aleksanteri pyysi itse Novgorodin piispa Makarilta uuden kirkon vihkimislupaa (s. 43 kääntöpuolella, 44).¹⁸⁶

Venäjänkielisen elämäkerran versiota tarkasteltaessa luvussa **3.1** on tarkoituksellisesti Aleksanterin elämän aikana tapahtuneet ihmeet analysoitu erillisessä ryhmässä luvussa 3.1.2.1., vaikka ne ovat mukana elämäkerran tekstissä. Slaavinkielisessä versiossa jako osiin on jo tehty joko kirjoittajan tai puhtaaksikirjoittajan toimesta. Tämän takia tapahtumia on katsottava elämäkerran tekstin etenemisjärjestyksessä. Tästä johtuen seuraavaksi tulevatkin tarkastelun kohteeksi Aleksanterin elämän aikana tapahtuneet ihmeet, joita on seitsemän. Tällöin edetään samalla periaatteella kuin luvussa **3.1**, eli tutkimukseen otetaan tekstissä mainitut Aleksanterin rippilapsi Grigori (18) (s. 55–57) sekä Aleksanterin hengellinen lapsi ja uskollinen oppilas Daniel (19) (s. 63–66).

Jumalansynnyttäjän ilmestymisen yhteydessä, joka on tässä versiossa luokiteltu ihmekertomukseksi, mainitaan Aleksanterin oppilas Afanasi (12) ja Aleksanterin hengellinen isä pappismunkki Jesaja (13) (s. 73–75) sekä Irodion (11a), elämäkertakirjoittaja. Kuten vuoden 1905 julkaisun tekstissä, myös tässäkin kertomuksen Jumalansynnyttäjän ilmestyksestä Irodion päättää

¹⁸⁶ Vrt. venäjänkielinen teksti julkaisussa vuodelta 1905: «Затем, повелением Макария Архиепископа Новгородского церковь та вскоре была освещена.» Житие 1905, 68.

sanoihin: ”Tämän tapauksen minulle kertoi pyhittäjänsä itse kuitenkin ikään kuin se olisi tapahtunut jollekulle toiselle”.

Mukana elämäkertatekstissä on myös kertomus rakennusvalvoja Ignatista (14), jossa mainitaan luostarin taloudenhoitaja munkki Arseni (15) (s. 76–77). Viimeisessä pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran episodissa, jossa hän hyvästelee veljestön ennen kuolemansa, hän ehdottaa jatkajakseen neljää igumenikandidaattia, pappismunkkeja Leontia (10a), Irodionia (11b), Jesajaa (13a) ja Nikodimia (17). Ehtoina Aleksanteri kuitenkin esittää Jumalan tahdon ja arkkipiispa Makarin (17) siunauksen tehtävään (s. 78–79). Tätä seuraavat pyhittäjän kuolemanjälkeiset ihmetapahtumat, joita on yhteensä 16. Aleksanterin oppilas ja hengellinen lapsi munkki Savvati (20) mainitaan Aleksanterin tässä osiossa (s. 93–95). Ja niin kaikki edellisessä luvussa tutkimukseen mukaan otetut henkilöt ovat tässäkin läsnä.

Uusina tulokkaina tutkimuksessa ovat Gennadi Kostromalainen, Ljubimogradilainen ja myös Feodor. Viittaus sivulla 36 *Prologiin* osoittautuu Gennadi Kostromalaisen, Ljubimogradilaisen elämäkertatekstiksi. Se löytyy kaikista Valamon luostarin Heinävedellä vanhassa kirjastossa olevista 1800-luvun *Prolog* -kokoelmista. Gennadin (kasteniimi Grigori) elämäkerrasta käy ilmi, että he yhdessä ystävänsä Feodorin kanssa kävivät pyhiinvaellusmatkallansa Syvärin luostarissa. Nuorukaisten tarkoituksena oli jäädä luostariin, mutta pyhittäjä Aleksanteri kieltäytyi ottamasta luostariinsa niin nuoria miehiä. Feodorille hän ennusti maailmaan palaamisen, mutta Grigorin hän lähetti Komelskin metsään pyhittäjä Kornilin luo. Näin nuorukaisten vierailu Syvärin luostarissa jäi lyhyeksi. He viipyivät siellä ainoastaan 14 päivää ja suunnistivat sen jälkeen pyhittäjä Kornili Komelskin luo.¹⁸⁷ Silloisessa elämäntilanteessaan heidän kohtaamisensa pyhittäjä Aleksanterin kanssa oli kuitenkin ratkaiseva. Siksi on johdonmukaista ottaa tässä vaiheessa sekä Gennadi (21) että Feodor (22) mukaan tutkimukseen.

Verrattuna venäjänkieliseen versioon 1905 slaavinkielinen kirja sisältää lisäksi Aleksanterin elämäkerran lyhennelmän (Сказание на преставление преподобного) (s. 144–155) ja ylistyssanat pyhittäjälle (Слово похвальное на память преподобного) (s. 155v – 168), joiden kirjoittaja (автор) tai kirjoittajat jäävät tuntemattomiksi. Lisää tutkimukseen sopivia henkilönimiä niistä ei ole löydettävissä. Sekä vuoden 1905 painettu versio että 1800-luvun käsikirjoitus ovat myöhäisiä julkaisuja pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatraditioon nähden.

¹⁸⁷ Prolog -kokoelma 1842, tammikuun 23. päivän kohdalla.

Seuraavassa analysoidaan 1500-luvun elämäkertatekstiä, joka historiallisesti sijoitettuna on lähempänä Aleksanterin elinaikaa ja auttaa täydentämään tradition kokonaiskuvaa.

3.3 1500-luvun käsikirjoitus

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta kuvastaa syntyajankohtanaan vallinnutta ajanhenkeä. 1500-luvulla alkoi nimittäin prosessi, jolle oli tunnusomaista paikallisten piirteiden sulautuminen yhteiseksi venäläiseksi kulttuuriksi. Vuosina 1542–1563 Moskovan ja koko Venäjän metropoliittana toimi Makari, entinen Novgorodin arkkipiispa. Hänen toimestaan kirkolliskokouksissa vuosina 1547 ja 1549 kanonisoitiin suuri joukko venäläisiä kilvoittelijoita, kirkonmiehiä ja uskonsa tähden kärsineitä ihmisiä. Tällä tavoin pyhäinkalenteria täydennettiin suurella joukolla paikallisia pyhiä, niin että siihen saakka enemmistönä olleet kreikkalaisen kalenterin mukaiset varhaiskristillisen ajan marttyyrien juhlapäivät saivat väistyä venäläisten kansallisten pyhien tieltä. Venäjän kirkko itsenäistyi sekä hengellisesti että kirkko-oikeudellisesti ja -poliittisesti.

Syvärin Pyhän Kolminaisuuden luostari, jonka pyhä Aleksanteri Syväriläinen perusti, oli Äänisen alueen tärkein kirkollinen keskus. Syvärin luostarin igumeni Irodion sai Moskovan ja koko Venäjän metropoliitta Makarilta tehtäväkseen kirjoittaa pyhittäjän elämäkerran. Näin Aleksanterin elämäkerta kirjoitettiin vain kaksitoista vuotta hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1545. Elämäkerran perusteella Aleksanteri kanonisoitiin vuoden 1547 kirkolliskokouksessa ja teksti hyväksyttiin 1550-luvulla metropoliitta Makarin Suureen Mineaan. Metropoliitta Makari lahjoitti tämän käsikirjoitetun kokoelman vuonna 1552 Moskovan Kremlin Jumalanäidin kuolonuneen nukkumisen (Uspenskin) katedraaliin. Tästä kokoelma sai nimekseen Uspenskin kokoelma.

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta edustaa tyypillistä metropoliitta Makarin aikaista hagiografista kirjoitustyyliä. Alusta asti kyseinen elämäkerta oli erittäin suosittua lukemista ja on säilynyt monina eri redaktioina ja versioina. Tähän tutkimukseen on valittu 1500-luvun teksti (по списку РНБ¹⁸⁸, собрание Погодина, N 874 = **РНБ Погод. 874**), joka lähestyy Uspenskin kokoelman pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran versiota, ja joka on julkaistu kriittisenä editiona Pietarin yliopistossa vuonna 2002. Painettu teksti perustuu käsikirjoitukseen, joka on

¹⁸⁸ Российская национальная библиотека. Отдел рукописей. Санкт-Петербург.

kirjoitettu kirkkoslaavinkielellä puolipystykirjoituksella kaksipalstaiseksi ja käsittää lehdet 442–514 kääntöpuoliseen. Helpottaakseni yksityiskohtien etsintää, tekstissä mainitaan käsikirjoituksen lehtinumeroinnin jälkeen suluissa myös julkaisun sivut.

3.3.1 Havainnot 1500-luvun Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatekstistä

Elämäkertateksti jakautuu 34 otsikoituun osaan, ikään kuin itsenäisiin tapahtumakertomuksiin. Erillisten johdantoluvun ja loppudoksologian lisäksi se sisältää historiallis- biografiset kertomukset pyhittäjän elämästä ja kuolemasta, pyhittäjän rukoustekstille omistetun luvun sekä viisi pyhittäjän elämänaikaista ihmetapahtumaa ja 11 hänen kuolemansa jälkeen tapahtunutta ihmettä. Kyseinen elämäkerta poikkeaa rakenteellisesti edellä esitetyistä Aleksanteri Syväriläisen elämäkertaversioista. Tarkoituksena onkin seuraavassa tutustua kirjoituksen eri redaktioihin ja tekstien ulkoasujen eroavuudesta huolimatta kohdistaa huomio ennen muuta tekstissä esiintyviin henkilö nimiin.

3.3.1.1 Alkuluvut

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta alkaa johdantoluvulla. Johdannon otsikosta ilmenee, että elämäkerran kirjoittaja on Aleksanterin oppilas Syvärin luostarin igumeni Irodion (11a). Tämän jälkeen kertomus etenee tutun kaavan mukaan. Se alkaa Aamoksen syntymästä, joka tapahtui vuonna 6957 (1449) kesäkuun 15. päivänä. Sitten kerrotaan Aamoksen lapsuudesta ja hänen tapaamisestaan Valamon luostarin munkkien kanssa kotikylässään. Tätä seuraa Aamoksen salainen lähtö kotoaan ja saapuminen ”Valamon Vapahtajan luostariin”.¹⁸⁹

Kuten jo aiemmin analysoiduissa versioissa, myös tässä tekstissä ei ole sanaakaan siitä, miten nuorukainen oli ylittänyt Laatokan, vaikka Syvärin ylittämiseen ja sen läheisyydessä yöpymiseen kohdistetaan tekstissä paljon huomiota. Elämäkerran mukaan matka tehtiin kävellen ja lopuksi Aamos vain yhtäkkiä seiso i luostarin porttien edessä. Herää kysymys, voisiko sittenkin kyseessä olla joku mantereen luostari, johon Aamos saapui? Tekstissä käytetään myös slaavinkielistä sanaa *пристанище*¹⁹⁰, joka vuoden 1905 venäjänkielisessä versiossa käännettiin sanalla *satama*.¹⁹¹

¹⁸⁹ РНБ Погод. 874, 442–458 (23–39).

¹⁹⁰ [и приидоша в пристанище монастыря того] РНБ Погод. 874, 455v. (36).

¹⁹¹ [когда пришли к монастырской пристани] Житие 1905, 22.

Sanalla on kuitenkin monta merkitystä¹⁹², josta *suojapaikka* sopisi hyvin kuvamaan luostarin olemusta. Lisäksi silloin poistuisi se vaikutelma, että kyseessä on fyysinen satama. Venäjänkielinen käännös ei kuitenkaan kyseenalaista Aamoksen saapumista nimenomaan Valamon saarelle ja kääntäjä on tarkoituksella valinnut eri vaihtoehtoista sanan *satama*.

Luostarissa nuorukainen sai munkkivihkimyksen 26-vuotiaana ja sen mukana myös uuden nimen Aleksanteri. Hänen esimerkkiään seuraten myös hänen vanhempansa jättivät maailman ja menivät luostariin. Heistä tuli munkki Sergei (1) ja nunna Varvara (2). Ainoastaan Aleksanterin isän kohdalla mainitaan luostari, jonne hän siirtyi. Sen tiedetään olleen Ostrovskin Neitsyt Marian temppeliintuomisen luostari, joka sijaitsi Aleksanterin kotikylän Manteren vastapäätä. Aleksanterin äidin oleskelupaikasta tekstissä ei ole mainintaa.¹⁹³

Aleksanteri kilvoitteli monet vuodet mallikkaasti luostarissa ja sai suorittaa vuorottelen kaikki yhteisössä munkeille kuuluvat kuuliaisuustehtävät. On mielenkiintoista huomata, että kilvoitusvuosien kuvauksessa luostarin nimeä ei mainita tekstissä lainkaan. Tämä selittyy todennäköisimmin sillä, että kilvoituskuvaukset ovat kompilaatioita Feodosi Petšeralaisen, Sergei Radonežilaisen ja Kirill Belozerskilaisen hagiografioista.¹⁹⁴ Elämäkertatekstin mukaan luostari oli kinobioottinen ja siellä oli Kristuksen Kirkastumisen kirkko. Tekstistä voidaan päätellä myös, että luostarin igumenina toimi Joakim, ainakin vuosina 1475–1485. Igumeni Joakim ei sallinut Aleksanterin vetäytyä yksinäisyyteen, ennen kuin tämä näki ennustusluonteisen unen, jossa hänelle osoitettiin tuleva kilvoituspaikka. Hagiografisen tradition mukaan sellaiset unet miellettiin Jumalan käskyiksi. Oltuaan kymmenen vuotta luostarissa Aleksanteri sai igumenin siunauksen aloittaa erakkoelämä. Huomiota herättää myös se seikka, että vaikka Aleksanterilla oli igumenin lupa, hän lähti luostarista yön aikana.¹⁹⁵ Lähtö Valamon saarelta yön aikana kuulostaa vähintäänkin hämmästyttävältä. Lisäksi sana *saari* ei esiinny tekstissä kertaakaan.

Käsikirjoituksen seuraava otsikko on lähinnä informatiivinen: Pyhittäjän saapuminen erämaahan vuonna 6993 (1485). Tuona vuonna Aleksanteri aloitti erakkoelämän Syvärin mailla. Elämäkerran mukaan, hänet löysi ensimmäisenä metsästysretkellä ollut pajaari Andrei Zavališin (4), josta sittemmin tuli Aleksanterin ensimmäinen oppilas. Tälle Aleksanteri kertoi, että hän kilvoitteli ensin

¹⁹² Пристанище – (ордоѣ) = цепь, ожерелье, снурок; кружок; пристань, убежище, место отдохновения. ПЦСС 1993, 502.

¹⁹³ РНБ Погод. 874, 458–461 (39–42).

¹⁹⁴ Siilin 2000, 58–59.

¹⁹⁵ РНБ Погод. 874, 464–465 (45–46).

Vapahtajan luostarissa Valamossa ja sieltä lähdettyään oli viettänyt jo seitsemän vuotta erakkona.¹⁹⁶ Tästä voidaan päätteellä, että tuolloin oli vuosi 7000 (1492). Pian tämän jälkeen Aleksanterin luo saapui hänen veljensä Johannes (3).

Elämäkerran mukaan Aleksanteri oli iloinen nähdessään veljensä ja alussa he elivät syvässä sovussa. Mutta sitten heille syntyi erimielisyyksiä Aleksanterin rakennushankesuunnitelman tähden, josta Johannes ei pitänyt. Johannes jopa syytti Aleksanteria tämän kunnianhimosta.¹⁹⁷ Episodi muistuttaa huomattavasti 1400-luvun loppupuolella nousutta kiistaa Nil Sorskin ja Joosef Volokolamskilaisen välillä. Nil Sorskin mukaan luostarien tärkein tehtävä oli omistautua vaatimattomaan ja hiljaiseen rukoukseen. Joosef Volokolamskilainen kannatti puolestaan luostarien kehittämistä ja niiden varallisuuden kasvattamista. Mielenkiintoista, että elämäkerrassa Aleksanteri epäsuorasti asetettiin Joosef Volokolamskin linjalle. Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittamisvaiheessa Joosefin linja oli jo voittanut.

Pian näiden erimielisyyksien jälkeen Johannes kuoli ja Aleksanteri hautasi hänet. Haudan sijainnista ei ole mainintaa. Vuoden 1905 pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Johanneksen haudan sijaintipaikaksi on ilmoitettu erakkolan alue. Sitä lukiessa syntyy illuusio, että elämäkerran kirjoittajalle Johanneksen hauta oli tuttu, koska hän mainitsee haudan sijainnin. 1500-luvun elämäkertaversioon vaikeneminen asiasta johtaa päinvastaiseen päätelmään. Lisäksi voidaan todeta, että, mikäli kohtaaminen veljesten erimielisyyksistä on laina pyhän Kirill Belozerskilaisen elämäkerrasta, niin se on lainattu tarkoituksellisesti kuvaamaan kirkkopoliittista tilannetta Venäjällä 1400- ja 1500-luvun vaihteessa.

Elämäkerta jatkuu kertoen Andrei Zavališinin toisesta käynnistä Aleksanterin luona ilmoittamatta sen tarkempaa ajankohtaa. Todennäköisesti oli kevät, koska Andreilta lahjaksi saadut viljan siemenet Aleksanteri kylvi vastaraivattuun peltoon, Aleksanterillahan oli maanviljelijän tausta. Vähän ajan kuluttua, kuten elämäkerrassa sanotaan, Aleksanterin luo saapui vanhus Nikifor. Aleksanteri iloitsi nähdessään Nikiforin luonaan, koska oli jo ennestään kuullut hänen ankarasta kilvoituselämästään. Nikiforin kilvoittelu oli ehdotonta: hän kantoi päällensä rautaisia painoja ja ketjuja. Nikifor otti vastaan Aleksanterin kutsun jäädä asumaan erakkolaan ja vietti siellä

¹⁹⁶ РНБ Погод, 874, 465–469 об. (46–51).

¹⁹⁷ РНБ Погод, 874, 469 об.–470 об. (51–53).

muuttamia vuosia. Kertomuksen mukaan nuo yhteiset vuodet olivat tärkeitä Aleksanterin hengellisen kasvun kannalta.

Aleksanteri ei voinut estää Nikiforia lähtemästä erakkolasta pyhiinvaellusmatkalle Kiovan luolaluostariin. Itse hän ei edes aikonut matkustaa. Tapauskertomuksesta nähdään, että 1500-luvun alussa Venäjällä esiintyy ainakin kaksi eri munkkivilvoituksen tyyppiä: Nikifor edustaa vaeltavaa munkkia, Aleksanteri taas luottaa saavansa pelastuksen hänelle osoitetussa paikassa. Kerrotaan, että ennen lähtöä Nikifor lausui ennustuksen Syvärin luostarin syntymisestä ja kehittymisestä. Nikiforin lähdettyä Aleksanteri koki raskaan taistelun pahoja henkiä vastaan ja suoriutui kamppailusta voittajana.¹⁹⁸ Kertomus Nikiforin vierailusta Aleksanterin luona ei ole sidottu tarkkaan aikaan ja luonteeltaan se muistuttaa enemmän hagiografialle tyypillistä pyhittäjän tulevaan tehtävään valmentavaa jaksoa kuin historiallista tapahtumaa. Elämäkerran tapahtumien perusteella Nikiforin vierailu Syvärissä voidaan kuitenkin sijoittaa vuosien 7000 ja 7016 väliseen ajanjaksoon, jossa vuosi 7000 (1492) on Andrei Zavališinin vierailuvuosi ja vuoteen 7016 (1508) ajoittuvat Aleksanterin hengelliset kokemukset Nikiforin lähdön jälkeen.

3.3.1.2 *Oma luostari*

Hengellisesti valmentava jakso oli Aleksanterille tarpeellinen, koska elämäkerran mukaan seuraavaksi hänen luonaan vieraili Herran enkeli, joka kahdesti oli jo tuonut viestin, jonka mukaan Aleksanterin oli koottava veljestö ja rakennettava kirkko. Elämäkerta kertoo, että Aleksanterin vielä epäroidessä asiaa vuonna 7016 (1508) itse Kolminaisuus ilmestyi hänelle saman kehotuksen kanssa. Kirkko tuli vihkiä Pyhän Kolminaisuuden kunniaksi. Kertomuksen mukaan pyhittäjälle osoitettiin myöhemmin ihmeellisellä tavalla myös tulevan kirkon paikka, johon hän ensimmäiseksi pystytti ristin.¹⁹⁹

Seuraava elämäkerran luku kertoo Aleksanterin papiksi vihkimisestä. Käy ilmi, että veljestön pyynnöstä Aleksanteri vihittiin papiksi arkkipiispa Serapionin toimesta. Vihkimys suoritettiin todennäköisesti Novgorodissa, hiippakunnan pääkaupungissa, koska kerrotaan, että vihkimyksen ja pitkän keskustelun jälkeen arkkipiispa päästi Aleksanterin lähtemään omaan luostariinsa. Seuraava askel oli kirkon rakentaminen. Kun kirkko oli valmis Aleksanteri lähetti kaksi oppilastaan munkit

¹⁹⁸ РНБ Погод. 874, 472–473 об. (54–56).

¹⁹⁹ РНБ Погод. 874, 474 об.–477 (57–60).

Feodorin (6) ja Tiihonin (7) Novgorodiin Pyhän Sofian katedraaliin pyytämään lupaa kirkon vihkimiseksi ja saadakseen kirkkoa varten antiminssin. Elämäkerran mukaan Novgorodin arkkipiispa Serapion oli sillä aikaa tsaarin käskystä Moskovassa. Niinpä Pyhän Kolminaisuuden kirkko vihittiin Kolomnan piispa Mitrofanin luvalla. Piispa Mitrofan oli nimittäin yhdessä Venäjän hallitsijan Suuriruhtinas Vasili III kanssa samaan aikaan vierailulla Novgorodissa. Elämäkerran mukaan, Vasili III oli tuolloin juuri valloittanut Pihkovan.²⁰⁰

Samassa kertomuksessa mainitaan ensimmäistä kertaa myös jumalanpalvelukset, joita alettiin toimittaa luostarissa Aleksanterin papiksi vihkimisen ja kirkon rakentamisen jälkeen. Ensimmäisenä kirkkoon jumalanpalvelukseen meni pyhittäjä Aleksanteri ja viimeisenä hän myös lähti sieltä pois palveluksen päätyttyä. Kerrotaan, että hän oli myös taitava igumeni, hyvä ohjaaja ja opettaja.²⁰¹ Muita jumalanpalveluksen toimittajia ei mainita, todennäköisesti luostarin järjestäytymisen alkuvaiheessa Aleksanteri oli ainut pappisvihkimyksen saanut munkki.

Elämäkerta jatkuu kertomalla luostarin kivikirkon rakentamisesta. Veljestön vastustuksesta huolimatta pyhittäjä pysyi vakaasti omassa päätöksessään ja etsi jo rakennusmateriaalin valmistusmahdollisuutta. Samalla hän lähetti kolme omaa oppilastaan Antonin (9), Leontin (10) ja Irodionin (11) suuriruhtinas Vasili III luo pyytämään taitavia mestareita kivikirkon rakennustöihin. Antonia, Leontia ja Irodionia elämäkertakirjoittaja nimittää vanhuksiksi. Olivatko Aleksanterin oppilaat käyneet Moskovassa asti, sitä ei kerrota. He tapasivat kuitenkin suuriruhtinaan. Kerrotaan, että Vasili III oli myöntynyt kaikkiin heidän toivomuksiinsa niin, että igumeni Aleksanteri toteutti paitsi kivikirkon myös muiden luostaritilojen rakentamisen. Kirkon vihkimislupaa Aleksanteri pyysi jo arkkipiispa Makarilta. Makarin luvalla uusi kivikirkko vihittiin Pyhän Kolminaisuuden kunniaksi.²⁰² Kirkon vihkiminen ajoitetaan vuoden 1526 jälkeiseen kauteen.

3.3.1.3 Ihmekertomukset

Ihmekertomukset esiintyvät 1500-luvun slaavinkielisessä käsikirjoituksessa aivan eri järjestyksessä kuin edellä analysoitujen **3.1** ja **3.2** lukujen lähteissä. Ihmekertomukset aloittaa erillinen luku

²⁰⁰ РНБ Погод. 874, 477–478 (60–61).

²⁰¹ РНБ Погод. 874, 479–482 об. (63–67).

²⁰² РНБ Погод. 874, 485–487 (69–72).

Danielin näky, jota elämäkerrassa ei vielä luokitella ihmeeksi. Se on sijoitettu kivikirkon rakentamiskertomuksen jälkeen ehkä siksi, että se ajoittuu sen kanssa samoihin aikoihin vuoteen 7033 (1525). Kertomuksen sisältö on kuitenkin vastaava kuin muissakin Aleksanteri Syväriläisen elämäkertaversioissa. Legendaarinen kertomus sisältää sekä pyhän Aleksanterin tulevan kultin peruselementtejä että harvinaisen ja sitä arvokkaamman todistuksen käymisestä tuonpuoleisessa maailmassa. Siinä Aleksanterin hengellinen lapsi, uskollinen oppilas Daniel (19), joka ei kuitenkaan ollut munkki (живыи в мире), näki näyn, jossa pyhittäjä Aleksanteri oli paratiisissa veljestön ympäröimänä.²⁰³ Vuoden 1905 elämäkerran venäjäksi käännetty versio, kuten myös slaavinkielinen valamolainen käsikirjoitus, ilmoittavat kertomuksen samassa kohdassa Aleksanterin olleen ”oppilaidensa ympäröimänä”.²⁰⁴ 1500-luvun kertomuksen mukaan Daniel vieraili Syvärin luostarissa usein ja siksi luostarin asukkaat olivat hänelle tuttuja. Sairasvuoteella Daniel näki näyssä Aleksanterin paratiisissa, mukana oli myös Danielille tuttuja luostarin veljestön jäseniä. Myöhempi elämäkerran versio antaa jo ymmärtää, että paratiisissa Aleksanteria ympäröivät ikään kuin vain muutamat valitut hänen oppilaistaan. Tässä nähdään merkkejä pyhän Aleksanteri Syväriläisen ja hänen oppilaidensa kultin kehityksestä ja muotoutumisesta 1900-luvulle tultaessa.

Danielin näkyä seuraa Aleksanterin elämänaikaiset viisi ihmettä, jotka ovat numeroituja. Ensimmäisestä, toisesta ja kolmannesta ihmekertomuksesta tulevat ilmi aatelismies Timofei Aprelivin, nimettömän kalastajan ja kauppias Bogdan Semjonov Korjukovin²⁰⁵ tapaukset.²⁰⁶ Näitä henkilöitä ei kuitenkaan ole otettu tähän tutkimukseen, koska heidän suhteensa Aleksanteriin on epämääräinen.

Ihmekertomuksessa numero neljä kerrotaan Jumalanäidin Jeesus-lapsi sylissänsä ilmestyneen pyhittäjä Aleksanterille. Kertomuksen mukaan yörukouksen aikana Aleksanterin kanssa hänen keljassaan oli hänen oppilaansa Afanasi (12), joka oli ihmetapahtuman todistajana. Jumalanäiti lupasi Aleksanterille sekä auttaa tätä Hänen kunniakseen rakennettavan kirkon valmistumisessa että suojella Syvärin luostaria. Näyn päätyttyä Aleksanteri kutsui luokseen oman hengellisen isänsä Jesajan (13), jolle kertoi tapahtuneesta. Ihmekertomuksen lopussa elämäkerran kirjoittaja Irodion (itseään hän sanoo Rodioniksi) tunnustaa, että itse Aleksanteri kertoi tästä tapahtumasta hänelle, mutta ikään kuin se olisi tapahtunut toiselle ihmiselle. ”Sen takia hän [Aleksanteri] nimittikin

²⁰³ РНБ Погод. 874, 487–490 об. (72–76).

²⁰⁴ Жизнь 1905, 78 ; ВКА ос. XII; N212, 65.

²⁰⁵ Bogdan Semjonov Korjukov on historiallinen henkilö. Venäläisessä vuoden 7040 (1532) kronikassa hänestä on merkintä, että ”Novgorodiin rakennettiin kaksi kirkkoa, toinen apostoli Jaakobin ja toinen Johannes Kastajan kunniaksi. Kirkkojen rakennuttajana oli Moskovalainen kauppias Bogdan Semjonov, Korjukovin poika.” ПСРЛ 1965, 63, 64.

²⁰⁶ РНБ Погод. 874, 490 об.–495 об. (76–82).

itseään Afanasiksi”, – on Irodionin viimeinen fraasi.²⁰⁷ Kyseinen fraasi puuttuu kahdesta edellä analysoidusta versioista. Ilmeisesti Aleksanteri kertoi Irodionille, että kaikki tämä tapahtui jollekulle Afanasille. Irodion aisti kuitenkin asian ytimen ja pyhän Aleksanterin elämäkertaa kirjoittaessaan muokkasi kertomuksen sopivaan asuun.

Ihmekertomuksessa numero viisi tavataan rakennusvalvoja Ignati (14) ja taloudenhoitaja munkki Arseni (15). Tapahtuman ajankohta on kivikirkon rakentamisen kausi. Kirjoittajan ajankohtaa tarkentava lisäys *muuna aikana* (в ино время) viitannee siihen, että kyseessä on Pyhän Kolminaisuuden kivikirkon rakentaminen, eikä Neitsyt Marian suojeluksen kirkon rakentaminen, josta kerrottiin edellisessä ihmekertomuksessa.²⁰⁸ Tämä on viimeinen Aleksanterin elämänaikaan liittyvä ihmekertomus. Vuoden 1905 elämäkerrassa ja valamolaisessa versiossa mukana olevat ihmekertomukset Aleksanterin rippilapsesta Grigorista (18) ja hänen naapuristaan Simeonista puuttuvat tästä lähteestä.

3.3.1.4 Pyhittäjä Aleksanterin kuolema ja kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet

Elämäkertakertomuksen mukaan pyhittäjä Aleksanteri aavisti kuolemansa etukäteen, ja niin hän kutsui koolle koko veljestön. Jäähyväispuheessaan Aleksanteri määräsi työnsä jatkajaksi neljä igumeniehdokasta: pappismunkit Jesajan, Nikodimin, Le(v)ontin ja Rodionin. Näistä neljästä nimestä kolme on jo tavattu aiemmin tekstissä. On oletettavaa, että pappismunkki Jesaja on sama kuin pappismunkki Aleksanterin hengellinen isä Jesaja (13), pappismunkki Le(v)onti on sama kuin hallitsijan luo lähetetty Leonti (10) ja pappismunkki Rodion on sama kuin hallitsijan luo lähetetty Irodion (11) ja elämäkerran kirjoittaja Irodion/Rodion (11a). Pappismunkki Nikodimin (16) nimi tavataan elämäkertatekstissä vain kerran.

Käsikirjoituksessa kerrotaan myös Aleksanterin toivomuksesta, että igumeniksi tulee se, jonka Jumala näkee sopivaksi ja jonka arkkipiispa Makari siunaa tehtävään. Tässä yhteydessä mainitaan sama Novgorodin arkkipiispa Makari, joka aikanaan vihki luostarin kivikirkon käyttöön. Makari (17) oli Aleksanterin aikalainen ja elämäkerran mukaan osallistui aktiivisesti luostarin elämän tapahtumiin jo oman asemansa vuoksi. Kertomuksen lopussa ilmoitetaan, että pyhittäjä Aleksanteri

²⁰⁷ «...и сия чудо исповеда святей смиренному мне Родиону акы от иного лица глаголаше, а не яко от себе. Того ради и Афанасия себе преименова и сия ж дозде.» РНБ Погод. 874, 496–498 (82–84).

²⁰⁸ РНБ Погод. 874, 498–499 (8–486).

kuoli 30. elokuuta vuonna 7041 (1533) ja haudattiin Kirkastumisen kirkon läheisyyteen kirkon alttarilta katsottuna oikealle puolelle.²⁰⁹

Tätä lukua seuraavat kuolemanjälkeiset ihmekertomukset eivät ole numeroituja. Yhteensä niitä on 11. Seitsemäntenä järjestyksessä on kertomus munkki Savvatista (20), joka koki ihmeparannuksen. Yhdennessätoista ihmekertomuksessa, joka on viimeinen, kerrotaan Imotšenitsi-kylän naisasukas Eupraksian parantumisesta.²¹⁰ Vuoden 1905 elämäkerran version viisi muuta ihmetapahtumaa, kuten myös igumeni Irodionin runous puuttuvat tästä tekstistä. Niistä ei kuitenkaan aiemmin poimittu nimiä tähän tutkimukseen, joten kyseisten ihmekertomusten puuttuminen ei vaikuttanut tutkimukseen ratkaisevasti. 1500-luvun käsikirjoituksessa teoksen viimeisen luvun muodostavat kirjoittaja Irodionin loppusanat, jotka ovat informatiivisia ja tutkimuksen kannalta tärkeitä. Ne puuttuvat vuoden 1905 elämäkertatekstistä ja valamolaisesta käsikirjoituksesta.

Loppusanoissa pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran tekijä Irodion kertoo itsestään ja omasta kirjoitustyöstään. Sen mukaan Irodion on suoranainen Aleksanterin oppilas, jonka pyhittäjä itse hyväksyi luostarin asukkaaksi, vihki munkiksi ja myöhemmin pappismunkiksi. Elämäkerrankirjoituksessa Irodion keräsi omien kokemusten ja tiedon lisäksi myös monien Aleksanterin aikalaisten kertomuksia pyhittäjästä. Elämäkerran hän kirjoitti ”Aleksanterin perustamassa Pyhän Kolminaisuuden luostarissa vuonna 7053 (1545), kaksitoista vuotta Aleksanterin kuoleman jälkeen, Venäjän hallitsijan suuriruhtinas Iivana IV Julman aikana, Venäjän metropoliitta Makarin käskystä ja Novgorodin ja Pihkovan arkkipiispa Feodosin siunauksella”.²¹¹

3.4 Yhteenveto

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kolmesta eri versiosta ilmenee 22. henkilön nimet, jotka olivat Aleksanterin aikalaisia ja osallisia Syvärin luostarin elämästä. Henkilöt saattavat kuitenkin vaihdella lähteestä riippuen. Lähteissä esiintyvien eroavuuksien osoittamiseksi on luotu yhteenvetoluonteinen taulukko **B**, johon sijoitetaan luvussa **3** kerätty materiaali. Siinä tutkimuslähteet on esitetty luvun **3** järjestyksessä. Henkilön nimen lisäksi taulukkoon sisältyvät 1)

²⁰⁹ РНБ Погод. 874, 499 об. –501 об. (86–89).

²¹⁰ РНБ Погод. 874, 502–513 об. (89–103).

²¹¹ РНБ Погод. 874, 513 об. –514 об. (103–105).

henkilön elämää koskevat vuosiluvut ja 2) maininnat henkilön suhteesta pyhään Aleksanteri Syväriläiseen tai Syvärin luostariin, niin kuin ne on ilmoitettu lähteissä.

Taulukkoa täytettäessä otetaan käyttöön seuraavat merkinnät:

”x” => Henkilö mainitaan lähteessä;

”- ”=> Henkilöä ei ole mainittu.

Taulukko B.

Nt	henkilö ja hänen asemansa	henkilöön liitt. vuosiluku	lähde 1905	lähde 1817	lähde 1500-1
1)	Aleksanterin isä Stefan, munkki Sergei	munk. v.1478 j.	x	x	x
2)	Aleksanterin äiti Vassa, nunna Varvara	nunn. v. 1478 j.	x	x	x
3)	Aleksanterin vanhempi veli Johannes	tulo v.1492 j.	x	x	x
4)	ensimmäinen oppilas Andrei Zavališin	ens. tap. v.1492	x	x	x
5)	kanssakilvoittelija munkki Nikifor	ennen v. 1507/8	x	x	x
6)	oppilas munkki Feodor	v. 1507/08 jälk.	x	x	x
7)	oppilas munkki Tiihon	v. 1507/08 jälk.	x	x	x
8)	luostarin taloudenhoitaja munkki Roman	v. 1507/08 jälk.	x	x	x
9)	oppilas munkki Antoni	v. 1526 tien.	x	x	x
10)	oppilas munkki Leonti,	v. 1526 tien.	x	x	x
10a)	igumenikandidaatti pappismunkki Leonti	vuonna 1532/33	x	x	x
11)	oppilas munkki Irodion	v. 1526 tien.	x	x	x
11a)	elämäkertakirjoittaja Irodion	ennen v. 1533	x	x	x
11b)	igumenikandidaatti pappismunkki Irodion	vv. 1532/33	x	x	x
12)	oppilas (kuuliaisuusveli?) Afanasi	ennen v. 1533	x	x	x
13)	Aleksanterin hengellinen isä pappismunkki Jesaja	ennen v. 1533	x	x	x
13a)	igumenikandidaatti pappismunkki Jesaja	vv. 1532/33	x	x	x
14)	rakennusvalvoja Ignati	ennen v. 1533	x	x	x
15)	taloudenhoitaja munkki Arseni	ennen v.1533	x	x	x
16)	igumenikandidaatti pappismunkki Nikodim	vuonna 1532/33	x	x	x
17)	Aleksanterin aikalainen arkkipiispa Makari	v:sta 1526	x	x	x
18)	Aleksanterin rippilapsi? Grigori	v. 1526 j.	x	x	-
19)	Aleksanterin hengellinen lapsi, uskollinen oppilas Daniel	vuonna 1524	x	x	x
20)	Aleksanterin oppilas ja hengellinen lapsi munkki Savvati	v. 1533 ennen ja jälkeen	x	x	x
21)	Syv. luostarissa kävijä Gennadi Kostrom. ja Ljubimogradilainen	kuoli v. 1565	-	x	-
22)	Syv. luostarissa kävijä Feodor	1500-luku	-	x	-

Seuraamalla pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa mainittuja oppilaita eri vuosisatojen lähdemateriaalin valossa nousee esille seuraavia tuloksia. Kaikki kolme lähettä ovat yksimielisiä useimmista Aleksanteri Syväriläisen aikalaisista. Varhaisimmasta 1500-luvun lähteestä puuttuu kuitenkin Aleksanterin rippilapsen Grigorin nimi, joka muissa tutkimuksessa analysoiduissa lähteissä mainitaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämänaikaisten ihmekertomuksien kohdalla. Tämä selittyy sillä, että kertomus Grigorista on myöhempi lisäys elämäkertaan, jota ei ollut vielä 1500-luvun elämäkerran tekstissä ja esiintyy elämäkerran redaktioissa vasta 1600-luvulta alkaen.²¹²

Ainoastaan 1800-luvun valamolaisessa käsikirjoituksessa esiintyviä Gennadin ja Feodorin nimiä muut luvun **3** lähteet eivät tunne. Kertomusta Gennadi ja Feodorin vierailusta Syvärin luostarissa ei kuitenkaan lisätty pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatekstiin, vaan valamolainen puhtaaksikirjoittaja viittaa toiseen lähteeseen, *Prologiin*, josta löytyy kertomus toveruksista ja heidän käynnistään. Tällä lisäyksellä puhtaaksikirjoittaja liittyy valamolaisen tradition käsitykseen, jonka mukaan Gennadi ja Feodor kuuluvat syväriläiseen perinteeseen.

Analysoimalla luvussa **3** pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kolmea eri versiota käänteiskronologisessa järjestyksessä deskriptiivis-analyttisin keinoin löydettiin 22 Aleksanterin aikalaista, jotka kertomuksen perusteella täyttävät Aleksanterin läheisen seuraajan, kansakilvoittelijan tai oppilaan kriteerit. Seuraavassa pyritään todentamaan, voidaanko nämä henkilöt identifioida luvussa **2** esiintyviin Aleksanteri Syväriläisen oppilaina kunnioitettaviin henkilöihin. Tuloksesta riippuen pohditaan henkilöiden elämätyön merkitystä yhteydessä historialliseen kontekstiin.

²¹² Siilin 2001, 30.

4 KEITÄ PYHÄN ALEKSANTERI SYVÄRILÄISEN OPPILAAT TODELLA OLIVAT?

Tässä viimeisessä pääluvussa suoritetaan tutkimuksen varsinainen analyysi, jota varten luvuissa **2** ja **3** tehtiin tilastollis-kartoittava taustatyö. Ensimmäinen pääluke, **2 Keitä pidetään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina?**, oli luonteeltaan tilastollinen. Tarkoituksena oli kartoittaa kaikki ne pyhät, joita tänä päivänä pidetään Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Luvun lähdemateriaali oli hajanaista: kalentereista hagiografisiin teksteihin ulottuva. Toisessa pääluvussa, **3 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertan mukaiset oppilaat**, tarkastelun kohteena oli Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Tässä luvussa tilastoitiin Aleksanterin oppilaita, mutta toisin kuin edellisessä luvussa, henkilönimien etsiminen suoritettiin samasta lähteestä. Niistä tarkasteltiin kuitenkin kyseisen lähteen pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kolmea eri aikakautena ilmestynyttä redaktiota, jotka on kirjoitettu Aunuksen Karjalan alueella, Syvärin ja Valamon luostareissa.

Luvun **4** tarkoituksena on verrata keskenään edellisistä luvuista saatuja yhteenvetotaulukoita ja analysoida niitä. Vertailu palvelee tutkimuksen perimmäistä tavoitetta – pyhän Aleksanterin oppilaiden identifiointia siinä määrin kuin se on mahdollista. Visuaalisen vertailun helpottamiseksi luodaan taulukko **C**, johon on sijoitettu taulukoissa **A** ja **B** esiintyvät henkilönimet ja henkilöiden numerot tutkimuksessa sekä kyseisiin henkilöihin liittyvät vuosiluvut.

Tähän mennessä lähteitä on analysoitu historiallis-deskriptiivisen tutkimuksen keinoin. Seuraavassa tutkimukseen otetaan mukaan myös historialliset lähteet ja pääosin 1800-luvulla ilmestyneet tieteelliset tutkimukset, jotka mahdollistavat myös deskriptiivis-analyttisen lähestymistavan. Selvitettäessä perimätiedon ja historiallisten faktojen suhdetta analysoidaan 1500- ja 1600-luvun asiakirjoja sekä verokirjoja ja verrataan niitä myöhemmin kirjoitettuihin pyhien elämäkertojen redaktioihin ja 1800-luvun tutkimuksiin. Tällöin seurataan pyhien, Aleksanterin oppilaiden, omien elämäkertatekstien syntyä ja kehitystä. Niistä pyritään muodostamaan kokonaiskuva Syvärin koulukunnan kehityksestä.

Taulukko C

Nt	Taulukkoon A perustuvat tiedot	Nt	Taulukkoon B perustuvat tiedot
1,1a	Afanasi Sântämäläinen k.1550/77	1	isä Stefan, munkki Sergei v.1478 j.
2	Nikifor Vasojärveläinen k.1557/50	2	äiti Vassa, nunna Varvara v. 1478 j.
3	Gennadi Vasojärveläinen k.1516/20	3	vanhempi veli Johannes, tulo v.1492 j.
4	Adrian Ondrusovalainen k.1549/50	4	Andrei Zavališin v.1492
5	Joona Jaasjärveläinen 1589/92	5	munkki Nikifor ennen v. 1507/8
6	Afanasi Ostrovilainen 1500-luku	6	oppilas munkki Feodor v. 1507/08 jälkeen
7	Dionisi Ostrovilainen 1500-luku	7	oppilas munkki Tiohon v. 1507/08 jälkeen
8	Ignati Ostrovilainen 1500-luku	8	taloudenh. munkki Roman v.1507/8 jälkeen
9	Kornili Ostrovilainen 1500-luku	9	oppilas munkki Antoni v. 1526 tien.
10	Leonid Ostrovilainen 1500-luku	10	oppilas munkki Leonti v. 1526 tien.
11	Feodor Otrovilainen 1500-luku	10a	igumenikandidaatti Leonti 1532/33
12	Ferapont Ostrovilainen 1500-luku	11	oppilas munkki Irodion v. 1526 tien.
13	Makari Oredežilainen k.1532	11a	elämäkertakirjoittaja Irodion ennen v. 1533
14	p. Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen k.1565	11b	igumenikandidaatti Irodion 1532/33
15	Afanasi Syväriläinen 1500-luku	12	oppilas Afanasi ennen v. 1533
16	Makari Roomalainen k.1550	13	Aleksanterin hengellinen isä pappismunkki Jesaja ennen v. 1533
17	autuas Feodorit Kuolalainen, lappalaisten valistaja k.1571	13a	igumenikandidaatti Jesaja 1532/33
18	p. Aleksanteri Kuštalainen k.1439	14	rakennusvalvoja Ignati ennen v. 1533
19	Feodor, Gennadin ystävä 1500-luku	15	taloudenh. munkki Arseni ennen v. 1533
20	munkki Joona Šamin n.1568	16	igumenikandidaatti Nikodim 1532/33
21	metropoliitta Filip 1507 - 1569	17	arkkipiispa Makari v:sta1526 (kuoli v.1563)
22	Kassian Solomanilainen 1500-luku	18	rippilapsi? Grigori v. 1526 j.
23	Joasaf Maasjärveläinen 1500-luku	19	Aleksanterin hengellinen lapsi, uskollinen oppilas Daniel vuonna 1524
		20	Aleksanterin oppilas ja hengellinen lapsi munkki Savvati v.1533 ennen ja jälkeen
		21	Syv. luostarissa kävijä Gennadi Kostrom. ja Ljubimogradilainen kuoli v. 1565
		22	Syv. luostarissa kävijä Feodor 1500-luku

Vertailemalla tietoja taulukoista **A** ja **B** nähdään, että niissä esiintyvät henkilöiden nimet poikkeavat toisistaan. Ainoastaan Afanasin (A1,1a), (A6), (A15) ja (B12), Nikiforin (A2) ja (B5), Ignatin (A8) ja (B14), Gennadin (A14) ja (B21) sekä Feodorin (A11) ja (B6) ja myös Feodorin (A19) ja (B22) nimet tavataan kummassakin taulukossa. Afanasin kohdalla on kuitenkin epäselvä, kumpi taulukon **A** kolmesta Afanasi -nimisestä ehdokkaasta vastaa taulukon **B** Afanasia. Heidän elämänsä kohdistettujen epätarkkojen vuosilukujen perusteella mitään konkreettista ei voida vielä päätellä. Toisin on Makarin tapauksessa, jossa taulukon **B** Makari (B17) on eri henkilö kuin taulukon **A** Makarit (A13) ja (A16), tätä tukevat myös kyseisten henkilöiden kuolinvuodet.

Helpottaakseni henkilöiden identifiointiprosessia Aleksanteri Syväriläisen oppilaiden/aikalaisten kohdalla, aineisto jaetaan kolmeen ehdolliseen ryhmään vertailutaulukon **C** mukaan. Ensimmäiseen ryhmään sijoitetaan Aleksanteri Syväriläisen aikalaiset, jotka esiintyvät ainoastaan taulukossa **B**, ja joista kaikki luvussa **3** analysoidut lähteet olivat yksimielisiä, Grigoria (B18) lukuun ottamatta. Taulukon **B** munkki Feodor (B6) on mahdollisesti taulukon **A** Feodor (A 11), jota selvitetäänkin tulevassa analyysissä. Muille nimille ei kuitenkaan löydy vastinetta taulukosta **A**.

Ensimmäisen ryhmän henkilöt ovat:

Stefan/Sergei (B1)
 Vassa/Varvara (B2)
 Johannes (B3)
 Feodor (B6)
 Tiihon (B7)
 Roman (B8)
 Antoni (B9)
 Leonti (B10, 10a)
 Irodion (B11,11a,11b)
 Jesaja (B13, 13a)
 Arseni (B15)
 Nikodim (B16)
 Makari (B17)
 Grigori (B18)
 Daniel (B19)
 Savvati (B20)

Toiseen ryhmään sijoittuvat henkilöt, jotka esiintyvät molemmissa taulukoissa **A** ja **B**, ja siten heitä pidetään sekä Aleksanteri Syväriläisen aikalaisina että hänen kunnioitettuna oppilanaan. Heitä ovat:

Afanasi (A1,1a), (A6), (A15), (B12)

Nikifor (A2), (B5)

Ignati (A8), (B14)

Gennadi (A14), (B21)

Feodor (A11), (B6)

Feodor (A19), (B22)

Tähän ryhmään sijoittuvat myös taulukon **A** Adrian Ondrusovalainen (A4) ja taulukon **B** Andrei Zavališin (B4), koska varhaisen perimätiedon mukaan hän on yksi ja sama henkilö

Kolmanteen ryhmään kuuluvat taulukon **A** henkilöt, joita kunnioitetaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina, mutta joita taulukon **B** lähteet (Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatestit) eivät kuitenkaan tunne. Heitä ovat:

Gennadi Vasojärveläinen (A3)

Joona Jaasjärveläinen (A5)

Dionisi Ostrovilainen (A7)

Kornili Ostrovilainen (A9)

Leonid Ostrovilainen (A10)

Ferapont Ostrovilainen (A12)

Makari Oredežilainen (A13)

Makari Roomalainen (A16)

Feodorit Kuolalainen (A17)

Aleksanteri Kuštalainen (A18)

Joona Šamin (A20)

Metropoliitta Filip (A21)

Kassian Solomanilainen (A22)

Joasaf Maasjärveläinen

4.1 Aleksanterin aikalaiset ja Syvärin luostarin munkit

Seuraavassa kerätään yhteen Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran antamat tiedot Aleksanterin aikalaisista, joille pyhittäjä Aleksanteri oli ehdoton auktoriteetti, ja jotka omistivat elämänsä luostarissa kilvoitukselle tai pyhiinvaellukselle. Asiakirjojen ja tutkimuskirjallisuuden avulla pyritään täydentämään kokonaiskuvaa Aleksanteri Syväriläisen aikalaisista ja heidän merkityksestään Syvärin tradition muotoutumisessa. Tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole kirjoittaa jokaisen henkilön täydellistä elämäkertaa, vaan osoittaa kyseisen henkilön historiallisuus, jos se on mahdollista, tai todeta persoonan legendanomainen luonne. Kumpikaan tehtävä ei ole helppo, koska Syvärin luostarin oman arkiston ja kirjaston 1500-luvun käsikirjoituksista ei ole säilynyt juuri mitään.

4.1.1 Aleksanterin sukulaiset

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittaja Irodion tietää kertoa Aleksanterin vanhemmista, jotka tutkimuksessa ovat taulukon B henkilöt Stefan/Sergei (B1) ja Vassa/Varvara (B2). Kirjoittajan mukaan ”jumalallisen nuorukaisen vanhemmat Stefan ja Vassa (Vasilissa) elivät Suur-Novgorodin alueella, Äänisniemen viidenneksessä Ojattijoen varrella Mantere-nimisessä kylässä, vastapäätä Ostrovskin Neitsyt Marian temppeliintuomisen luostaria”. Tempeliintuomisen (Введенский = Vvedenskin) luostari on historiallinen paikka, mutta sen perustamisvuosi jäi hämärään. Vuoden 1582 kirjurin verokirjassa löytyy kuitenkin maininta, että tuolloin luostarin hävittivät lähes kokonaan ruotsalaiset hyökkääjät. Entisen luostarin mailla asuivat pappismunkki Arkadi ja viisi vanhusta.²¹³ Vuoden 1620 verokirja kertoo, että Vvedenskin luostarin kirkot ja talous jälleenrakennettiin ja siellä asui munkkien lisäksi myös luostarin työläisiä.²¹⁴

Elämäkerran mukaan kolmen vuoden kuluttua Aleksanterin munkiksi vihkimisestä isä löysi hänet Valamon luostarista ja yritti taivuttaa hänet palaamaan takaisin kotiin. Heidän keskustelunsa tuloksena oli kuitenkin se, että pojan kehotuksesta isä päätti mennä Ostrovskin Vvedenskin luostariin, ja hänet vihittiin munkiksi nimellä Sergei. Myöhemmin myös Aleksanterin äiti vihittiin nunnaksi nimellä Varvara, luostarin nimeä ei tässä yhteydessä mainita. Molemmat kuolivat

²¹³ Nevolin 1853, 148–149; Zverinski 1892, 91.

²¹⁴ Историко-статистические сведения С. -Петербургской епархии 1873, 257.

kuitenkin pian, ja kuten aiemmin tässä tutkimuksessa todettiin, sen on täytynyt tapahtua vuoden 1477 jälkeen. 1800-luvun tutkimukset ovat sitä mieltä, että sekä Stefan että Varvara päätyivät molemmat Ostrovskin Vvedenskin luostariin. Sekaluostareita, joissa munkit ja nunnat kilvoittelivat yhdessä, esiintyi Novgorodin alueella vielä 1500-luvulla. Aleksanterin vanhemmat vihittiin siellä munkki Sergeiksi ja nunna Varvaraksi, ja kuoltuaan heidät haudattiin saman luostarin hautausmaalle.²¹⁵

Nykypäivänä Syvärin luostarin Internet-sivustosta löytyy tieto, että Aleksanterin vanhempia Sergei ja Varvara Ostrovilaisia kunnioitetaan pyhittäjinä. Heidän hautapaikkojensa päälle, entisen Teofanian temppelin paikalle, on asetettu kenotafit ja heitä muistetaan litaniassa.²¹⁶ Venäjän kirkkokalenterista löytyykin tieto, että Sergei Syväriläistä ja Varvara Syväriläistä muistetaan Novgorodin pyhien yhteisenä muistopäivänä (kolmas sunnuntai Helluntaista) sekä 30. elokuuta, heidän poikansa pyhän Aleksanteri Syväriläisen muistojuhlan yhteydessä. Heidän kuolinvuodekseen on ajoitettu vuosi 1474.²¹⁷ Lisänimen eroavuudesta huolimatta, kyseessä ovat kuitenkin henkilöt, joita nykykäytäntö toisessa tapauksessa kutsuu Ostrovilaisiksi heidän hautapaikkansa perusteella, ja toisessa Syväriläisiksi, jolloin heidät on poikansa kautta liitetty Syvärin traditioon.

1900-luvun alussa venäläinen historioitsija Golubinski toteaa Sergein ja Varvaran Aleksanteri Syväriläisen vanhemmiksi ja että heidät on haudattu Ostrovskin Vvedenskin luostarin alueelle, mutta hän pitää heitä kuitenkin kirkon kanonisoimattomina henkilöinä. Heidän lisänimiään Golubinski ei tunne.²¹⁸ Varvaran ja Sergein nimet esiintyivät muistelukirjoissa kuitenkin jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Todisteena siitä on maininta 1500-luvun Syvärin luostarin muistelukirjassa. Siinä sanotaan, että rukouspalveluksessa muisteltujen henkilöiden luettelossa tsaarien ja kirkonmiehien jälkeen luettiin pyhittäjä Aleksanterin perhekunnan jäsenten nimet.²¹⁹

On oletettava, että 1500-luvulla samassa yhteydessä muisteltiin myös Aleksanterin veljeä Johannesta (B3). Hänestä ei kuitenkaan löydy historiallista tietoa. Elämäkerran mukaan Johannes oli Aleksanterin vanhin veli ja tuli Syvärin alueelle heti, kun sai tietää Aleksanterin

²¹⁵ История Российской иерархии, часть V, 1813, 378 – 379; Zverinski 1892, 91; Suuriruuhntinas Fjodor I:n asiakirja Vvedenskin Ojatin luostarille vuodelta 1597. Историко-статистические сведения С.-Петербургской епархии 1873, 259; Описание Александро-Свирского монастыря 1901, 13,14.

²¹⁶ Свв. преподобные Сергей и Варвара Островские, www-sivut.

²¹⁷ ПЦК 2003, 89, 91.

²¹⁸ Golubinski 1903, 366.

²¹⁹ Рукописи Александро-Свирского монастыря 1901, 3.

kilvoituspaikasta. Kertomuksella heidän kilvoituselämästään on siten aivan erityinen merkitys. Kuten edellä tässä tutkimuksessa on todettu, että veljesten erimielisyydet kuvastavat 1400-luvun loppupuolella nousutta kiistaa Nil Sorskin ja Joosef Volokolamskin välillä, joten on ilmeistä, että koko tapahtuma on liitetty pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertaan muistutukseksi Joosef Volokolamskilaisen linjan voitosta. Kertomuksessa Aleksanteri on epäsuoranaisesti asetettu Joosefin linjan ”kannattajaksi”. Tapahtuman esiintyminen tekstissä tuki sitä kirkkopoliittista linjaa, jota metropoliitta Makari harjoitti 1500-luvun puolivälissä, kun Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta kirjoitettiin. Kuitenkin tekstiin syntyi ristiriita, jota elämäkerran kirjoittaja ei huomionnut. Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrasta käy nimittäin ilmi, että Aleksanteri rakasti ennen kaikkea hiljaisuutta ja toivoi viettävänsä loppuelämänsä erakkona. Tässä vakaumuksessa hän viettikin Syvärin alueella ensimmäiset 22 vuotta.²²⁰

Aivan kuviteltu henkilö Johannes ei kuitenkaan ole, mikäli suullinen tieto hänen olemassaolostaan on kulkeutunut elämäkertakirjoittaja Irodionille. 1500-luvun pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Johanneksen haudan sijainnista ei ole mainintaa, mutta vuoden 1905 elämäkerran versiossa haudan sijainti on ilmoitettu: erakkolan alue. Tämä kertoo siitä, että Aleksanterin perheen jäsenten kunnioittamisen traditiota on vaalittu ja edelleen kehitetty. Nykyisin munkki Johannesta muistetaan Syvärin luostarissa Aleksanterin perhekuuntaan kuuluvana. Samassa yhteydessä muistetaan myös toista munkki Johannesta, skeemamunkki Markelia sekä nunna Fotinia.²²¹ Lisätietoa heistä Syvärin luostarilla ei ilmeisesti ole.

Mielenkiintoinen tieto löytyy kuitenkin Golubinskin tutkimuksen liitteestä numero 9.²²² Sen mukaan vuonna 1721 Syvärin luostarin arkkimandriitta Kirilin aloitteesta oli alkanut tutkimusprosessi, jonka tarkoituksena oli selvittää erään munkki Markelin pyhimyskulttia. Kansan keskuudessa Markelia pidettiin pyhänä, hänelle oli kirjoitettu tropari ja maalattu ikoni. Syvärin luostarin alueella hänelle oli myös rakennettu tsasouna, jonka alla oletettiin sijaitsevan hänen pyhäinjäännöstensä. Pyhän Synodin lähettilään toimesta tehdyn tarkistusraportin mukaan, tsasouna purettiin ja maaperä sen alla tutkittiin perusteellisesti, mutta mitään maatumattomia pyhäinjäännöksiä ei löydetty. Paikalta löytyi ainoastaan hyvin vanhoja luita ja kolme pääkalloa eri suunnista. Niinpä 6.4.1722 päivätyssä Pyhän Synodin päätöksessä kiellettiin kyseisen munkki Markelin pyhänä kunnioittaminen.

²²⁰ РНБ Погод, 874, 475, (58); Житие 1905, 48.

²²¹ Монах Иоанн, www-sivut.

²²² Golubinski 1903, 447, 448.

Pyhän Synodin selvitystarkastus johti Markelin kunnioittamisen kultin kumoamiseen, mutta samalla se todistaa, että Syvärin luostarin alueelta löytyi vanhoja hautoja, joihin mahdollisesti olikin haudattu Aleksanterin aikalaisia, ehkä hänen perhekuntansa jäseniä, joita kansan perinne ajan kuluttua rupesi kunnioittamaan pyhinä.

4.1.2 Luostarin munkit ja pyhiinvaeltajat

4.1.2.1 Munkit Feodor, Tiison ja Savvati

Munkit Feodor (B6) ja Tiison (B7) mainitaan Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Pyhän Kolminaisuuden kirkon rakentamisen yhteydessä. Elämäkerran kirjoittajan mukaan vuonna 7016 (1508) itse Pyhä Kolminaisuus ilmestyi Aleksanterille ja kehotti häntä kokoamaan veljestön ja rakentamaan kirkon.²²³

Kehotus johti tekoihin. Ensimmäinen niistä oli Aleksanterin vihkiminen papiksi. Elämäkerrasta käy ilmi, että Aleksanterin vihki papiksi arkkipiispa Serapion todennäköisesti Novgorodissa, hiippakunnan pääkaupungissa. Pian tämän jälkeen aloitettiin kirkon rakentaminen. Elämäkerran mukaan kirkon valmistuttua Aleksanterin kaksi oppilasta munkit Feodor ja Tiison kävivät Novgorodissa asti pyytämässä lupaa kirkon vihkimiseen, mutta he eivät tavanneet oman hiippakuntansa arkkipiispa Serapionia, koska kertomuksen mukaan tämä oli tsaarin käskystä Moskovassa. Samassa yhteydessä mainitaan Kolomnan piispa Mitrofan ja Venäjän hallitsija suuriruhtinas Vasili III, jotka molemmat olivat tuolloin Novgorodissa. Elämäkerran mukaan Vasili III oli silloin valloittanut juuri Pihkovan²²⁴.

Edellä esitetyn tapauksen avulla voidaan tarkentaa tapahtumien ajankohtaa. Aleksanterin papiksi vihkimisvuotta ei mainita, mutta vihkimisen suorittajana mainitaan Novgorodin arkkipiispa Serapion, joka astui virkaan 15. tammikuuta vuonna 1506.²²⁵ Novgorodiin menneet Aleksanterin oppilaat eivät enää tavanneet Serapionia, joka vielä arkkipiispana lähti Moskovaan. Venäläisistä kronikoista löytyy tieto, että vuonna 7017 (1509) Moskovassa pidetyn kirkolliskokouksen

²²³ РНБ Погод. 874, 475 об.–477 (59–60).

²²⁴ РНБ Погод. 874, 477–478 (60–61).

²²⁵ Serapion toimi Novgorodin arkkipiispana 1506–1509, kuoli vuonna 1516 ja hänet kanonisoitiin vuonna 1559. Tihomirov 1895, 78–100; Русские святые 2000, 206–208.

päätöksellä Novgorodin arkkipiispa Serapion erotettiin virasta,²²⁶ joten Aleksanteri vihittiin papiksi vuoden 1506 jälkeen, mutta kuitenkin ennen vuotta 7017 (1509). Samojen kronikkojen mukaan elämäkerrassa mainittu Mitrofan on historiallinen henkilö, joka oli Kolomnan piispana vuoteen 7026 (1516)²²⁷ ja voi hyvinkin olla vihkimisluvan antaja. Tästä päätellen, Aleksanterin oppilaat Feodor ja Tiison vierailivat Novgorodissa vuoden 7017 (1509) tienolla.

Elämäkerran kirjoittaja mainitsee vielä yhden seikan, joka on huomionarvoinen. Suuriruhtinas Vasili III kerrotaan, että hän valloitti Pihkovan. Tämä itsenäisyyden riistäminen tapahtui vuonna 1510. Epäselväksi jää, mainitsiko kirjoittaja elämäkertaa laatiessaan tuon tiedon ikään kuin lisäyksenä Vasili III ansioihin vai ajatteliko hän kronologisesti tapahtuman yhteydessä Syvärin luostarin historiaa. Molemmat vaihtoehdot ovat varteenotettavia. Vertailemalla elämäkerrassa mainittuja faktoja tulee esiin vuoden viive, joka tarkoittaa, että Feodor (B6) ja Tiison (B7) mahdollisesti vierailivat Novgorodissa vuonna 1510, Pihkovan valloittamisen jälkeen.

Mitään muuta tietoa kyseisistä munkeista pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrasta ei löydy. Todetaan vain, etteivät Feodor ja Tiison olleet pappismunkeja, koska elämäkerrassa tässä kohden ei mainita muita jumalanpalveluksen toimittajia, paitsi ”pyhittäjä Aleksanteri, joka ensimmäisenä meni kirkkoon jumalanpalvelukseen ja viimeisenä hän myös lähti sieltä pois palveluksen päätyttyä”. Todennäköisesti luostarin perustamisen alkuvaiheessa Aleksanteri oli ainut pappisvihkimyksen saanut munkki.²²⁸

Munkki Savvati mainitaan *Aleksanterin kuoleman jälkeen tapahtuneet ihmeet* -osiossa. Kerrotaan, että munkki Savvati (B20) oli suoranainen pyhittäjä Aleksanterin oppilas ja rippilapsi, jonka Aleksanteri vihki myös munkiksi Syvärin luostarissa. Aleksanterin kuoleman jälkeen munkki Savvati, joka oli luonteeltaan raivokas, jätti tutun kilvoittelupaikkansa ja siirtyi erääseen kaupunkilaisluostariin. Hän joutui kuitenkin palaamaan takaisin erään tapahtuman jälkeen. Kuten elämäkerran kirjoittaja Irodion (B11a) kertoo: ”Olleessaan poissa Syvärin luostarista Savvati sairastui vakavasti ja alkoi syntejänsä katuen rukoilla pyhältä Aleksanterilta parannusta. Aleksanteri saapui hänen luokseen näyssä mukanaan Solovetskin luostarin perustajat pyhät Zosima ja Savvati. Heidän rukouksillaan munkki tuli terveeksi. Tämän jälkeen munkki Savvati kiirehti takaisin Syvärin

²²⁶ ПСРЛ 1965, т. 13, стр. 11.

²²⁷ ПСРЛ 1965, т. 13, стр. 29.

²²⁸ РНБ Погод. 874, 479–482 об. (63–67).

luostariin Jumalaa ja hänen pyhiään kiittäen.”²²⁹ Mitään muuta munkki Savvatin elämästä Syvärin luostarissa tai sen ulkopuolella ei voida sanoa mainitun kertomuksen perusteella.

Kertomus munkki Savvatista on kuitenkin merkillinen sen takia, että elämäkertatekstin mukaan tapaukseen liittyvät pyhän Aleksanterin lisäksi kaksi Solovetskin luostarin pyhää, Zosima ja Savvati. Historioitsija Golubinskin teoksesta löytyy tieto, että Zosima ja Savvati Solovetskilaiset kanonisointiin koko Venäjän kirkon pyhiksi vasta vuonna 1547 Moskovassa pidetyssä kirkolliskokouksessa.²³⁰ Mutta jo sitä ennen heitä kunnioitettiin pyhinä paikallisesti. Molempien muistopäivät, jotka määräytyivät heidän kuolinpäiviensä mukaan (Savvatin 27.9.1435 ja Zosiman 17.4.1478), tunnettiin jo ennen vuotta 1540. Mainittuna vuonna Zosiman ja Savvatin muistoksi perustettiin sivualttari erään Novgorodissa sijaitsevan kirkon yhteyteen.²³¹ Venäläinen historioitsija, hagiografian tutkija Kljutševski toteaa, että Zosima ja Savvati Solovetskilaisten elämäkerta syntyi jo 1400-luvun loppupuolella ja sen säilynyt käsinkirjoitettu versio ajoittuu vuoteen 1503.²³²

Aleksanteri vihki Savvatin (B20) Syvärin luostarissa munkiksi ennen vuotta 1533. Ilmiselvää on, että pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas ja rippilapsi sai munkkinimekseen Savvati pyhän Savvati Solovetskilaisen mukaan. Ortodoksisen tradition mukaan munkkivihkimyksestä lähtien Savvati Solovetskilainen oli munkki Savvatin (B20) taivaallinen suojelija ja esirukoilija. On johdonmukaista ajatella, että sairastuneen munkki Savvatin (B20) kertoman mukaan parannusunessa hänelle ilmestyi rippi-isä Aleksanterin kanssa myös taivaallinen auttaja Savvati Solovetskilainen. Zosima Solovetskilaisen läsnäolo tapahtumassa vahvistaa vain sen perinteen, että heillä oli Savvati Solovetskilaisen kanssa jo silloin yhteinen kultti.

Yllä sanotusta seuraa, että Syvärin luostarissa Zosima ja Savvati Solovetskilaisia kunnioitettiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Syynä tähän voi olla se, että Aleksanteri Syväriläisellä ja Savvati Solovetskilaisella on mahdollinen yhtymäkohta, kilvoittelupaikka Valamon saarella. Hagiografisen kirjallisuuden mukaan, pyhää Savvati Solovetskilaista pidetään Valamon luostarin kasvattina.²³³ Mikäli Aleksanteri nuorena 1400-luvun lopussa todellakin kilvoitteli Valamossa, hän oli väistämättä tietoinen Valamon luostarista 1400-luvun alussa pohjoiseen erämaahan lähteneestä ja

²²⁹ РНБ Погод. 874, 507–508 об. (95–97).

²³⁰ Golubinski 1903, 100.

²³¹ Golubinski 1903, 83.

²³² Kljutševski 2000, 621–623.

²³³ Русские святые 2000, 589.

siellä menestyneestä Savvatista. On otettava huomioon kuitenkin se, että molemmissa tapauksessa hagiografisen tekstin historiallinen luotettavuus on kyseenalaista.

Todennäköisin syy Zosima ja Savvati Solovetskilaisten kultin leviämislle ennen heidän yleiskirkollista kanonisointiaan lienee se, että ilmiölle oli olemassa tilaus. 1400-luvun loppupuolella Moskovan valta etsi tukea ja lisää verotuloja. Venäjän rajaseudulla sijaitsevat luostarit olivatkin sellainen käyttämätön voimavara, jota alettiin kehittää valtion valtaa hyödyntämällä. Suuriruhtinainien lahjoitusten avulla vaatimaton Solovetskin luostari rupesi keräämään omaisuutta. Paikallisia asukkaita kastettiin kristinuskoon, ja näin heistä tuli pysyviä veronmaksajia. Samalla kehitettiin luostarin perustajien kultti. Aineisto Zosiman ja Savvatin elämäkerta varten kerättiin ensimmäistä kertaa Novgorodin arkkipiispa Gennadin (1484–1504) kehotuksesta. Myöhemmin metropoliitta Makari, joka jo Novgorodin arkkipiispana ollessaan (1526–1542) kiinnitti huomiota kirkon elämän kehnoon tasoon, ja joka tunnetaan Moskovan vallan tukijana, edesauttoi Zosima ja Savvati Solovetskilaisten pyhiksi julistamista. Näin valtion ja kirkon intressit toteutuivat rinnakkain.²³⁴

4.1.2.2 Luostarin taloudenhoitajat Roman ja Arseni

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkertatekstissä mainitaan kaksi luostarin taloudenhoitajaa Roman (B8) ja Arseni (B15). Taloudenhoitajaksi luostarissa valittiin oppinut ja etevä munkki, koska työtehtävä vaatii laskutaitoa ja tarkkaavaisuutta. Taloudenhoitaja oli vastuussa luostarin ruokavarastosta, sen tuloista ja menoista. Hänen tehtävänsä kuului myös luostarin keittiön toiminnan turvaaminen aineksineen. Mielenkiintoista on, että tällainen taloudenhoitajan toimi esiintyi Syvärin luostarissa jo heti vuoden 1508 jälkeisenä kautena, juuri silloin kun taloudenhoitaja Roman mainitaan Aleksanterin elämäkerrassa ensimmäistä kertaa. Tämä viittaa siihen, että Aleksanterin papiksi vihkimisestä ja ensimmäisen luostarin kirkon rakentamisesta alkoi myös nopea Syvärin luostarin infrastruktuurin järjestäytyminen.

Hagiografisen kertomuksen perusteella voidaan sanoa, että munkki Roman (8) oli Aleksanterin aikalainen, veljestön jäsen ja igumenin alainen. Roman ja Aleksanteri tunsivat toisensa hyvin, koska olivat viettäneet yhdessä monia kilvoitusvuosia. Näin on ymmärrettävä elämäkerran kirjoittaja

²³⁴ Ks. myös J. Korpela, Solovetskin luostari ja Venäjän Pohjois-Karjalan varhainen ortodoksisuus, *Ortodoksia* 50, 2005, 61–81.

Irodionin (11a) maininta siitä, että taloudenhoitaja Roman oli kertonut hänelle paljon tarinoita pyhittäjä Aleksanterista. On mahdollista, että vuoden 1508 tienolla Roman oli jo vanha ja voimaton, eikä tästä johtuen itse pystynyt suoriuttamaan veden ja polttopuun kantotoimista, vaan joutui joka kerta etsimään apua kyseisiin tehtäviin, kuten elämäkerta kertoo.²³⁵

Edellä sanotun valossa tulee ymmärretyksi myös se, että jo ennen Aleksanterin kuolemaa vuonna 1533 Syvärin luostarissa oli tapahtunut sukupolven vaihdos. Nimittäin vuoden 1525 jälkeisessä tapahtumassa²³⁶ elämäkerta mainitsee uuden taloudenhoitajan Arsenin (B15). Kertomuksessa Arseni kuulostaa nuorelta työkykyiseltä munkilta. Hän suoriutuu yksin fyysisesti raskaistakin tehtävistä, kuten 1500-luvun käsikirjoituksen ihmekertomuksessa numero viisi kerrotaan. Lisäksi igumeni Aleksanteri kutsuu häntä lapseksi, joka myös viittaa siihen, että heillä mahdollisesti oli ikäero.²³⁷ Myöhemmästä Arsenin (B15) kohtalosta elämäkerrassa ei ole mainintaa.

4.1.2.3 Pyhiinvaeltajat, Aleksanterin rippilapset Grigori ja Daniel

Vuoden 1905 pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa ja sen valamolaisessa versiossa mukana oleva ihmekertomus Aleksanterin rippilapsesta Grigorista (18) Pidmajärveltä ja hänen naapuristaan Simeonista puuttuu 1500-luvun elämäkerran käsikirjoituksesta. Edellä tässä tutkimuksessa todettiin, että tämä selittyy sillä, että kertomus Grigorista on myöhempi lisäys elämäkertaan, jota ei ollut vielä 1500-luvun elämäkerran tekstissä ja esiintyy elämäkerran redaktioissa vasta 1600-luvulta alkaen.²³⁸ Grigorin persoona on tuskin kuitenkaan fiktiivinen. Paikkakunta nimeltä Pidmajärvi on todellinen. Se sijaitsi lähellä Syvärin luostaria ja kuului Vaasen pogoostaan. Tiedot siitä löydetään 1500-luvun verokirjasta.²³⁹ Lisäksi on myös mahdollista, että paikallisissa piireissä säilynyt suullinen kertomus Grigorista liitettiin myöhemmin kirjallisena Aleksanterin elämäkertatekstiin.

Kertomus Danielin näystä sen sijaan on mukana kaikissa kolmessa tässä tutkimuksessa analysoidussa pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran versiossa. Legendaarinen kertomus

²³⁵ РНБ Погод. 874, 479–479 об., (63).

²³⁶ Tapahtuman ajankohdaksi todettiin kivi­kir­kon rakentamisen kausi, ks. edellä tässä tutkimuksessa luku 3.3.1.2.

²³⁷ РНБ Погод. 874, 498–499 (84–86).

²³⁸ ks. Siilin 2001, 30.

²³⁹ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 842v, 843, 862, 887a, 890 v, 894; Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 95–114.

sisältää sekä ihmekertomuksen aineksen että pyhän Aleksanterin tulevan kultin peruselementtejä. Tapahtuma ajoittuu vuoteen 7033 (1525), samoihin aikoihin kivikirkon rakentamisen kanssa. Kertomuksessa Aleksanterin hengellinen lapsi, uskollinen oppilas Daniel (19), joka ei kuitenkaan ollut munkki, näki näyn, jossa pyhittäjä Aleksanteri oli paratiisissa veljestön²⁴⁰ (1500-luvun käsikirjoituksen mukaan) tai oppilaidensa²⁴¹ (valamolaisen käsikirjoituksen N 212 ja vuoden 1905 elämäkerran version mukaan) ympäröimänä. Tulkinnassa tapahtunut muutos viittaa pyhän Aleksanteri Syväriläisen ja hänen oppilaidensa kultin kehitykseen ja muotoutumiseen 1900-luvulle tultaessa.

Danielin näky on erittäin merkittävä ja tärkeä kertomus Syvärin luostarin perustajan Aleksanterin kunnioittamisen kultin kehittymisen kannalta ja siksi se on sisällytetty Aleksanterin elämäkertaan jo varhaisessa vaiheessa. Se ikään kuin todistaa Aleksanterin pyhydestä. Mutta oliko itse Daniel historiallinen henkilö? Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Danielista kerrotaan, että hän oli erittäin hurskas kristitty ja asui 30 kilometrin etäisyydellä Syvärin luostarista. Ammatiltaan hän oli kauppias, ansaitsi hyvin ja pystyi tekemään paljon lahjoituksia Syvärin luostarille. Danielista tiedetään myös, että hän oli Aleksanterin hengellinen lapsi ja kävi usein luostarissa hengellisen opettajansa luona.

Danielin asuinpaikkaa ei mainita nimeltä. Kertomuksen lopussa on kuitenkin mielenkiintoinen lisäys: ”Sitten enkelit veivät Danielin joen rannalle lähelle hänen kotikyläänsä, jossa seisoi uusi kirkko... Siihen paikkaan, jonka enkelit näyttivät Danielille näyssä, tämä rakensi myöhemmin kirkon Pyhä Johannes Krysostomoksen kunniaksi”.²⁴² Tuolloin Johannes Krysostomos ei ollut vielä tuttu pyhä Karjalassa, siksi Danielin valinta on yllättävä. Menestyvänä kauppiasana Danielilla oli ehkä yhteyksiä Etelä-Venäjään tai jopa Kreikkaan, jossa hän sai kuulla tuosta suuresta opettajasta. Joka tapauksessa kirkonnimen valinta on ainutlaatuinen ja sen perusteella voidaan löytää Danielin mahdollinen asuinpaikka.

Vuoden 1563 verokirjasta löytyy tieto, että ”Pirkkinän kylässä on toimiva Nikolaos ihmeidentekijän kirkko ja siihen kuuluu myös Johannes Krysostomokselle pyhitetty sivualttari.”²⁴³ Kuitenkin jo vuoden 1582 verokirjassa on maininta, että ”Rožestvenskin pogostalla, Pirkinitšissa (Pirkkinän

²⁴⁰ РНБ Погод. 874, 487–490 об. (72–76).

²⁴¹ Житие 1905, 78.

²⁴² РНБ Погод. 874, 489 об. (75).

²⁴³ Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563, 69. Материалы по истории Карельской АССР 1930, 75.

kylässä), joka on Syvärin joen rannalla ...on entisen Nikolaos ihmeidentekijän kirkon paikka, johon kuului myös Johannes Krysostomoksen sivualttari. Kirkon hävittivät suomalais-ruotsalaiset hyökkääjät vuonna 7089 (1581).”²⁴⁴ Pyhän Johannes Krysostomoksen pyhäkkö on ainut verokirjoissa mainittu sen niminen rakennus. Lisäksi Pirkkinän kylä, paikka, jossa pyhäkkö sijaitsi, sopii elämäkerrassa kuvattuun kontekstiin. Oletettavasti kyseessä onkin Danielin kotikylä ja hänen rakentamansa pyhäkkö.

Voidaan siis päätellä, että historiallinen henkilö Daniel (19) Pirkkinästä oli Aleksanterin oppilas. Aleksanterin kunnioitus pyhänä on nivottu Danielin näkykertomukseen, jota elämäkerran kirjoittaja Irodion (11a) hyödynsi kirjoitustyössään. Kaiken lisäksi rakentamalla kirkon Daniel vahvisti oman vakaumuksensa, että näky oli hänelle todellisuutta, toisin sanoen Daniel piti Aleksanteria suurena opettajana ja pyhänä jo hänen eläessään. Valitettavasti Danielin rakentaman kirkon historia ei ollut pitkä, se ulottuu noin vuodesta 1525 vuoteen 1581.

4.1.2.4 Munkki Antoni ja pappismunkit Leonti, Irodion, Jesaja ja Nikodim

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat munkki Antoni (B9) ja pappismunkit Leonti (B10, 10a), Irodion (B11, 11b), Jesaja (B13, 13a) ja Nikodim (B16)

Munkit Antoni (B9), Leonti (B10) ja Irodion (B11) mainitaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Syvärin luostarin kivikirkon rakentamisen yhteydessä eli vuoden 1525 tienolla. Silloin pyhittäjä Aleksanteri suunnitteli uuden Pyhän Kolminaisuuden kivikirkon rakentamista entisen puukirkon tilalle. Samalla hän lähetti kolme omaa oppilastaan Antonin, Leontin ja Irodionin suuriruhtinas Vasili III luo pyytämään taitavia mestareita kivikirkon rakennustöihin. Lähettiläät suorittivat tehtävänsä mainiosti. Suuriruhtinaan vastaus oli myönteinen ja pian uusi kirkko oli pystytetty.²⁴⁵ Kertomuksessa lähettiläiden persooniin ei kohdisteta paljon huomiota. Tiedetään vain, että Aleksanteri itse valitsi heidät tehtävän suorittajiksi, koska todennäköisesti tunsivat heidät hyvin ja luotti heihin. Pappismunkkeja he eivät ilmeisesti silloin vielä olleet, siitä ei ole ainakaan mainitua. Elämäkertakirjoittaja nimittää Antonia, Leontia ja Irodionia paitsi pyhittäjä Aleksanterin oppilaiksi myös vanhuksiksi. Kertomuksessa heillä on kuitenkin toisarvoinen rooli, päähenkilö siinä on suuriruhtinas Vasili III.

²⁴⁴ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 785; Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 73.

²⁴⁵ РНБ Погод. 874, 485–487 (70–72).

Ensisilmäyksellä kertomuksessa hämmästyttää suuriruhtinas Vasilin vieraanvaraisuus ja anteliaisuus. Elämäkerran mukaan Vasili III vastaanotti iloiten pyhittäjä Aleksanterin pyynnön ja toteutti sen moninkertaisesti. Herää kysymys, näinkö helposti luostarit saivat aikoinaan avustuksia hallitsijoilta? Vastaus löytyy suuriruhtinaan vastapyynnöstä. Elämäkerran mukaan Vasili III oli kuullut jo aiemmin pyhittäjä Aleksanterin moitteettomasta kilvoituselämästä ja hänen parantajan lahjastaan. Hän pitääkin pyhittäjä Aleksanteria ihmeidentekijänä. Lahjoittamiaan maallisia lahjoja vastaan suuriruhtinas Vasili III pyytää Aleksanterin esirukouksia, joiden aiheena on ensisijaisesti suuriruhtinaan toive elää pitkään ja saada perillisiä. Tämä pyyntö on sopusoinnissa historiallisten tapahtumien kanssa.

Asia on näet niin, että suuriruhtinas Vasili III vietti kaksikymmentä vuotta lapsettomassa avioliitossa ennen kuin hän tammikuussa vuonna 1526 meni 46-vuotiana toistamiseen naimisiin ja otti vaimokseen nuoren Jelena Glinskajan. Lapsen saanti oli sekä perheen onnen että valtion turvallisuuden kannalta tärkeä asia.²⁴⁶ Lasta kuitenkin jouduttiin odottamaan vuoteen 1530 saakka, jolloin hallitsijaparin ensimmäinen poika, Ivan, syntyi 25. elokuuta.²⁴⁷ Elämäkerran kirjoittaja korostaa Aleksanterin rukouksen tärkeyttä lapsen saamiseksi senkin takia, että pyhittäjänsä rukouksen tähden Vasili III:lle syntynyt lapsi Ivan (Iivana IV) oli elämäkerran kirjoittamisen aikana vallassa.

Elämäkerran mukaan Pyhän Kolminaisuuden kivikirkkoa Syvärin luostarissa alettiin rakentaa veljestön vastustamisesta huolimatta. Ainoastaan Aleksanteri pysyi alusta asti vakaasti omassa päätöksessään. Hämärän peitton jää, oliko sittenkin uuden kirkon rakentaminen Aleksanterin oma idea, vai tuliko ehdotus lahjoituksen muodossa ylhäältä suuriruhtinaalta. Tuloksena oli ainakin molempien osapuolten hyöty.

Pappismunkki Jesaja (B13) esiintyy ensimmäisen kerran pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Neitsyt Marian suojeluksen kirkon rakentamisen yhteydessä. Se tapahtui muutama vuosi ennen Aleksanterin kuolemaa. Eräänä yönä Aleksanteri yhdessä kuuliaisuusveli Afanasin kanssa sai nähdä Jumalanäidin ilmestyvän. Näyn päätyttyä Aleksanteri kutsui luokseen oman

²⁴⁶ «В декабре 1527 года Василий Иванович прибыл в Тихвин помолиться Пречистой Богородице о своём здравии и спасении и 'чтобы Господь Бог даровал ему плод чрева', вызвал туда для совокупной молитвы и архиепископа Макария, который пел молебны соборне с игумены и священники и божественную литургию совершал о государском здравии и всего православного христианства». ПСРЛ т. VI, стр 283, viite Tihomirov 1895, 139.

²⁴⁷ Warnes 2004, 28–29.

hengellisen isänsä Jesajan ja kertoi hänelle tapahtuneesta.²⁴⁸ Tästä katkelmasta selviää, että tapahtuman aikana Syvärin luostarissa hengellisenä isänä oli pappismunkki, ohjaajavanhus Jesaja. Kirjoittajan mukaan hän tuli näyn jälkeen nopeasti paikalle ja vietti loppuyön Aleksanterin kanssa rukoillen ja Jumalaa kiittäen. Todennäköisesti Jesaja asui luostarissa ja oli tavattavissa kellon ympäri. Hän oli mahdollisesti Aleksanteria nuorempi, mutta asemasta päätellen arvostettu henkilö.

Kuolemansa lähestyessä vähän ennen vuotta 1533 Aleksanteri kutsui veljestön koolle ja piti heille jäähyväispuheen. Siinä Aleksanteri määräsi työnsä jatkajaksi neljä igumeniehdokkaasta: pappismunkit Jesajan, Nikodimin, Leontin ja Irodionin. Näistä neljästä nimestä kolme on jo tavattu aiemmin tekstissä. Kuten edellä jo oletettiin, pappismunkki Jesaja (B13a) on sama kuin pappismunkki Aleksanterin hengellinen isä Jesaja (B13), pappismunkki Leonti (B10a) on sama kuin hallitsijan luo lähetetty lähettiläs Leonti (B10) ja pappismunkki Irodion (B11b) on sama kuin hallitsijan luo lähetetty lähettiläs Irodion (B11) ja pyhän Aleksanterin elämäkerran kirjoittaja Irodion (B11a). Ainoastaan pappismunkki Nikodimin (B16) nimi on uusi. Luotettavaa munkki Antonia (B9), joka yhdessä Leontin (B10) ja Irodionin (B11) kanssa kävi hallitsijan, suuriruhtinas Vasili III luona, ei mainita tässä yhteydessä. Hän joko ehti kuolla tai häntä ei ollut vihitty pappismunkiksi. Elämäkerran kirjoittajan mukaan Aleksanteri toivoi, että igumeniksi tulisi se, jonka Jumala näkee sopivaksi ja jonka Novgorodin arkkiepiispa Makari siunaa tehtävään.

Syvärin luostarin historiasta tiedetään, että Aleksanterin kuoleman jälkeen Syvärin luostarin igumenin tehtävissä olivat ensin pappismunkki Jesaja (B13a) ja sen jälkeen pappismunkki Nikodim (B16). Heidät mainittiin luostarin synodikissa. Tiedetään, ettei heidän kummankaan igumenikautensa ollut pitkä.²⁴⁹ Samassa lähteessä Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittaja, joka on sama henkilö kuin igumeniehdokas Irodion (B11b), on merkitty Syvärin luostarin igumeniksi vuoteen 1545 asti. Todennäköisesti igumeni Irodionista kertoo myös luostarin arkistosta löytynyt käsikirjoitus, jonka mukaan igumeni Irodionin käskystä valmistettiin kirkonkello. ”Vuonna 1743 eräästä ruotsalaisesta kirkosta löydettiin kirkonkello, jonka kyljessä oli venäjänkielinen kirjoitus: ’Tämä kirkonkello on valettu Pyhän Kolminaisuuden Aleksanterin luostariin igumeni Irodion Kotšnevin käskystä, suuriruhtinas Iivana IV Julman ja Novgorodin arkkiepiispa Feodosin aikana.’ Ruotsalaisten hallussa kirkonkello pysyi 112 vuotta”.²⁵⁰

²⁴⁸ РНБ Погод. 874, 496–498 (82–84).

²⁴⁹ История Российской иерархии, часть VI, 1815, 51; Описание Александрo-Свирского монастыря 1901, 169.

²⁵⁰ Описание Александрo-Свирского монастыря 1901, 28.

Suuriruhtinas Iivana IV Julman (1533–1584) valtakauden ja arkkipiispa Feodosin (1542–1551) toimikauden perusteella tarkennettu Irodion Kotšnevin igumenikausi sopii hyvin kuvaan.

Historioitsija Barsov mainitsee omassa tutkimuksessaan Syvärin luostarin igumenit Aleksanterin kuoleman jälkeen. Hän ei erottele heidän toimintakausiaan, vaan yhdistää ne seuraavalla tavalla: ”2. Jesaja, 3. Nikodim, 4. Irodion, 5. Veniamin, 6. Afanasi ja 7. Isidor; 1533–1615”.²⁵¹ Myös Barsov mainitsee Syvärin luostarin synodikin, joka todennäköisesti oli ainut lähde, joka kertoi Aleksanterin kuoleman jälkeen toimineista igumeneista.²⁵² Akateemikko Strojev vahvistaa asian tunnetussa teoksessaan *Venäjän kirkon esimiesten ja luostarien johtajien luettelo*. Hänen mukaansa Aleksanteri Syväriläisen igumenikauden vv. 1508–1533 jälkeen luostarin johtajina olivat Jesaja, Nikodim ja Irodion. Irodionin kohdalla mainitaan vuosi 1545.²⁵³

Pyhittäjä Aleksanterin esittämistä neljästä ehdokkaasta kolme henkilöä Jesaja (B13, B13a), Nikodim (B16) ja Irodion Kotšnev (B11, B11a, B11b), saivat vuoronperään toimia Syvärin luostarin igumenina. Tiheä vaihtuvuus johtui mahdollisesti heidän korkeasta iästään. Viimeisenä heistä oli igumenina Irodion ainakin vuoteen 1545. Tämän vahvistaa myös se tieto, että vuonna 1545 laaditun Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittajaksi on merkitty Syvärin luostarin igumeni Irodion.²⁵⁴ Syvärin luostarin perinteen mukaan igumeni Irodion kuoli vuonna 1545.²⁵⁵ Tämän lisäksi on mainittava myös tsaari Iivana IV Julman Syvärin luostarille vuonna 1547 antama lahjoituskirja, joka on osoitettu igumeni Rodionille (Irodionille) ja veljestölle.²⁵⁶ Tämä tieto pidentää Irodionin igumenikautta vielä ainakin kahdella vuodella. Irodionin persoonasta ja hagiografina toiminnasta puhutaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

²⁵¹ Barsov 1867, 5.

²⁵² Syvärin luostarin 1500-luvun asiakirja-arkisto ei ole säilynyt. Solovjeva 1999, 6.

²⁵³ Strojev 1877, palstat 991–992.

²⁵⁴ РНБ Погод. 874, 442 (23).

²⁵⁵ Описание Александрo-Свирскаго монастыря 1901, 4; Игумены Исаия, Иродион и Никодим, www-sivut.

²⁵⁶ «Грамота с прочетом царя Ивана Васильевича Александрo-Свирскому монастырю на податные, судебные и др. льготы апреля 1547 г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 151–154.

4.1.3 Syvärin luostarin historian kannalta tärkeät henkilöt

4.1.3.1 Arkkipiispa Makari

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran mukaan Aleksanteri toivoi, että hänen kuolemansa jälkeen luostarin igumeniksi tulee se, jonka Jumala näkee sopivaksi ja jonka Novgorodin arkkipiispa Makari siunaa tehtävään.²⁵⁷ Kyseessä on sama Novgorodin arkkipiispa Makari, joka vuoden 1526 jälkeen vihki Syvärin luostarissa Pyhä Kolminaisuuden kivikirkon käyttöön.²⁵⁸ Novgorodin arkkipiispa Makari (B17) oli pyhittäjä Aleksanterin aikalainen ja elämäkerran mukaan hän ainakin kahdesti osallistui luostarin elämän tapahtumiin oman asemansa vuoksi.

Makari oli syntynyt vuonna 1481/82. Munkiksi hänet vihittiin Pafnuti-Borovskin luostarissa, jossa hän sai ”ankaran munkkikoulutuksen” ja josta hän myöhemmin siirtyi arkkimandriitaksi Lužetskin luostariin. Siellä Makarista tuli kuuluisa, johon vaikutti erityisesti hänen lahjakkuutensa ja lukeneisuutensa. Suuriruhtinaan aloitteesta hänet valittiin vuonna 1526 Novgorodin arkkipiispanistuimelle, joka oli ollut entisen Novgorodin arkkipiispa Serapionin jälkeen 17 vuotta tyhjillään. Makari, joka oli uskollinen Moskovan vallalle, oli myös mieluinen valinta Novgorodin paikallisille asukkaille. Tulleessaan Novgorodin arkkipiispaksi hän kiinnitti huomiota moniin luostarielämän epäkohtiin. Tuolloin ainoastaan neljä Novgorodin 24 luostarista oli kinobioottisia. Myös sekaluostarit, joissa miehet ja naiset kilvoittelivat yhdessä, jatkoivat toimintansa vuoden 1503 kiellosta huolimatta. Makarin tiukoilla toimenpiteillä järjestys saavutettiin kohtuullisen nopeasti.²⁵⁹

Makarin ensisijaisena pyrkimyksenä oli levittää kinobioottinen luostariohjesääntö kaikkiin Novgorodin alueella toimiviin luostareihin. Juuri Aleksanteri Syväriläinen oli tämän luostarisäännösten tiukka noudattaja ja hänen perustamansa luostarin koko elämä perustui kinobioottisen säännösten määräyksiin. Arkkipiispa Makari pyrki edelleen levittämään ortodoksisuutta Vatjan ja Äänisen viidenneksissä eläneiden karjalaisten, lappalaisten ja tsuudien pariin.²⁶⁰ Näissä pyrkimyksissä Syvärin luostarin merkitys tukikohtana korostui. Edellä sanotun valossa on ymmärrettävää, miksi Aleksanteri jättää omassa jäähyväispuheessaan vuonna 1533 luostarinsa Novgorodin arkkipiispa Makarin suojelukseen. Voidaan olettaa, että juuri Makarin

²⁵⁷ РНБ Погод. 874, 499 об. –500 об. (86–87).

²⁵⁸ РНБ Погод. 874, 487 (72).

²⁵⁹ Kartašev 2000, 523 – 525.

²⁶⁰ «Грамота новгородского архиепископа Макария в Вотскую пятину, в Чудь, в Ижору, в Карельский и др. уезды об искоренении языческих обрядов, 25 марта 1534 г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 127–131; Tihomirov 1895, 103–111.

huolenpito luostarista oli se tekijä, mistä luostarin nauttima arvostus ja siitä johtuen myös sen hyvinvointi ja kukoistus olivat peräisin. On säilynyt myös kirjallisia todisteita arkkipiispa Makarin tekemistä lahjoituksista Syväriin luostarille. Novgorodin Sofian kirkon omaisuudesta arkkipiispa Makari siirsi heinämaita Syvärin luostarin käyttöön²⁶¹ sekä lahjoitti metropoliittana ollessaan luostarin kirjastoon Gregorios Teologin kirjoituksia käsittävän kirjan.²⁶²

Vuonna 1547 pidetyssä kirkolliskokouksessa Aleksanteri Syväriläinen kanonisoitiin 12 pyhän joukossa. Tällöin hänet julistettiin yleisesti kunnioitettavaksi pyhäksi. Kokousta johti metropoliitta (vuodesta 1542) Makari.²⁶³ Hänen toimeksiannostaan oli jo vuonna 1545 kirjoitettu Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Elämäkertakirjoittajaksi Makari valitsi Syvärin luostarin pappismunkki Irodionin. Valinta ei ollut sattuma. Siitä seuraavassa tarkemmin.

4.1.3.2 Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittaja Irodion

Kuten edellisessä 4.1.2.4 luvussa jo todettiin, Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa kolmessa eri yhteydessä mainittu Irodion Kotšnev (B11, B11a, B11b) on yksi ja sama henkilö. Omasta kirjailijan tehtävästään Irodion kertoo pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran loppusanoissa. Kyseisen tekstin mukaan Irodion keräsi omien kokemusten ja tiedon lisäksi myös monien Aleksanterin aikalaisten kertomuksia pyhittäjästä. Venäjän hallitsijan suuriruhtinas Iivana IV Julman aikana, kahdentoista vuotta Aleksanterin kuolemasta vuonna 7053 (1545) valmistui Irodionin laatima Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerta. Kirjoitustehtävään Irodionin asetti Venäjän metropoliitta Makari ja siunauksen tehtävään hän sai Novgorodin ja Pihkovan arkkipiispa Feodosilta. Kirjoituspaikkana toimi Aleksanterin perustama Pyhän Kolminaisuuden luostari²⁶⁴, jossa Irodion oli silloin igumenina.²⁶⁵ Itsestään Irodion kertoo, että hän oli suoranainen Aleksanterin oppilas, jonka pyhittäjä itse hyväksyi luostarin asukkaaksi, vihki munkiksi ja myöhemmin pappismunkiksi.

Viittaukset Irodionin kirjailijapersoonaan löytyvät myös hänen kirjoittamastaan elämäkertatekstistä. Niiden perusteella voidaan selvittää myös eräitä muita Irodionia koskevia tietoja. Näin episodissa,

²⁶¹ Архив СПбФИРИ РАН. Ф. 3. оп. 2. Д.3. Л. 8 об.–9. Viite 38, Solovjeva 1999, 9.

²⁶² Архив СПбФИРИ РАН. Ф. 3. оп. 2. Д. 9. Л. 10 об. Viite 39, Solovjeva 1999, 9.

²⁶³ Vasiljev 1893, 171.

²⁶⁴ РНБ Погод. 874, 513 об.–514 об. (103–105).

²⁶⁵ РНБ Погод. 874, 442 (23).

jossa kerrotaan luostarin taloudenhoitaja Romanista, Irodion vakuuttaa, että näistä tapahtumista hänelle on kertonut Roman itse.²⁶⁶ Sen perusteella voidaan olettaa, että kirjoittaja ei itse vielä ollut luostarissa noiden tapahtumien aikana vaan vasta jälkikäteen kuuli nuo kertomukset Romanilta. Kertomus taloudenhoitaja Romanista ajoitetaan vuoteen 1507/8. Pyhittäjä Aleksanterin elämäkerrassa mainitaan, että munkki Irodion kävi lähettiläänä hallitsija Vasili III luona vuoden 1525 tienolla. Näin ollen Irodionin tulo Syvärin luostariin tapahtui vuoden 1508 jälkeen, mutta hyvissä ajoin ennen vuotta 1525.

Elämäkertatekstissä olevasta ihmenäystä, joka edelsi Jumalanäidin kunniaksi pyhitetyn kirkon rakentamista, Irodionille kertoi pyhittäjä Aleksanteri itse.²⁶⁷ Tapahtuma sijoittuu tutkimuksessa Aleksanterin viimeisiin vuosiin ennen hänen kuolemaansa vuonna 1533, joten luultavasti Aleksanteri kertoi tapahtuneesta Irodionille tuoreeltaan. Tämä seikka taas vahvistaa, miten luottavainen Aleksanteri oli Irodionia kohtaan ja miten läheiset suhteet heillä olivat.

1500-luvun Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrasta puuttuva, mutta valamolaisessa käsikirjoituksessa ja elämäkerran vuoden 1905 painetussa versiossa mukana oleva legenda igumeni Irodionin näystä on huomionarvoinen. Legendan kertojana on itse igumeni Irodion. Tällä kertaa hän kertoo omasta hengellisestä kokemuksestaan. Eräänä yönä rukoileva Irodion näkee keljansa ikkunasta Aleksanterin kulkevan palavia kynttilöitä kantavien nuorukaisten kulkueessa Pyhän Kolminaisuuden kirkon ympäri. Kulkuetta seuraa reessä metropoliitta Makari käsissään Pyhän Nikolaoksen ikoni. Puhuen Makarille Aleksanteri ilmoittaa haluavansa rakentaa Pyhälle Nikolaokselle omistetun kirkon ja osoittaa sen paikan.²⁶⁸

Legendan kirjoittamisajasta on kiistelty tutkimuskirjallisuudessa²⁶⁹, mikä ei kuitenkaan vähennä legendan merkitystä. Toisaalta, kyseinen legenda on osoitus Syvärin luostarin, toisin sanoen igumeni Irodionin, ja metropoliitta Makarin yhteistyöstä, joka jatkui myös Makarin jätettyä Novgorodin piispanistuimen. Toisaalta, legendassa jatkuu Syvärin luostarin traditio, jonka mukaan

²⁶⁶ РНБ Погод. 874, 479–479 об., (63).

²⁶⁷ РНБ Погод. 874, 496–498 (82–84).

²⁶⁸ Житие 1905, 129–130.

²⁶⁹ Legenda puuttuu kaikista 1500-luvun käsikirjoituksista ja suurimmasta osasta 1600-luvun käsikirjoituksia. Tutkija Ohotnikovan mukaan teksti voi olla peräisin 1630-luvulta. Tutkija Solovjeva taas pitää sitä igumeni Irodionin kirjoittamana ja ajoittaa sen 1500-luvun puolivälin. Hän vetoaa siihen, että Syvärin luostarille kuului 1500-luvulla maalattu suurikokoinen Pyhän Nikolaoksen elämäkertakoni, jonka keskiosassa esiintyy apostoli Irodion yhdessä pyhän Sergei Radonežilaisen, pyhän Nikolaoksen ja pyhän Varlaam Hutynilaisen kanssa. Pyhien asetelma on harvinainen, ja kertoo, että kyseinen ikoni oli valmistettu tilauksesta. Tilajana oli ilmeisesti Syvärin luostarin igumeni Irodion, siitä kertoo epäsuoranaisesti hänen nimikkopyhänsä apostoli Irodionin esiintyminen ikonissa. Tämä seikka puhuu Solovjevan mielestä legendan autenttisuuden puolesta. Solovjeva 1999, 11–12.

jokaisen kirkon rakentamista edelsi kehottava ilmestys. Legendassa mainittu Pyhän Nikolaoksen kirkko rakennettiinkin 1500-luvun keskivaiheilla igumeni Irodionin aikana.²⁷⁰

Irodionin hagiografin lahjoista tutkijat ovat olleet erimielisiä jo 1800-luvulta lähtien. Irodionin tekstejä on joko pidetty luotettavina tiedonantajina²⁷¹ tai haukuttu niitä kompilaatiollisesta luonteesta.²⁷² Mutta yhtäältä juuri kompilaatioluonne on ominaista hagiografisille teksteille. Toisaalta, jos Irodion oli Syvärin alueen paikallinen asukas eli syntymäperältään vepsäläinen, hän käytti slaavinkielisiä hagiografisia tekstejä mallina, mikä luonnollisesti helpotti hänen työtään. Joka tapauksessa voidaan yhtyä Lea Siilin mielipiteeseen, että ”Hagiografi Irodion on ymmärtänyt opettajansa elämän suuruuden, siksi hän on valinnut hänen ylistämisekseen parhaita tarjolla olleita kirjallisia esikuvia”.²⁷³

4.2 Tunnetut Aleksanterin oppilaat

Verrattuna edellisessä luvussa analysoituihin henkilöihin, joista pyhinä kunnioitetaan ainoastaan kolmea henkilöä, Venäjän metropoliitta Makaria²⁷⁴ sekä pyhän Aleksanterin vanhempia Sergeitä ja Varvaraa, kaikkia tässä luvussa analysoituja henkilöitä kunnioitetaan nykyään yleiskirkollisesti ja nimenomaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Kyseiset henkilöt esiintyvät molemmissa tutkimuksen yhteenvetotaulukoissa **A** ja **B**. Tarkoituksena on seuraavassa tarkistaa, puhutaanko taulukon **A** lähteissä samoista samannimisistä henkilöistä, kuin taulukon **B** lähteissä.

Identifiointiprosessia vaikeuttaa kuitenkin hagiografiatyypin lähdemateriaalin paljous, josta suurin osa on peräisin 1800-luvulta. 1500-luvulla eläneistä henkilöistä säilynyt perimätieto ja myöhemmin kirjoitetut elämäkertatekstit ovat arvokasta kirkollista traditiota, joita on kuitenkin analysoitava lähdekriittisesti yhteydessä historialliseen kontekstiin. Apuna käytetään 1500-luvun asiakirjoja, kirjurien kirjoja eli verokirjoja sekä kauppa- ja lahjoituskirjoja. Tutkimuskirjallisuuden osalta pysytään 1800-luvun perustavaa laatua olevissa teoksissa. Sen lisäksi otetaan huomioon myös nykyhetken tutkimus. Tällöin on pohdittava myös, mikä oli perusteena henkilöiden

²⁷⁰ Solovjeva 1992, 195–201.

²⁷¹ Kljutševski 1871, 262–263; Makari 1873

²⁷² Jahontov 1881, 39

²⁷³ Siilin 2000, 61.

²⁷⁴ Metropoliitta Makari on kanonisoitu omien ansioidensa perusteella. Hänen muistopäivänsä on 30. joulukuuta juliaanisen kalenterin mukaan. Митрополит Макарий, [www-sivut](#).

kunnioittamiselle, koska ne pyhittäjä Aleksanterin oppilaat, jotka jäivät kilvoittelemaan Syvärin luostariin elämänsä loppuun saakka, jäivätkin tuntemattomiksi.

Tämän luvun perinteisesti yleiskirkollisesti kunnioitettuja henkilöitä (taulukko A) ei ole välttämättä kanonisoitu yleiskirkolliseksi pyhiksi. Tutkimuksessa kuvataan tilannetta, joka vallitsi pyhien kunnioittamistraditiossa 1900-luvulle tultaessa. Apuna tässä on vuonna 1903 ilmestynyt ns. *Venäjän kaikkien pyhien oikea luettelo*, joka oli koottu Pyhää Synodia varten vuosina 1901—1902 hiippakunnilta toimitettujen tietojen pohjalta.²⁷⁵ Luetteloon on kerätty ne pyhien nimet, joille kirkossa toimitetaan rukouspalvelukset ja juhlalliset liturgiat joko yleiskirkollisesti tai paikallisesti. Luettelon esipuheessa selitetään määritelmät ”yleiskirkollinen” ja ”paikallinen”. Siitä käy ilmi, että yleiskirkollisesti kunnioitetuilla tarkoitetaan pyhiä, joiden nimet oli jo aikaisemmin merkitty jumalanpalveluskirjoihin ja vuoden 1891 kirkkokalenteriin.²⁷⁶ Paikallisesti kunnioitettuja ovat ne pyhät, joiden nimet puuttuvat edellä mainituista kirjoista, mutta joille toimitetaan rukouspalvelukset ja juhlalliset liturgiat paikoilla, missä kyseiset pyhät ovat vaikuttaneet. Tekstissä yleiskirkollisen pyhän nimen edellä on ristinmerkki (†), paikallisen pyhän nimen yhteydestä se puuttuu.²⁷⁷

1. Andrei Zavališinista Adrian Ondrusovalaiseksi

Perimätiedon mukaan munkki Adrian Ondrusovalainen, entinen aatelismies Andrei Zavališin, perusti Aunuksen alueelle Laatokan rannan läheisyyteen Ondrusovan luostarin, jonka perustamisvuosi jää kuitenkin hämärään.²⁷⁸ 1800-luvun tutkimuskirjallisuus tuo ristiriitaisia näkemyksiä asiaan.

Tieto Ondrusovan luostarin perustamisesta löytyy vuoden 1852 julkaisusta, joka käsittää kaikki Venäjän luostarit ja kirkot. Tämän julkaisun mukaan Ondrusovan luostarin perusti vuonna 1520 pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas pyhittäjä Kornili, jonka seuraajana oli munkki Adrian. Kornili haudattiin Zadne-Nikiforovan erakkolaan, mutta Adrian haudattiin Ondrusovan

²⁷⁵Верный месяцеслов всех русских святых, чтимых молебнами и торжественными литургиями общецерковно и местно. Составленный по донесениям Святейшему синоду преосвященных всех епархий в 1901-1902 годах. Москва, 1903. Jatkossa: Верный месяцеслов.

²⁷⁶Месяцеслов всех святых, празднуемых православною восточною Церковью, изданном по благословению Святейшего Синода (С.-Петербургскою Синодальною Типографиею в 1891 году).

²⁷⁷Верный месяцеслов 1903, 3.

²⁷⁸История Российской иерархии, часть III, 1811, 98–99. Tämän lähteen mukaan tietoja luostarin perustamisvuodesta ja sen perustajasta munkki Adrianista ei ole löydettävissä.

luostariin.²⁷⁹ Teoksen koonnut tutkija-keräilijä Aleksandr Ratšin kertoo, että hänen käyttämänsä lähteet ovat luotettavia. Hän ei kuitenkaan mainitse niitä erikseen nimiltä. Ratšinin näkökulma Ondrusovan luostarin perustamishistoriaan ei saa tukea tutkimuskirjallisuudesta ja esimerkiksi historioitsija Zverinskin mielestä ”Ratšinin antama tieto on täysin väärä”.²⁸⁰

Toisenlainen näkemys omaan perinteeseen oli luostareilla. Valamon luostarin igumeni Damaskinin²⁸¹ toimesta vuonna 1856 julkaisu *Ondrusovan–Nikolaoksen-erakkola* toteutettiin Ondrusovan luostarin hyväksi. Valamolaisen version mukaan Andrei halusi tulla opettajansa pyhittäjä Aleksanterin kaltaiseksi, siksi hän, kuten myös hänen esikuvansa, meni ensin kilvoittelemaan Valamon luostariin, jossa hänet vihittiin munkiksi nimellä Adrian. Vasta tämän jälkeen hän ryhtyi perustamaan omaa luostaria Laatokan rannalle valamolaisten vanhuksien ja Aleksanteri Syväriläisen siunauksella.²⁸² Saman tulkintalinjan on omaksunut myös syväriläinen traditio.²⁸³

Uuden näkökulman asiaan tuo E.V. Barsov tutkimuksessaan *Andrei Zavališin ja hänen erakkolansa*, joka julkaistiin Moskovan yliopiston tieteellisessä julkaisusarjassa vuonna 1884. Tutkimuksessaan hän pohtii Ondrusovan luostarin historiaan liittyviä kysymyksiä. Barsov toteaa, ettei 1800-luvulle tultaessa ole säilynyt yhtään luostarin perustamisaikoihin liittyvää asiakirjaa ja siksi yritettäessä rekonstruoida historiallisia faktoja on käytettävä perimätietoon perustuvaa ainesta.²⁸⁴

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa esiintyvä kertomus pyhittäjä Aleksanterin ja aatelismies Andrei Zavališin tapaamisesta metsässä Syvärin mailla on se perusta, johon on nivottu myöhemmin sepitetyt legendat. Barsovin keräämän perimätiedon mukaan Andrein elämän kulku muuttui täysin toisen pyhittäjä Aleksanterin luona käynnin jälkeen. Hän jätti maailman ja tuli kilvoittelemaan Syvärin luostariin, missä hänet vihittiin munkiksi nimellä Adrian. Oltuaan Syvärin luostarissa kohtuullisen pitkän ajan, Adrian vetäytyi pyhittäjä Aleksanterin siunauksella

²⁷⁹ Ratšin 1852 (reprint 2000), 382.

²⁸⁰ Zverinski 1890, 199.

²⁸¹ Damaskin toimi Valamon luostarin igumenina 1839–1881, hänet tunnetaan Valamon luostarin rakentajana ja kehittäjänä sekä luostarin historiaan liittyvän perimätiedon kerääjänä.

²⁸² Tätä perimätietoa on säilytetty ja vaalittu Valamon luostarissa. Todisteena siitä ovat lukuisat käsin kirjoitetut 1800-luvun valamolaiset kronikat, esimerkiksi *Описание первоклассного Спасопретображенского Валаамского монастыря 1863*, joissa Adrian Ondrusovalainen mainitaan Valamon luostarin kilvoittelijana. Kyseisiä käsikirjoituksia säilytetään nykyisin Valamon luostarin arkistossa uudessa Valamossa Heinävedellä.

²⁸³ Описание Александрo-Свирскаго монастыря 1901, 19; Преподобный Адриан Ондрусовский, www-sivut.

²⁸⁴ Barsov 1884, osa IV, 1–4.

kilvoittelemaan yksinäisyyteen Laatokan rannalle. Näin syntyi uusi erakkola. Erakkolan perustamisvuodeksi Barsov arvioi 1500-luvun alun.²⁸⁵ Siihen viittaa tsaari Vasili Šuiskin valtakirja vuodelta 1608, jossa hän todistaa Ondrusovan luostarin oikeudet, jotka se sai suuriruhtinas Vasili III (kuoli v. 1533) aikana ja joita tsaari Iivana IV Julma sittemmin laajensi vuonna 1548. Valtakirjan tekstistä käy ilmi, että jo vuonna 1548 luostarissa oli kaksi kirkkoa, joista toinen oli pyhitetty pyhälle Nikolaokselle ja toinen Neitsyt Marian temppeliintuomisen juhalle.²⁸⁶

Vuoden 1548 tsaari Iivana IV Julman runsas lahjoitus tarkoitti jokavuotista avustusta Ondrusovan luostarille. Tsaarin anteliaisuus on todennäköisesti yhteydessä Adrianin tiheään asiointiin Moskovassa. Yksi hänen käynneistään Moskovassa dokumentoitiin vuoden 1549 venäläisessä kronikassa. Nimittäin sinä vuonna syntyi tsaari Iivana IV Julman ensimmäinen lapsi, tytär Anna. Nikonin kronikan mukaan Iivana IV Julma järjesti juhlallisen kastetilaisuuden Neitseen luostarissa Moskovassa. Lapsen kastajina toimivat starets Adrian Ondrusovan luostarista ja starets Gennadi Sararaiskin luostarista, jumalanpalveluksen toimitti Kolminaisuuden Sergein luostarin igumeni Serapion Kurtsov.²⁸⁷ On mahdollista, että Adrian kutsuttiin tärkeään tehtävään juuri siksi, että tsaari Iivana IV tunsu Adrianin isoisänsä Iivanan III:n entisenä hovimestarina Andrei Zavališinin ja luotti häneen. Tsaari Iivana IV Julman lahjoituskirja Ondrusovan luostarille oli todennäköisesti kunnianosoitus Adrianin useista palveluksista. Lahjoituskirjan perusteella luostari sai avustuksia suoraan Novgorodista. Tämä tieto selittää ja myös vahvistaa sen perimätietoon pohjautuvan kertomuksen, jonka mukaan vuonna 1550 paluumatkalla Moskovasta Adrianin joutuessa rosvojen hyökkäyksen uhriksi, hänen mukanaan ei ollut mitään ”tsaarien aarteita”.

Kaikki lähteet ovat yksimielisiä siitä, että aatelismies Andrei Zavališin, josta kerrotaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa, on sama henkilö, kuin starets Adrian Ondrusovan luostarista. Zavališinin oleskelun syistä Syvärin mailla kuitenkin esiintyy näkemyseroja. Syvärin ja Valamon luostarin perinne kuvaa Andrei Zavališinia hovin arvostamaksi ja itse suuriruhtinas Iivana III:n rakastamaksi henkilöksi. Kuten Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa kerrotaan, Syvärin varrella Andreilla oli sukutila, jossa hän vietti aikansa metsästäen.²⁸⁸ Barsovin mielestä, Andrein

²⁸⁵ Aiemmassa vuoden 1867 monografissaan Barsov arvioi luostarin perustamisajaksi kauden 1520–1549. Barsov 1867, 10.

²⁸⁶ Lahjoituskirjan kopio, Barsov 1884, 17–19.

²⁸⁷ ПСРЛ 1965, т. XIII, 158.

²⁸⁸ РНБ Погод. 874, 467, (49).

ollessa Iivana III:n hovimestarina Moskovassa, hän syyllistyi johonkin tekoon, josta rangaistuksena hänet karkotettiin omalle sukutilalleen Syvärille.²⁸⁹

Vuoden 1563 verokirjassa mainitaan Andrei Zavališin veljineen, joka asui tuolloin Pirkkinän pogostassa Kondušin kylässä.²⁹⁰ Todennäköisesti tämä oli Zavališinin sukutila, joka mainitaan myös Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa. Vuonna 1563 kyseessä ei kuitenkaan voinut olla Aleksanteri Syväriläisen vuonna 1492 tavannut pajari Andrei (taulukko **B**) jo pelkästään ikänsä vuoksi. Saman verokirjan mukaan vuonna 1563 Ondrusovan luostarissa oli jo kaksi kirkkoa: pyhän Nikolaoksen ja Neitsyt Marian temppeliintuomisen kirkot. Silloin luostarin igumenina oli Joona ja veljestöä 17 vanhusta.²⁹¹ Perimätiedon mukaan vanhus Adrian Ondrusovalainen kuoli vuosina 1549/1550 (taulukko **A**), siksi häntä ei enää mainita verokirjassa. Myös vuoden 1582/83 verokirjasta löytyy tieto Ondrusovan luostarista. Ainoastaan toinen luostarin kirkoista Nikolaoksen kirkko on säilynyt sodan jäljiltä, mutta taloudellisesti luostarin elämä oli turvattu. Asukkaita oli ainoastaan kolme, pappismunkki Sergei ja kaksi vanhusta.²⁹²

Edellä sanotusta seuraa, että sekä aatelismies Andrei Zavališin että vanhus Adrian ovat historiallisia hahmoja. Tradition mukaan he ovat yksi ja sama henkilö. Myös tsaari Iivana IV Julman poikkeuksellinen luottamus starets Adrianiin tukee tätä perimätietoa. Jää kuitenkin epäselväksi miten ja missä Andreista tuli Adrian. Adrian Ondrusovalaisen varhaista elämäkertaa ei tunneta. Voidaan kuitenkin olettaa, että hänen kulttinsa syntyi jo 1500-luvun loppupuolella, hänen kuolemansa jälkeen, ja oli säilynyt suullisena perimätietona 1800-luvun alkuun, jolloin se kirjoitettiin muistiin. Historioitsija Golubinski sijoittaa teoksessaan Adrian Ondrusovalaisen siihen pyhien joukkoon, joiden kanonisoinnista ei ole tietoa. Adrianin kuoleman hän tietää kertoa tapahtuneen 26. elokuuta vuonna 1549. Nojaten erääseen lakiasiakirjaan vuodelta 1659, jossa Adriania nimitetään jo pyhittäjäksi ja ihmeidentekijäksi, Golubinski arvioi, että Adrian Ondrusovalaista kunnioitettiin pyhänä paikallisesti jo 1600-luvulla.²⁹³

²⁸⁹ Barsov 1884, 1.

²⁹⁰ Писцовые книги Обонежской пятины 1478 и 1563. Материалы по истории Карельской АССР 1930, 77.

²⁹¹ Писцовые книги Обонежской пятины 1478 и 1563, 67. Материалы по истории Карельской АССР 1930, 75.

²⁹² Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 780 v.–782; Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 72.

²⁹³ Golubinski 1903, 154.

Adrianin paikallinen kunnioitus on säilynyt siitä huolimatta, että Ondrusovan luostarin historiassa on ollut todella vaikeita jaksoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun.²⁹⁴ Luostarin jälleenrakentamiskausi käynnistyi vuonna 1814 silloisen Valamon igumeni Innokentin aloitteesta.²⁹⁵ Valamon luostarin igumeni Innokenti tunnetaan Venäjän hallitsija Aleksanteri I:n hyvänä ystävänä. Aleksanteri I:n käynti Ondrusovan erakkolassa vuonna 1819 vaikutti ratkaisevasti jälleenrakenteilla olevan luostarin kehitykseen. Erakkolassa käymisensä jälkeen hallitsija antoi runsaat lahjoitukset sinne. Hallitsija Aleksanteri I:n kiinnostus pyhittäjä Adriania kohtaan selittyy myös sillä, että keisari Aleksanteri I:n mielestä Ondrusovan luostarissa levänneet Adrianin pyhänjäänökset olivat ikään kuin näkyvä side Romanovin dynastian varhaishistoriaan.²⁹⁶

Muutamassa vuodessa Ondrusovan erakkola vaurastui ja oli alkuvaiheessa täysin riippuvainen Valamon luostarista. Vuoden 1828 jälkeen se siirrettiin jo itsenäisenä luostarina Aunuksen hiippakunnan alaisuuteen. Luostarin perustajan Adrian Ondrusovalaisen kultille oli tilaus. Perimätietona säilyneitä kertomuksia hänestä kirjoitettiin muistiin. Todennäköisesti pyhittäjä Adrianin elämäkerta kirjoitettiin Valamon luostarin vaikutuspiirissä. On ilmeistä, että elämäkerrassa Adrianista tehtiin Valamon luostarin kasvatti, vaikka ajatukselle ei ollut historiallista perustaa.

Ilmeisesti alussa pyhittäjä Adrian Ondrusovalaista kunnioitettiin paikallisesti, koska vuonna 1836 julkaistu kaikkia Venäjän pyhiä koskeva hakuteos ei vielä tunne häntä.²⁹⁷ Tätä näkemystä vahvistaa myös *Venäjän kaikkien pyhien oikea luettelo*, jonka mukaan paikallisen pyhän, pyhittäjä Adrian Ondrusovalaisen muistopäivä on hänen nimipäivänään 26. elokuuta. Pyhittäjä Adrianin ansioihin on luettu Ondrusovan luostarin perustaminen.²⁹⁸

²⁹⁴ 1600-luvun alussa ruotsalaiset hävittivät luostarin toistamiseen. Vuodesta 1638 lähtien vuoteen 1664 toiminta erakkolassa jatkui; todisteena siitä ovat kirjanpitokirjat. Рукописи Александрo-Свирского монастыря 1901, 17. Vuonna 1687 luostarin rauniolle yritettiin perustaa naisluostari nunna Feklan johdolla, mutta jo vuonna 1723 erakkolan ollessa taas miesluostari se yhdistettiin Sântämään. Vuonna 1764 Ondrusovan erakkola jäi Syvärin luostarin alaisuuteen ja pian sen jälkeen se lakkautettiin. Barsov 1884, 8; Strojev 1877, st. 1011.

²⁹⁵ Yhteensattumin vuoksi Valamon igumeni Innokenti sai vakaumuksen Ondrusovan erakkolan kunnostamiselle. Työt kirkon kunnostamiseksi alkoivat vuonna 1808 luostarin saaman sopivan rahalahjoituksen myötä. Vuonna 1814 erakkolaan tulivat ensimmäiset asukkaat, silloin Ondrusovan erakkola otettiin Valamon luostarin alaisuuteen. Vuodesta 1818 Ondrusova alkoi toimia itsenäisenä luostarina. Barsov 1884, 8–11; Ондрусова–Николаевская пустынь 1856, 19–23; Олонечкая епархия 2001, 78–79.

²⁹⁶ Romanovin dynastian ensimmäisen hallitsijan Mikaelin vallanperimysvaatimusta oli perusteltu sillä, että hänen isotätinsä Anastasia Romanovna oli naimisissa tsaari Iivana IV Julman kanssa. Starets Adrian puolestaan oli heidän ensimmäisen lapsensa kummi.

²⁹⁷ Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местно чтимых 1836, Санкт Петербург.

²⁹⁸ Верный месяцеслов 1903, 28.

Pyhittäjä Adrianin muistopäivää koskeva traditio vaihtelee eri lähteissä. Niinpä Adrianin kuolinpäiväksi on esitetty toukokuun 15. päivä ja hänen pyhänjäännöstensä löytämispäiväksi toukokuun 18. päivä.²⁹⁹ Joidenkin lähteiden mukaan 26. elokuuta on Adrianin kuoleman ja nimipäivän muistopäivä.³⁰⁰ Esiintyy myös päivämäärä 17. toukokuuta, joka on merkitty Adrianin pyhänjäännösten löytämisen muistopäiväksi.³⁰¹ Kaikki edellä mainitut päivämäärät perustuvat perimätietoon. Yksi niistä, 26. elokuuta, näyttää kuitenkin ensisijaiselta, koska se on kontekstiltaan perusteltu. Sinä päivänä kirkossa muistetaan neljännellä vuosisadalla elänyttä marttyyri Adrianosta. On loogista ja kirkon tradition mukaista muistella Adrian Ondrusovalaista, jota myös sanotaan marttyyriksi, hänen kaimansa muistopäivänä.

4.2.2 Afanasi

Tutkimuksen taulukossa **A** esiintyy kolmesti nimi Afanasi: Afanasi Sääntämäläinen (A1,1a), Afanasi Ostrovilainen (A6) ja Afanasi Syväriläinen (A15). Jokaista heistä nimitetään pyhittäjä Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Kuitenkin taulukossa **B** esiintyy ainoastaan yksi Aleksanterin oppilas Afanasi (B12). Tarkoituksena on selvittää, ovatko taulukon **A** Afanasit yksi ja sama henkilö vai täysin eri henkilöitä ja ketkä heistä voidaan identifioida taulukon **B** Afanasi -nimiseksi Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi.

Perinteen mukaan Afanasi Sääntämäläinen (A1,1a) perusti Neitsyt Marian kuolonuneennukkumisen (Uspenskin) erakkolan Sääntämäjärvelle. Tiedot Sääntämän luostarista löytyvät 1800-luvun tutkimuskirjallisuudesta, mutta tutkijat ovat varsin erimielisiä niiden suhteen. Ratšinin mielestä erakkolan perusti Aleksanteri Syväriläisen oppilas pyhittäjä Afanasi vuoden 1520 tienolla.³⁰² Strojevin mukaan Sääntämän luostarin perustaja oli entinen Syvärin luostarin igumeni Afanasi. Afanasin kohdalla Strojevilla on vuosi 1577.³⁰³ Myös Zverinski sijoittaa luostarin perustaminen 1500-luvun loppupuolelle ja sen perustajaksi hän ilmoittaa Aleksanteri Syväriläisen oppilaan Afanasin.³⁰⁴ Historioitsija Barsovin tiedot Sääntämän luostarin perustamishistoriasta ovat

²⁹⁹ Русские святые 2000, 512-514.

³⁰⁰ Святые земли Карельской, www-sivut; ПЦК 2004; suomalainen ortodoksinen kalenteri 2005.

³⁰¹ Православный календарь 2005, www-sivut; Saint Herman Calendar 2004.

³⁰² Ratšin 1852 (reprint 2000), 383.

³⁰³ Strojev 1877, st. 1009.

³⁰⁴ Zverinski 1892, 350.

epätarkkoja. Hänellä ei ole arviota Uspenskin erakkolan perustamisvuodesta, mutta perustajana hän pitää Afanasi Sântämäläistä, sanoen häntä Aleksanteri Syväriläisen rippi-isäksi.³⁰⁵

Historiallisten lähteiden valossa verokirjassa vuodelta 1582/1583 mainitaan Aunuksen pogostalla Sänze (Сянзе) -järvellä sijaitseva luostari, joka kuului Novgorodin arkkipiispan alaisuuteen. Vuonna 1582 ruotsalaiset hyökkääjät polttivat luostarin Kolminaisuuden kirkon ja surmasivat igumenin.³⁰⁶ Mutta onko tässä kyseessä Afanasin perustama luostari? Todisteita tähän suuntaan näyttäisi olevan löydettävissä Novgorodin arkkipiispan Aleksanterin laatimasta Sântämän luostarin perustamis- ja verovapautuskirjasta, joka on päivätty 1. maaliskuuta vuonna 1577. Siinä sanotaan, että entinen Syvärin luostarin igumeni pappismunkki Afanasi kääntyi Novgorodin ja Pihkovan arkkipiispa Aleksanterin puoleen pyytäen lupaa Sântämän luostarin jälleenrakentamiselle.

Afanasin kertomuksesta selviää, että hän perusti jo aiemmin erakkolan Sântämäjärvelle arkkipiispa Pimenin aikana³⁰⁷ ja rakensi sinne tsasounan Pyhän Kolminaisuuden kunniaksi sekä kahdeksan keljaa, joihin tuli asumaan 10 veljeä. Paikalliset asukkaat karkottivat Afanasin veljestön pois erakkolastansa. Perustamiskirjassa arkkipiispa Aleksanteri antoi Afanasille luvan palata entisen luostarin paikalle ja rakentaa siihen Pyhän Kolminaisuuden kirkon. Hän myös lahjoitti luostarille maita ja vapautti sen veronmaksusta ikiajoiksi. Nämä luostarin etuudet todistettiin oikeiksi ja päteviksi myös vuonna 1592 silloisen Novgorodin ja Velikije Lukin metropoliitta Varlaamin lisäyksellä. Asiakirjan vastaanottajaksi on merkitty Sântämän Kolminaisuuden luostarin johtaja pappismunkki Nikander ja veljestö.³⁰⁸

Edellä sanotun valossa voidaan hahmottaa tapahtumien kulkua. Sen mukaisesti pappismunkki Afanasi perusti erakkolan Sântämälle vuoden 1553 jälkeen. Pian hän ja veljestö joutuivat kuitenkin jättämään luostarinsa paikallisten asukkaiden pois ajamina. Ilmeisesti he pakenivat silloin Syvärin luostarin suojiin, jossa Afanasi myös valittiin igumeniksi.³⁰⁹ Valinta oli mahdollinen, koska Syvärin luostarissa Afanasi tunnettiin jo entisestään. Vuonna 1577, entisenä Syvärin luostarin igumenina, pappismunkki Afanasi palasi Novgorodin arkkipiispa Aleksanterin siunauksella Sântämän

³⁰⁵ Barsov 1867, 26.

³⁰⁶ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 737 käänteinen. Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 56.

³⁰⁷ Arkkipiispa Pimenin toimikausi on 1553–1570.

³⁰⁸ «Жалованная грамота новгородского архиепископа Александра на построение монастыря в Сяндозере, с отводом ему земли и с податными судебными льготами, 1. марта 1577 г. Подтверждение 23. июля 1592 г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 247–249.

³⁰⁹ Syvärin luostarin igumeni Afanasi mainitaan luostarin 1500-luvun synodikissa viidentenä Aleksanterin jälkeen. Рукописи Александрo-Свирского монастыря 1901, 3.

erakkolan paikalle ja rakensi sinne Pyhän Kolminaisuuden kirkon. Vuonna 1582 kirkko poltettiin ja igumeni (todennäköisesti Afanasi) surmattiin. Luostari kuitenkin jälleenrakennettiin ja sen oikeudet vahvistettiin vuonna 1592, jolloin Sântämän luostarin johtajana oli jo pappismunkki Nikander.

Jää epäselväksi, milloin 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa mainittu Sântämän luostarin Uspenskin kirkko rakennettiin. Tiedetään kuitenkin, että se peruskorjattiin luostarin johtaja Kirillin aikana 1800-luvun alussa.³¹⁰ Näin erakkola tuli tutkimuskirjallisuuteen Sântämän–Uspenskin nimellä. Vuonna 1865 luostariin rakennettiin vielä yksi kirkko, joka pyhitettiin Aleksandrian patriarkkojen Athanasioksen ja Kyrilloksen kunniaksi. Muinaista Pyhän Kolminaisuuden kirkkoa ei enää mainita silloin.³¹¹

Hagiografiakirjallisuudessa Sântämän luostarin perustaja Afanasi yhdistetään pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa esiintyvään kuuliaisuusveli Afanasiin (B12). Elämäkertakertomuksen mukaan kerran yörukousaikana Aleksanteri ja hänen oppilaansa Afanasi saivat nähdä Jumalanäidin ilmestyvän. Kertojan mukaan Aleksanteri siirsi kuitenkin ilmestyksen näkemisen kunnian jollekulle Afanasille.³¹² Aleksanteri Syväriläisen elämäkertakirjoittaja Irodion epäileekin Afanasin ensisijaisuutta kyseisessä asiassa, mutta ei sulje pois henkilön olemassaoloa. Tästä on pääteltävissä, että Syvärin luostarissa kilvoitellut Afanasi on historiallinen henkilö. Tapahtuma sijoittuu Neitsyt Marian suojeluksen kirkon rakentamiskauteen ennen vuotta 1533.

Tämän kertomuksen varaan perustuukin Afanasi Sântämäläisen elämäkerta, joka todennäköisesti kirjoitettiin Valamon luostarissa 1800-luvun alussa. Huomioon täytyy ottaa tällöin kuitenkin seurava seikka. Koko teoria perustuu siihen, että Jumalanäidin ilmestymisen aikana Aleksanterin mukana oli hänen oppilaansa Afanasi. Mikäli Afanasi oli vasta kuuliaisuusveli, niin kuin keljapalvelijat yleensä olivat, hän olisi saanut uuden nimen munkkiksi vihkimisessä myöhemmin. Siten Aleksanterin nuori oppilas Afanasi ei voisi olla sama henkilö kuin Sântämän luostarin igumeni Afanasi. Aleksanterin elämäkerrassa Afanasia kutsutaan oppilaksi ja jää epäselväksi, oliko hän jo vihitty munkkiksi vai ei, tästä johtuen kyseisen teorian kumoamiseksi ei ole olemassa tarpeeksi todisteita.

³¹⁰ Олонецкая епархия 2001, 83.

³¹¹ Nikodim 1902, 28.

³¹² Kirjoittaja kertoo, että «...и сия чудо исповеда святыи смиренному мне Родиону акы от иного лица глаголаше, а не яко от себе. Того ради и Афанасия себе преименова и сия ж дозде.» РНБ Погод. 874, 496 – 498 (82 - 84).

Afanasista ja hänen perustamastaan Sântämän-Uspenskin erakkolasta kertova painettu versio ilmestyi vuonna 1856 Valamon luostarin igumeni Damaskinin uutteran työn tuloksena. Julkaistun tekstin mukaan Afanasi oli Aleksanterin oppilas ja kanssakilvoittelija Valamon luostarissa jo vuosina 1474–1484 ja seurasi sittemmin opettajaansa Syvärin maille. Aleksanterin kuoleman jälkeen Afanasi perusti oman erakkolansa Sântämälle.³¹³ Toisin sanoen tämä Afanasi olisi sama henkilö, joka vuonna 1577 anoi lupaa Novgorodin arkkipiispa Aleksanterilta luostarinsa perustamiseksi. Ajatuksen absurdius huomattiin kuitenkin jo 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa.³¹⁴

Ilmiselvää on, että Afanasi Sântämäläinen kuten Adrian Ondrusovalainenkin haluttiin liittää Valamon luostarin perinteeseen. Tapauksen takana oli sama Valamon luostarin igumeni Innokenti, joka Ondrusovan erakkolan jälkeen rupesi kunnostamaan myös sen läheisyydessä sijaitsevaa lakkautettua Sântämän erakkolaa.³¹⁵ Muinaista Sântämän luostarin perustajan elämäkertaa ei ollut ja se kirjoitettiin muistiin suullisen perimätiedon perusteella. Taas kerran Syvärin ja Valamon perinne yhdistyivät. Lisäys Afanasin kilvoitteluvuosista Valamon luostarissa toi kuitenkin kertomukseen ristiriitaisuutta ja teki siitä epäilyttävän. Sen sijaan noviisi Afanasi, jonka mainitaan kuuluvan Syvärin luostarin asukkaisiin 1530-luvulla ja josta Irodion kertoo Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa, olisi hyvinkin voinut olla se entinen Syvärin luostarin igumeni, joka vuonna 1577 perusti toistamiseen Sântämän erakkolan.

Kuten pyhittäjä Adrian Ondrusovalaista myös Afanasi Sântämäläistä kunnioitettiin alussa paikallisesti, koska vuonna 1836 julkaistusta kaikkia Venäjän pyhiä koskevasta hakuteoksesta hänen nimensä puuttuu.³¹⁶ Tietoa Afanasi Sântämäläisen kirkollisesta kunnioittamisesta ennen 1800-lukua ei ole säilynyt. Golubinski mainitsee Sântämän luostarin perustajan Afanasin kunnioitettujen vainajien luettelossa. Kyseisen luettelon henkilöitä ei ole kanonisoitu. Samassa luettelossa Golubinski mainitsee toisenkin Afanasin sanoen häntä yhdessä Dionisin, Ignatin, Kornilin, Leonidin, Feodorin ja Ferapontin kanssa pyhittäjä Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi.

³¹³ Сяндемская-Успенская пустынь 1856, 3–5.

³¹⁴ «По описанию Сяндемской пустыни, СПб. 1856 г., Афанасий – сподвижник Александра на Валааме. Это уже вовсе выходит из пределов вероятия.» Filaret 1865, R. Sv. III, 577, alaviite 226; Nikodim 1902, 25.

³¹⁵ ”Yhtymäkohtia Sântämän ja Ondrusovan luostarien historiassa ilmenee jo 1700-luvulla. Vuodesta 1723 Ondrusovan erakkola kuului Sântämän luostarin alaisuuteen ja pian sen jälkeen molemmat joutuivat Syvärin luostarin alaisuuteen aina vuoteen 1674, jolloin molemmat lakkautettiin.” История Российской иерархии, часть VI, 1815, 360–361. ”Vuodesta 1821 vuoteen 1902 Sântämän erakkola oli Ondrusovan luostarin alaisuudessa. Erakkola sai avustusta sekä Valamon luostarin igumenilta Inokentilta että Venäjän hallitsijoilta Nikolai I:lta ja Aleksanteri I:lta sekä muilta pietarilaisilta lahjoittajilta.” Сяндемская-Успенская пустынь 1856, 10–13; Олонецкая епархия 2001, 83.

³¹⁶ Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местно чтимых 1836, Санкт Петербург.

Golubinskin mukaan kyseiset henkilöt on haudattu Ostrovskin luostariin.³¹⁷ Tällä tavoin Golubinski toteaa sekä Afanasi Sântämäläisen (A1,1a) että Afanasi Ostrovilaisen (A6) toisistaan riippumattoman olemassaolon. Mielenkiintoinen maininta löytyy Vvedenskin Ostrovskin luostarin kronikasta. Sen mukaan, Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont olivat Syvärin luostarin kasvatteja ja heidät vuoronperään komennettiin Ostrovskin luostariin johtajatehtäviin. Tästä Afanasi, kuten hänen kollegiansakin, sai lisänimen Ostrovilainen.³¹⁸ Voidaan olettaakin, että Syvärin luostarissa olisi voinut olla useampia Afanasi-nimisiä henkilöitä, koska se ei ollut harvinainen nimi 1500-luvulla Venäjällä.

Päinvastainen ajatus on löydettävissä Nikodimilta. Hänen mielestään Afanasi Sântämäläinen ja Afanasi Ostrovilainen ovat yksi ja sama henkilö. Hypoteesiansa Nikodim ei perustele millään tavoin. Hän ei ota huomioon niitä lähteitä, jotka eivät tue hänen teoriaansa, mutta silti hänen kirjoituksistansa on löydettävissä ”uutta tietoa”. Nikodim tietää nimittäin kertoa, että Afanasi Sântämäläisen pyhäinjäännökset haudattiin uudelleen 2. toukokuuta joskus 1700-luvulla.³¹⁹ Näin Nikodim aloitti tradition kunnioittaa kirkollisesti Afanasi Sântämäläistä myös toukokuun toisena päivänä (ks. taulukko A). Yleiskirkollisesti Afanasi Sântämäläisen muistopäiväksi on kuitenkin vakiintunut 18.1.³²⁰

Luvun alussa mainitun Afanasi Syväriläisen (A15) muistopäivän vietto on selvästi myöhäisempi käytäntö. Hänen nimensä tavataan vain muutamassa lähteessä ja tiedot hänestä ovat hyvin niukkoja (ks. taulukko A). Todennäköisesti hänet sekoitetaan Afanasi Sântämäläiseen, koska heillä mainitaan kolmesti sama muistopäivä 2.5. On myös mahdollista, että jossain vaiheessa ruvettiin muistamaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa esiintyvää Afanasia hänen nimipäivänään 2. toukokuuta, jolloin yleiskirkollisesti muistetaan Athanasios Suurta, Aleksandrian piispaa. Todennäköisesti traditio on peräisin Syvärin luostarista, koska Afanasin lisänimeksi on annettu Syväriläinen Syvärin traditioon kuulumisen vahvistamiseksi (vrt. pyhän Aleksanteri Syväriläisen vanhemmat Varvara ja Sergei Syväriläiset).

³¹⁷ Golubinski 1903, 318.

³¹⁸ Историко- статистические сведения С. -Петербургской епархии 1873, 272.

³¹⁹ Nikodim 1902, 28.

³²⁰ ks. tutkimuksen taulukko A. Samalla linjalla on myös *Верный месяцеслов* 1903, 7.

4.2.3 Nikifor

Nikifor Vasojärveläinen (A2), Vasojärven luostarin perustaja yhdistetään perinteisesti vanhus Nikiforiin (B5), josta kerrotaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa. Elämäkertakirjoittaja Irodion tietää kertoa, että tullessaan Aleksanterin luo Nikifor oli kantanut kilvoitusrautoja. Tähän tietoon nojaten tutkimuksessa on päätelty, että Nikifor oli jo munkiksi vihitty ja tunsu hyvin munkkielämän kilvoitusmuodot. Irodion jatkaa, että Aleksanteri oli iloinen nähdessään vanhuksen luonaan, oli koska kuullut jo ennestään, että Nikifor oli saavuttanut munkkielämän korkean asteen. Kertomuksesta välittyy myös tieto, että Aleksanteri rakentui hengellisesti Nikiforin vierailusta. Nikiforin elämästä ennen tämän saapumista Aleksanterin luo ei ole minkäänlaista mainintaa. Kilvoiteltuaan jonkin aikaa Aleksanterin kanssa Nikifor, lausuttuaan ennustuksen Syvärin luostarin kehittymisestä, lähti Syvärin erakkolasta pyhiinvaellusmatkalle Kiovan luolaluostariin.³²¹ Elämäkerrassa kuvatut Nikiforin vierailuun liittyvät tapahtumat sijoitetaan aikakauteen ennen vuotta 1508 (taulukko **B**). Hänen paluustaan takaisin Aunuksen alueelle kertomuksessa ei ole sanaakaan.

Seuraavaksi tarkastellaan, mitä tietoja on löydettävissä Vasojärven luostarin syntyhistoriasta. 1800-luvun tutkijat eivät ole yksimielisiä asiasta. Ratšin ilmoittaa Vasojärven luostarin, jota hän nimittää ”Zadne-Nikiforovan Vapahtajan erakkola”, perustamisvuodeksi vuoden 1520. Luostarin perustajana hän pitää pyhittäjä Nikiforia, jota sanoo pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Hänen mielestään erakkolan alueelle on haudattu Nikifor, hänen kanssakilvoittelijansa Gennadi ja myös Aleksanteri Syväriläisen oppilaat Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor, Ferapont ja Afanasi.³²² Historioitsija Strojevilla erakkolan nimi on ”Zadne-Nikiforovan Vvedenskin erakkola”. Erakkolan ensimmäisenä johtajana Strojev mainitsee igumeni Dorofein, jonka toimintakaudeksi hän ilmoittaa vuodet 1587–1590. Hän esittää myös, että kyseessä voi olla Ostrovskin Vvedenskin luostari.³²³ Zverinski puolestaan toteaa, että Zadne-Nikiforovan Vapahtajan erakkola on sama kuin Vasojärven luostari, joka perustettiin 1500-luvun alussa. Erakkolan perustajina ovat hänen mielestään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas Nikifor ja hänen kanssakilvoittelijansa Gennadi.³²⁴

³²¹ РНБ Погод. 874, 472–473 об. (54–56).

³²² Ratšin 1852, (reprint 2000, 383).

³²³ Strojev 1877, st. 1005, 284.

³²⁴ Zverinski 1890, 193–194.

Historioitsija Barsov arvioi Vasojärven erakkolan perustajaksi pyhittäjä Nikiforin, jonka igumenikaudeksi hän ilmoittaa vuosien 1520–1557 välisen ajan.³²⁵ Barsov on paneutunut ongelmaan kirjoittamalla myös Vasojärven luostarin historiallisen kertomuksen.³²⁶ Siinä hän arvioi erakkolan perustamisvuodeksi 1520 ja sen perustajiksi pyhittäjät Nikiforin ja Gennadin. Molempia hän kutsuu Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi. Arvio ei kuitenkaan perustu historiallisiin lähteisiin, vaan Barsov rakentaa hypoteesinsa käyttämällä hagiografisen kirjallisuuden elementtejä. Kertomuksesta löytyy kuitenkin viitteitä dokumentteihin, jotka kuvaavat luostarin myöhempää historiaa. Tutkimuksen kannalta kyseiset lähteet ovat varsin arvokkaita senkin takia, että vuoden 1582/83 verokirjasta puuttuu tieto Vasojärven luostarista.

Barsovin tallentamat lähteet ovat tsaari Iivana IV Julman lahjakirje Vasojärven erakkolalle vuodelta 1557 sekä varmistuskirje vuodelta 1588, jonka takana on tsaari Fjodor I. Kertomukseensa Barsov liittää täydelliset kopiot molemmista kirjeistä. Vuoden 1557 kirjeen vastaanottajana mainitaan Aleksanteri Syväriläisen oppilas ”Vasojärven Zadnein Vapahtajan” erakkolan igumeni Nikifor veljestöneen. Kirjeestä käy ilmi, että tuolloin erakkolassa oli Kristuksen Kirkastumisen kirkko, jota sanotaan myös Vapahtajan kirkoksi sekä kymmenen keljaa. Vuonna 1588 erakkolan johtajana toimi igumeni Dorofei. Dorofein pyynnöstä luostarille palautettiin peltomaat ja muut oikeudet. Erakkolaa kutsuttiin jo silloin nimellä ”Nikiforovan Vapahtajan”.³²⁷

Edellä sanotusta ilmenee, että erakkolan nimen monimuotoisuus jo 1500-luvulla on johtanut myöhemmin erilaisiin käytäntöihin ja sekaannuksiin 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa. Kukaan tutkijoista ei kuitenkaan kiistä sitä, että Vasojärven erakkolan perustajana oli Nikifor. Tätä tukevat myös tsaarien luostarille antamat kirjeet. Mutta onko mahdollista, että vuonna 1557 tsaarin kirjeen vastaanottajaksi merkitty igumeni Nikifor on sama vanhus Nikifor, joka jo ennen vuotta 1508 oli saavuttanut ”munkkielämän korkean asteen” ja kävi Aleksanterin luona hänen erakkomajassaan Syvärillä?³²⁸

Varhaista igumeni Nikiforin hagiografista tekstiä ei ole säilynyt, siksi ”tietoja” Nikiforin elämäkertaa varten ammennettiin pyhän Aleksanteri Syväriläisen ja myös pyhän Kirill

³²⁵ Barsov 1867, 11.

³²⁶ Исторический очерк Важеозерской пустыни 1868, 69–72.

³²⁷ Barsov 1868, 81–84. Samoin Barsovilta löytyy myös tieto, että vuosien 1618/19 ja 1623 verokirjojen mukaan luostarilla ei ollut omaisuutta eikä kirjoja, koska kaikki oli hävitetty sodissa vuosisatojen vaihteessa.

³²⁸ Kertomus Nikiforin vierailusta Aleksanterin luona ei ole sidottu tarkkaan aikaan ja luonteeltaan muistuttaa enemmän hagiografialle tyypillistä pyhittäjän tulevaan tehtävään valmistavaa jaksoa kuin historiallista tapahtumaa. Myös tutkijoiden mielestä koko episodi on laina pyhän Sergei Radonežilaisen elämäkerrasta Jahontov 1881, 68; Siilin 2000, 59.

Uusjärveläisen elämäkertoista. Kirill Uusjärveläisen elämäkerrassa on kertomus vanhus Nikiforin vierailusta Kirillin luona Uusjärven luostarissa Beloozeron lähellä. Kertomuksen mukaan Nikifor oli Aleksanteri Syväriläisen lähettäjä.³²⁹ Perimätiedon mukaan Kirill Uusjärveläinen perusti oman luostarinsa vuonna 1517, joten kyseinen vierailu oli mahdollinen vasta sen jälkeen. Kahden elämäkerran todistusta ei voi kuitenkaan sivuuttaa, joten on hyväksyttävä vanhus Nikiforin olemassaolo. Kirillin elämäkerrasta ilmenevä tapahtumien ajoitus puhuu sen puolesta, että Nikiforin vierailu Syvärin luostarissa tapahtui vasta vuoden 1508, ehkäpä vasta vuoden 1517 jälkeen.³³⁰ Ainoastaan tähän olettamukseen nojautuen voidaan pitää vanhus Nikiforia olevan Vasojärven luostarin igumenina vuonna 1557.

Pyhittäjä Nikiforin elämäkerta kirjoitettiin todennäköisesti 1800-luvulla Vasojärven luostarin jälleenrakentamisen yhteydessä.³³¹ Vasojärven erakkolan kehitys oli tiettävästi yhteydessä ympärillä oleviin luostareihin. Vuodesta 1723 erakkola kuului Sääntämän luostarille ja myöhemmin Syvärin luostarille³³², mutta vuonna 1764 se lakkautettiin ja sen kirkot jäivät Kotkatjärven seurakunnan käyttöön. Vuonna 1800 Syvärin luostari otti taas Vasojärven erakkolan alaisuuteensa. Siitä alkoi erakkolan jälleenrakentaminen. Oman panoksensa siihen antoi Konevitsan luostarin vanhus Jesaja (skeemamunkki Ignati), joka oppilaidensa kanssa asettui asumaan Vasojärvelle vuonna 1830. Vuodesta 1846 Vasojärven erakkola sai itsenäisen luostarin statuksen. 1800-luvun loppupuolella luostari nautti sekä tsaari Nikolai I:n pojan suuriruhtinas Konstantinin anteliaisuudesta että isä Johannes Kronstadtilaisen huolenpidosta, mikä selittää luostarin sen aikaisen hyvinvoinnin.³³³

Nikiforin pyhäksi kanonisoinnista ei ole tarkkaa tietoa. Teoksessaan Golubinski käyttäen eri lähteitä mainitsee Nikiforin kahdessa eri paikassa. Toisessa kohdassa hän sijoittaa Zadne-Nikiforovan Vapahtajan erakkolan perustajan, Aleksanteri Syväriläisen oppilas Nikiforin kunnioitettujen vainajien joukkoon ja nimittää häntä Aunukselaiseksi, ilmeisesti siksi, että erakkola kuului Aunukseen.³³⁴ Toisessa kohdassa Golubinski sanoo Nikifor Vasojärveläisen olevan paikallisesti kanonisoitu pyhittäjä. Hän tietää kertoa Nikiforin kuolinpäivän olleen 9. helmikuuta vuonna 1550.³³⁵

³²⁹ Жития святых 1916, 211, 212.

³³⁰ Todennäköisesti vuonna 1545 kirjoittaessaan Aleksanteri Syväriläisen elämäkertaa Irodion ajatteli Nikiforin vierailua elämäkerran kuvaavana faktana, jonka ajankohta hagiografisessa mielessä ei ole tärkeä.

³³¹ Nikodim, 1902, 38.

³³² История Российской иерархии, часть IV, 1812, 128.

³³³ Barsov 1868, 76 – 79; Олонская епархия 2001, 96, 97.

³³⁴ Golubinski 1903, 336.

³³⁵ Golubinski 1903, 196.

Nikiforin kunnioituksen puolesta puhuu myös se tosiasia, että jo vuonna 1836 julkaistussa kaikkia Venäjän pyhiä koskevassa hakuteoksessa mainitaan pyhittäjä munkki Nikiforin nimi. Julkaisussa häntä sanotaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Mahdollisesti tämän seikan takia toimittaja on kelpuuttanut henkilön mukaan julkaisuun. Nikiforin muistopäivästä toimittajalla ei kuitenkaan ole tietoa.³³⁶ Vasta vuonna 1903 *Venäjän kaikkien pyhien oikea luettelo* ilmoittaa paikallisen pyhän, pyhittäjä Nikifor Vasojärveläisen muistopäiväksi hänen kuolinpäivänsä 9. helmikuuta ja kuolinvuodeksi 1557.³³⁷ Pyhittäjä Nikiforin ansioihin on luettu Vasojärven luostarin perustaminen sekä se, että hän oli pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas.³³⁸

4.2.4 Ignati ja Feodor

Ignati Ostrovilainen (A8) sekä Feodor Ostrovilainen (A11) kuuluvat Ostrovilaiseen pyhien ryhmään yhdessä Afanasin, Dionisin, Kornilin, Leonidin ja Ferapontin kanssa. Koko Ostrovilaisen pyhittäjien ryhmää kunnioitetaan nykyään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Mutta ainoastaan Ignatin (B14) ja Feodorin (B6) nimet löytyvät pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrasta (ks. taulukko **B**). Seuraavaksi katsotaan, voidaanko Ignati Ostrovilainen (A8) identifioida Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa esiintyvään rakennusvalvoja Ignatiin(B14), ja vastaavasti tarkastetaan myös Feodor Ostrovilaisen (A11) ja munkki Feodorin (B6) tapaus.

Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa Feodorin nimi mainitaan luostarin ensimmäisen kirkon rakentamisen yhteydessä vuonna 1507/8. Tuolloin Aleksanterin oppilas Feodor (B6) kävi yhdessä Tiisonin (B7) kanssa Novgorodissa arkkipiispan luona. Aleksanterin heille delegoimana tehtävänä oli neuvotella kirkonjohtajien kanssa Syvärin luostarin kirkon vihkimisestä. Kirjoittaja Irodion ei selittä, keitä olivat Aleksanterin kaksi oppilasta Feodor ja Tiison, mutta todennäköisesti Aleksanterille hyvin tuttuja ja luotettavia munkkeja.³³⁹ Tämän kuvauksen perusteella voidaan olettaa, että Feodor sai myöhemminkin haastavia tehtäviä, kuten Vvedenskin Ojatin luostarin isännöinnin.³⁴⁰

³³⁶ Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местно чтимых 1836, 208.

³³⁷ Historioitsija Barsukov jo aiemmin, vuonna 1881, ilmoittaa Nikiforin muistopäiväksi 9.2., kuitenkin Nikiforin kuolinpäiväksi hän arvelee 8.1.1516. Barsukov 1881, 396.

³³⁸ Верный месяцеслов 1903, 9.

³³⁹ РНБ Погод. 874, 477–478 (61–62).

³⁴⁰ Mielenkiintoinen kommentti löytyy Vvedenskin Ostrovskin luostarin kronikasta. Sen mukaan Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont olivat Syvärin luostarin kasvatteja ja heidät vuoronperään komennettiin Ostrovskin luostariin johtajatehtäviin. Историко-статистические сведения С.-Петербургской епархии 1873, 272.

Ignatin (14) nimi tavataan Syvärin luostarin Pyhän Kolminaisuuden kirkon rakentamisen aikana 1520-luvun lopulla. Hän toimi Syvärin luostarissa Venäjän hallitsijan suuriruhtinas Vasili III lähettämänä rakennusvalvojana. Ignatiin liittyy kertomus, jossa hän Aleksanterin pyynnöstä luopui aikomuksesta syödä liharuokaa luostarin alueella.³⁴¹ Elämäkerrassa tapahtuma on sijoitettu ihmekertomuksiin ja sen avulla kirjoittaja kuvailee Aleksanterin opettajantaitoja. Voidaan olettaa, että jos Ignati olisi jäänyt luostariin ja ryhtynyt munkiksi, kirjoittaja Irodion olisi maininnut tämänkin ihmeellisen asian. Todennäköisesti rakennusvalvoja Ignatin (B14) tarinalle ei tullut jatkoa.

Ignati (A8) ja Feodor (A11) Ostrovilaisten elämä jää hämärään peittoon. Kiistanalainen on myös tieto heidän hautapaikastaan. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty eri näkökulmia. Yhden teorian mukaan heidät oli haudattu Vvedenskin Ostrovskin luostariin, jota sanotaan myös Ojatin luostariksi.³⁴² Toisen teorian kannattajat taas arvelevat heidän hautojensa sijainniksi Zadne-Nikiforovan eli Vasojärven luostarin.³⁴³ Tämä mielinpiteiden jakautuminen on tapahtunut ilmeisesti sen takia, että perushakuteoksessa asia on esitetty kahdessa eri kohdassa. Ensin kyseinen pyhittäjäryhmä liitetään Zadne-Nikiforovan erakkolan perinteeseen³⁴⁴ ja sitten heidät sijoitetaan Vvedenskin Ostrovskin luostarin traditioon.³⁴⁵ Syvärin luostarin nykynäkemyksessä päättyy kompromissiin: Ostrovilaisista pyhittäjistä kerrotaan, että he olivat lähtöisin Syvärin luostarista, kilvoittelivat Vasojärven, Zadne-Nikiforovan erakkolassa ja kuolivat olleessaan jo Vvedenskin Ostrovskin, nykyään Vvedenskin Ojatin luostarissa.³⁴⁶

Arkkimandriitta Nikodim arvelee monografiassaan, että Ostrovilaisten pyhittäjien ryhmä on muotoutunut näin yhtenäiseksi tutkijoiden tietämättömyyden takia. Nikodim esittää hypoteesin, että kyseiset pyhittäjät olivat pyhän Aleksanterin oppilaita ja lähdettyään Syvärin luostarista he perustivat omia erakkoloita, joihin heidät myös kuoltuaan haudattiin. Nikodim on etsinyt heidän yhteyksiään Syvärin luostarin lähellä sijaitseviin erakkoloihin. Neljän pyhittäjän kohdalla hän onnistuu, mutta Ignatin ja Feodorin, kuten myös Leonidin kohdalla Nikodim ei pysty osoittamaan yhteyksiä mihinkään erakkolaan.

³⁴¹ РНБ Погод. 874, 498–499 (84–86).

³⁴² Историко-статистические сведения С. -Петербургской епархии 1873, 272; Zverinski 1892, 91;

³⁴³ Ratšin 1852, (reprint 2000, 383); Varsov 1868, 61

³⁴⁴ История Российской иерархии, часть IV, 1812, 128.

³⁴⁵ История Российской иерархии, часть V, 1813, 378 – 379

³⁴⁶ Святые преподобные Никифор и Геннадий, www-sivut.

Nikodim mainitsee tiedossaan olevat varhaiset käsinkirjoitetut muistelukirjat, joiden mukaan Ignatia, Feodoria, Afanasia, Dionisia, Kornilia, Leonidia ja Ferapontia muisteltiin jumalanpalveluksessa Ojattilaisina munkkeina Ostrovskin Ojatin luostarissa. Tämä on varmaan varhaisin traditio pyhittäjien muistamisesta, jonka Nikodim kuitenkin sivuuttaa sen perusteella, että Aunuksen alueella ei voinut olla niin montaa samannimistä munkkia, Aleksanteri Syväriläisen oppilaita.³⁴⁷ Hänen teoriansa ei ole vakuuttava. Historioitsija Golubinski mainitsee omassa monografiassaan Afanasin, Dionisin, Ignatin, Kornilin, Leonidin, Feodorin ja Ferapontin, joita hän sanoo pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaisiksi. Hänen mielestään henkilöt eivät kuitenkaan ole kanonisoituja pyhiä.³⁴⁸

4.2.5 Gennadi ja Feodor

Pyhä Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen (A14); (B21), josta puhutaan tässä luvussa, ei ole varsinainen Aleksanteri Syväriläisen oppilas, vaikka nykykäytäntö muutamassa tapauksessa näin väittääkin (ks. taulukko A). Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa ei Gennadin eikä hänen toverinsa Feodorin (A19), (B22) nimeä mainita lainkaan. Ainoastaan Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran valamolaisen käsikirjoituksen puhtaaksikirjoittaja lisää tekstiin viittauksen toiseen lähteeseen, *Prologiin*, josta Gennadin elämäkerta on luettavissa. Gennadin elämäkerta kirjoitettiin jo vuosina 1584–1587. Elämäkerran ja kanonin pyhittäjälle kirjoitti Gennadin oppilas Aleks. Gennadia ruvettiin kunnioittamaan jo 1600-luvulla ja tutkijoiden mielestä hän on kanonisoitu pyhä.³⁴⁹

Pyhän Gennadin elämäkerrassa on kertomus, jonka mukaan hän ja hänen toverinsa Feodor kävivät pyhiinvaellusmatkallansa Syvärin luostarissa. Heidän aikomuksenaan oli jäädä luostariin ja vihkiytyä munkiksi. Mutta Aleksanteri ei ottanut heitä omaan erakkolaansa, vaan lähetti heidät pyhittäjä Kornili Komelskin luo. Hän ennusti kuitenkin Feodorille paluun maailmaan ja Grigorille (Gennadin kastenimi) munkkielämän. Toverukset viettivät Syvärin luostarissa kaksi viikkoa ja lähtivät eteenpäin Komelskiin metsiin.³⁵⁰ Aleksanterin ennustus, joka myöhemmin toteutui täydellisesti, oli tärkeä perusta Gennadin munkki-identiteetille. Sen takia kertomus, jota alussa vaalittiin suullisena perimätietona, pääsi myös Gennadin kirjalliseen elämäkertaan. Kertomuksesta

³⁴⁷ Nikodim 1902, 59.

³⁴⁸ Golubinski 1903, 318.

³⁴⁹ Vasiljev 1893, 208; Golubinski 1903, 128.

³⁵⁰ Valamolaisen vanhan kirjaston Prolog-kokoelma, tammi -huhtikuu, 1800-luku, 23.tammikuun kohdalla.

tuli entistä tärkeämpi Gennadin elämäkerran kirjoittamisen aikana, koska Aleksanteri Syväriläinen oli jo silloin kanonisoitu.

Pyhän Kornili Komelskin elämäkerrassa³⁵¹ mainitaan hänen nuori avustajansa keleinik Gennadi, joka vähän ennen vuotta 1537 (Kornilin kuolinvuosi) sai opettajalta siunauksen aloittaa kilvoiteltu Surskin erakkolassa Kostroman alueella. Myöhemmin kyseinen erakkola sai nimen Gennadin erakkola.³⁵² Edellä sanotun perusteella voidaan olettaa, että Gennadin (A14), (B21) ja Feodorin (A19), (B22) vierailu Syvärin luostarissa ajoittuu 1530-luvun alkuun, jolloin Syvärin luostari oli jo kuuluisa ja pyhittäjä Aleksanteri oli vielä elossa. Gennadi vihittiin munkiksi jo ennen vuotta 1537. Pyhän Gennadin elämäkerran mukaan hän kuoli 23. tammikuuta vuonna 1565.

Perinteisesti Gennadi Kostromalainen yhdistetään vanhus Gennadi Sararaiskiin, joka yhdessä Adrian Ondrusovalaisen kanssa oli tsaari Iivana IV Julman ensimmäisen lapsen tyttären Annan kummi.³⁵³ Gennadin pyhiinvaellustoveri Feodor todennäköisesti palasi maailmaan. Hänen kohtalostaan ei ole minkäänlaista tietoa.

4.3 Syvärin traditioon liitetyt henkilöt

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat henkilöt, joita kunnioitetaan nykypäivänä yleiskirkollisesti pyhinä, ja jotka tavalla tai toisella on liitetty syväriläiseen perinteeseen (ks. taulukko A). Henkilöiden nimiä ei kuitenkaan tavata pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa (ks. taulukko C), joten heidän yhteyksiään Syvärin luostariin, mikäli sellaisia on ollut, täytyy etsiä muualta. Jokaisen henkilön kohdalla verrataan heistä annettua hagiografista kuvaa historiallisiin lähteisiin. Tällöin katsotaan myös, millä perusteella henkilöitä on liitetty syväriläiseen traditioon. Pyhittäjä Aleksanteri Kuštalaisen (A18) tapausta voidaan pitää kurioositeettina. Hagiografisessa kirjallisuudessa häntä sanotaan virheellisesti pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi.³⁵⁴ Pyhittäjä Aleksanteri Kuštalainen kuoli kesäkuun yhdeksäntenä päivänä vuonna 1439, noin 11 vuotta ennen Aleksanteri Syväriläisen syntymää, joten tämän perusteella jätetään hänet tutkimuksen ulkopuolelle.

³⁵¹ Pyhän Kornili Komelskin elämäkerran kirjoittamisvuodesta tutkijat eivät ole yksimielisiä, kuitenkin sen kirjoittaminen ajoitetaan vuosien 1556 ja 1580 väliseen aikaan. Kertomus Kornilin oppilaasta Gennadista liitettiin siihen vasta Gennadin elämäkerran 1580-luvun lopulla valmistumisen jälkeen. Kornilin elämäkerrassa esiintyvä kertomus Gennadista polemisoi Gennadin elämäkerrassa esitetyn kertomuksen kanssa. Sergejev 2000, 241–242.

³⁵² Русские святые 2000, 327.

³⁵³ Ainoastaan muuttamat kyseisen tekstin redaktiot sisältävät Gennadia koskevan lisäyksen ”pyhä Kornilin oppilas”. ПСРЛ 1965, т. XIII, 158.

³⁵⁴ Русские святые 2000, 374.

4.3.1 Dionisi Ostrovilainen, Kornili Ostrovilainen, Leonid Ostrovilainen ja Ferapont Ostrovilainen

Kirjallisuudessa on jo aiemmin tehty yrityksiä löytää vähemmän tunnetuille pyhille, joita perinteisesti pidetään Aleksanteri Syväriläisen oppilaina, paikkaa Aunuksen alueen historiassa, liittämällä heidät paikallisten luostarien traditioon. Tähän liittyen esimerkiksi arkkimandriitta Nikodim pyrki sijoittamaan Ostrovilais-Ojattilaisia pyhittäjäisiä, joiden nimet löydetään muistelukirjoista, paikallisten erakkoloiden perustajien asemaan pelkästään heidän etunimiensä perusteella. Huolimatta siitä, että Ignati, Feodor, Afanasi, Dionisi, Kornili, Leonid ja Ferapont liitetään perinteisesti samaan Ostrovskin Ojatin luostarin traditioon, heidän nimiensä muistelukirjassa esiintymisen perusteella (ks. luku 4.2.4), Nikodim esittää oman hypoteesinsa. Yritys on huomionarvoinen ja seuraavassa testataan, saako Nikodimin hypoteesi tukea historiallisten lähteiden valossa. Nikodim yhdistää Ferapont Ostrovilaisen Voznesenskin luostarin perustajaan Ferapontiin. Kornili Ostrovilaista hän pitää Padanin luostarin perustaja Kornili Padanilaisena.³⁵⁵ Nikodimin ehdotus, jonka mukaan Dionisi Ostrovilainen olisi Sermaksan erakkolan perustaja Dionisi, ei ole uusi. Se oli esitetty jo aikaisemmin Barsukovin monografiassa.³⁵⁶

Mitään uutta Dionisi ja Ferapont Ostrovilaisista, verrattuna luvussa 4.2.4 esitettyihin faktoihin, Nikodim ei kuitenkaan pysty sanomaan. Omat päätelmänsä hän jättää perustelematta.³⁵⁷ Kornilin kohdalla asiat ovat kuitenkin toisin. Kornili Padanilainen on historiallinen henkilö. Hänen nimensä mainitaan vuoden 1582/83 verokirjassa. Padanin luostarissa oli silloin pyhän Nikolaos ihmeidentekijän kirkko. Luostarissa asui igumeni Kornilin lisäksi 11 munkkia.³⁵⁸ Toinen dokumentti, johon Nikodim vetoaa, on tsaari Boris Godunovin verovapautuskirja Padanin luostarille vuodelta 1600. Silloin luostarin johtajana oli jo Misail. Vuonna 1600 luostarissa oli jo kaksi kirkkoa, toinen pyhän Nikolaos ihmeidentekijän kirkko ja toinen ihmeidentekijä Aleksanteri Syväriläisen kirkko. Luostarin kolmas Neitsyt Marian temppeliintuomisen kirkko oli vasta rakenteilla. Misailin kertomuksesta selviää, että Kornili perusti Padanin luostarin vuonna 1549.³⁵⁹ Kummassakaan dokumentissa ei sanota, että Padanin luostarin perustaja Kornili olisi pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas.

³⁵⁵ Nikodim 1902, 49–51.

³⁵⁶ Barsukov 1881, 167.

³⁵⁷ Nikodim 1902, 51.

³⁵⁸ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 1560–1561. Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 340.

³⁵⁹ Nikodim 1902, 50; Олонецкая ерархия 2001, 88.

Se, että kyseinen Kornili oli Aleksanteri Syväriläisen oppilas, on perimätieto, jonka Nikodim lainaa vuoden 1867 sanomalehtiartikkelista³⁶⁰ ja yrittää legitimoida sen. Nikodim vetoaa siihen, että Padanin luostarissa oli Aleksanteri Syväriläisen kirkko ja muutenkin pyhittäjän muistoa vaalittiin siellä erityisesti. Kuitenkin dokumenttien mukaan Aleksanteri Syväriläiselle pyhitetty kirkko oli rakennettu vasta vuoden 1583 jälkeen, mahdollisesti Kornilin jo kuoltua. Sitä paitsi vasta igumeni Misailin aikana (1597–1617)³⁶¹ Padanin erakkolaan saatiin esimerkiksi kirjalahjoituksia Syvärin luostarin igumeni Dionisilta (1583–1607)³⁶² ja veljestön jäseniltä.³⁶³ Tämä fakta puhuu pikemmin Syvärin luostarin igumeni Dionisin ja Padanin erakkolan igumeni Misailin kumppanuudesta.

Mitä tulee Leonid Ostrovilaiseen, niin kaikki, mitä on jo aiemmin sanottu tässä tutkimuksessa luvussa 4.2.4 Ostrovilaisista pyhittäjistä, pätee myös häneen. On kuitenkin mahdollista, että Leonid Ostrovilainen on sama henkilö kuin Aleksanterin oppilas ja hallitsijan luo vuonna 1526 lähtenyt lähettiläs Leonti (10) ja myöhemmin vuonna 1533 pappismunkki, igumenikandidaatti Leonti (10a).³⁶⁴ Nimi Leonti on kansanomaisen muoto nimestä Leonid. Jos kyseinen Leonid/Leonti oli Aleksanterin luotettava oppilas, niin hän olisi voinut suoriuttua haastavista tehtävistä kuten Ostrovskin luostarin johtajuudesta.

Edellä sanotun valossa Vvedenskin Ostrovskin luostarin kronikassa esitetty väite, jonka mukaan Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont olivat Syvärin luostarin kasvatteja, jotka oli vuoronperään komennettu Ostrovskin luostariin johtajantehtäviin, kuulostaa realistiselta.³⁶⁵ On siis mahdollista, että Ostrovilaisilla pyhittäjillä on yhteinen perinne, jota venäläiset lähteet nykyään noudattavat (ks. taulukko A). Nikodimin yritys sijoittaa kyseiset pyhittäjät eri luostariperinteisiin jäi suurelta yleisöltä huomaamatta vielä senkin takia, että Vvedenskin Ostrovskin luostarilla tai pikemmin Pietarin hiippakunnalla oli omat intressinsä asiassa.

Pietarin kaupungin rakentamisen ja kehittämisen myötä ajankohtaiseksi tuli myös Pietarin hiippakunnan perustaminen, joka tapahtuikin vuonna 1742. Nuori hiippakunta sai itselleen alueet, joita erotettiin Novgorodin, Pihkovan ja myös Aunuksen hiippakunnilta niiden uudelleenjärjestäytymisen myötä. Hiippakunnan ensimmäiseksi piispaksi valittiin Nikodim (Srebnitski). Vasta hänen seuraajansa Feodosi sai arkkipiispan aseman. Metropoliksi oli vielä pitkä

³⁶⁰ Олон. Губ. Вед. N 14; Nikodim 1902, 49.

³⁶¹ Strojev 1877, st. 1010.

³⁶² Strojev 1877, st. 992.

³⁶³ Nikodim 1902, 51.

³⁶⁴ РНБ Погод. 874, 485–487 (70–72).

³⁶⁵ Историко-статистические сведения С. -Петербургской епархии 1873, 272.

matka ja siihen tarvittiin vaikutusvaltaa. Yhtenä vaikutusvallan keinona oli luostarien aseman vahvistaminen. Syvärin luostari jäi Aunuksen hiippakuntaan, mutta sen alaisuudessa toimiva Vvedenskin Ostrovskin luostari sijaitsi maantieteellisesti Pietarin hiippakunnan alueella. Vuonna 1764 luostari itsenäistettiin ja sitä ruvettiin kehittämään. Tuolloin myös luostarin historiikki pantiin järjestykseen. Vvedenskin Ostrovskin luostarin alkuvaiheisiin kuuluvia ihmisiä, kuten pyhän Aleksanteri Syväriläisen vanhempia munkki Sergeitä ja nunna Varvaraa sekä Aleksanterin oppilaita Afanasia, Dionisia, Ignatia, Kornilia, Leonidia, Feodoria ja Ferapontia ruvettiin pitämään Pietarin hiippakunnan pyhinä.³⁶⁶

4.3.2 Gennadi Vasojärveläinen

Gennadia kunnioitetaan nykyään Vasojärveläisenä pyhittäjänä ja hänellä on yhteinen kultti Nikifor Vasojärveläisen kanssa. 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa Gennadia väitetään Nikifor Vasojärveläisen kanssakilvoittelijaksi.³⁶⁷ Historioitsija Barsov arvioi Nikiforin ja Gennadin yhdessä perustaneen Vasojärven erakkolan vuonna 1520. Hänen mielestään molemmat olivat Aleksanteri Syväriläisen oppilaita.³⁶⁸ Nikiforin persoonan historiallisuus on todistettavissa 1500-luvun lähteistä, samaa ei voi kuitenkaan sanoa Gennadista. Gennadin elämäkerta rakentuu pelkästään perimätiedon varaan.

1800-luvulta tunnetaan käsikirjoitettu muistopalvelusteksti Gennadille, johon Barsov viittaa ja jonka myös Nikodim toistaa.³⁶⁹ Tämä palvelusteksti onkin ainoana Gennadin biografisten tietojen lähteenä. Muistopalvelus Gennadille toimitettiin Vasojärven luostarissa tammikuun kahdeksantena päivänä, jota myös pidettiin Gennadin kuolinpäivänä. Muistopalvelustekstissä mainittiin Gennadin maatumattomat jäännökset, joiden luona tapahtui ihmeperannuksia. Ehkä tämän takia jo varhain ihmeidentekijänä tunnetuksi tullut Gennadi pysyi kansan kunnioittamana siihen saakka, kunnes 1800-luvun puolivälissä Nikiforin ja Gennadin kultti sai lopullisen muotonsa. Vaikka Gennadin mystistä persoonaa ei voida todistaa historialliseksi, hänen kunnioittamisen perinne on erottamaton Nikiforin kulttista ja se on myös tärkeä perusta Vasojärven luostarin perinteelle.

³⁶⁶ Историко-статистические сведения С. -Петербургской епархии 1873, 2–24; 256–282.

³⁶⁷ Ratšin 1852, (reprint 2000, 383); Zverinski 1890, 193–194.

³⁶⁸ Исторический очерк Важеозерской пустыни 1868, 69–72.

³⁶⁹ Barsov 1868, 72; Nikodim 1902, 43.

Gennadin nimi mainitaan jo vuonna 1836 julkaistussa kaikkia Venäjän pyhiä koskevassa hakuteoksessa. Siinä häntä sanotaan Nikiforin avustajaksi.³⁷⁰ Kuitenkin jo vuonna 1861 Filaret mainitsee, että Vasojärven luostarissa oli pyhitetty kirkko luostarin perustajalle Nikiforille ja Gennadille.³⁷¹ Tähän tietoon nojaten Golubinski ilmoittaa Nikifor ja Gennadi Vasojärveläisten paikallisesti kanonisoiduiksi pyhiksi.³⁷² Myös *Venäjän kaikkien pyhien oikeassa luettelossa* ilmoitetaan paikallisten pyhien, Nikifor ja Gennadi Vasojärveläisten yhteiseksi muistopäiväksi 9. helmikuuta. Pyhittäjä Gennadin ansioihin on luettu se, että hän oli pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas.³⁷³

4.3.3 Äänisen alueen pyhittäjät

Tässä luvussa tarkastellaan pyhittäjiä Kassian Solomanilaista (A22), Joasaf Maasjärveläistä (A23) sekä Joonaa Jaasjärveläistä (A5). Näistä pyhittäjistä ainoastaan Joonaa Jaasjärveläistä kunnioitetaan nykyään yleiskirkollisesti. Hänellä on myös henkilökohtainen muistopäivä 22. syyskuuta. Kaksi muuta pyhittäjää ovat tuntemattomia suurimmalle osalle lähteistä (ks. taulukko A). Näiden kolmen pyhittäjän nimeä ei mainita myöskään pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerrassa, mutta perinteisesti heidät liitetään Syvärin traditioon. Mistä tämä johtuu?

Sekä Kassian Solomanilainen että Joasaf Maasjärveläinen ja myös Joonaa Jaasjärveläinen kilvoittelivat jokainen omassa perustamassaan erakkolassa Äänisen Karjalassa 1500-luvulla. Heidän perustamiensa erakkoloiden historiaa on tutkinut monipuolisimmin ja laajimmin tähän mennessä E.V. Barsov. Moskovan yliopiston historiallisen seuran julkaisusarjasta vuodelta 1870 löytyy Barsovin artikkeli Klimetskin luostarin historiikki.³⁷⁴ Sarjassa Barsovin tieteellinen tutkimus on sijoitettu osastoon Kotimainen aineisto ja sen tehtävänä on kuvailla mahdollisen täydellisesti Klimetskin luostaria. Maasjärven, Solomanin ja Jaasjärven erakkolat ovat päässeet siihen sen takia, että ne kuuluivat vähän aikaa Klimetskin luostarin alaisuuteen 1700-luvun alussa. Luostarien historiaa Barsov seuraa verokirjojen ja erilaisten taloustarkastuksissa tehtyjen asiakirjojen pohjalta aikavälillä 1592–1851.

³⁷⁰ Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местно чтимых 1836, 208.

³⁷¹ Filaret 1861, 9.2. kohdalla.

³⁷² Golubinski 1903, 196.

³⁷³ Верный месяцеслов 1903, 9.

³⁷⁴ «Олонецкий монастырь Клименцы с приписными к нему пустынями». Чтения в императорском обществе истории и древностей Российских, IV 1870.

Barsovin tieteellinen tutkimus on arvokas monessa mielessä. Barsov oli ensimmäinen kirkkohistorian tutkija, joka alkoi kerätä tietoja Maasjärven, Solomanin ja Jaasjärven luostareista ja niiden perustajista. Asiakirjat, jotka eivät ole säilyneet meidän päiviimme saakka, löytyvät Barsovin tutkimuksen sivuilta joko kokonaisuudessaan tai katkelmina. Barsovin tutkimuksessa esitetyt löydöt ja oivallukset ovat olleet keskeisiä sekä myöhemmän tutkimuksen että kunnioitustradition kehittämisen kannalta.

Kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin Barsovin tutkimusten tuloksia hyödynsi arkkimandriitta Nikodim omiin tarkoituksiinsa. Kirkkohistorioitsijana hän keräsi tiedot Karjalan pyhistä. Vuonna 1902 ilmestyi Petroskoissa hänen kirjansa *Pyhittäjä Aleksanteri Syväriläinen ja hänen askeettioppilaansa*. Siinä Joasaf Maasjärveläistä, Kassian Solomaniilaista ja Joonaa Jaasjärveläistä koskevat artikkelit ovat vain lyhennettyjä versioita Barsovin tutkimuksesta³⁷⁵ vuodelta 1870. Todennäköisesti Nikodimin tarkoituksena ei ollut ensisijaisesti etsiä uutta tietoa, vaan tehdä paikalliset pyhät tutuiksi kansalle ja samalla edistää heidän kunnioittamistaan. Nikodimin seuraava tuotanto, *Aunukselainen paterikon* vuodelta 1910 jatkaa samaa linjaa. Nikodimin mukaan: ”Hänen (Aleksanterin) luostaristaan olivat lähtöisin myös Joonaa Jaasjärveläinen, Kassian Solomannilainen ja Joasaf Maasjärveläinen”. Nikodim itsekin tunnustaa, että näiden kilvoittelijoiden elämästä ei ole säilynyt paljon tietoa. Kunnioituskriteerinä hän kuitenkin pitää säilynyttä muistoa kilvoittelijoista.³⁷⁶

4.3.3.1 Joasaf Maasjärveläinen

Maasjärven luostari sijaitsi Äänisjärven tuntumassa pienellä Maasjärven saarella. Maasjärven kirkosta löydetyn alttariristissä olevan kirjoituksen mukaan luostarin perustajana oli pappismunkki Joasaf, josta kerrotaan myös, että hän oli Aleksanterin erakkolan entinen igumeni. Luostarin ensimmäinen kirkko pyhitettiin profeetta Elian muistolle jo ennen vuotta 1563.³⁷⁷ Se, että myös vuoden 1582/83 verokirjassa on merkintä Maasjärven luostarista, jäi tutkijoilta huomaamatta. Siinä luostaria sanotaan Elian luostariksi (Ильинский) luostarin kirkon mukaan. Verokirjassa luetellaan luostarille kuuluvat lähimaat Maasjärvellä. Sanotaan myös, että luostarissa oli yhdeksän keljaa,

³⁷⁵ Siitä hän itse kertoo artikkelien esipuheessa: Nikodim 1902, 52 - 59.

³⁷⁶ «Правда сведений о них подробных не сохранилось, но память их и могилы свято чтутся и это ясно говорит, как высоки были они по жизни и как глубоко на них отразилось влияние Преподобного Александра.» Nikodim 1910, 54.

³⁷⁷ Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563, 194. Материалы по истории Карельской АССР 1930, 113; Barsov 1870, 83; Strojev 1877, st. 1006.

joissa asui 15-henkinen veljestö. Valitettavasti luostarin silloisen igumenin nimeä ei mainita lainkaan.³⁷⁸

Vuonna 1582 erakkola joutui ruotsalaisten ja 1600-luvun alussa liettualaisten hyökkääjien kohteeksi ja se hävitettiin lähes kokonaan. Tsaari Mikaelin vuonna 1620 luostarille antaman verovapautuksen myötä Maasjärven erakkola jälleenrakennettiin niin, että jo kahdeksan vuotta myöhemmin siellä oli kaksi kirkkoa ja vankka talous. Siitä kertoo vuoden 1628/29 Iivana Dolgorukin verokirja, jonka teksti kokonaisuudessaan löytyy Barsovin teoksesta. Siinä kerrotaan muun muassa, että Maasjärven erakkolan kirkossa oli myös Aleksanteri Syväriläisen ikoni kultaisessa kehyksessä. 1700-luvun alussa Maasjärven erakkola menetti itsenäisyytensä ja joutui ensin Klimetskin ja sitten Syvärin luostarin alaisuuteen. Vuonna 1764 se lakkautettiin, ja luostarin kirkot siirrettiin paikallisen seurakunnan käyttöön.³⁷⁹

Edellä esitettyihin tietoihin perustuukin arkimandriitta Nikodimin yritys elvyttää Joasaf Maasjärveläisen kulttia. Kuitenkaan 1900-luvulle tultaessa Maasjärven luostaria ei enää ollut olemassa, joten sen perustajan persoonaan ei kohdistunut enää suurta kiinnostusta.

4.3.3.2 *Kassian Solomanilainen*

Solomanin erakkola sijaitsi Äänisjärven salmissa. Barsovin mukaan se perustettiin vuonna 1599. Barsovin tieto perustuu Solomanin kirkosta löydetyssä antiminssissa olevaan kirjoitukseen.³⁸⁰ Kyseessä on ilmeisesti väärin luettu slaavinkielisin kirjaimin merkattu vuosiluku. Sen pitää olla 1589. Tämän olettamuksen puolesta puhuu se seikka, että Novgorogin ja Velikije Lukin metropoliitta Varlaamin Solomanin luostarille antama verovapautuskirje on päivätty 24. toukokuuta vuonna 1592, kolme vuotta perustamisen jälkeen. Kirjeen vastaanottajaksi on merkitty vanhus Kassian veljestöineen.³⁸¹ Vuosien 1589–1592 välinen aika onkin Kassianin kohdalla varmimmin

³⁷⁸ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 932–933. Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 131.

³⁷⁹ Barsov 1870, 83–85; myös История Российской иерархии, часть V, 1813, 59; Zverinski 1892, 145; Nikodim 1902, 57–58.

³⁸⁰ Barsov 1870, 90.

³⁸¹ «Жалованная грамота новгородского митрополита Варлаама Петропавловскому монастырю в Соломани Шуйского погоста с освобождением монастыря от платы митрополичьей дани, подъезда и других пошлин и с судебными льготами, 24. мая 1592 г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 330–331.

osoitettu hänen johtajuutensa kaudeksi.³⁸² Barsov tuntee myös tsaari Fjodor I vuonna 1596 ja tsaari Vasili Šuiski vuonna 1608 Solomanin luostarille antamat lahjakirjeet, joiden perusteella luostari kartutti maaomaisuutta. Tämän Barsov lukee Kassianin ansioihin. Kuitenkin verokirjassa vuosilta 1627 ja 1629 Kassiania puhutellaan jo entisenä luostarin johtajana, ilmeisesti hän oli jo tuolloin kuollut. Vuosien 1627 ja 1629 verokirjaan nojaten Barsov arvelee, että Solomanin erakkola perustamisestaan asti oli Novgorodin Hutynin luostarin alaisuudessa.³⁸³ Vuodesta 1726 se kuitenkin tiettävästi siirrettiin Klimetskin luostarin alaisuuteen ja vuonna 1764 lakkautettiin.³⁸⁴

Kassian Solomanilaisesta Nikodimilla ei ole osoittaa muuta tietoa kuin se mitä löytyy Barsovin tieteellisestä tutkimuksesta, jota Nikodim lainaa. Barsovin tutkimuskirjoitus ei sisällä vihjaustakaan Kassianin kuuluvuudesta Syvärin traditioon. Nikodim kuitenkin perustelee seuraavasti: “ Kassianin voi laskea Aleksanterin oppilaaksi seuraavin perustein: 1) Hän eli 1500-luvun loppupuolella, silloin kun kaikki muutkin Aleksanterin oppilaat elivät. 2) Hänen perustamansa luostari sijaitsi maantieteellisesti Aleksanterin syntymäpaikan Manteren kylän läheisyydessä.”³⁸⁵ Perusteluista jälkimmäinen on aiheeton. Huolimatta Nikodimin yrityksestä luoda Kassianin Solomanilaisen kunnioitusperinne lakkautetun Solomanin luostarin perustaja Kassianin pyhimyskultti jäi silloin kehittämättä.

4.3.3.3 Joona Jaasjärveläinen (A5)

Joona Jaasjärveläinen on ehdottomasti historiallinen henkilö, jonka perustama luostari tunnetaan tänäkin päivänä. Jaasjärven luostarin perustamishistoria ulottuu 1500-luvun lopulle. Verokirjassa vuodelta 1563 ei ole mainintaa asutuksesta Jaasjärven rannalla. Alue kuului Ostretšinan pogostalle. Kaikki lähikylät, kuten Ivina, Latva ja Šolto on kuvattu kyseisessä asiakirjassa.³⁸⁶ Ei ole syytä epäillä, ettei luostari jostain syystä päässyt kirjurin kirjoihin; sitä ei yksinkertaisesti vielä ollut siihen aikaan. Tämän oletuksen vahvistaa myös merkintä vuodelta 1582 olevassa verokirjassa, jossa sanotaan, että “luostari Jaasjärven rannalla on uudisrakennettu (стал ново) sen jälkeen, kun edellinen verokirjaus oli suoritettu ”.³⁸⁷

³⁸² Strojev 1877, st. 1010.

³⁸³ Barsov 1870, 91–94, 166–169

³⁸⁴ История Российской иерархии, часть VI (1), 178–179 ; Zverinski 1892, 145.

³⁸⁵ Nikodim 1902, 54.

³⁸⁶ Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563, 163об.–195. Материалы по истории Карельской АССР 1930, 103–113; Varanov 1999, 206–295.

³⁸⁷ Äänisen pogostien kirjurinkirja 1582/83, 934 – 934v. Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvulta III 1993, 131.

Kirjuri jatkaa: “Luostarissa on puinen kirkko, joka on pyhitetty Jumalansynnyttäjän ilmestykselle (Blagoveštšenskin) ja myös Nikolaos ihmeidentekijän sivualttari”. Kirjurin kuvauksesta päätellen kirkko toimi jo vuonna 1582, mutta sen rakentamisvuodesta ei ole mainintaa. Vasta rakennettu se ei kuitenkaan voinut olla. Tätä tukee kaksi seikka. Ensinnäkin, kun kirkko oli rakennettu, piti pyytää arkkipiispan lupa kirkon vihkimiseen.³⁸⁸ Tässä tapauksessa jonkun piti käydä hakemassa kirkon vihkimislupa Novgorodista asti. Toiseksi, vuoteen 1582 tultaessa luostarin talous oli jo pitkälti järjestäytynyt. Verokirjan mukaan “Luostarissa asuu pappismunkki Joonas ja kahdeksan munkkia”. Luostarille kuuluivat pienet viljely- ja heinäpellot sekä luostarin ulkopuolella ollut karjatila. Verokirjan kuvauksen perusteella Jaasjärven luostarin perustaminen ajoitetaan vuosien 1563 ja 1580 väliseen aikakauteen. Venäjänkielinen tutkimuskirjallisuus sivuuttaa Jaasjärven luostarin perustamisvuoden arvioinnin. Kaikki tutkijat ovat kuitenkin yksimielisiä siitä, että luostari sai alkunsa 1500-luvun loppupuolella.³⁸⁹

Todennäköisesti jonkin ajan kuluttua vuoden 1582 verokirjoituksen jälkeen luostariin saapuivat veronkerääjät ja vaativat luostarin asukkailta veronmaksua. Pieni erakkoluostari ei kyennyt tähän suoritukseen. Ainoa keino jatkaa toimintaa oli saada verovapaus. Keväällä 1589 vanhus Joosef lähti luostarista lähettiläänä Novgorodin arkkipiispan luo hakemaan vapautusta veronmaksusta. Hän vetosi siihen, että luostari on melko uusi, eikä se omista maita eikä kyliä. Luostari on rakennettu tsaarin maalle, mutta mitään valtionavustuksia se ei saa. Kaikkien lisäksi luostarin sijainti on epäedullinen viljelymielessä, “keskellä metsää, sammalten ja soitten välissä”. Tuloksena oli Novgorodin ja Velikije Lukin metropoliitta Aleksanterin päätös, joka on päivätty 1. kesäkuuta vuonna 1589. Sen nojalla Jaasjärven luostari vapautettiin veron maksusta köyhyyden perusteella. Metropoliitan kirjeessä mainitaan verosta vapautettu “uuden erakkoluostarin rakentaja pappismunkki Joonas, luostarin veljestö ja palvelijat”.

Metropoliitta Aleksanterin kirjeen toisella puolella on lisäys, joka on tehty 11. kesäkuuta vuonna 1592. Vasta virkaan astunut uusi metropoliitta Varlaam vahvistaa edeltäjänsä päätöksen verovapautuksesta olevan voimassa, mutta vaatii Jaasjärven luostarilta pientä rahallista korvausta vuosittain (по 10 алтын на всяк год). Vastaanottajaksi molemmissa asiakirjoissa on nimetty Jaasjärven luostarin pappismunkki Joonas veljestöineen.³⁹⁰ Joonan kuolinpäivästä ei ole varmaa

³⁸⁸ Kljutševski 1995, 26.

³⁸⁹ Barsov 1870, 97; Nikodim 1902, 55; Denisov 1908, 615; Koževnikova 2001, 85.

³⁹⁰ «Жалованная грамота новгородского митрополита Александра Яшозерскому монастырю с податными и судебными льготами, 1. июня 1589 г. Подтверждение 11. июня 1592 г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 303–304.

tietoa. Hagiografian ja myös tutkimuskirjallisuuden mielipide on se, että Joonas kuoli 1500-luvun lopussa tai 1600-luvun alussa (ks. taulukko A).

Omaperäinen näkemys aiheesta on Barsovilla, joka tieteellisessä mielessä ensimmäisenä rupesi keräämään tietoja Joonasta ja hänen luostaristansa.³⁹¹ Barsov ei tuntenut verokirjoitusta vuodelta 1582 eikä asiakirjoja vv. 1589–1592. Jaasjärven luostarin perustamisajan hän päättelee erään toisen lähteen pohjalta. Nimittäin hänen käytössään oli Iivana Dolgorukin verokirja vuodelta 1628 ja 1629.³⁹² Omassa tutkimuksessaan Barsov nimittää niitä epäselvällä tavalla: *pistsovye knigi* 136 i 137 (1620 i 1629gg.). Tässä kohdassa kyseessä voi olla joko inhimillinen kirjoitusvirhe tai väärin ymmärretty numeroiden merkitys. Numerot 136 ja 137 eivät ole tässä tapauksessa asiakirjojen järjestyslukuja vaan ne tarkoittavat vanhan venäläisen tavan mukaan vuosia 7136 ja 7137 maailman luomisesta. Sen takia niitä vastaavien nykyajanlaskun mukaisten vuosilukujen suluissa pitäisi olla 1628 ja 1629. Nikodim ei kuitenkaan huomannut tätä virhettä ja ”lainasi” sen sellaisenaan.³⁹³

Verokirjojen 1628/29 mukaan Ostretšinan pogostalla oli myös Blagoveštšenskin luostari Jaasjärven rannalla. Luostarissa oli Jumalansynnyttäjän ilmestyksen puinen kirkko, jossa oli Nikolaos ihmeidentekijän sivualttari. Kirkossa olleet esineet ja kirjat olivat luostarille lahjoittaneet mm. tsaarinsukuinen nunna Marfa (Romanova)³⁹⁴, tsaari Fjodor I, tsaari Vasili Šhuiski³⁹⁵, Solovetskin luostarin igumenit Jaakob ja Irinarh³⁹⁶ sekä Novgorodin metropoliitta Isidor.³⁹⁷ Lahjoittajien toimintakausien perusteella Barsov teki päätelmän luostarin perustamisvuodesta. Hän kirjoittaa: ”Varmuudella voimme sanoa, että luostari järjestäytyi tsaari Fjodor I hallintakaudella (1584–1598), mutta oli perustettu jo tsaari Iivana IV Julman (1533–1584) hallintokauden lopussa”.³⁹⁸

Verokirjan tiedonanto siitä, että vielä vuonna 1629 pappismunkki Joonas oli elossa, jäi tutkijoilta huomaamatta. Epäilivätkö he, että sekä vuonna 1582 että vuonna 1629 luostarin johtajana olisi ollut sama Joonas? Barsov ei pohtinut tätä kysymystä, koska hän ei tuntenut verokirjoitusta vuodelta

³⁹¹ Barsov 1867, 29.

³⁹² Kirjoitus ei ole säilynyt meidän päiviimme saakka ks. Tšernjakova 1998, 53. Barsovin tutkimukseen teksti on lainattu kokonaan 1870, 95–97.

³⁹³ Nikodim 1902, 54.

³⁹⁴ Ksenia Ivanovna Šestova meni naimisiin vuonna 1590 Feodor Nikitiš Romanovin kanssa, joka oli tsaari Fjodor I, Iivana IV Julman pojan, serkku. Vuonna 1598 tsaari Fjodor I kuoltua, valtaan tuli Boris Godunov. Hänen käskystään Romanovin perheenjäsenet erotettiin toisistaan. Feodor Romanov vihittiin munkiksi väkisin ja hän sai nimen Filaret (tuleva Venäjän patriarkka) ja hänet lähetettiin pohjoisen luostariin. Ksenia joutui nunnaksi. Marfa-nimisenä hänet lähetettiin Karjalaan Tolvuajan kylään vuosien 1601–1606 väliseksi ajaksi. Олонецкая епархия 2001, 156–160.

³⁹⁵ Valtakausi 1606–1610, lahjoitti luostarille myös maita. Zverinski 1890, 288.

³⁹⁶ Solovetskin luostarin igumeneina toimivat Jaakob (1581–1597), Irinarh (1613–1626).

³⁹⁷ Metropoliitta Isidor oli Novgorodin hiippakunnan johdossa vuodesta 1603 vuoteen 1619.

³⁹⁸ Barsov 1870, 97.

1582. Hän kirjoittaakin, että Joonan oli rakentanut luostarin molemmat kirkot³⁹⁹ ja että Joonan kuolinvuosi jäi epäselväksi, koska Joonan testamenttia ei ollut päivätty.⁴⁰⁰ On kuitenkin todennäköistä, että Joonan kuoli vasta vuoden 1629 jälkeen.

Sitä, että sama Joonan oli luostarin johdossa sekä vuonna 1582 että vuonna 1629, puoltavat seuraavat seikat. Molemmissa tapauksissa Joonan sanotaan pappismunkiksi. Ja vaikka vuoden 1629 verokirja ei nimitä Joonan igumeniksi, niin kuitenkin hänet osoitetaan luostarin johtajaksi mainitsemalla hänen nimensä. Muiden veljestön jäsenten nimiä verokirjassa ei mainita. Toista Joonan-nimistä Jaasjärven luostarin igumenia ei tunneta. Barsov luettelee Joonan jälkeiset igumenit seuraavasti: pappismunkki Joosef, Laurenti, Feodosi I, Eufimi, Feodosi, Varlaam ja Antoni.⁴⁰¹ Strojev tunki Joonan lisäksi Eufimin, Feodosin ja Antonin, luostarin rakentajat 1600- 1700-luvulta.⁴⁰²

Tarkasteltujen asiakirjojen perusteella voidaan yhteenvetona todeta, että kaikki nämä asiakirjat on kirjoitettu Joonan elämän aikana. Joonan oli luostarin perustaja ja sen ensimmäinen igumeni ainakin toimintakautena 1582–1629. Vuonna 1582 Joonan oli jo pappismunkki eli vähintään kolmenkymmenen vuoden ikäinen.⁴⁰³ Näin ollen vuonna 1629 hänen ikänsä olisi ollut jo yli 70. Tämä sopii hyvin, koska perimätiedon mukaan Joonan kuoli hyvin vanhana⁴⁰⁴, ilmeisesti kohta vuoden 1629 jälkeen.

Missään historiallisessa lähteessä Joonan ei kuitenkaan sanota pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi. Hypoteesin mukaan pyhittäjä Joonan Jaasjärveläinen olisi voinut kilvoitella Paleostrovin luostarissa, jossa hänet vihittiin ensin munkiksi ja sittemmin pappismunkiksi.⁴⁰⁵ Myöskään ikänsä puolesta Joonan ei ole voinut olla Aleksanteri Syväriläisen suoranainen oppilas. Mistä perimätieto, jonka mukaan Joonan olisi Syvärin luostarin munkki ja Aleksanterin oppilas (ks. taulukko A), on peräisin?

³⁹⁹ Barsov 1868, 66. Toinen Kristuksen Kirkastumisen kirkko rakennettiin vuosien 1592–1629 välillä.

⁴⁰⁰ Barsov 1870, 98. Joonan testamentin teksti, josta Barsov kertoo, ei ole säilynyt meidän päiviimme saakka.

⁴⁰¹ Barsov 1870, 98.

⁴⁰² Strojev 1877, 1001.

⁴⁰³ “Presbyteriä ei saa vihkiä ennenkuin hän on täyttänyt kolmekymmentä vuotta”, 5–6 ekumeenisen Trullon kirkolliskokouksen 14. sääntö. Ortodoksisen kirkon kanonit 1980, 352.

⁴⁰⁴ Barsov 1868, 66.

⁴⁰⁵ Ks. aiheesta tarkemmin Karvonen Irina: Kuka oli Joonan Jaasjärveläinen? Luostarin perustajasta pyhimykseksi (julkaisematon pro gradu -tutkimus. Joensuun yliopisto teologinen tiedekunta, 2003).

Perustajansa Joonan kuoleman jälkeen Jaasjärven luostari koki sekä ylä että alamäkeä. Novgorodin arkkipiispa Feodosin päätöksellä 27. tammikuuta vuonna 1724⁴⁰⁶ Jaasjärven luostari menetti itsenäisyytensä ja siirrettiin Syvärin luostarin alaisuuteen. Jostain syystä vuonna 1736 Jaasjärven luostari vuorostaan siirrettiin Klimetskin luostarin alaisuuteen ja se rappeutui nopeasti. Barsov tuntee asiakirjat, jotka todistivat, että vuoden 1736 jälkeen luostarissa ei ollut asianmukaista isäntää. Kirkon kalleudet oli joko varastettu tai pantattu ja siten menetetty.⁴⁰⁷ Vuonna 1764 luostari lakkautettiin.⁴⁰⁸ Luostarin maat ja rakennukset siirtyivät silloin suoraan piispan residenssin alaisuuteen.⁴⁰⁹ Luostari jäi unohduksiin.

Jaasjärven luostarin kohtalo kuvastaa hyvin yleistä tilannetta hiippakunnassa. Koko 1700-luvun kuluessa Aunuksen alueen luostarien ja kirkkojen alaisuus eri tahoille vaihteli.⁴¹⁰ Kaikki pyrkimykset vahvistaa piispallista kaitsemusta alueella epäonnistuivat. Kirkot rappeutuivat, papiston auktoriteetti väheni, vanhauskoisten vaikutus levisi entistä enemmän. Vuonna 1822 tilanne oli jo kriittinen. Silloin Pietarin ja Novgorodin metropoliitta Serafim teki Pyhälle Synodille ehdotuksen Aunuksen hiippakunnan perustamisesta. Tuolloin otettiin yhteys Senaattiin. Sen toimesta tehtiin vuonna 1827 laaja tarkastus alueella ja laadittiin raportti. Tämän revision tulokset järkyttivät keisari Nikolai I:tä, joka viipymättä antoi luvan hiippakunnan perustamiselle. Itsenäinen Aunuksen hiippakunta perustettiin 22. toukokuuta vuonna 1828. Kolmesta ehdokkaasta piispaksi valittiin Ignati (Semjonov), entinen Novgorodin apulaispiispa. Piispanistuin tuli tästä alkaen sijaitsemaan Petroskoissa. Kirkollista elämää yritettiin elvyttää kaikin tavoin. Lokakuussa 1829 piispa Ignatin toimesta avattiin paikallinen hengellinen seminaari. Arkkipiispa (vuodesta 1835) Ignatin toimikaudella 1828–1842 hiippakunnan alueella rakennettiin nelisenkymmentä uutta kirkkoa ja monia vanhoja pyhäköitä korjattiin. Arkkipiispa itse vieraili seurakunnissa saarnaten joka pyhäkössä.⁴¹¹

Jaasjärven luostari tuli uuden kiinnostuksen kohteeksi vasta vuonna 1846 Ignatin seuraajan arkkipiispa Venediktin⁴¹² aikana. Hänen käskystään 30. marraskuuta vuonna 1846 perustettiin

⁴⁰⁶ Barsovilla virheellisesti vuosi 1734. Mutta kun toimeksiantajana oli Novgorodin arkkipiispa Feodosi (Janovski), jonka toimikausi oli 1721–1724, pidetään oikeana vuotta 1724.

⁴⁰⁷ Barsov 1870, 101.

⁴⁰⁸ История Российской иерархии, часть VI (2), 1815, 840; Barsov 1870, 102; Strojev 1877, st. 1001.

⁴⁰⁹ Zverinski 1890, 288; Pavlovski 1907, 487; Denisov 1908, 615; Олонецкая епархия 2001, 86.

⁴¹⁰ Aunuksen alue kuului vuodesta 1708 alkaen Karjalan ja Laatokan hiippakuntaan. Vuonna 1764 perustettiin Aunuksen ja Kargopolin hiippakunta. Vuonna 1784 Aunuksen hiippakunta liitettiin Arkangelin hiippakuntaan. Vuoden 1798 jälkeen alue kuului taas Novgorodin alaisuuteen. Олонецкая епархия 2001, 8.

⁴¹¹ Олонецкая епархия 2001, 9,10.

⁴¹² Aunuksen hiippakunnan arkkipiispana Venedikt toimi vv. 1842–1850. Олонецкая епархия 2001, 12.

Talouskomissio, jonka tehtävänä oli tutkia lakkautetun Jaasjärven luostarin omaisuuteen kuuluneet maat ja kiinteistöt ja esittää niiden hyötykäyttömenetelmät. Merkillistä on, ettei toiminta luostarin alueella ollut sammunut edes vuonna 1764 tapahtuneen luostarin virallisen lakkauttamisen jälkeen. Vuoden 1847 talouskomission raportista näkyy, että muisto Joonan Jaasjärveläisestä oli säilynyt. Mainittuna vuonna luostarin Jumalansynnyttäjän ilmestyksen (Blagoveštšenskin) kirkko oli edelleen pystyssä. Kirkko oli huonossa kunnossa ja kirkollisesineitä oli niukasti, mutta se oli toimiva. Raportin mukaan ainakin kerran vuodessa 25. maaliskuuta Blagoveštšenskin kirkon temppeleijuhlana toimittiin jumalanpalvelus, silloin paikalle saapui paljon uskovaista kansaa.⁴¹³

Huolimatta siitä, että luostarin yleiskunto oli todettu surkeaksi, hengellinen toiminta oli jatkunut. Talouskomissio ehdotti luostarin jälleenrakentamista. Tätä seurasi nopea jälleenrakentamiskausi, joten jo vuonna 1855 käyttöön otettiin uusi lämmin kellotornillinen Kristuksen kirkastumisen kivikirkko, joka oli rakennettu entisen tsasounan tilalle. Kirkossa oli kolmikerroksinen ikonostaasi, joka oli tilattu Pietarista asti. Uuteen kirkkoon oli myös sijoitettu Joonan haudan päälle jalometalleilla koristettu kenotafi, jonka kannessa oli Joonan kuva. Nopeasti luostarista muodostui alueen hengellinen keskus, joka oli kilvoittelijoiden suosima pyhiinvaelluskohde. Luostarin vankka talous vaikutti siihen, että vuonna 1857 luostarista tuli itsenäinen ja siihen määrättiin 7-henkinen veljestö.⁴¹⁴

Suunnilleen samoihin aikoihin nuori Aunuksen hiippakunta etsi tukea omalle vaikutusvallalleen. Alueen pyhät olivat hiippakunnan todellinen kirkollinen traditio, sen vahvuus ja taustatuki. Näin syntyi tarve myös Joonan auktoriteetin vahvistamiseen. Joonan varhaista elämäkerran kirjoitettua tekstiä joko ei ollut olemassa tai se ei ollut säilynyt. Kirkkohistorian tutkija Barsov ryhtyi toimeen, ja tämän seurauksena syntyi ensimmäinen kirjoitettu Joonan elämäkerta, joka näki päivänvalon vuonna 1868 Petroskoissa kirjassa *Äänisen Karjalan pyhittäjäerakot*. Barsov oli myös ensimmäinen, joka kirjallisuudessa liitti Joonan Jaasjärveläisen nimen Syvärin luostarin perinteeseen. Oma olettamustaan Barsov ei perustele millään tavoin.⁴¹⁵ Tieteellisessä tutkimuksessaan, joka ilmestyi vuonna 1871 Moskovan yliopiston julkaisusarjassa, Barsov ei esitä tätä näkökulmaa.⁴¹⁶

Kuitenkin sekä Aunuksen hiippakunnan alueella että Suomen puolella tämä ”perinne” hyväksyttiin ja sitä kehitettiin. Vuonna 1902 arkkimandriitta Nikodim yrittää etsiä perusteluja olettamukselle,

⁴¹³ Barsov 1870, 102.

⁴¹⁴ НАРК Фонд 25, опись 1, 60/1

⁴¹⁵ Barsov 1868, 65–66.

⁴¹⁶ Barsov 1870, 95–104.

jonka mukaan Joonan oli Aleksanteri Syväriläisen oppilas. Perustelut, jotka Nikodim esittää, eivät ole vakuuttavia.⁴¹⁷ Siitä huolimatta perinne näyttää vahvistuneen. Hyvä esimerkki siitä on seuraava Nikodimin teos *Aunukselainen paterikon* vuodelta 1910.⁴¹⁸ Molemmat kirjat on painettu Petroskoissa Aunuksen hiippakunnan tarpeeseen.

1900-luvun alussa Aunuksen itsenäiselle hiippakunnalle koitti tilaisuus esittää omat paikalliset pyhänsä yleiskirkolliseen kalenteriin. Joonan Jaasjärveläinen oli yksi ehdokkaista. Hänellä oli edellytykset saada kanonisoidun pyhän asema. Joonan oli paikallisesti tunnettu ja kansan keskuudessa kunnioitettu pyhittäjä. Hän perusti oman luostarin ja oli sen ensimmäinen igumeni. Kaiken lisäksi Jaasjärven luostarin kohdalla 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku olivat jälleenrakentamisen ja kukoistamisen aikaa. Joonan biografisten tietojen niukkuuden takia oli päätetty viettää pyhän muistopäivää hänen nimipäivänään 22. syyskuuta.⁴¹⁹ *Venäjän kaikkien pyhien oikea luettelo* -julkaisun toimittajan hyväksymisellä vuonna 1903 Joonan Jaasjärveläisen nimi pääsi yleiskirkollisen kalenterin sivuille huomautuksella ”kunnioitetaan paikallisesti”.⁴²⁰

4.3.3.4 Äänisen alueen Karjalan pyhittäjät ja Syvärin luostari

Aunuksen nuoren hiippakunnan alueella sijaitseva suuri ja toimiva Syvärin luostari oli tärkeä monessa mielessä. Sen toimintaa ei ollut lakkautettu kertaakaan 1900-luvulle asti. Päinvastoin, Syvärin luostarin alaisuuteen olivat joutuneet sen ympärillä olevat pienet erakkolat, jotka itse eivät pystyneet suoriutumaan tehtävistään. Näin tapahtui 1700-luvulla myös Äänisen pienille Maasjärven, Solomanin ja Jaasjärven erakkoloille.⁴²¹

⁴¹⁷ ”On vaikea uskoa, että Aleksanterin oppilaiden vielä eläessä joku ulkopuolinen munkki olisi asettunut asumaan heidän keskelleen ja perustanut luostarinsa. On ilmeistä, että tämä munkki oli myös Aleksanterin oppilas”. Nikodim 1902, 54.

⁴¹⁸ Nikodim 1910, 55 – 56.

⁴¹⁹ Pyhän muistopäiväksi yleensä määrättiin henkilön kuolinpäivä (jos se oli tiedossa) tai pyhäinjäännösten löytämisen päivä (jos sellainen tapahtui). Muissa tapauksissa muistopäivä on ollut henkilön syntymä- tai nimipäivä. Golubinski 1903, 287. Joonan tapauksessa ei ole tietoa syntymä- eikä kuolinpäivästä. Pyhäinjäännösten löytämisen voi myös sulkea pois. Jäljelle jää vain nimipäivä ja se sopii hyvin: 22. syyskuuta Venäjän ortodoksinen kirkko perinteisesti juhlii profeetta Joonan (Raamatullinen henkilö, ks. VT) muistoa.

⁴²⁰ Верный месяцеслов 1903, 38.

⁴²¹ «В 1723 году к Александровскому монастырю были приписаны следующие самостоятельные обители: Андрусовская, Сяндемская, Паданская, Юрьегорская, Стороженская, Муромская, Петропавловская, Климецкая, Важеостровская, Яшезерская, Вознесенская, Брусенская, Яблонская, Задненикифоровская, Соломенская, Машезерская, Кедринская, Лужандозерская, Рубежская, Сунорецкая, Высокозерская, Кенская, Ямецкая, Чалмозерская, Кожеозерская, Кодлозерская и Егломская.» Описание Александро-Свирского монастыря 1901, 91.

Vaikka koko 1700-luku ja 1800-luvun alku tunnetaan Syvärin luostarin taloudellisen rappion kautena⁴²², niin kuitenkin myös vaikeimpana aikana luostari oli mukana valtion yhteishankkeissa. Vuonna 1812 luostarin veljestö osallistui sotakeräykseen lahjoittamalla valtiolle huomattavan summan rahaa. Vuonna 1819 nimipäivänään 30. elokuuta tsaari Aleksanteri I⁴²³ vieraili Syvärin luostarissa.⁴²⁴ Jatkossakin luostari oli tsaariperheen suosima pyhiinvaelluskohde.⁴²⁵ Myöskään arkkipiispojien vierailut luostariin eivät olleet harvinaisia, pidettiinhän pyhää Aleksanteria jo silloin Aunuksen alueen suojelijana.⁴²⁶ Tarmokkaana tunnettu Aunuksen hiippakunnan arkkipiispa Arkadi vietti eläkepäivänsä ja kuoli vuonna 1870 Syvärin luostarissa, jonne hänet myös haudattiin.⁴²⁷ Näin Syvärin luostarin toiminnassa kohtasivat sekä kirkolliset että poliittiset intressit.

Pyhä Aleksanteri Syväriläinen oli Venäjän kirkon kanonisoitu ja kunnioitettu pyhä jo 1500-luvun puolivälistä. On johdonmukaista ajatella, että jos joku paikallisesti tunnettu pyhittäjä yritettiin tehdä tunnetuksi kansalle suuremmissa mittakaavassa ja hänelle haluttiin luoda lisää auktoriteettia, se oli mahdollista tehdä liittämällä hänet merkittävän vaikuttajan oppilaisiin. Näin kävi Äänisen alueen pyhittäjien kohdalla. Samalla opettajankin kunnia kasvoi ansioituneiden oppilaiden lukumäärän lisääntyessä.

4.3.4 Makari Oredežilainen vai Makari Roomalainen

Nykypäivänä kunnioitetaan pyhinä sekä Makari Roomalaista (A16), jota sanotaan myös Novgorodilaiseksi, että Makari Oredežilaista (A13). Molempia pyhittäjiä hagiografisessa kirjallisuudessa sanotaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaiksi. Ensin mainitun pyhittäjän

⁴²²Vuosina 1763–1765 luostari jaettiin kahteen osaan. Suurin osa luostarin maista siirtyi valtion omistukseen. Solovjeva 2000, 44.

⁴²³Vuonna 1802 tsaari Aleksanteri I (1801–1825) palautti Aunuksen kuvernementille itsenäisyyden, mutta itsenäinen hiippakunta alueella perustettiin vasta 26 vuotta myöhemmin. Олонецкая епархия 2001, 8.

⁴²⁴Pyhän Aleksanterin jäännökset ja itse Syvärin luostari oli tsaarin kiinnostuksen kohde vielä senkin takia, että vähän aikaa ennen vierailua Syvärin luostarin arkkimandriitta Tobian (myöhemmin Aleksanteri Nevskin Lavran namestnik) toimesta oli saatu lupa pyhän Aleksanterin jäännösten juhlalliseen siirtämiseen Syvärin luostarista Kolminaisuuden luostariin Helluntaina ja Pyhän Hengen päivänä takaisin. Tällainen akti oli ainutlaatuinen Venäjällä. Nikodim 1902, *priloženije*, sivu 2.

⁴²⁵Aleksanteri oli tsaariperheessä suosittu nimi. Pyhän Aleksanterin Syvärin luostarissa vierailivat: vuonna 1858 tsaari Aleksanteri II; vuonna 1878 Aleksanteri II:n pojat suuriruhtinaat Sergei ja Pavel sekä heidän serkunsä Konstantin ja Dmitri; vuonna 1887 tsaari Aleksanteri II:n poika suuriruhtinas Vladimir vaimoineen. Nikodim 1902, *priloženije*, 2-8.

⁴²⁶Arkkipiispa Venediktin vierailusta ks. Олонецкая епархия 2001, 12.

⁴²⁷Олонецкая епархия 2001, 14.

käsinkirjoitettu elämäkertateksti tunnettiin jo vuonna 1793⁴²⁸, mutta jälkimmäisen elämästä ei löydy juuri ollenkaan tietoa.

Makari Roomalaisen elämäkerrasta tiedetään, että hän tuli pohjolaan Roomasta ja vaelsi Novgorodin alueella käyden kaikissa alueen pyhäköissä. Lopulta hän saapui Syvärin luostariin, jossa hän tapasi pyhä Aleksanterin, joka liitti Makarin ortodoksiseen kirkkoon ja vihki munkiksi. Makari kuitenkin haaveili yksinäisyydestä ja kohta vetäytyi erämaahan Lezna/Greznajoen rannalle, jossa hän jatkossa kilvoittelikin. Makarin perustamassa luostarissa oli Jumalansynnyttäjän kuolonuneen nukkumisen (Uspenskin) kirkko.⁴²⁹ Samasta hagiografisesta lähteestä löydetään myös tieto Makari Oredežilaisesta, Laatokan Oredežin luostarin perustajasta. Makari Oredežilaisen ”pyhäinjäännökset lepäsivät” luostarissa Jumalansynnyttäjän kuolonuneen nukkumisen (Uspenskin) kirkossa.⁴³⁰

Onko sitten sattuma, että molempien Makarien luostarissa mainitaan samannimiset kirkot? Venäjän luostaria koskevassa hakuteoksessa mainitaan molemmat luostarit. Toinen on Novgorodin hiippakuntaan ja Novgorodin alueeseen kuuluva Makarin erakkola Lenza- tai Greznajoella, jossa oli mm. Uspenskin kirkko. Erakkolan perustajana pidetään igumeni Makaria.⁴³¹ Toinen on Novgorodin hiippakuntaan kuuluva ja Anuksen alueella sijaitseva Oredežin Uspenskin erakkola Oredežjoella. Erakkolan perusti pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas Makari.⁴³² Tässä historiallisessa lähteessä ainoastaan toista kahdesta Makarista sanotaan Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi.

Golubinski viitaten kyseiseen lähteeseen arvioi, että Novgorodin alueella sijainneen Makarin erakkolan perustaja Makari, on kanonisoitu pyhä.⁴³³ Todennäköisesti Golubinski ensimmäisenä käytti Makarin lisänimenä Novgorodilainen.⁴³⁴ Makari Oredežilainen Golubinskin mielestä on pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas, mutta ei kanonisoitu pyhittäjä, vaan kunnioitettu vainaja.⁴³⁵ Venäjän luostareita koskevan hakuteoksen tietoihin perustuvat myös muiden 1800-luvun tutkijoiden esitykset Makari Oredežilaisen ja Makari Roomalaisen erakkoloista.⁴³⁶

⁴²⁸ Nikodim 1902, 47.

⁴²⁹ Русские святые 2000, 504, 505.

⁴³⁰ Русские святые 2000, 497.

⁴³¹ История Российской иерархии, часть V, 1813, 38.

⁴³² История Российской иерархии, часть V, 1813, 370.

⁴³³ Golubinskin arviointi perustuu tietoon, jonka mukaan Makarin luostarissa vuonna 1761 hänelle pyhitettiin sivualttari. Golubinski 1903, 158.

⁴³⁴ Golubinski 1903, 587.

⁴³⁵ Golubinski 1903, 334.

⁴³⁶ Ratšin 1852, 364, 381; Barsukov 1881, 334, 345;

Kyseessä on kuitenkin yksi ja sama erakkola. Siihen viittaavat erakkolan perustajan nimen ja Uspenskin kirkon lisäksi myös erakkolan sijaintipaikka. Oredež ja Grezna ovat saman vesistöön kuuluvia jokia, joiden sijainti on Novgorodin ja Pietarin välisellä alueella. Asutuksesta niiden rannoilla tiedetään jo vuoden 1499/1500 verokirjasta.⁴³⁷ 1800-luvun tutkijoilta tämä tosiasia jäi huomaamatta ja tuloksena oli kahteen eri suuntaan jakautunut traditio. Jopa Karjalan historiaan perehtynyt Barsov sijoittaa Oredežin erakkolan Aunuksen alueelle.⁴³⁸ Mielenkiintoista on, että Nikodim, joka todennäköisesti oli tietoinen Oredežjoen maantieteellisestä sijainnista, ei edes yrittä edes liittää Makari Oredežilaista Aunuksen pyhiin, vaan perustelematta omaa arvailuaan, yhdistää hänet tunnettuun ja Novgorodin alueella kunnioitettuun Makari Roomalaiseen/Novgorodilaiseen.⁴³⁹

Nikodimin Makari-hahmossa yhdistyy jälleen 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa ja myös hagiografiassa jakautunut kyseisen pyhän traditio. Niinpä nyt Roomassa syntynyt Makari saa molemmista traditioista tulleet piirteet. Hänet tunnetaan jo Aleksanteri Syväriläisen oppilaana ja häntä kunnioitetaan pyhänä. Makari Roomalaisella on kaksi henkilökohtaista muistopäivää. 19. tammikuuta on hänen nimipäivänsä ja 15. elokuuta hänen kuolemansa muistopäivä.⁴⁴⁰ Nikodim mainitsee myös Filimonovin ikonografisen tekstiohjekirjan, jossa elokuun 9. päivän kohdalla on kuvaus pyhittäjä Makarista, Oredežjoen Uspenskin luostarin perustajasta, jonka sanotaan olleen Aleksanteri Syväriläisen oppilas.⁴⁴¹ Ilmeisesti tuon ikonografisen tekstikirjaan perustuukin nykyinen traditio muistella Makari Oredežilaista elokuun 9. päivänä (ks. taulukko A).

Mitään historiallisia lähteitä Makari Roomalaisen/Novgorodilaisen persoonasta ei ole löydettävissä. Hänen perustamansa luostari menetti itsenäisyytensä jo 1700-luvun alussa ja vuodesta 1764 luostarin kirkko toimi paikallisen seurakunnan pyhäkkönä.⁴⁴² Makarin pyhimyskultti rakennettiin ja sitä kehiteltiin perimätiedon varaan ilmeisesti vasta 1800-luvulla, kun vuonna 1840 ruvettiin jälleenrakentamaan puoliksi sortunutta entisen luostarin Uspenskin kirkkoa.⁴⁴³

Aunuksen alueelta löytyy kuitenkin vielä yksi Makari, Syvärin Eliaksen luostarin perustaja, joka on historiallinen henkilö, ja joka olisi voinut olla pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilas. Hän mahdollisesti olikin legendaarisen Aunuksalaisen pyhittäjä Makari Oredežiläisen prototyyppi. On

⁴³⁷ Писцовая книга Водской пятины 1499/1500 гг., Писцовые книги Новгородской земли том I 1999, 104.

⁴³⁸ Barsov 1868, 19.

⁴³⁹ Nikodim 1902, 45–48.

⁴⁴⁰ Nikodim 1902, 48.

⁴⁴¹ Сводный иконописный подлинник XVIII века по списку г. Филимонова 1874, 66.

⁴⁴² История Российской иерархии, часть V, 1813, 38.

⁴⁴³ Nikodim 1902, 48.

nimittäin säilynyt Novgorodin arkkiepiispan Pimenin lahjakirja Syvärijoella sijaitsevalle Eliaksen luostarille vuodelta 1556. Lahjakirjan vastaanottajana mainitaan igumeni Makari veljestöineen.⁴⁴⁴ Syvärin Eliaksen luostari mainitaan myös vuoden 1564 verokirjassa. Silloin luostarin asukkaina mainitaan pappi Matvei ja 22 veljestön jäsentä.⁴⁴⁵ Todennäköisesti Eliaksen luostarin perustaja Makari kuoli vuosien 1556–1564 välisenä aikana. Hänestä ei löydy enempää tietoa, mutta jos hän kuoli vanhana, hän ikänsä puolesta hyvinkin olisi voinut olla Aleksanteri Syväriläisen aikalainen. Myös Syvärin Kolminaisuuden ja Syvärin Eliaksen luostarien läheisyys maantieteellisesti katsottuna antaa aihetta olettaa, että Makari olikin Syvärin Kolminaisuuden luostarin kasvatti ja mahdollisesti Aleksanteri Syväriläisen oppilas.

Vuoden 1556 lahjakirjaan vuonna 1572 tehdystä vahvistuksesta selviää, että Eliaksen luostarin johtajana toimi jo pappismunkki Johannes, vuonna 1577 pappismunkki Irinarh ja vuonna 1591 pappismunkki Joosef.⁴⁴⁶ Strojev luettelee luostarin johtajat vuoteen 1737.⁴⁴⁷ 1700-luvun alusta Eliaksen luostari siirrettiin kuitenkin Syvärin luostarin alaisuuteen ja vuonna 1764 se lakkautettiin.⁴⁴⁸ Luostaria ei jälleenrakennettu koskaan. Laatokan läheisyydessä kilvoitelleen pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaan Makarin mainetta ehkä tahtomattakin väaristeltiin vuosisatojen kuluessa, niin että historiallinen henkilö Makari, Eliaksen luostarin perustaja, jäi legendaarisen hahmon varjoon.

4.3.5 Feodorit Kuolalainen

Solovetskilainen paterikon -kokoelmasta löydetään kertomus autuaasta Feodoritista (17), lappalaisten valistajasta. Kerrotaan, että Feodorit tuli hyvin nuorena Solovetskin luostariin, niin että 14 -vuotiaana hänet oli vihitty jo munkiksi. 15 vuotta myöhemmin hänet vihittiin munkkidiakoniksi. Kohta sen jälkeen oman ohjaajavanhuksensa siunauksella hän lähti kiertelemään eri luostareissa. Ensimmäiseksi hän meni Syvärin luostariin, missä itse pyhittäjä Aleksanteri otti hänet ystävällisesti vastaan. Kiinnostavaa tässä kertomuksessa on se, että Aleksanteri heti

⁴⁴⁴ «Жалованная грамота новгородского архиепископа Пимена Ильинскому монастырю на Свири с податными и судебными льготами 3. июля 1556 г. Подтверждения: 1572 г., 1577 г., 1591г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 185–187.

⁴⁴⁵ Писцовая книга письма Андрея Лихачева 7072 г., л. 60об., 64; Писцовые книги Новгородской земли том 2 1999, 94, 96.

⁴⁴⁶ «Подтверждения: 1572 г., 1577 г., 1591г.» Материалы по истории Карелии XII–XVI вв. 1941, 186–187.

⁴⁴⁷ Strojev 1877, st. 1007.

⁴⁴⁸ История Российской иерархии, часть IV, 1813, 296.

ensitapaamisella kutsui tulokasta nimeltä. Feodoritista kerrotaan myös, että hän ryhtyi apostoliseen työhön – julistamaan evankeliumia pakanallisille lappalaisille Kuolan niemimaalla. Yhdessä starets Mitrofanin kanssa he tekivät valistustyötä lappalaisten keskuudessa 20 vuoden ajan. Mutta tämä ei ollut Feodoritin elämän suurin tehtävä. Kerrotaan, että tämänkin jälkeen, olleessaan jo pappismunkki, Feodorit oli aktiivisesti mukana sekä kirkollisissa että poliittisissa tehtävissä. Feodorit kuoli kotiluostarissaan Solovetskissa 17. elokuuta vuonna 1571.⁴⁴⁹

Teksti on lyhennetty versio Andrei Kurbskin⁴⁵⁰ kertomuksesta Feodorit Kuolalaisesta.⁴⁵¹ Kurbskin arvellaan kirjoittaneen kertomuksen 1580-luvulla ja sitä pidetään luotettavana historiallisena lähteenä. Feodorit oli Kurbskin rippi-isä ja he tunsivat toistensa hyvin. Kurbski kirjoitti muistiin Feodoritin omia kertomuksia hänen elämästään. Sekä Andrei Kurbski että Feodorit Kuolalainen olivat huomattavia hahmoja tsaari Iivana Julman hovissa. Feodorit Kuolalainen mm. toimi ansiokkaasti tsaari Iivana IV Julman lähettiläänä Konstantinopolissa vuonna 1557.

Feodorit Kuolalaisen vierailua Aleksanteri Syväriläisen luona pidetään historiallisesti mahdollisena tapahtumana.⁴⁵² Se sijoitetaan Feodoritin uran alkuun vuoden 1508 jälkeiseen kauteen, kun Syvärin luostarissa oli jo ensimmäinen puinen Pyhän Kolminaisuuden kirkko. Ilmeisesti tuolloin Feodorit sai esimakua elämästä pienessä erakkolassa, josta muotoutui hänen ihanteensa. Myöhemmin Syvärin luostarin Kolminaisuuden kirkosta tuli prototyyppi Kolminaisuuden kirkolle, jota Feodorit rakensi vuonna 1542 Kuolajoen suulle.⁴⁵³ Tämä on ehkä näyttävien todiste aatteiden siirtymisestä opettajalta oppilaalle.

Kertomuksessaan Kurbski mainitsee Lapin kilvoitusvuosilta myös Feodoritin kilvoitustoveri Mitrofanin. Kyseinen Mitrofan sekä hagiografisessa että tutkimuskirjallisuudessa usein yhdistetään Trifon Petsamolaiseen. Ajatuksen mahdottomuuteen viittasi jo hagiografian tutkija Kljutševski teoksessaan *Varhaisvenäläiset pyhien elämäkerrat historiallisina lähteinä* vuonna 1871.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ Solovetskilainen paterikon 1873, 41.

⁴⁵⁰ Курбский Андрей Михайлович (1528 - 1583), князь, боярин, писатель. Один из образованнейших людей своего времени. В начале близкий друг и сподвижник царя Иоанна IV Грозного, затем противник, скрывшийся на территории Литвы от развернувшегося террора и опричнины. Вступил в длительную и обширнейшую переписку с Иоанном. Переписка эта, бесспорно, является богатейшим источником наших сегодняшних знаний обо всех областях политической, церковной, богословской и литературной жизни России в XVI веке.

⁴⁵¹ «Повесть о преподобном Феодорите священномученике» Курбский, Андрей. История о Великом князе Московском. ПЛДР. 2 пол. XVI в. М., 1986.

⁴⁵² Myös Jahontov: «Так не противоречит данным хронологии например то, что Феодорит мог видеться с Александром Свирским». Jahontov 1881, 122.

⁴⁵³ Smolitiš 1999, 189 – 190; Подробный анализ, www-sivut.

⁴⁵⁴ Kljutševski 2000, 708 – 709.

Nykytutkimus pysyy samalla linjalla.⁴⁵⁵ Ajallisesti pyhittäjä Trifon Petsamolainen oli autuaan Feodorit Kuolalaisenn aikalainen. Molemmat olivat syntyneet 1400-luvun lopussa ja työskentelivät lappalaisten keskuudessa. Näin ollen Trifon ja Feodorit mahdollisesti tunsivat toistensa. Tiettävästi Lappi oli 1520-luvulla kristillistämisen kohteena ja paitsi Trifon ja Feodorit Lapissa kävi myös muita lähetyssaarnajia. Kansanmuistissa ei ole säilynyt tietoa heistä kaikista ja myös tieto Trifonista ja Feodoritista on sekoittunut keskenään. Erään teorian mukaan hagiografiakirjallisuudessa Trifon Petsamolainen sai alun perin Feodorit Kuolalaiselle ominaisia piirteitä.⁴⁵⁶ Trifon Petsamolaista ei kuitenkaan liitetä Syväriläiseen traditioon.

4.3.6 Metropoliitta Filip ja Joon Šamin (A20)

Metropoliitta Filip (A21), maallikkonimeltään Feodor Kolytšev, oli syntynyt 11. helmikuuta vuonna 1507. Hän jäi historiaan marttyyri-metropoliittana. Metropoliitta Filip uskalsi kritisoida avoimesti tsaari Iivana IV Julman hallintopolitiikkaa. Jatkuvan kritiikin vuoksi hänet siirrettiin ensin vankeuteen Tveriin Otrotš-nimiseen luostariin ja lähes vuoden vankeuden jälkeen murhattiin 23. joulukuuta vuonna 1569.⁴⁵⁷ Filipin paikallinen kunnioittaminen aloitettiin jo vuonna 1591, jolloin hänen pyhäinjäännöksensä siirrettiin Tveriin Otrotš luostarista Solovetskin luostariin.⁴⁵⁸ Suunnilleen samoihin aikoihin kirjoitettiin myös metropoliitta Filipin elämäkerta. Kyseinen elämäkerta kirjoitettiin Solovetskin luostarissa, mutta sen kirjoittaja jäi tuntemattomaksi.⁴⁵⁹

Metropoliitta Filipin elämäkerta, joka sisältää epätarkkuuksia ja keksittyjä dialogeja, onkin ainut hänen elämästään kertova lähde.⁴⁶⁰ Elämäkerran mukaan Feodor Kolytšev saapui Solovetskin luostariin jo yli 30-vuotiaana jätettyään loistavan karriäärin tsaarin hovissa. Munkiksi hänet vihittiin igumeni Aleksin aikana. Ohjaajavanhukseksi Filip sai pappismunkki Joonan, jonka tiedetään olleen

⁴⁵⁵ «Подробный анализ всех известных исторических материалов, документов и сведений, которые могут быть использованы для написания жития блаженного Феодорита, просветителя Кольского» <http://www.trifon.an.ru/feodorit.html>, 1.2001; Примечания: 45, 46.

⁴⁵⁶ «В последствии имя Феодорита и его деяния на Севере настолько переплелись в памяти народной с именем Трифона, что многое совершенное Феодоритом, предание стало относить к деяниям Трифона. В частности, жители Колы всегда очень радели о сохранении Троицкой церкви, как древнейшей святыни [80], полагая ее основанной самим Трифоном Печенгским. [81] Равно как и крещение Феодоритом одновременно 2000 лопарей "единого дня крестившаяся яко две тысячи со женами и детьми", описанное Курбским, предание также прочно связывает с Трифоном.» Подробный анализ, www.sivut.

⁴⁵⁷ Kartašev 2000, 548 – 552.

⁴⁵⁸ Golubinski 1903, 118.

⁴⁵⁹ Kljutševski 2000, 692.

⁴⁶⁰ Kartašev 2000, 549.

nuoruudessaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen kanssakeskustelija.⁴⁶¹ Tämän täytyi tapahtua 1540-luvulla. Valitettavasti pappismunkki Joonasta ei ole paljon tietoa, mainitaan vain, että starets Joonan toimi Solovetskin luostarissa rippi-isänä. Kerrotaan myös, että pappismunkki Joonan oli saavuttanut hengellisen elämän korkeuden ja hänellä oli ennustamisen lahja.⁴⁶²

Filipin elämäkerrasta löytyy maininta, jonka mukaan Filip haudattiin Solovetskin luostarin Kirkastumisen kirkkoon ohjaajavanhuksensa Joonan viereen. Joonan hautakivessä luki, että Jumalan palvelija Joonan Šamin kuoli 10. tammikuuta vuonna 1568.⁴⁶³ Näin olleen Joonan Šamin oli Aleksanteri Syväriläisen nuorempi aikalainen. Selvää myös on, että ”Joonan” oli hänen munkkinimensä. Vaikuttaa siltä, että Joonan Šamin on historiallinen henkilö. Venäläisessä kronikassa vuoden 1523 kohdalla mainitaan ruhtinas Iivana Šamin, joka oli mukana suuriruhtinas Vasili III Kazaniin suunnatussa sotaretkessä.⁴⁶⁴ Edellä esitettiin, että Syvärin luostarilla ja suuriruhtinas Vasililla oli yhteishankkeita 1520-luvulla.⁴⁶⁵ Silloin myös suuriruhtinas Vasilin alamaiset saattoivat tutustua Syvärin luostariin ja pyhittäjä Aleksanteriin. On ilmeistä, että suuriruhtinas Vasili III seurueen kuuluva ruhtinas Iivana Šamin ryhtyi pyhittäjä Aleksanterin vaikutuksesta munkiksi ja suuntasi Solovetskin luostariin. Näin 1540-luvulle tultaessa hänestä tuli vanhus pappismunkki Joonan.

Solovetskilaisen paterikonin kertomuksen ajatus, jonka mukaan Solovetskin luostarin pappismunkki Joonan (20) ja hänen kauttaan myös tuleva metropoliitta Filip (21) ovat osallisia Syvärin perinteeseen, saa vahvistusta myös tosiasioista. Olleessaan Solovetskin luostarin igumenina vuodesta 1548 lähtien Filip osallistui Solovetskin luostarin pääkirkon, Kristuksen kirkastumisen katedraalin ikonostaasin suunnitteluun. Tiedetään, että ikonostaasin paikallispyhiin rivissä pyhittäjä Aleksanteri Syväriläisen ikoni oli jo 1500-luvun keskivaiheesta lähtien.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ Solovetskilainen paterikon 1873, 45–47.

⁴⁶² Kerrotaan, että pappismunkki Joonan ennusti Filipistä: ”Hänestä tulee meidän luostarimme johtaja”. Solovetskilainen paterikon 1873, 47.

⁴⁶³ Solovetskilainen paterikon 1873, 65.

⁴⁶⁴ ПСРЛ 1965, т. XIII, 44.

⁴⁶⁵ ks. tämän tutkimuksen luku 4.1.2.4.

⁴⁶⁶ Solovjeva 1999, 5.

Luvussa **4** suoritettiin lukujen **2** ja **3** yhteenvetotaulukoiden vertailu ja analyysi. Sen tavoitteena oli pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaiden identifiointi. Luvussa **4** tutkimukseen mukaan otetut historialliset lähteet ja pääosin 1800-luvun tieteelliset tutkimukset mahdollistivat deskriptiivis-analyttisen lähestymistavan ongelmaan. Käyttäen 1500- ja 1600-luvun asiakirjoja ja verraten niitä myöhempiin kirjoitettuihin pyhien elämäkertojen redaktioihin ja 1800-luvun tutkimuksiin selvitettiin perimätiedon ja historiallisten faktojen suhdetta. Tutkimuksen tulokset esitetään seuraavassa tutkimustulokset-luvussa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Olen tutkimuksessani selvittänyt Aleksanteri Syväriläisen nimeä kantavan ”koulukunnan” muotoutumista ja Aunuksen alueen pyhiä Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Aiempi tutkimus on pitänyt Aleksanteri Syväriläistä melko yksiselitteisesti aunukselaisen koulukunnan perustajana, joka juurrutti kristillisen askeesin ihanteet Karjalaan ja antoi esikuvan pienten erakkoluostarien toiminnalle. Niinpä esimerkiksi professori Heikki Kirkinen toteaa tutkimuksessaan *Karjala idän ja lännen välissä*, että jo Aleksanteri Syväriläisen oppilaiden suuren lukumäärän perusteella häntä voidaan pitää Syvärin koulukunnan perustajana. Kyseinen koulukunta koostuu hänen mielestään ennen muuta nykyisin kunnioitetuista Aunuksen alueen pyhistä.

Tämän tutkimuksen valossa Syvärin ”koulukunnan” syntyminen ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen asia kuin aiemmassa tutkimuksessa on annettu ymmärtää. Pyhän Aleksanterin elämäkerran perustella – joka kirjoitettiin 12 vuotta hänen kuolemansa jälkeen – on mahdollista identifioida vain kolme hänen oppilaistaan (*Adrian Ondrusovalainen, Afanasi Säntämäläinen ja Nikifor Vasojärveläinen*), joista, yleisen mielipiteen mukaan, kerrotaan heidän opettajansa alkuperäisessä elämäkerrassa. Useiden muiden oppilaiden kohdalla tiedon luotettavuus on kiistanalainen. Tämä tutkimus on osoittanut, että nykyisin Aleksanteri Syväriläisen ”koulukuntaan” liitetään eri lähteiden mukaan jopa 23 oppilasta. Tämän tutkimuksen tehtäväksi asetettiinkin johdannossa selvittää Aleksanteri Syväriläisen ”koulukunnan” kulttitradition muotoutumista ja muuttumista 1500-luvulta vuoteen 1917. Pitkä tutkittava aikaväli mahdollisti huomioida lähdekriittisesti eri vuosisatoihin sijoitetut hagiografiset ja historialliset lähteet, joita pitkään tutkimusajanjaksoon nähden on kuitenkin niukasti.

Käsillä oleva tutkimus on *ensinnäkin* osoittanut, että yhtäältä kaikilla nykypäivänä pyhinä kunnioitetuilla Aleksanteri Syväriläisen oppilailta ei heidän elinaikanaan ollut edes yhteyksiä pyhittäjä Aleksanteriin tai ylipäätänsä Syvärin luostariin. Toisaalta todelliset Aleksanterin oppilaat, jotka tässä tutkimuksessa on pystytty osoittamaan historiallisiksi henkilöiksi, on perusteettomasti unohdettu myöhemmässä tutkimuksessa pitkälti 1800-luvulla luodussa romantisoidussa venäläis-kansallisessa traditiossa. Tästä nouseekin *toiseksi* tutkimuksen perustava ongelmanasettelu: voidaan näet perustellusti kysyä, tuleeko todellisista Aleksanteri Syväriläisen oppilaita traditiolinjan kehityksessä pyhiä, vai tekeekö myöhempi, erityisesti 1800-luvun venäläiskansallinen traditio tietyistä venäläisistä pyhistä hänen oppilaitaan?

Venäläiskansalliselle traditiolle oli ominaista paitsi Syvärin luostarin oman hengellisen arvovalan kasvattaminen, myös 1500-luvulta lähtien selkeät niin kirkkopoliittiset kuin valtiolliset intressit. Ne vaikuttivat olennaisesti Syvärin ”koulukunnan” muotoutumisesta luotuun kuvaan, joka haluttiin nähdä osana ei niinkään karjalaista vaan alkuperäistä venäläistä hagiografista perinnettä. Näissä olosuhteissa Syvärin ”koulukunnan” kehkeytyminen osoittautuikin pitkälti sen julkisuuskuvan muodostamaksi prosessiksi. Missä määrin pyhinä kunnioitetut Aleksanteri Syväriläisen oppilaat olivat aidosti tämän prosessin perusta, on tämän tutkimuksen ydinkysymys. Siksi tämän tutkimuksen perusongelmaksi nostettiin kysymys, ketkä olivat todella Aleksanteri Syväriläisen oppilaita, jotta Syvärin ”koulukunnan” tradition syntyä ja kehittymistä voitaisiin arvioida 1500-luvun alkuperäislähteistä käsin eikä 1800-luvulla luodusta nationalistisesta lähtökohdasta.

Niinpä tutkimus rakentui jo johdannossa sen oletuksen varaan, että kyseinen traditio Karjalan pyhistä Aleksanteri Syväriläisen oppilaina on syntynyt ja muotoutunut vasta 1800-luvulla. Jotta näin voidaan osoittaa myös tosiasiallisesti tapahtuneen, tässä tutkimuksessa selvitettiin pyhien, ns. Aleksanteri Syväriläisen ”oppilaiden” kulttitradition muotoutumista ja muuttumista 1500-luvulta vuoteen 1917. Tällöin havaittiin, että varhaisimmissa käsikirjoituksissa 1500-luvulta Syvärin traditioon kuuluvat henkilöt ovat Aleksanterin vanhemmat Stefan ja Vassa, luostarivihkimyksessä Sergei ja Varvara, joita Syvärin muistelurajojen mukaan muisteltiin jo Aleksanterin aikana. Heidän luostarielämäänsä vihkitymisensä ennen kuolemaansa puhuu sen puolesta, että he olivat täysin hyväksyneet poikansa valinnan ja seurasivat hänen esimerkkiään. Myös nykyisin heitä muistetaan oikeutetusti sekä Novgorodin alueen pyhien yhteisessä juhlassa että heidän poikansa kuolinpäivän elokuun 30. päivän yhteydessä. Sen sijaan Aleksanterin veli Johannes on henkilö, jonka historiallisuus on epävarma. Hänen esiintymisensä Aleksanterin elämäkerrassa näyttäisi palvelevan enemmänkin aikansa kirkkopoliittisia näkemyksiä, ennen muuta Aleksanterin kultin kasvattamista, kuin pelkkää sukulaissuhteen kuvaamista.

Myöskään 1500-luvun alussa Syvärin luostarissa eläneiden munkkien Feodorin, Tihtonin, Antonin, pappismunkkien Leontin, Irodionin, Jesajan ja Nikodimin sekä luostarin taloudenhoitajien Romanin ja Arsenin historiallisuutta ei ole syytä epäillä. Vuoden 1545 elämäkertakirjoittajalla, silloisella Syvärin luostarin johtajalla Irodionilla ei ollut kuitenkaan tarkoitus kuvata teoksessaan jokaista heistä. Niinpä heidän nimensä tulevat esiin ennen muuta luostariin liittyvien tapahtumien yhteydessä. Heidän elämänsä luostarissa ei näyttäisi sisältyvän mitään erityisen mainittavaa, joka olisi nostanut heidän arvonsa pyhiksi heidän kuolemansa jälkeen. Osan heistä on täytynyt olla vielä

elossa elämäkerran kirjoittamisen aikana. Tietävästi ainakin Jesaja, Nikodim ja Irodion saivat vuoronperään toimia myös Syvärin luostarin igumenina Aleksanterin kuoleman jälkeen.

Tarkasteltaessa vuoden 1545 elämäkertaa, voidaan todeta, että Irodion kuvailee yksityiskohtaisesti ainoastaan Aleksanterin rippilapsesta, munkki Savvatista kertovan tapahtuman, ja senkin ainoastaan siksi, että siihen liittyy Aleksanterin kulttia tukeva ihme. Elämäkerrassa mainittu rippilapsi Danielin näky pyhittäjä Aleksanterin olemisesta paratiisissa *veljestön* (1500-luvun käsikirjoituksen mukaan) tai *oppilaidensa* (vuoden 1817 valamolaisen käsikirjoituksen N212 ja vuoden 1905 elämäkerran version mukaan) ympäröimänä, on sen sijaan suoranainen Aleksanterin kultin perusta. Myös käsitteiden (*veljestö* => *oppilaat*) tulkinnassa tapahtunut muutos viittaa pyhän Aleksanteri Syväriläisen ja hänen oppilaidensa kunnioittamisen perinteen kehitykseen ja muotoutumiseen 1900-luvulle tultaessa. Kirjoittajan mukaan Daniel osoitti myös syvää omaa hengellistä vakaumusta rakentamalla Aleksanteriin liittyneen näyn kunniaksi lupaamansa pyhäkön, jonka Irodion myös mainitsee. Historian kulku oli kuitenkin epäsuotuisa Danielin rakennushankkeelle; ruotsalaiset hyökkääjät polttivat pyhäkön jo 1500-luvun lopulla. 1800-luvulle tultaessa sekä Aleksanterin uskollinen oppilas Daniel että hänen uskonsa ruumiillistunut teko jäivät unohduksiin.

1500-luvun Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran käsikirjoituksessa mainittuja oppilaita Andrei Zavališinia, keleinik Afanasia ja munkki Nikiforia kunnioitetaan myöhemmän tradition mukaan tänä päivänä Adrian Ondrusovalaisena, Afanasi Sântämäläisenä ja Nikifor Vasojärveläisenä. Kiistatonta yhteyttä kyseisten Aleksanterin elämäkerrassa esiintyvien henkilöiden ja vastaavasti kunnioitettujen pyhittäjien välillä ei pystytty osoittamaan. Perinteen mukaan jokaisen heistä väitetään perustaneen kuitenkin oman luostarinsa Aunuksen alueelle. Mikäli näin olisi tapahtunut, sen olisi täytynyt olla niin merkittävä kulttuurihistoriallinen teko, ettei se olisi voinut jäädä kirjaamatta aikalaistodistuksiin. Aleksanterin elämäkerran kirjoittaja Irodion pysyy kuitenkin asiasta vaihi. Onkin perusteltua kysyä, miksi Irodion yhtäältä kertoo kirjoituksessaan niistä henkilöistä, jotka vierailivat Aleksanterin luona ja olivat tälle läheisiä, mutta ei mainitse heidän edistymistään kilvoituselämässä, tai siitä, että he olisivat perustaneet omat erakkolansa Syvärin luostarin läheisyyteen.

Tähän kysymykseen näyttäisi tarjoutuvan ensi silmäykseltä kaksi vastausta: joko uusien erakkoloiden perustamista ei tapahtunut vuoteen 1545 mennessä tai rivimunkkien kohdalla asiaa pidettiin tavanomaisena luostarikuuliaisuuteen kuuluvana tekona, joka ei erityistä ”ylylistystä” vaatinut. On olemassa myös kolmas mahdollisuus: uusien luostarien perustajat eivät olleet osallisia

Syvärin traditiosta, joka näyttäytyy tämän tutkimuksen valossa todennäköisimmältä vaihtoehdolta. Tämän tutkimuksen valossa jää kuitenkin ratkaisematta, miksi Irodion, joka kertoo maallikko Danielin rakentamasta pyhäköstä, jättää mainitsematta 1545 elämäkerrassa lähelle Syvärin luostaria perustetut Ondrusovan ja Vasojärven luostarit, joiden olemassaolo ilmenee muista 1500-luvun alkupuolella kirjoitetuista historiallisista lähteistä.

Tämä tutkimus osoittaa, että edellä mainittujen kaltaisten pienten luostarien perustajien elämäkertojen ilmaantuminen ajoittuu vasta 1800-luvulle ja on kiinteässä yhteydessä luostarien jälleenrakentamisen kanssa. Niinpä esimerkiksi Ondrusovan luostarin jälleenrakentaminen aloitettiin vuonna 1808 Valamon igumenin Innokentin toimesta. Vasojärven luostarin jälleenrakentamisesta huolehti puolestaan Konevitsan skeemamunkki Ignati veljineen vuodesta 1830 lähtien. Huomionarvoista on, että molempien luostarien perustajien elämäkerrat on kirjoitettu 1800-luvulla Valamon luostarin piirissä, mikä edesauttoi sekä Adrian Ondrusovalaisen että Nikifor Vasojärveläisen kunnioittamista pyhinä, ensin paikallisesti ja sitten myös yleiskirkollisesti. Nikiforin kanssakilvoittelijan Gennadi Vasojärveläisen persoonaa ei voida todistaa historialliseksi, mutta jo varhain ihmeidentekijänä tunnetuksi tullutta legendaarista Gennadia kansa kunnioitti aina siihen saakka, kunnes 1800-luvun puolivälissä Vasojärveläisten pyhittäjien Nikiforin ja Gennadin kultti sai lopullisen muodon.

Vasojärven luostariin liitetään nykyään myös pyhien ryhmä, joista tutkimuskirjallisuus antaa poikkeuksellisen ristiriitaisia tietoja. Kyseessä ovat Ignati, Feodor, Afanasi, Dionisi, Kornili, Leonid ja Ferapont, jotka on perinteisesti liitetty pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaisiin. Heidän nimiensä esiintymisestä Ostrovskin Ojatin luostarin muistelukirjassa voidaan päätellä, että heitä muisteltiin Ojattilaisina munkkeina. Tämä onkin varhaisin perinne kyseisten pyhittäjien muistamisessa, ja siihen perustuu myös heihin liittyvä nykyhetkinen Vvedenskin Ojatin, entisen Vvedenskin Ostrovskin luostarin kunnioittamistraditio.

Kyseisen pyhien ryhmän yhtymäkohta Syvärin luostarin traditioon on löydettävissä Vvedenskin Ostrovskin luostarin historiikista vuodelta 1873, jonka mukaan, Afanasi, Dionisi, Ignati, Kornili, Leonid, Feodor ja Ferapont Ostrovilaiset olivat Syvärin luostarin kasvatteja ja heidät oli vuoronperään komennettu Ostrovskin luostariin johtajatehtäviin. On ilmeistä, että tämä ajallisesti varsin myöhään esitetty väite voikin pitää paikkaansa, jos tässä tutkimuksessa Aleksanterin luotettaviksi oppilaisiksi vuoden 1545 käsikirjoituksessa osoitetut munkit Feodor ja Leonti ovat samat henkilöt kuin kyseiseen pyhittäjäryhmään kuuluvat Feodor ja Leonid Ostrovilaiset. Se, että

kyseinen pyhittäjien ryhmä sijoitetaan kirjallisuudessa myös Vasojärven luostarin traditioon, vahvistaa olettamuksen, että 1500-luvun alkupuolella pienet erakkolat elivät tiiviissä yhteydessä ja tarvittaessa niihin on saatu johtajia emoluostarista.

Ostrovilaisten ryhmässä mukana oleva Afanasi on yksi kolmesta Afanasi-nimisestä henkilöstä, joita kaikkia kunnioitetaan nykyään Aleksanteri Syväriläisen oppilaina. Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran tekstissä esiintyy kuitenkin vain yksi kuuliaisuusveli Afanasi. Tässä tutkimuksessa esitetyt tiedot puoltavat sitä mahdollisuutta, että 1530-luvulla Syvärin luostarissa kilvoittelut nuori Afanasi perusti vuoden 1553 jälkeen pappismunkkina ensimmäisen erakkolan Söntämälle. Paikallisten asukkaiden vihamielisen suhtautumisen vuoksi hän joutui etsimään turvapaikkaa Syvärin luostarista, jonka igumeni hänestä myös myöhemmin tuli. Vuonna 1577 pappismunkki Afanasi jätettyään Syvärin luostarin igumenin tehtävät, palasi paikalle, jossa Söntämän erakkola ja entinen Pyhän Kolminaisuuden tsasouna olivat sijainneet ja rakensi sinne samannimisen kirkon. Erakkolasta tuli näin Söntämän Kolminaisuuden luostari.

Tutkimuskirjallisuudessa erakkola tunnetaan kuitenkin Söntämän Uspenskin erakkolan nimellä, Neitsyt Marian kuolonunennukkumisen (Uspenskin) kirkon mukaan, jonka rakennusvuodesta ei ole tarkkaa tietoa. Sen sijaan tiedetään, että Uspenskin kirkko peruskorjattiin tiettävästi luostarin johtaja Kirilin aikana 1800-luvun alussa. Myös Afanasi Söntämäläisen elämäkerta kirjoitettiin todennäköisesti Valamon luostarissa 1800-luvun alussa. Afanasista ja hänen perustamastaan Söntämän Uspenskin erakkolasta kertova painettu versio ilmestyi vuonna 1856 Valamon luostarin igumeni Damaskinin aikana. Julkaisussa Afanasi liitetään myös Valamon luostarin perinteeseen.

Kirjallista tietoa Afanasi Söntämäläisen kirkollisesta kunnioittamisesta ennen 1800-lukua ei ole säilynyt ja 1800-luvulla häntä kunnioitettiin vain paikallisesti. Vasta 1900-luvulle tultaessa pyhittäjä Afanasi Söntämäläisen yleiskirkolliseksi muistopäiväksi vakiintui tammikuun 18. päivä. Toiseksi Afanasin muistopäiväksi on joskus esitetty toukokuun 2. päivää, jolloin muistetaan yleiskirkollisesti Athanasios Suurta, Aleksandrian piispaa. Samana päivänä muistetaan myös Afanasi Syväriläistä, joka Syvärin tradition mukaan on Aleksanterin oppilas kuuliaisuusveli Afanasi, ja joka on mahdollisesti sama henkilö kuin Afanasi Söntämäläinen.

Nykyään pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaina kunnioitettavista pyhistä – joiden nimet puuttuvat kuitenkin Aleksanterin elämäkerrasta – voidaan todeta seuraavaa. Kyseisistä pyhistä ei ole löydettävissä heidän elinaikanaan historiallisesti dokumentoituja yhteyksiä Syvärin luostariin.

Esimerkkeinä voidaan mainita Joonan Jaasjärveläisen ja Kassian Solomanilaisen tapaukset. Eräiden muiden pyhien tutustuminen Syvärin luostariin rajoittui lyhyisiin käynteihin, jolloin pyhä Aleksanteri tuskin ehti toimimaan heidän opettajanaan. Näissä tapauksissa voidaan puhua pikemmin Aleksanterin persoonan vaikutuksesta heidän elämäänsä ja valintoihinsa. Heitä edustaa ennen muuta pyhä Gennadi Kostromalainen ja Ljubimogradilainen, jolle Aleksanteri ennusti hänen tulevan munkkielämänsä. Samantapainen tarina löytyy myös kertomuksesta autuaasta Feodorit Kuolalaisesta. Nämä kaksi kertomusta ovat kuitenkin luonteeltaan hagiografisia. Olennaista on kuitenkin tällöin huomata, että Gennadi Kostromalaisen ja Ljubimogradilaisen sekä Feodorit Kuolalaisen kertomukset heidän tapaamisistaan pyhän Aleksanteri Syväriläisen kanssa sisältyivät heidän elämäkertoihinsa jo 1500-luvun lopussa. Samaa ei voida sanoa Äänisen alueen pyhittäjistä!

1500-luvulla eläneistä Äänisen alueen pyhittäjistä Kassian Solomanilaisesta ja Joonan Jaasjärveläisestä on 1800-luvulla yritetty tehdä pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilaita. Kuitenkin heidän ainoa todellinen siteensä Syvärin luostariin oli se, että 1700-luvun alussa kyseisten pyhittäjien perustamat erakkolat yhdessä lukuisien muiden pienien paikallisten erakkoloiden kanssa siirrettiin Syvärin luostarin alaisuuteen ja myöhemmin lakkautettiin. 1900-luvulle tultaessa ainoastaan Joonan Jaasjärveläinen on saavuttanut pyhän kunnioittamiskultin, koska paikallisten asukkaiden keskuudessa häntä on jo varhain muistettu ihmeidentekijänä. Lisäksi hänen perustamansa Jaasjärven luostarin jälleenrakentaminen 1800-luvun puolivälistä tuki nuoren Aunuksen hiippakunnan tavoitteita. Heidän lisäksi vielä yksi tähän tutkimukseen kuuluva Äänisen alueen pyhittäjä Joasaf Maasjärveläinen, Maasjärven Elian luostarin perustaja, on mahdollisesti lähtöisin Syvärin luostarista. 1800-luvulla entiselle Maasjärven luostarille ei kuitenkaan löytynyt jälleenrakentajia. Siksi myös luostarin perustajan persoona jäi unohduksiin.

Myös 1800-luvulta näyttää olevan peräisin Makari Oredežilaisen/Roomalaisen/ Novgorodilaisen kunnioittamisen perinne. Makarin luostari perustettiin Oredežjoella jo 1500-luvulla, mutta se lakkautettiin 1700-luvun alussa. Kyseisen luostarin kohdalla 1800-luvun tutkimuskirjallisuudessa tapahtunut maantieteellisen sijainnin sekoittaminen johti siihen, että luostarin perustajaa Makaria koskeva traditio jakautui kahteen eri suuntaan, niin että kunnioittamaan ruvettiin erikseen Makari Roomalaista/Novgorodilaista ja Makari Oredežilaista. Aunuksen alueen pyhittäjänä muistetun Makari Oredežiläisen prototyypinä on mitä ilmeisimmin ollut 1500-luvulla elänyt, historiallinen henkilö Makari, Eliaksen luostarin perustaja, todennäköinen Aleksanteri Syväriläisen oppilas. Mutta kun kyseistä luostaria ei 1800-luvulla enää ollut olemassa, niin sen perustajaakaan ei enää muistettu.

Arkkipiispa Makarin osallisuus Syvärin perinteestä on kiistaton. Hän on kuitenkin kanonisoitu pyhäksi omien ansioidensa takia, ja siksi hänen kuulumistaan Syvärin traditioon pidetään sivuseikkana. Makaria ei ole myöskään koskaan kirjallisuudessa sanottu Aleksanteri Syväriläisen oppilaaksi, vaan pikemmin Syvärin luostarin hyväntekijäksi. Syvärin traditioon liitetään myös Venäjän metropoliitta Filip ja hänen opettajansa Solovetskin luostarin ohjaajavanhus Joonas Šamin. Tässä tutkimuksessa osoitettiin, että munkki Joonas Šamin oli historiallinen henkilö, joka mahdollisesti tunsi Aleksanteri Syväriläisen henkilökohtaisesti 1520-luvulta asti. Joonan oppilas Filip sai omalta osaltaan vaikutteita Syvärin traditiosta opettajansa kautta.

Lopuksi on syytä nostaa esiin Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran kirjoittajan Irodion Kotšnevin persoona. Irodion on ehdottomasti historiallinen henkilö. Hän oli suoranainen Aleksanterin oppilas, jonka pyhittäjä itse hyväksyi luostarin asukkaaksi, vihki munkiksi ja myöhemmin pappismunkiksi. Aleksanterin kuoleman jälkeen Irodion jäi Syvärin luostariin ja toimi mm. luostarin igumenina. Irodionin kirjoittama Syvärin luostarin perustajan Aleksanterin elämäkerta osoittautui syntymähetkestään lähtien suosituksi ja sen vuoksi sitä kopioitiin laajalti. Tämä vaikutti siihen, että vuonna 1547 kanonisoidun uuden pyhittäjän Aleksanteri Syväriläisen kultti vakiintui nopeasti. Kun vielä otetaan huomioon se tosiasia, että Syvärin luostarin 1500-luvun arkisto tuhoutui sodissa 1500- ja 1600-luvun vaihteessa, monina kopioina säilyneen elämäkerran merkitys korostui entisestään. Igumeni Irodion teki elämänsä aikana paljon luostarinsa hyväksi, mutta hänen kirjallisen uurastuksensa hedelmä ylittää hänen muut tekonsa. Se on korvamaton sekä Syvärin luostarin että Venäjän kirkon historian kannalta. On vahinko, ettei pyhän Aleksanteri Syväriläisen oppilasta ja seuraajaa igumeni Irodion Kotšnevia ole vielä kukaan kanonisoitu pyhäksi.

Tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi, että todelliset Aleksanteri Syväriläisen aikalaiset ja oppilaat, jotka uskollisesti kilvoittelivat Syvärin luostarissa opettajansa kuoleman jälkeen, jäivät pääosin tuntemattomiksi. Vastaavasti henkilöistä, jotka eri syistä jättivät luostarin ja perustivat omia erakkoloita, tehtiin kansallissankareita ja pyhiä. Varsinkin 1800-luku oli otollinen kausi uusien kulttien jälleenrakentamiselle. Tällöin sai alkunsa tendenssi korostaa niiden pyhittäjien arvoa, jotka olivat perustaneet oman luostarin ja olivat näin arvollisia olemaan kunnioitettuja; ja vieläkin parempi oli, mikäli tämä henkilö oli osallinen tunnetusta perinteestä, tässä tapauksessa Syvärin traditiosta. Tässä yhteydessä onkin todettava, että ”Syvärin koulukunnan” käsite on tämän tutkimuksen valossa varsin keinotekoinen.

Aunuksen alueen luostarien ja niiden perustajien kulttien voimakas jälleenrakentaminen 1800-luvulla kansallisista lähtökohdista vaatii lisätutkimusta. Käsillä olevan tutkimuksen perustavin tutkimustulos on, että keskeinen rooli kulttien jälleenrakentamisprosessissa ei ollut vain Aunuksen hiippakunnalla – kuten aiemmin on luultu – vaan ennen kaikkea Valamon luostarilla. Näiden molempien takana oli valtiovallan tietoinen intressi rakentaa pyhimyskulttia nationalistisista lähtökohdista, jossa Syvärin ”koulukunnan” muotoutumisesta luotu kuva haluttiin nähdä osana ei niinkään karjalaista vaan alkuperäistä venäläistä hagiografista perinnettä.

6 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

6.1 Lähteet

6.1.1 Pyhän Aleksanteri Syväriläisen elämäkerran redaktiot

6.1.1.1 Painetut laitokset

Житие Александра Свирского

По списку XVI века, РНБ⁴⁶⁷, собрание Погодина, N 874, в серии «Памятники русской агиографической литературы», под редакцией А. С. Герда, издательство Санкт-Петербургского университета 2002.

Житие и чудеса преподобного и богоносного отца нашего Александра игумена, свирского чудотворца.

Перевод со славянского языка, издание первое Александро-Свирского монастыря, С.-Петербург 1905.

6.1.1.2 Painamaton käsikirjoitus

Архив Валаамского монастыря, Хейнявеси, Финляндия

Лицевое житие преподобного Александра Свирского

os. XII; N 212.

6.1.2 Vertailumateriaalina käytetyt lähteet

6.1.2.1 Hagiografiakirjallisuus

Жития святых

1903-1911 Жития святых, на русском языке изложенные по руководству четьихъ-миней св. Димитрия Ростовского, Синодальная типография, Москва, (репринт 1991–1993).

⁴⁶⁷ Российская национальная библиотека. Отдел рукописей. Санкт-Петербург.

Жития святых

- 1908 Жития святых, на русском языке изложенные по руководству четьихъ-миней св. Димитрия Ростовского, Книга дополнительная первая, Синодальная типография, Москва.

Жития святых, русские святые

- 1916 Жития святых, на русском языке изложенные по руководству четьихъ-миней св. Димитрия Ростовского, Книга дополнительная вторая, Синодальная типография, Москва. (репринт 1994)

Жития русских святых

- 2000 Жития русских святых, том 1. Православное Братство святых благоверных князей Бориса и Глеба, Тутаев.

Олонецкий патерик или сказания о жизни, подвигах и чудесах преподобных и богоносных отец наших, просветителей и чудотворцев олонецких.

- 1910 Петрозаводск. Составитель Никодим, архимандрит.

Русские святые

- 2000 Русские святые. 1000 лет русской святости. Жития собрала монахиня Таисия, издательство «Азбука», С.-Петербург.

Соловецкий патерик

- 1873 Соловецкий патерик, С.-Петербург.

Piiroinen, Erkki

- 1947 Karjalan pyhät kilvoittelijat. Kuopio: Kirjapaino OY SAVO

6.1.2.2 *Painetut kalenterit*

ПЦК = Православный церковный календарь

2003-2005 Православный церковный календарь, Издательский Совет Русской Православной Церкви.

Ortodoksinen kalenteri 2005

Ortodoksinen kalenteri 2005, Ajasto Osakeyhtiö, Vantaa 2004.

Saint Herman Calendar 2004

Saint Herman Calendar 2004, California, by St. Herman of Alaska Brotherhood.

6.1.2.3 *Nettikalenterit*

Православный календарь

2005 Православный календарь – [<http://days.ru/old.htm>].

Святые земли Карельской

Календарь на 2005 год – [<http://eparhia.onego.ru/svat.htm>]. Luettu 5.4.2005

6.1.3 *Historialliset dokumentit*

6.1.3.1 *Painetut*

Материалы по истории Карелии XII-XVI вв.

Материалы по истории Карелии XII-XVI вв. под редакцией В. Г. Геймана, Государственное издательство Карело-Финской ССР, Петрозаводск 1941.

Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563.

Материалы по истории Карельской АССР. Подготовил к печати А. М. Андрияшев, под редакцией М. Н. Покровского, Ленинград 1930; Писцовые книги Новгородской земли, том 2, Писцовые книги Обонежской пятины XVI в., составитель К. В. Баранов, издательство «Дмитрий Буланин», С.-Петербург 1999.

Писцовая книга Водской пятины 7008 (1499/1500) г.

Писцовые книги Новгородской земли, том 1, Новгородские писцовые книги 1490-х гг. и отписные и оброчные книги пригородных пожен Новгородского дворца 1530-х гг., составитель К. В. Баранов, издательство «Древлехранилище», «Археографический центр», Москва 1999.

Писцовая книга письма Андрея Лихачева 7072 (1564) г.

Писцовые книги Новгородской земли, том 2, составитель К. В. Баранов, издательство «Дмитрий Буланин», С.-Петербург 1999.

Писцовая книга Заонежской половины Обонежской пятины 1582/83: Заонежские погосты.

К. А. Неволин, О пятинах и погостах Новгородских в XVI веке, Записки императорского географического общества, книжка VIII, в Типографии Императорской академии наук, С.-Петербург 1853; *Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvuilta III*, toim. Tšernjakova, I., Katajala, K.; Joensuu - Petroskoi, 1993.

Писцовые книги Князя Ивана Долгорукого 1628/29.

Акты исторические Олонецкого края, 1850; Barsov E.V. 1870, Олонецкий монастырь Клименцы, с приписными к нему пустынями. В серии «Чтения в императорском обществе истории и древностей Российских при Московском Университете», в Университетской типографии на Страстном бульваре, Москва 1871.

6.1.3.2 Painamattomat

Национальный архив республики Карелия, Петрозаводск	НАРК
Олонецкая духовная консистория	Фонд 25
Сведения о состоянии Яшезерской пустыни за 1879 год.	опись 1, 60/1

Архив Валаамского монастыря, Хейнявеси, Финляндия
 Описание первоклассного Спасопреображенского Валаамского монастыря за 1863 год,
 os. XII, N 488.

6.2 Kirjallisuus

Frilander, T.

- 1995 Valtiovalta, venäläiset ja kalenterikysymys 1917–1923. – Ortodoksia 44. Toim. Purmonen V. Kuopio.
- 1997 Ajanlaskukysymys ja Suomen kansallistuva ortodoksinen kirkko 1923–1927. – Ortodoksia 46. Toim. Purmonen V. Kuopio.

Karvonen, I.

- 2003 Kuka oli Joonas Jaasjärveläinen? Luostarin perustajasta pyhimykseksi. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma, JoYTTK.

Korpela, J.

- 2005 Solovetskin luostari ja Venäjän Pohjois-Karjalan varhainen ortodoksisuus. – Ortodoksia 50. Toim. Kotiranta, M. Kuopio.

Kirkinen, H.

- 1970 Karjala idän ja lännen välissä I, Venäjän Karjala renessanssiajalla (1478-1617). Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy.

Siilin, L.

- 2000 Kuka oli Pyhittäjä Aleksanteri Syväriläinen? Hagiografian faktaa ja fiktiota. – Pyhittäjä Aleksanteri Syväriläinen, ihmeidentekijä Karjalasta. Toim. Jääskinen, A. Korpela, J. Kotiranta, M. Laitila, T. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Siilin, L.

2001 Отражение графико-орфографических норм церковнославянского языка в житийной литературе второй половины XVI века на материале Жития Александра Свирского. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja N:o 25.

Thon, N.

1987 Venäjän kirkon historia mongolivallan ajasta uudistustaisteluihin asti. – Pyhä Venäjänmaa. 1000 vuotta kristinuskoa Venäjällä. Helsinki, Sley-kirjat OY.

Warnes, D.

2004 Venäjän tsaarit. Kaikki Venäjän tsaarit Rurikin suvusta Romanoveihin. Hämeenlinna, Karisto OY.

Амвросий (иеромонах)

1807-15 История Российской иерархии I-VII. Москва, Синодальная типография.

Барсов, Е.В.

1867 Алфавитный указатель монастырей и пустынь, упраздненных и существующих в Олонецкой епархии, с их настоятелями. Петрозаводск.

Барсов, Е.В.

1868 Преподобные Обонежские пустынножители. Материалы для истории колонизации культуры Обонежского края. (Исторический очерк Важеозерской пустыни.) Петрозаводск.

Барсов, Е.В.

1870 Олонецкий монастырь Клименцы, с приписными к нему пустынями. – Чтения в императорском обществе истории и древностей Российских при Московском Университете. Москва, в Университетской типографии на Страстном бульваре, 1871.

Барсов, Е.В.

1884 Андрей Завалишин и его пустынь. Исторический очерк. – Чтения в императорском обществе истории и древностей Российских при Московском Университете, Москва.

Барсуков, Н.

1882 Источники русской агиографии. Санктпетербург, Типография М.М. Стасюлевича.

Валаамский патерик

2001 Валаамский патерик. Сост. иеродиакон Онуфрий (Маханов). Москва, «Паломник».

Васильев, В.

1893 История канонизации русских святых. Москва.

Верный месяцеслов

1903 Верный месяцеслов всех русских святых, чтимых молебнами и торжественными литургиями общецерковно и местно, оставленный по донесениям Святейшему синоду преосвященных всех епархий в 1901-1902 годах, Москва.

Голубинский, Е.

1903 История канонизации святых в Русской церкви. Москва, Университетская типография.

Денисов, Л.И.

1908 Православные монастыри Российской Империи. Полный список. Москва, Издание А.Д. Ступицина.

Державин, А.

1976 Четьи минеи Святителя Димитрия, митрополита Ростовского как церковно-исторический памятник. – Богословские труды 15, 16. Москва, Московская патриархия.

Зверинский В.В.

1890 Материалы для историко-топографического исследования о православных монастырях. С.-Петербург.

Игумен Макарий (Веретенников)

1989 Великие Макарьевские Четьи Минеи – сокровище духовной письменности Древней Руси. Богословские труды 29. Москва, Московская патриархия.

Историко- статистические сведения о С.-Петербургской епархии.

1873 Издание С.-Петербургского епархиального историко-статистического комитета.
Санктпетербург.

Исторический очерк Важеозерской пустыни

1868 Исторический очерк Важеозерской пустыни – Преподобные Обонежские пустынножители. Материалы для истории колонизации культуры Обонежского края. сост. Барсов, Е.В. Петрозаводск.

Йоланд, М.

2002 Топонимия писцовых книг как источник этнической истории. – Массовые источники истории и культуры России XVI – XX вв. Материалы X I I Всероссийской конференции «Писцовые книги и другие массовые источники истории и культуры России XVI – XX вв.: проблемы изучения и издания». Архангельск.

Карташев А.В.

2000 Очерки по истории Русской церкви. Москва, «ЭКСМО-ПРЕСС».

Ключевский В.

1871 Древнерусские жития святых как исторический источник. Краткий курс по русской истории. Москва, «ЭКСМО-ПРЕСС», репринт 2000.

Ключевский В.

1995 Монастыри в русской истории. – Русские монастыри. Центральная часть России. Хельсинки, Отава.

Корольков Н.

1896 Сказание о преподобном Трифоне Печенгском чудотворце, просветителе лопарей и об основанной им обители. С.-Петербург, Типография Е. Евдокимова.

Корольков Н.

1908 Трифоно-Печенгский монастырь, основанный преподобным Трифоном, просветителем лопарей, его разорение и возобновление. С.-Петербург.

Кожевникова Ю.Н.

- 2001 Из истории обителей Олонецкой епархии. – Олонецкая епархия. Страницы истории. Сост. : Н.А. Басова и др. – Петрозаводск. Петрозаводская и Карельская епархия, Национальный архив РК.

Курбский, А.

- 1986 Повесть о преподобном Феодорите священномученике. – История о Великом князе Московском. ПЛДР. 2 пол. XVI века. Москва.

Леонтьева, Г.А.

- 2000 Палеография. Хронология. Археография. Геральдика. Москва, Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, Москва.

Лихачев Д.С.

- 2001 Текстология на материале русской литературы X – XVII веков. Санкт-Петербург, «Алетейа».

Месяцеслов всех святых

- 1891 Месяцеслов всех святых, празднуемых православною восточною Церковью, изданном по благословию Святейшего Синода С.-Петербургскою Синодальною Типографиею.

Настольная книга священнослужителя

- 1978-79 Том 2 и 3: Месяцеслов. Москва, Московская патриархия.

Никодим, архимандрит.

- 1902 Преподобные Александр Свирский и его ученики-подвижники. Исторические сведения о церковном их почитании. Петрозаводск, Олонецкая губернская типография.

Олонецкая епархия

- 2001 Олонецкая епархия. Страницы истории. Сост. : Н.А. Басова и др. – Петрозаводск, Петрозаводская и Карельская епархия, Национальный архив РК.

Описание Александрo-Свирскаго монастыря

- 1901 Свято-Троицкий Александрo-Свирский монастырь. Краткая история монастыря, с приложением важнейших документов. С.-петербург, Типография М. Меркушева.

Ондрусова – Николаевская пустынь

- 1856 Историко-статистический очерк. Составлен усердием настоятеля Валаамского монастыря Игумена Дамаскина. Санктпетербург, в типографии Почтового Департамента.

Павловский А.А.

- 1907 Всеобщий иллюстрированный путеводитель по монастырям и святым местам Российской Империи. Нижний –Новгород.

Православные русские обители

- 1910 Полное иллюстрированное описание всех православных русских монастырей в Российской Империи и на Афоне. С.-Петербург, издательство Сойкина.

Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)

- 1965 Патриаршая или Никоновская летопись. Том 13 , Москва.

Прохоров Г.М.

- 1989 Пахомий Серб. – Словарь книжников и книжности Древней Руси. Ленинград.

Полный православный богословский энциклопедический словарь (ППБЭС)

- 1992 Репринтное воспроизведение издания 1913 года, Москва.

Полный церковно-славянский словарь (ПЦ-СС)

- 1993 Составил магистр Григорий Дяченко, репринтное воспроизведение издания 1900 года, Издательский совет Московского Патриархата, Москва.

Православная энциклопедия

- 1990 Под общей редакцией Патриарха Московского и всея Руси Алексия II, Русская православная церковь, Церковно-научный центр «Православная энциклопедия»

Пролог

1842 Собрание Валаамского монастыря. (Val.V 40)

Ратшин, А.

1852 Полное собрание исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквах в России. Москва, Книжная палата, репринт 2000.

Рукописи Александрo-Свирского монастыря

1901 Перепечатано из «Олон. Епарх. Вед.» Петрозаводск, Олонецкая губернская типография.

Рыбина, Н.В.

2004 Книгописание в Валаамском монастыре XV – XVII вв. – Валаамский монастырь. Духовные традиции. История. Культура. Материалы второй международной научной конференции. Санкт-Петербург, Сатись Держава.

Словарь исторический

1836 Словарь исторический о святых, прославленных в Российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местно чтимых, Санкт Петербург.

Сводный иконописный подлинник

1874 Сводный иконописный подлинник XVIII века по списку г. Филимонова Москва, Университетская типография.

Сергеев А.Т.

2000 История текста жития святого Корнилия Комельского. – Попыты по источниковедению: древнерусская книжность: редактор и текст. Вып. 3/ отв. редакторы Ю.А. Алексеев, В.К. Зиборов, С.-Петербург, Дмитрий Буланин.

Смолич И.К.

1999 Русское монашество. Москва, Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия».

Соловьева И.Д.

- 1992 О времени возведения Никольской церкви в новгородском Алеквандро-Свирском монастыре. – Архитектурное наследие и реставрация памятников истории и культуры России. Москва.

Соловьева И.Д.

- 1999 Материалы к истории Троицкого Александро-Свирского монастыря в XVI-XVII вв. – Материалы, касающиеся Александро-Свирского монастыря, сост. С. Погребофф.

Строев, П.

- 1877 Списки иерархов и настоятелей монастырей Российской Церкви. Издание Археографической комиссии, Москва, типография В.С. Балашева.

Сяндемская-Успенская пустынь

- 1856 Историко-статистические заметки, изданы усердием настоятеля Валаамской обители Игумена Дамаскина. Санктпетербург, в типографии Почтового Департамента.

Тихомиров П.И.

- 1895 Кафедра новгородских святителей со времени покорения Новгорода Московской державе в 1478 году до кончины последнего митрополита Новгородского Иова в 1716 году. Том 2, вып 1. Новгород.

Федотов, Г.П.

- 1999 Святые Древней Руси. Ростов-на-Дону, изд-во «Феникс».

Филарет (Гумилевский)

- 1861-64 Жития святых, чтимых православною Церковью.

Чернякова И.А.

- 1998 Карелия на переломе эпох. Петрозаводск, издательство Петрозаводского государственного университета

Щепкин, В.Н.

1999 Русская палеография. Москва, Аспект Пресс.

Яхонтов, И.

1881 Жития св. севернорусских подвижников Поморского края как исторический источник. Составлено по рукописям Соловецкой библиотеки.

6.2.1 WWW-sivut

Блаженный Феодорит Кольский, просветитель лопарей (†1571)

Соловецкие подвижники – [www.solovki-monastyr.ru/pod-12.htm]. Luettu 1.7.2005.

Игумены Исаия, Иродион и Никодим, иеромонах Леонтий и монах Антоний

Прп. Александр Свирский, Ученики –

[<http://www.svirskoe.ru/ru/alsvirsky/discipleship/isaia-antonyi/index.php>]. Luettu 3.1.2005

Летопись Валаамской обители

Летопись Валаамской обители. Валаамский монастырь. –

[http://www.karelia.ru/~valaam/leto/1_a.htm]. Luettu 1.6.2005.

Мельник, Татьяна.

О наследии Соловецкого монастыря, ставшего достоянием...Всё о Соловецких островах – [<http://www.solovki.ru/history2.html>]. Luettu 1.7.2005.

Митрополит Макарий

Православный календарь – [<http://days.ru/Life/life6711.htm>]. Luettu 1.6.2005.

Монах Иоанн

Монастырь Александра Свирского –

[<http://www.svirskoe.ru/alsvirsky/discipleship/ioann>]. Luettu 3.1.2005.

Подробный анализ всех известных исторических материалов, документов и сведений, которые могут быть использованы для написания жития блаженного Феодорита, просветителя Кольского

Автор не указан – [<http://www.trifon.an.ru/feodorit.html>]. Luettu 1.2.2006.

Праздник православной Карелии

Праздник православной Карелии, 3 июня – Собор Карельских святых. Седмица – [<http://eparhia.onego.ru/1711.htm>]. Luettu 1.6.2005.

Преподобный Адриан Ондрусовский

Монастырь Александра Свирского – [<http://www.svirskoe.ru/ru/alsvirsky/discipleship/adrian>]. Luettu 3.1.2005.

Преподобный Александр, игумен Куштский

Православный календарь – [<http://www.days.ru/Life/life1270.htm>]. Luettu 3.1.2005.

Преподобный Александр Свирский

Православный календарь – [<http://www.days.ru/Life/life4547.htm>]. Luettu 3.1.2005.

Свв. преподобные Сергей и Варвара Островские

Монастырь Александра Свирского – [<http://www.svirskoe.ru/alsvirsky/discipleship/sergei-varvara>]. Luettu 3.1.2005.

Святитель Филипп, митрополит Московский (+1569)

Соловецкие подвижники – [<http://www.solovki-monastyr.ru/pod-6.htm>]. Luettu 1.6.2005.

Митрополит Московский и всея России, чудотворец

Православный календарь – [<http://www.days.ru/Life/life179.htm>]. Luettu 1.6.2005.

Святые преподобные Никифор и Геннадий

Монастырь Александра Сvirского –

[<http://www.svirskoe.ru/alsvirsky/discipleship/ignatij-afanasiy/vazeoz.php>]. Luettu
3.1.2005.

Седмица, Православие в Карелии

Православный календарь на 2005 год – [<http://eparhia.onego.ru/sedmica.htm>].
Luettu 1.6.2005.

